françois mauriac

sfârșitul nopții

ROMANE

TRADUCERE DE ELIS BUȘNEAG
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC
DE IRINA MAVRODIN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1972
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

LA FIN DE LA NUIT: Editions Bernard Grasset, Paris, 1935
LE BAISER AU LÉPREUX: Editions Bernard Grasset, Paris, 1922

PROBLEMATIC ȘI POETIC ÎN ROMANUL LUI FRANÇOIS MAURIAC

„Conflictul între aceste două exigențe: pe de o parte, să scriu o operă logică și rațională, pe de alta, să las personajelor nedeterminarea și misterul vieții – îmi pare a fi singurul pe care, cu adevărat, trebuie să-l rezolv.” Astfel își precizează Mauriac locul, într-un eseu despre roman, între tradiția balzaciană, pe care o contestă doar parțial, și noile tendințe ale romanului – recunoscute de el mai ales în opera lui Dostoievski și Proust –, pe care nu le acceptă, de asemenea, decât în parte. Romanul lui Mauriac este însăși consacrarea acestui compromis, rezolvarea lui originală,

E balzacian, mai ales, prin teme, deși Mauriac le dă acestora o semnificație cu totul nouă. Din mulțimea temelor balzaciene el decupează de fapt una singură (tratând-o, de fiecare dată, în același mod) – și în această unicitate obsesională a temei se vădește o deosebire fundamentală față de multiformul spirit balzacian –, atât de caracteristica temă a relațiilor de familie în lumea burgheziei bogate. Ca și în opera lui Balzac, în romanele lui Mauriac, sinistre comploturi – de a căror reușită atârnă izbânda sau eșecul unei existențe – se urzesc în jurul unui testament sau al unei foi de zestre; mărunte afaceri tenebroase, proiectate pe orizontul scund al unui oraș de provincie, mereu același și conceput de către Mauriac ca o aglutinare de familii, capătă proporții devastatoare. Ca și la Balzac, o umanitate de speță și cu aspirații inferioare își desfășoară drama grotescă, condiționată de mecanisme sociale minuțios descompuse de către romancier.

Principiul acesta determinist impune unora dintre personajele lui Mauriac o coerență, o logică, până la un

punct exterioare: caractere solide, supuse unei stricte cauzalități, și deci cu evoluție previzibilă, ce nu au „misterul” și „nedeterminarea” la care autorul lor năzuia, nu sunt acele „haosuri vii”, enigmatice, imaginate teoretic de romancier, care apare conștiinței cititorului ca o prezență tiranică și omniscientă, lucru observat de Sartre într-un text antologic: „Puțina independență pe care domnul Mauriac i-o acordă (eroinei din romanul *Sfârșitul nopții),* el i-a măsurat-o cu exactitate, ca într-o rețetă medicală sau de bucătărie. Nu mă aștept să mă surprindă cu ceva, știu despre ea totul dinainte. Și iată de ce înălțările și căderile ei nu mă emoționează cu mult mai mult decât cele ale unui gândac care s-ar încăpățâna prostește să se cațere pe un perete… De ce acest autor serios și aplicat nu și-a atins oare scopul? Din prea mare orgoliu, cred eu. A vrut să ignore, cum fac, de altfel, cei mai mulți dintre scriitorii noștri, că teoria relativității se aplică în mod integral universului romanesc; că, într-un adevărat roman, ca și în lumea lui Einstein, un observator privilegiat nu-și are locul și că, într-un sistem romanesc, ca și într-un sistem fizic, nu e cu putință nicio experiență care să ne permită să stabilim dacă acest sistem este în mișcare sau în repaus. Domnul Mauriac s-a preferat pe sine. El a ales atotcunoașterea și atotputernicia divină. Dar un roman este scris de un om pentru oameni. Sub privirea lui Dumnezeu, care străpunge aparențele fără a se opri la ele, nu există roman, nu există artă, pentru că arta trăiește din aparențe. Dumnezeu nu este artist; și nici domnul Mauriac” *(Situații I).*

Obiecția lui Sartre se justifică, fără îndoială, dar numai într-o oarecare măsură, și anume, în măsura în care îl raportăm pe Mauriac la marii inovatori ai romanului modern, la cei a căror poziție tinde a fi radicală. Prin răspunsul său *(Le Figaro littéraire* din noiembrie 1952). Mauriac se situează de altfel el însuși pe pozițiile tradiționale ale moralistului: „Este adevărat că fie și numai prin titlul unei alte cărți, *Fățarnica,* îmi judec și îmi condamn eroina; ceea ce, conform tehnicii preconizate

astăzi, este o crimă. Dar Molière îl condamnă pe avar, Racine îl judecă pe Narcisse, Shakespeare pe Iago și Balzac pe verișoara Bette. Suntem liberi să judecăm sau nu propriile noastre creaturi, după cum cer sau nu a fi judecate, după cum am hotărât să desenăm un caracter sau să exprimăm un destin."

Totuși, această supunere la tradiție a romanului lui Mauriac este, după cum arătam, până la un punct discutabilă, cerând o nuanțare foarte precaută. Ea nici nu poate fi, de altfel, corect definită în termenii în care, pentru o mai sistematică procedare, suntem siliți să o facem,, adică prin aplicarea analizei la elemente izolate ale operei lui Mauriac. Căci partea de „mister" și de „nedeterminare" pe care le găsim la unele personaje – cele prin care romanul lui Mauriac se apropie de cel al lui Proust și al lui Dostoievski, devenind uneori, cu timiditate, de construcție discontinuă, și, în mod decis, problematic – nu ni se înfățișează ca atare decât prin raportare la întreg romanul. Revenim, cu alte cuvinte, la ideea de rezolvare artistică originală, pe care o enunțam la început. Și dacă, totuși, o situare mai precisă, în perspectiva istoriei literare, trebuie făcută, Mauriac, ca artist, ni se pare a face mai curând parte din familia spirituală a lui Proust și Dostoievski decât din cea a lui Balzac.

Prin opera lui Mauriac – dar mai puțin, fără îndoială, decât prin cea a altor romancieri din primele decenii ale secolului XX – se ajunge, în roman, la o relativizare a viziunii, care poate deveni punct de plecare fecund pentru o nouă cunoaștere, la o subiectivizare a ei, care duce la o poeticizare a romanului.

Mauriac scrie încă o proză de observație, de analiză psihologică sau socială (același lucru se poate spune însă și despre Dostoievski sau Proust). Dar romanul său este totodată și proiecție a unui eu care își caută și își „regăsește" adevărul într-un trecut a cărui realitate, ca și în cazul lui Proust, este retrăită, efectiv recreată, prin intermediul memoriei afective: „Nu observ, nu. Descriu, regăsesc: regăsesc acest «regăsesc», care apare de două

ori și care este opus lui «nu observ, nu descriu», plasează întreaga operă a lui Mauriac în perspectiva proustiană a căutării timpului pierdut, a timpului conceput ca durată. Interioară, lumea strâmtă și jansenistă a copilăriei mele pioase, adânc neliniștite și solitare, a provinciei… Lume strâmtă, mărginită la o clasă burgheză pe cale de transformare și poate de dispariție, la un oraș, la câteva peisaje: lande sau podgorii, la o religie sau mai curând la o atmosferă religioasă, din care nu mai supraviețuiește astăzi aproape nimic” *(Le Figaro littéraire,* noiembrie 1952).

Să nu căutăm deci această proiecție subiectivă, cu alte cuvinte dimensiunea poetică a romanului lui Mauriac, așa cum se face de obicei, în virtutea aceluiași procedeu care izolează elementele unei opere în loc să le surprindă în conexiunea lor cea mai intimă, numai în mult citatele descrieri de peisaj bordelez: lande, sterpe și dezolante, ori păduri de pini neclintite sub arșiță sau contorsionate în furtună, simbolice, dincolo de pitorescul exterior, pentru solitudinea și neliniștea câtorva personaje. În întregimea ei, această lume a copilăriei și a adolescenței lui Mauriac își capătă coloratura subiectivă prin aceste personaje, care pendulează tragic între solicitările cărnii și cele ale spiritului.

Prin acești mari păcătoși și virtuali sfinți (asemănători întrucâtva celor din romanele lui Dostoievski), Mauriac introduce în romanul balzacian dimensiunea problematicului și a tragicului. Aceste personaje sunt stăpânite de o profundă neliniște existențială, care debutează printr-un sentiment acut al inadaptabilității la un mediu ipocrit și convențional, devenit apoi sentiment al înstrăinării, al singurătății și al neputinței de comunicare (nici chiar în iubire) cu ceilalți, și totodată aspirație către un absolut. O stare funciară de intoleranță și de refuz le face să încerce diferite forme de evadare și moduri de existență nonconformistă, ca acelea, fascinante pentru acești provinciali, pe care le poate oferi viața Parisului.

În acest sens, s-ar putea face o nouă trimitere la Balzac,

dar tocmai pentru a arăta cum o temă balzaciană – cea a tânărului provincial care aspiră să ajungă la Paris pentru a parveni – deși preluată în schema ei exterioară, se golește de vechiul conținut, care este înlocuit prin unul de o semnificație total opusă. Avatarurile pariziene ale personajelor lui Mauriac nu sunt concepute în perspectiva unei reușite sau a unui eșec social: ele sunt doar stadiile premergătoare – aducătoare de tulburare și de suferință, dar necesare ca experiență existențială autentică – momentului când spiritul își găsește pacea, și grația coboară asupra celui predestinat. Inadaptare față de un mediu concret situat istoricește, revoltă, sete de puritate și de adevăr, resimțite apoi pe plan metafizic ca spaimă existențială, aspirație și îndoială religioasă, urmate de mântuirea prin iubire – iată itinerariul spiritual al acestor personaje.

O lume catolică idealizată (în viziune jansenistă: Racine, – cu ale cărui tragedii romanele sale sunt în mod obișnuit comparate –, Pascal sunt, dintre clasici, marile modele ale lui Mauriac), puternică, severă și sumbră – dar o lumină strălucește totdeauna undeva departe, anunțând „sfârșitul nopții” – se opune astfel unei lumi catolice de burghezi provinciali, negustori de vinuri și posesori de păduri de pini, derizorie în pragmatismul ei social și religios, în rutina ei liniștitoare și confortabilă.

Așa cum s-a definit singur, refuzând formula ce i se aplică în mod obișnuit, de „romancier catolic”, Mauriac este „un catolic care scrie romane”. Această precizare este foarte importantă: fidel și din acest punct de vedere lecției lui Dostoievski și respingând ideea unui roman cu teză, a unui roman edifiant, el vrea să salveze o anumită ambiguitate care creează la cititor senzația de viață adevărată, trăită ca realitate confuză și contradictorie.

„Monotonia” operei lui Francois Mauriac, frapantă și unanim observată, ni se propune ca un atribut esențial al acestei creații. A discuta orice roman al său (începând cu *Le baiser au lepreux,* scriere de tinerețe, dar foarte caracteristică) înseamnă a-i discuta întreaga operă.

Această monotonie este de o calitate care ne oferă și ea posibilitatea de a integra romanul lui Mauriac în romanul de orientare nouă al secolului XX. Natura ei este analogă până la un punct naturii acelei „monotonii” fundamentale (este formula lui Proust) ce poate fi constatată în creația poeților moderni și în a celor mai moderni romancieri: ea rezultă din repetiția unei structuri literare, altminteri puternică, plină de relief, pusă însă pe deplin în valoare tocmai prin această reluare, care face mai evidente și mai obsedante totodată coordonatele universului propus nouă de către poet sau romancier.

Monotonia aceasta de structură, existentă, de fapt, la toți marii scriitori, și care nu este altceva decât ceea ce în mod obișnuit numim stil (în sensul larg al cuvântului), corespunde unor obsesii convertite în câteva metafore obsedante, caracteristice pentru demersul creator al lui Mauriac: „Îndată ce mă apuc de lucru, totul se colorează în culorile mele eterne; personajele mele cele mai frumoase pătrund într-o anume lumină sulfuroasă, care-mi este proprie și pe care nu o apăr – care este, pur și simplu, a mea”.

Mare cititor al lui Baudelaire și autor a patru volume de versuri, Mauriac rămâne, scriindu-și romanele, ca și Proust, un poet.

IRINA MAVRODIN

TABEL CRONOLOGIC

1885 *11 octombrie.* Se naște Francois Mauriac, la Bordeaux, dintr-o familie catolică aparținând marii burghezii.

1886 Moare tatăl său.

1897 François Mauriac devine elev la școala călugărilor *marianistes* (Le Grand-Lebrun, Caudéran).

1901 Elev la liceul din Bordeaux. Lecturi din Pascal și Racine, Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Francis Jammes.

1903 Își dă licența în litere la Facultatea de litere din Bordeaux.

1908 Venit la Paris, colaborează la *Revue du Temps presént* și la *Revue de la Jeunesse.*

1909 Mauriac publică volumul de poeme *Mâinile împreunate (Les Mains jointes),* despre care Maurice Barrès scrie în *L'Echo de Paris* un articol foarte elogios („Vei face o carieră glorioasă…").

1911 Publică un al doilea volum de poeme, *Rămas bun adolescenței (L'Adieu à l´adolescence).*

1913 Se căsătorește cu Jeanne Lafon, căsătorie din care se vor naște doi fii și două fiice.
Copilul încărcat cu lanțuri (L'Enfant chargé de

chaînes).

1914 *Toga (La Robe prétexte)*
Este mobilizat ca infirmier.

1920 *Mici eseuri de psihologie religioasă (Petits essais de psychologie religieuse).*
Carnea și sângele (La Chair et le sang).

1921 *Priorități (Préséances).*

1922 *Sărutul dat leprosului (Le Baiser au lepreux).*

1923 *Fluviul de foc (Le Fleuve de feu).*
Genitrix.

1924 *Răul (Le mal).*

1925 *Deșertul iubirii (Le désert de l´amour),* roman distins cu „Le grand Prix du roman”.

1927 *Thérèse Desqueyroux.*

1928 *Destine (Destins).*
Trei povestiri (Trois récits).
Viața lui Jean Racine (La Vie de Jean Racine).

1929 *Dumnezeu și Mamona (Dieu et Mammon).*

1930 Mauriac renunță la colaborarea cu *L'Écho de Paris* și începe să colaboreze la *Sept* și *Temps présent.*
Ceea ce era pierdut (Ce qui était perdu).

1931 *Suferințele și fericirea creștinului (Souffrances et Bonheur du chrétien).*

Blaise Pascal și sora sa Jacqueline (Blaise Pascal et sa soeur Jacqueline).

1932 Este ales președinte al Societății oamenilor de litere (Société des Gens de Lettres).
Cuibul de vipere (Le noeud de vipères).

1933 *Romancierul și personajele sale (Le Romancier et ses personnages).*
Misterul Frontenac (Le Mystère Frontenac).

Este ales membru al Academiei franceze,

1934 *Journal I.*

1935 *Sfârșitul nopții (La fin de la nuit).*

1936 *Îngerii negri (Les anges noirs).*
Viața lui Iisus (Vie de Jésus).

1937 Împotriva lui Franco, ia apărarea cauzei republicanilor spanioli.
Piesa *Asmodée* este reprezentată la Comedia Franceză (va fi publicată în 1938).
Journal II

1938 *Cufundări (Plongées).*

1939 *Drumurile mării (Les Chemins de la mer).*

1940 *Journal III.*

1941 *Fățarnica (La Pharisienne).*

1943 Aderă la Frontul național al scriitorilor. Publică clandestin culegerea de articole antinaziste Le *Cahier noir (Caietul negru)* sub numele de Forez.

1945 Apare piesa *Cei ce nu sunt iubiți (Les Mal Aimés).*

1947 *Trecerea Diavolului (Passage du Malin)* este reprezentată la Théatre de la Madeleine (va fi publicată în 1948).

Despre Proust (Du côté de chez Proust).

1951 Apare piesa *Focul pe pământ (Le feu sur la terre).*
Jurnal IV.
Saguinul (Le Sagouin).

1952 Scriitorului îi este decernat Premiul Nobel, „pentru analiza pătrunzătoare a sufletului omenesc și intensitatea artistică cu care a interpretat, în forma romanului, viața”.
Galigaï.

1955 *Pâinea cea vie (Le pain vivant,* scenariu de film).

1958 *Bloc-notes* (serie de articole apărute în *Le Figaro littéraire).*

1959 *Memorii lăuntrice (Mémoires intérieurs).*

1961 *Noul Bloc-notes (Le Nouveau Bloc-notes).*

1962 *Ceea ce cred (Ce que je crois).*

1964 *Charles de Gaulle.*

1965 *Noi memorii lăuntrice (Nouveax Mémoires intérieurs).*

1966 *Ceilalți și eu (Les autres et moi).*

1970 François Mauriac, încetează din viață.

I.M.

SFÂRȘITUL NOPȚII

ROMAN

PREFAȚĂ

N-am intenționat să dau în Sfârșitul nopții *o continuare la* Thérèse Desqueyroux[1]*, ci portretul unei femei la apusul vieții, pe care am mai zugrăvit-o odată în timpul tinereții sale criminale. Nu e deloc necesar s-o fi cunoscut pe prima Thérèse, pentru a manifesta interes pentru cea a cărei ultimă dragoste o povestesc aici.*

De zece ani, de când, obosită de a trăi în mine, cerea să moară, doream ca moartea să-i fie creștinească; de aceea intitulasem cartea, pe care n-o scrisesem încă, Sfârșitul nopții, *fără să știu cum se va sfârși această noapte: opera terminată risipește, în parte, speranța inclusă în titlu.*

Cititorului, care dorește pe bună dreptate ca orice operă literară să marcheze etapele unei ascensiuni spirituale și care se va mira poate de această coborâre în infern, unde îl port iarăși cu mine, vreau să-i reamintesc că eroina aparține unei perioade a vieții mele de mult trecute, și că e martorul unei neliniști depășite.

De altfel, deși scrisesem aceste pagini fără altă intenție decât aceea de a pune în lumină chipul chinuit al Thérèsei, astăzi știu ce înseamnă ele pentru mine și mai ales ceea ce m-au ajutat să descopăr: puterea cu care sunt înzestrate ființele cele mai împovărate de fatalitate, puterea aceea de a spune nu *legii care le strivește. Când Thérèse, cu o mână șovăitoare, își dă la o parte părul de pe fruntea răvășită, pentru ca băiatul care o adoră să se înspăimânte și să se îndepărteze de ea, gestul dă semnificație întregii cărți. La fiecare întâlnire, nefericita îl reia, neîncetând să se împotrivească forței care i-a fost dată, pentru a otrăvi și a corupe. Dar ea face parte din acea categorie de ființe (o*

[1] Vezi „Biblioteca pentru toți” nr. 396 (1967).

imensă familie!), care nu vor ieși din noapte, decât ieșind din viață. Cu o singură condiție, să nu se împace cu ideea nopții.

De ce am întrerupt această povestire puțin înainte ca Thérèse să fie iertată, îngăduindu-i-se astfel împăcarea cerească? Adevărul este că aceste pagini consolatoare au fost scrise și apoi rupte: nu VEDEAM preotul indicat să primească spovedania Thérèsei. La Roma, am dat peste acest preot, și astăzi știu (poate că odată am să scriu despre lucrul acesta) cum a intrat Thérèse în lumina morții.

Roma, Bobotează, 1935

I

— Ieși astă-seară, Anna?

Cu capul înălțat, Thérèse, își privea slujnica. Costumul-taior pe care i-l dăruise era prea strâmt pentru trupul tânăr și împlinit al fetei. Anna stătea în picioare în fața stăpânei.

— Auzi ploaia, fetițo? Ce-ai să faci afară?

Ar fi vrut s-o rețină, să asculte clinchetul familiar ar farfuriilor mutate dintr-un loc în altul și cântecul acela de neînțeles al cărui refren alsaciana îl fredona la nesfârșit. În celelalte seri, până la orele zece, Thérèse se simțea în siguranță, învăluită de rumoarea aceea pe care o face o ființă vie, când este tânără. În primele luni, Anna locuise în apartament, într-o cămăruță liberă. Iar noaptea, stăpână-sa auzea suspine, vorbe nedeslușite de copil care visează, uneori câte un mârâit animalic. Și chiar când tânăra fată dormea somnul cel mai adânc, Thérèse îi simțea prezența, de parcă ar fi auzit cum circulă sângele prin trupul întins dincolo de perete. Nu era singură; bătăile proprie-i inimi n-o mai înspăimântau.

Sâmbătă seara slujnica ieșea în oraș; Thérèse rămânea cu ochii deschiși în beznă, știind că somnul nu avea s-o cuprindă înainte de înapoierea fetișcanei care, uneori, nu se întorcea decât în zori. Cu toate că niciodată nu i se ceruse socoteală de nimic, într-o bună zi Anna și-a cărat lucrurile la etajul servitorilor: „ca să hoinărească mai în voie, pricepeți!” a zis portăreasa.

Thérèse a trebuit să se mulțumească cu puțina mângâiere pe care i-o aducea prezența Annei până la orele zece. Când fetișcana venea să-i spună bună seara și să primească dispoziții pentru ziua următoare, stăpâna se străduia să prelungească discuția; o întreba despre familia

ei: „Avea vreo știre de la maică-sa?”, dar mai totdeauna fata îi răspundea prin fraze scurte, ca un copil pe care cei mari îl obosesc și care se grăbește să meargă la joacă. Nicio dușmănie, de altfel; ba chiar o pornire afectuoasă. Ceea ce predomina totuși era acea nepăsare a tinerilor față de bunăvoința vârstnicilor pe care nu-i pot iubi. Thérèse dădea târcoale acestui univers ferecat: o țărancă, o slujnică, pe care o păstra ca pe o bucățică de pâine neagră în temnița el, neavând de ales între tânăra fată și altă ființă omenească. De obicei nu stăruia; și după ce Anna îi spunea: „Îi doresc noapte bună doamnei. Doamna nu mai dorește nimic?” Thérèse se ghemuia în colțul ei așteptând, ca întotdeauna, cu inima strânsă zgomotul ușii închise.

În această sâmbătă, însă, deși nu se făcuse ora nouă, Anna părea că se pregătește de plecare, cocoțată pe tocurile înalte cu picioarele cam groase, strânse ca într-un corset în pantofii din imitație de șopârlă.

— Nu ți-e teamă de ploaie, fetițo?

— O! până la metrou, nu-i mult de mers…

— O să-ți uzi taiorul.

— N-o să stăm pe stradă. Ne ducem la cinema…

— „Ne ducem” – cine?

Ea-i răspunse cu un aer îndărătnic:

— Câțiva prieteni… și se și repezi la ușă. Thérèse o strigă:

— Și dacă te-aș ruga să rămâi, astă-seară? Nu mă simt prea bine…

Își asculta, uluită, răsunetul propriilor cuvinte. Vorbea oare ea? Slujnica bombăni:

— Bine! dacă-i așa… dar Thérèse se și răzgândise:

— Nu, simt că mi-i mai bine… Du-te și te distrează, fetițo.

— Doamna dorește să-i încălzesc laptele?

— Nu, nu. N-am nevoie de nimic. Hai, du-te.

— Doriți să aprind focul?

Thérèse îi răspunse că o să-l aprindă singură, dacă i-o fi frig. Se abținu s-o împingă pe fată de umeri; de data

aceasta, zgomotul ușii închise nu numai că nu-i făcu rău, dar îi dădu un sentiment de ușurare. Se privi în oglindă și rosti cu glas tare: „Ce-i cu tine, Thérèse?” Ce se petrecea, oare cu ea? Se umilise astă-seară mai mult decât oricând? Gândul că-și va petrece de una singură o seară și o noapte întreagă o făcuse să se agațe, așa cum proceda întotdeauna, de prima ființă răsărită în cale. Să nu fie singură, să aibă cu cine schimba o vorbă, să audă respirația unui om tânăr… Atât și nimic mai mult; dar nici acest lucru nu mai era posibil. Și, ca întotdeauna, un val de ură urcă din străfundul ființei sale: „proasta asta o să-și frângă repede gâtul și până la urmă o să facă trotuarul…”

Thérèsei îi fu rușine de sentimentul care o stăpânea, își scuturâ capul. Va aprinde focul… Nu pentru că seara de octombrie ar fi fost rece; dar, vorba ceea, focul îți ține tovărășie. Va lua o carte… cum de nu se gândise să-și facă rost în timpul după-amiezii de un roman polițist? Nu suporta nicio altă lectură în afara romanelor polițiste. Când era tânără încerca să se regăsească în cărți și sublinia cu creionul unele pasaje. Acum nu mai aștepta nimic de la confruntarea cu personajele născocite: toate dispăreau, se pierdeau în propria ei strălucire.

Astă-seară deschise totuși cu mâna tremurândă biblioteca cu geamuri – aceeași care îi mobilase pe vremuri camera ei de fată, la Argelouse, în timpul nevinovăției, și tot aceeași care o asistase în zilele când, proaspăt măritată, starea bărbatului său îi obliga să locuiască în camere separate. Thérèse își amintește cum, timp de câteva zile, ascunsese pachețelul cu droguri în dosul volumelor *Istoria Consulatului și a Imperiului…* Această mobilă veche și onestă, tăinuitoare de otravă, complicea crimei sale, martora crimei sale… Cum de-a putut, oare, parcurge un drum atât de lung, de la ferma din Argelouse până la etajul al treilea al casei bătrânești de pe strada du Bac? Thérèse șovăie o clipă, ia cartea, o pune jos, închide biblioteca, se apropie de oglindă.

Îi cade părul ca la bărbați; da, are o frunte cheală de om bătrân: „o frunte de gânditor”, rostește ea cu glasul șoptit.

Dar acesta e singurul semn vizibil de bătrânețe: „Când îmi pun pălăria arăt întocmai ca mai înainte. Încă de la douăzeci de ani mi se spunea că n-am vârstă…”

Cele două cute care-i porneau de la nasul prea mic spre colțul buzelor, păreau să fie doar cu puțin mai accentuate decât pe vremuri. Ce-ar fi să iasă-n oraș… La cinema? Nu, ar costa-o prea scump, nu s-ar putea abține ca apoi să nu bea un păhărel din cafenea în cafenea… Începea să facă mici datorii. În Landă treburile mergeau din ce în ce mai prost. Era pentru prima oară când moșia nu mai aducea beneficii. Bărbatul său îi scrisese patru pagini referitoare la acest lucru: stâlpii de mină nu mai au căutare; englezii îi refuză. Totuși răririle trebuie făcute pentru că pinii încep să se resimtă. Aceste răriri care altădată produceau, acum costă scump. Prețurile rășinii n-au fost niciodată atât de scăzute… Încerca să vândă pinii, dar negustorii îi ofereau prețuri derizorii.

Thérèse își păstrase totuși obiceiurile de altădată; nu putea ieși în oraș fără să arunce banii ca pe un lest, pentru a se înălța puțin deasupra acestui vid, pentru a realiza, dacă nu plăcerea, cel puțin amețeala, abrutizarea. De altfel nu mai avea forța fizică de a rătăci singură pe străzi. Cinematograful nu o ajutase niciodată cu nimic, semiîntunericul din sală provocându-i o plictiseală căreia nu putea să-i reziste. Cea mai neînsemnată ființă vie căreia, la cafenea, îi urmărea gesturile și mișcările o interesa mai mult decât imaginile de pe ecran. Dar ea nu mai avea curajul să se desfete spionându-i pe alții, pentru că nicăieri nu trecea neobservată. Zadarnic se îmbrăca în culori șterse, zadarnic își căuta un loc ferit: în înfățișarea ei era ceva, nici ea nu știa ce, care atrăgea atenția. Sau poate își închipuia doar? Oare din pricina chipului neliniștit, a gurii acesteia strânse?

În ținuta sa, pe care o credea corectă și chiar sobră, stăruia acea vagă dezordine, acea ușoară extravaganță, a femeilor care încep să îmbătrânească și care nu mai au pe nimeni care să le dea sfaturi. În copilărie, Thérèse se distra adesea pe seama mătușii Clara, pentru că fata

bătrână se putea abține să nu strice pălăriile care i se cumpărau, modificându-le după gustul ei. Dar iată că acum Thérèse se lăsa pradă aceleiași manii și orice-și punea pe ea, căpăta, fără voia ei, un aspect bizar. Poate că mai târziu va deveni și ea una din bătrânele acelea ciudate, cu pălării cu pene, care-și vorbesc singure pe băncile din parcuri, trăgând după ele bocceluța cu zdrențe vechi.

Nu era conștientă de această ciudățenie; și totuși își dădea bine seama că pierduse puterea aceea de care singuraticii nu se pot lipsi – puterea insectelor care împrumută culoarea frunzei și a scoarței. De la masa ei, la cafenea sau la restaurant, ani de-a rândul, Thérèse cercetase în taină ființele care n-o vedeau. Ce făcuse oare cu inelul care te face nevăzut? Iată că acum atrage toate privirile, ca animalul străin de turmă.

Aici, cel puțin, între acești patru pereți, cu această podea lăsată, cu acest tavan, pe care dacă și-ar fi ridicat brațul l-ar fi putut atinge, era sigură că se află la adăpost. Trebuia numai să-și găsească forța să rămână în acest spațiu mărginit. Or, în seara aceasta, Thérèse simțea că n-are tăria să stea singură. Era atât de convinsă de acest lucru, încât fu gata să se lase cuprinsă de spaimă. Apropiindu-se din nou de cămin, se privi în oglindă și cu un gest familiar își lăsă degetele să-i alunece încet, de-a lungul obrajilor. Nimic nou nu se petrecea în viața ei, în acel moment al zilei, decât ceea ce se petrecuse întotdeauna: nimic nou… Nimic. Și totuși era sigură că atinsese o limită: ca vagabondul care își dă seama că a apucat-o pe un drum care nu duce nicăieri și care se pierde în întinderea nisipoasă. Fiecare zgomot de afară se izola de forfota umană, căpăta o valoare absolută: acest claxon de automobil, acest râs femeiesc, acest scârțâit de frână.

Thérèse înaintă până la fereastră; o deschise. Ploua. Vitrina farmacistului era încă luminată. Verdele și roșul unui afiș luceau sub razele unui felinar. Thérèse se aplecă, măsură cu ochii distanța până la trotuar. Ai fi zis că cercetează vidul. Nici măcar umbra curajului de a se

arunca în el! Dar poate că amețeala… Invoca amețeala și se ferea de ea. Închise iute fereastra, șopti: „Lașă!” Ce lucru cumplit, să vrei să provoci moartea cuiva, când ție ți-e frică de ea. Cu o zi mai nainte se împliniseră cincisprezece ani de când, escortată de avocatul său, Thérèse ieșise din tribunalul subprefecturii și străbătuse piața pustie, repetând cu glasul scăzut: „Neurmărire! Neurmărire!” Liberă în sfârșit, crezuse ea… Ca și cum stătea în puterea oamenilor să decidă dacă o crimă se consideră necomisă, când a avut loc în realitate! În seara aceea nu bănuise că va intra într-o temniță mai cumplită decât cel mai strâmt mormânt: în temnița faptei sale și că niciodată nu va evada din ea.

„Dacă n-aș fi disprețuit decât viața altora, dar viața mea…” De la unica încercare de sinucidere, la Argelouse, simțea în ea, mereu treaz, chiar în ceasurile de mare deznădejde, instinctul de conservare. În cele mai nesăbuite clipe din acești cincisprezece ani, respectase o anumită igienă; își menajase întotdeauna inima bolnavă. Plăcerea aceasta de a se ruina, indiferența aceasta față de propria distrugere pe care o au ființele obișnuite cu droguri, erau lucruri de care ea se ferise întotdeauna, nu din motive nobile, ci din teama de moarte.. N-a fost nevoie ca doctorul să insiste prea mult pentru a o convinge să nu mai fumeze din pricina inimii. În casa ei n-ai fi putut găsi o singură țigară.

Thérèse simți că o cuprinde frigul. Își frecă de talpa pantofului un chibrit de bucătărie, și flacăra începu să lingă lemnele de proastă calitate, plătite atât de scump la Paris. Dar pârâitul lemnului, mirosul fumului îi reaminteau acestei ființe născute în landă alte momente din zilele nevinovăției sale: timpul de dinaintea faptei… Își trase fotoliul cât mai aproape de sobă și, cu ochii închiși, începu să-și mângâie picioarele cu același gest pe care-l observase pe vremuri la mătușa Clara. Mirosul acesta al primelor focuri conținea în el multe altele: pe cel al ceții de pe trotuarele triste din orașul Bordeaux, pe cel din fața subprefecturi, – cel al înapoierii acasă. Chipuri apăreau

pentru scurt timp pe ecranul minții sale, apoi se ștergeau: ființe care ocupaseră un loc în viața ei pe vremea când zarurile nu fuseseră încă aruncate, când jocurile nu erau încă făcute, când lucrurile s-ar fi putut petrece altfel decât se petrecuseră. Acum însă totul era încheiat: imposibil să schimbi cu ceva rezultatul faptelor tale; destinul său se conturase o dată pentru totdeauna. Lucrul acesta însemna să continui să trăiești când ai certitudinea că nu mai poți adăuga nimic și nici suprima nimic din ceea ce este.

Auzi ceasul bătând ora nouă. Trebuia să mai rabde puțin, deoarece era prea devreme ca să înghită pastila care îi asigura câteva ore de somn. Nu pentru că lucrul acesta intra în obiceiurile deznădăjduitei prevăzătoare, dar în seara aceasta nu-și putea refuza acest remediu. Dimineața ai întotdeauna mai mult curaj; ceea ce voia ea să evite cu orice preț era să nu se trezească la miezul nopții. Mai presus de toate, o înspăimânta insomnia când, întinsă în întuneric cădea pradă, fără putere de împotrivire, tuturor furiilor imaginației sale, tuturor ispitelor minții. Ca să scape de spaima de a se ști femeia care devenise, ca să nu ajungă în ghearele acestei gloate mute, unde recunoștea chipul posac cu obrajii căzuți al lui Bernard, soțul ei, victima ei, precum și gingașul chip măsliniu al fiicei sale Marie, care acum avea șaptesprezece ani, în sfârșit, atâtea ființe, pe care le urmărise, le hărțuise, cărora le tulburase existența și care o alungaseră; ca să nu se lase sufocată de invazia de fantome, nu avea altă scăpare, în timpul nopților fără somn, decât să aleagă una dintre ele, decât să îmblânzească una din ființele acelea neînsemnate și să trăiască în gând o scurtă bucurie fără urmări. Căci doar aceia care nu contaseră decât puțin în viața ei, care nu jucaseră decât un rol mărunt în existența ei îi mai arătau o oarecare blândețe: prietenii abia înfiripate, iubiri care nu avuseseră timp să se descompună.

În intervalul insomniilor sale, Thérèse rătăcea cu gândul peste acest câmp de bătălie, întorcea cadavrele cu fața în sus, căuta un chip încă neatins. Rămăsese vreunul de care

să nu-și amintească cu amărăciune? Aproape toți cei care la început o iubiseră n-au avut nevoie de prea mult timp pentru a descoperi în ea forța aceasta distructivă. Doar ființele întâlnite în mod întâmplător o mai ajutau, ființele acelea care se aventuraseră până la marginea vieții sale; de la ele doar mai putea aștepta o mângâiere: necunoscuți întâlniți într-o noapte și niciodată revăzuți… De cele mai multe ori însă se întâmpla ca Thérèse să-i piardă și pe aceștia, chiar în imaginație; dispăreau; constata brusc că nu mai erau acolo și că gândurile ei rătăceau aiurea. Nici în minte nu acceptau să-i fie prieteni. O lăsau singură și atunci apăreau alții. Ah! pe aceștia cât ar fi vrut să-i alunge! Aduceau cu ei amintirea unei umilințe, a unei rușini. În timpul acestor jalnice întâmplări, se ivise mai totdeauna un moment în care ea înțelesese că persoana complice își cerea partea… Da, totdeauna se ivise acest moment al vorbei cu subînțeles și al mâinii întinse: exploatarea îmbrăcase toate formele, de la împrumutul direct până la afacerile importante, din care i se promitea că va avea de câștigat.

În timpul acesta, al tihnei celei mai desăvârșite, când liniștea câmpiei se revărsa asupra Parisului, Thérèse relua la nesfârșit socoteala tuturor banilor pe care îi împrumutase sau care îi fuseseră luați în mod necinstit; constrânsă la strictul necesar, se enerva, își ieșea din fire, confrunta totalul pierderilor cu cel al datoriilor, pradă cu totul „spaimei de a nu avea”, care îi stăpânise pe toți bătrânii familiei ei…

Nu, în seara aceasta, Thérèse n-o să se mai lase dominată de astfel de chinuri. Dacă îți impui poți să adormi. Trebuia să mai aștepte o oră. Încă o oră! Era însă la capătul puterilor… Se ridică, se apropie de măsuța pe care era așezat fonograful, dar se înfiora la gândul vacarmului posibil, de parcă muzica gata să izbucnească ar fi avut puterea să răstoarne pereții, să o sufoce sub dărâmături. Se înapoie așadar la fotoliu și din nou privi flăcările.

Chiar în clipa în care-și spunea: „Mai are rost să trăiesc?

Și totuși nimic n-o să se întâmple, pentru că niciodată nu se întâmplă nimic și nimic nu mi se poate întâmpla”, chiar în clipa aceea auzi soneria de la intrare. Un zbârnâit scurt, care i se păru foarte puternic. Imediat însă schiță un zâmbet gândindu-se la emoția care o stăpânise: cine să fie decât Anna care avusese remușcări și care se temuse ca stăpână-sa să nu fie cu adevărat bolnavă… Nu! nici măcar Anna: cu siguranță portăreasa, care îi făgăduise că va urca să vadă dacă mai târziu bătrâna n-ar avea nevoie de ceva. Da, cu siguranță portăreasa… (deși ea nu suna în felul acesta).

II

Thérèse aprinse lustra de la intrare și ascultă o clipă: în spatele ușii respira cineva.

— Cine e?

O voce tinerească îi răspunse:

— Eu… Marie!

— Marie! Care Marie?

— Eu sunt, mămico!

Thérèse se uita la fata voinică oprită în prag, cu trupul adus sub greutatea valizei pe care o ținea în mâna dreaptă. Fetița pe care o văzuse ultima oară în urmă cu trei ani nu putea fi femeia strălucitoare din fața ei… Și totuși îi recunoștea glasul, râsul, ochii căprui…

— Ce bine îți stă fardată, draga mea!…

Acesta fu primul cuvânt rostit de Thérèse, cuvântul unei femei către altă femeie.

— Crezi? Cei de acasă nu-s de aceeași părere… Ai aprins focul! Ce fericire!

Își aruncase peste valiză pardesiul și șalul tricotat. Un oribil pulover galben îi mula bustul de femeie-copil. Brațele îi erau bronzate, ca și ceafa prea latră.

— Întâi o țigară… Cum, mamă? Dumneata nu mai fumezi? Mai am în geantă… Te lămuresc pe urmă… Ce chestie!…

Umbla de colo-colo, iar încăperea scundă se umplea de parfumul ei. Își aprinse o țigară și se chirci în fața focului.

— Unde-i taică-tău?

— Unde să fie? La Argelouse: vânează porumbei. Ce-ai vrea să facă la unsprezece octombrie, dacă nu să vâneze porumbei? De când are reumatism a pus să i se construiască în cabană o sufragerie cu parchet pe jos, cu sobă… Acolo își petrece timpul… Lumea se poate prăbuși…

pe el nu-l interesează decât porumbeii.

— Ți-a dat voie să vii să mă vezi?

— Eu mi-am dat voie.

Thérèse își îndreptă șalele. Respiră adânc. Ce fericire! De pe acum știa ce-o să-i spună fetița: că nu se înțelegea cu tatăl ei, că nu-l mai putea suporta, că venise să-i ceară sprijinul, s-o găzduiască. Cum de nu prevăzuse toate acestea? Era fata ei, la urma urmei. „N-are nimic din maică-sa”, repetau cei din neamul Desqueyroux. Ba da, are! pometii ieșiți în afară și glasul, râsul. Totuși chiar ca, Thérèse, încă de când Marie era în leagăn, respinsese cu un fel de furie ideea că între ele două ar exista cea mai mică asemănare. Și iată că acum această asemănare îi sărea în ochi. Ce motive ar putea îndemna o fată din ziua de azi să suporte ființele în mijlocul cărora, în urmă cu douăzeci de ani, Thérèse se sufoca?

— Spune-mi, draga mea…

— Dă-mi întâi să mănânc ceva… mor de foame.

Nu avusese destui bani pentru vagonul-restaurant. Ultimul ban îl dăduse bacșiș… Se bâlbâia puțin și nu-și sfârșea frazele întretăiate cu exclamații: „E colosal! E formidabil!” Scotea fumul pe nas, scuipa bucățele de tutun.

— Mi-e teamă că nu mai e nimic de mâncare în casă… Va trebui să ieșim. De pe acum Thérèse își imagina intrarea într-un restaurant împreună cu fetița și simți că-i vine rău. Se duse totuși să cerceteze cămara.

Tic-tacul ceasornicului deșteptător al Annei răsuna în bucătărioara curată și strălucitoare, unde fiecare cratiță sclipea. Și, în timp ce Thérèse descoperea șuncă, ouă, unt, biscuiți, își aminti de sticlele de șampanie, care, totdeauna, altădată, erau nelipsite din răcitor. Mai rămăsese una, ultima… Era rezervată pentru… Thérèse hotărî să n-o deschidă; dar Marie o și ajunse din urmă:

— Șampanie! Ce fericire!

Îi spuse de asemenea că era celebră pentru omletele ei:

— La vânătoarea de porumbei, le prepar întotdeauna numai eu… Ah! dar n-ai untură! Ce cumplit, să gătești cu

unt! Păcat! O să mâncăm ouă fierte.

În încăperea această mică și foarte luminată, ea-și văzu în sfârșit mama, pe care la început abia o privise.

— Biată mamă! Ești bolnavă?

Thérèse își scutură capul: inima îi dădea de furcă… Și apoi, îmbătrânise.

— La vârsta mea, trei ani înseamnă ceva!

Fetița aprinsese gazul la mașina de gătit și. Stătea cu spatele la maică-sa.

— Taică-tău știe, nu?

— Nu.

— Dar o să se înfurie…

— Nu-l cunoști… Da! Asta-i! nu-l cunoști. Nu se înfurie niciodată decât pe el însuși, nu-ți amintești? Crezi că îi vede pe ceilalți? Crezi că mai are ochi și pentru altcineva?

Fără să se întoarcă, fata spuse brusc, cu o voce gravă:

— Mamă, dac-ai ști cât de bine te înțeleg astăzi!

Thérèse nu-i răspunse nimic. Fetița adaugă:

— Ce remușcări am că te-am judecat așa de aspru atâția ani de zile!…

Tulburată poate de liniștea mamei sale, ea tăcu și se prefăcu că supraveghează fierberea ouălor. Continuă:

— Nu e vina mea: copil fiind, cum să-mi fi imaginat ce viață duceai matale între tata și bunica?…

Se întoarse brusc, întrebând cu un aer supărat:

— De ce nu-mi răspunzi? Înțeleg că-mi porți pică… Mamă, ce palidă ești!

Thérèse murmură:

— Lasă! Lasă! Vino să -mi ajuți să punem masa.

O lăsă pe Marie să aranjeze masa în fața focului, să așeze farfuriile. Stătea nemișcată în vestibulul întunecos, rezemată de perete. Marie umbla dintr-o încăpere în alta, fredonând, și Thérèse *o* urmărea din ochi. Toată bucuria i se risipise. Cine era femeia aceasta căreia ea îi spunea Marie? De ce i se adresa cu: tu? De trei ani de zile Bernard Desqueyroux invocase tot felul de motive, ca să împiedice întrevederea lor obișnuită de o săptămână pe an, fără ca Thérèse să i se împotrivească. „Să fiu eu o mamă

denaturată?”

Sincer vorbind, se gândise vreodată la acest copil? Ca orbită de propria-i lumină, tânără mamă, nici măcar nu-l vedea. Dar nu era vorba de o nepăsare monstruoasă… Mai târziu, nu încercase ea cu tot dinadinsul să rămână în umbră? Era în interesul copilului… Da, Thérèse își înăbușise totdeauna în adâncul sufletului glasul acela care o chema pe Marie. Considerându-se ea însăși nedemnă de a-și exercita drepturile de mamă, nu voise să revină niciodată asupra hotărârii luate. Să fi vrut, Thérèse, ar fi răsturnat fără mare bătaie de cap toate deciziile și dispozițiile lui Bernard Desqueyroux, dar propriul ei verdict era fără apel. Și iată că, dintr-o dată, se petrecea un lucru pe care nu și-l imaginase nicicând: astă-seară, fetița aducea totul în discuție… Fetița care nu mai era o fetiță… Chinuită de aceleași constrângeri pe care le îndurase și mama sa, se sufoca în aceeași colivie… Și iată că, acum, fiica se considera solidară cu această mamă evadată; fără să știe măcar despre ce era vorba îi împărtășea toate argumentele, și nu numai că îi găsea scuze, dar o mai și aproba.

Lucrul acesta nu era prevăzut. Nu, Thérèse nu voise așa ceva. Totdeauna se liniștise zicându-și că fiica nu-i semăna întru nimic, că era o Desqueyroux. Acceptase ideea de a fi judecată și condamnată de această mică Desqueyroux. Și la urma urmei ce știa Marie cu adevărat din viața mamei sale? Desigur, ei nu intraseră în amănunte; dar era imposibil să n-o fi avertizat îndeajuns, pentru a o lăsa să presimtă toată grozăvia lucrurilor care se înfăptuiseră într-un salon din Argelouse, la puțin timp după nașterea fetiței. Odată pentru totdeauna, Thérèse acceptase această prăpastie, pe care fapta sa o săpase între ea și Marie… Și totuși iată că Marie se afla acum aici, în picioare, în fața oglinzii, cu brațul întins, cu o mână proptită în pletele-i negre, ca o tânără fată în camera mamei sale… Minunăția aceasta era fiica ei! Thérèse rosti cu glasul stins:

— Fiica mea… și cuvintele abia auzite răsunară până în străfundul ființei sale. Se îndepărtă de peretele de care se

sprijinea în vestibul și strigă cu glas tare:

— Fetița mea…

Marie se întoarse, îi zâmbi, fără să remarce nimic ciudat în expresia mamei sale: dezgheț, neașteptată primăvară. Emoțiile acestea Thérèse le trăise! Acum însă nu mai era vorba de o simplă tresărire a simțurilor, de o fierbere a sângelui, de un miracol al dorinței. Privind-o pe Marie, care mânca cu o lăcomie de școlăriță trăită la internat, simțea o fericire, care o tulbura până în străfunduri… cu ce să o compare? Cu senzația pe care o ai când trenul iese dintr-un tunel nesfârșit, eu aerul umed care-ți izbește fața, cu mirosul de frunze și de iarbă… Își întoarse privirea, nevoind s-o vadă pe Marie preocupată să destupe sticla de șampanie.

— Ai să vezi! n-o să facă zgomot…

Gestul acesta plin de precauție, cu. Care reținea dopul, Thérèse îl mai văzuse și la alții, la un altul în special… Trebuia, s-o alunge pe Marie, să profite de această clipă, deoarece era cu neputință ca fata să rămână mult timp acolo. Thérèse se învoia pentru această seară, pentru această noapte, își acorda această bucurie, apoi o va înapoia tatălui ei. Își privea fiica. Iubea o ființă care nu era o pradă. Fetița vorbea, se pierdea într-un lung rechizitoriu făcut tatălui său, bunicii sale: o întreagă rețea de povestiri încâlcite.

— Mai bine la mânăstire; dar ei spun că mânăstirea a devenit un lucru prea scump. De la dezastrul cu rășina, nu-ți poți închipui ce înnebuniți sunt… Și frica asta de sărăcie! A fost un singur bal, anul trecut, un biet bal la familia Courzon. Nu m-au lăsat zicând că sunt prea tânără și că în postul Paștelui nu se dansează! Pur și simplu nu voiau să cheltuiască bani pentru rochie. Ba da! nu mă contrazice, mamă. Dumneata îi cunoști mai bine decât mine. Cred e-o auzi pe bunica spunând: „Amabilitățile nu se primesc când n-ai posibilitatea să le întorci ”. Râzi, nu? Recunoaște că o imit bine.

— E bunica ta, Marie?

— Nu, mamă! Barem dumneata să nu mă dăscălești. N-o

judec… O detest în măsura în care depind de ea… Lângă dumneata am să uit, am să-l uit pe tata. Îmi va fi ușor să nu-i mai urăsc când n-o să-i mai văd toată ziua pe urmele mele. Dumneata. Dumneata mă vei înțelege…

— Nu, Marie, nu trebuie să vorbești așa… Nu!

Se întorcea la ea, o prefera celorlalți… Ce răzbunare! Oare Marie cunoștea dosarul procesului mamei sale? Ce știa ea în mod precis? Probabil că Bernard îi spusese destule ca s-o înspăimânte… Pe vremuri. În scurtele lor întrevederi, Thérèse observase la fetiță reacții temătoare… Și totuși astă-seară ea se afla aici…

— Nu, scumpa mea: tatăl tău are lipsurile lui, dar nu e un om zgârcit.

— Nu știi cât s-a schimbat. Dacă acum cincisprezece ani nu era de suportat, dar astăzi? Nu-ți poți închipui… Trebuie să-i auzi, pe bunica și pe el: „Astăzi nu se mai poate economisi nimic… Tot ce pui deoparte se pierde; iar restul se duce la perceptor. Va trebui să muncești, draga mea… Vom ajunge și aici: va trebui să muncești!” Dacă i-ai vedea ce mutre fac când eu le răspund: „Ei bine! Ce nenorocire! o să muncesc…” Ar vrea să mă vaiet împreună cu ei. Nu înțeleg că eu îmi accept epoca.

„Cuvântul acesta nu-i al unei fetițe, se gândea Thérèse. Repetă o frază auzită la o prietenă mai mare poate, sau la un băiat…”

— Marie, privește-mă în ochi.

Fetița lăsă paharul pe masă și îi zâmbi.

— Din tot ce-mi povestești tu nu văd decât motive de agasare, de enervare chiar, dacă vrei… Dar lucrurile acestea nu justifică revolta împotriva alor tăi și nici, mai ales, venirea ta la mine…

Spusese ultimele cuvinte cu un glas aproape șoptit.

— Cred că la mijloc este altceva… Ceva pe care trebuie să mi-l spui…

Fetița nu-și plecă fruntea. Thérèse abia își dădu seama, după o clipire a pleoapelor, după o bruscă îmbujorare că pusese degetul pe rană.

— Marie, tu nu mi-ai spus tot…

— Nu mi-ai dat răgazul… Ești prea perspicace, mamă. Ghicești totul.

— E foarte drăguț?

— Drăguț? nu: dimpotrivă. Drăguț? Iată într-adevăr unul din cuvintele pe care el le detestă… Este cineva, să știi!

Își aprinsese o țigară, își proptise coatele de masă; o femeie, dintr-o dată o femeie în toată puterea cuvântului.

— Draga mea fetiță, povestește-mi totul.

— Credeai că venisem pentru altceva?

— Doar pentru asta, bineînțeles!

— Bineînțeles!

Iarăși vechea durere binecunoscută. De data aceasta Thérèse crezuse că atinsese acel stadiu fericit când ființa iubită nu-ți mai poate face rău, pentru că nu mai aștepți nimic de la ea. Dar nu există dragoste total dezinteresată. Oricât de puțin am da, așteptăm ceva în schimbul dăruirii noastre. Thérèse credea că prevăzuse totul dinainte: se înarmase; își adunase toate forțele ca să îndepărteze fata de ea, ca s-o redea tatălui ei; și iată că, brusc, descoperea că era inutil s-o îndepărteze, pentru că ea nu se apropiase: „Nu pentru mine a venit… Puteam să mor fără s-o revăd dacă n-ar fi avut nevoie de serviciile mele… Și-a reamintit de existența mea în ziua în care a trebuit să se apere împotriva tatălui ei, să-și apere dragostea…” Thérèse simți din nou gustul acela amar: până și în dragostea pentru propria-i fiică dădea peste vechiul dușman, dușmanul ei de totdeauna, pasiunea pe care ființa iubită o are pentru un altul. Totdeauna fusese căutată în interesul acestei pasiuni. Totdeauna făcuse servicii altora; totdeauna se slujiseră de ea.

Marie o privea neliniștită: maică-sa se schimbase la față. Copila nevinovată nu știa că masca aceea crudă și șireată, gura aceea strânsă, ochii aceia reci, toate acestea alcătuiau, pentru majoritatea celor care o cunoscuseră, chipul adevăratei Thérèse. Simți că se pierde la auzul glasului neașteptat de blând:

— De ce vrei să mă amesteci în poveștile tale?

— Ești ultimul nostru sprijin.

— Puteam să mor, Marie! Dacă n-ai fi avut nevoie de mine…

Izbucni într-un râs repede întrerupt. Tânără fată se simți jignită și își privi mama în față:

— Dar mamă, nu eu te-am părăsit!

Thérèse își întoarse capul, își acoperi ochii cu mâna. Marie se ridică s-o sărute. Dar Thérèse se feri.

— Ei hai, ridică masa.

Când fetița se întoarse din bucătărie, maică-sa stătea în picioare, sprijinită de cămin. Îi spuse fără s-o privească:

— N-am părăsit pe nimeni, Marie. Eu sunt, din născare, o părăsită. Tu nu poți pricepe.

Nu, ea nu pricepea. Dar, tulburată, încercă din nou să-și sărute mama, care se feri cu blândețe.

— Te iubesc, mamă, nu crezi? Văd că nu crezi. De ce nu mă lași să te sărut?

— Știi tu de ce, Marie!

— Știu?

Thérèse își scutură capul:

— Să lăsăm lucrurile astea… Te ascult, draga mea. Povestește.

Ea nu se lăsă rugată. O atrăgea pe Thérèse pe drumul întortocheat al discuțiilor nefericite pe care le avea cu tatăl și bunica ei din pricina lui Georges Filhot, pe care fata-l iubea. Iar ei se prefăceau că nu vor să audă vorbindu-se despre o căsătorie pe care o considerau umilitoare. Sărăciți cum erau, aproape ruinați, Thérèse se mira că se mai credeau încă îndreptățiți să aibă prioritate.

Își amintea prea bine de membrii acestei familii Filhot, care. Timp de un secol, fuseseră dijmași chiar pe moșia familiei Desqueyroux și despre bătrânul Filhot, pe care în copilăria ei îl văzuse tricotând în timp ce-și păzea oile. Fiul și nepotul, deveniți angrosiști, câștigaseră o avere uriașă în timpul războiului. Dar, zicea Marie, și-o pierduseră în parte, iar Bernard Desqueyroux, care la un moment dat fusese gata să cedeze, devenise iarăși neînduplecat, cu atât mai mult cu cât familia Filhot se arăta și ea cu totul împotriva acestui proiect; Marie era convinsă că din

orgoliu.

— Bagă de seamă că ei sunt foarte bogați. Sigur, se resimt după criză. Auguste Filhot (tatăl lui Georges) dăduse o lovitură uriașă: mai mult de douăzeci de mii de hectare de pădure; urma să achite prețul cumpărării, cum făcea totdeauna, din vânzarea lemnului tăiat, iar pământul îi rămânea pe nimic… Dar l-a prins scăderea prețurilor… Oricum, chiar și așa sunt mai bogați decât noi… Sigur, există problema asta a familiei! dar el este un tip foarte distins; de altfel este un spirit superior: va urma cursurile Facultății de științe politice.

Thérèse se gândea: „Cuvintele acestea nu i se potrivesc; repetă fraze auzite în anturajul ei. Când eram tânără debitam aceleași prostii. În familie, ceilalți ne impun punctul lor de vedere: noi nu putem decât înota în această apă sălcie; să fim mulțumiți că nu ne înecăm!”

Și apoi, ce rost mai aveau toate astea acum! Știa pentru ce urcase fata în trenul de Paris. Georges Filhot urma să se înscrie la cursurile Facultății de științe politice: Marie avea interesul să nu stea departe de el.

— Oh! aș fi avut puterea să îndur despărțirea.

Bineînțeles, aș fi avut acest curaj… Dar înțelegi, mamă: ar fi trebuit să am încredere. El este un băiat… Nu știu dacă sunt mulți ca el. Mă iubește, da, dar numai când suntem împreună. N-o să-ți spun decât dumitale: uneori afirmă niște lucruri îngrozitoare. Zice: „Când nu mai ești lângă mine, s-a sfârșit; mă gândesc la lucrurile care mă interesează și la ființele pe care le văd…” Sunt sigură că mă preferă oricărei alta; dar când lipsesc, nu mai cântăresc greu; așa este el. Atunci, pricepi ce ar însemna această despărțire?…

— Da, de aceea ai venit? Dar tu nu te-ai gândit… draga mea fetiță, nu te-ai gândit (Thérèse șovăi o clipă) că te pot compromite?

Marie se îmbujoră și ripostă cu glasul slab.

— N-ai dreptate, mamă!

— Eram un om uitat. Timpul mă acoperise, mă îngropase… Oamenii nu mai știau că avuseseși o mamă. Și

dintr-o dată, iată că tu vii și mă dezgropi. Și nu-ți ajunge că mă smulgi din mormânt, te folosești de mine, te pui sub protecția mea, tu și dragostea ta. Sub protecția…

Ea își rosti numele și pronumele cu un glas atât de scăzut, încât Marie abia o auzi.

— Gândește-te ce ecou trezește numele meu în mintea oamenilor…

— Nimic de care trebuie să roșesc, mamă.

Fetița îi răspunsese cu tonul cel mai calm.

— Ești nebună, Marie?

Dar fetița se ridică fără să spună nimic, se îndreptă spre maică-sa, o luă în brațe. Thérèse o respingea și repeta:

— Ești nebună… tu știi…

— Da. Știu. Și ce-i cu asta?

— Dacă știi…

— Știu… În sfârșit, am ghicit, dacă preferi.

— Și totuși mă săruți?

— O! mamă, nu te judec. Și dacă te-aș judeca…

Stăteau în picioare, una în fața celeilalte. Thérèse schiță gestul de a-i acoperi gura cu mâna:

— M-ai ierta?

— Să te iert? Dar n-ai făcut nimic…

— Povara care te apasă pentru că ești fiica mea…

— E un lucru așa de grav?

— Știi alt lucru mai grav pe lume?

— Dar, mamă…

Thérèse, uluită, o privea:

— Totuși, câte ți-or fi auzit urechile!

— Au presupus desigur că n-aș fi putut îndura calomniile lor: trebuie să-ți mărturisesc că n-au precizat niciodată nimic…

— Cum? și lipsa mea, cum au motivat-o?

— N-au precizat niciodată nimic. O dată sau de două ori, tata a vorbit în fața mea despre nepotrivire de caracter. Și în fond, dincolo de tot ce s-a putut întâmplă, eu cred că are dreptate și că totul se reduce la asta. Nepotrivire de caracter… sunt în măsură să știu ce înseamnă lucrul acesta!

Thérèse, care își plecase capul, și-l ridică acum și o studie pe Marie. Era oare posibil ca bănuiala crimei s-o tulbure atât de puțin? O uimea faptul că soacră-sa și Bernard tăcuseră. Trebuia să se încline în fața acestei milostiviri neprevăzute. Oh! nu pentru Thérèse adoptaseră ei tăcerea, ci pentru onoarea familiei, pentru menajarea sensibilității Mariei. Oricum, indiferent de ce urmăriseră, nu spuseseră niciodată nimic care s-o poată înjosi pe Thérèse în mintea fiicei sale. Dar atunci…

— De ce mă privești așa, mamă?

— Mă gândeam… mă gândeam că ar trebui să-l admir pe tatăl tău, care ar fi putut să mă coboare în ochii tăi.

— Să te coboare în ochii mei? Dar tocmai de aceea te iubesc și mai mult!

Thérèse se ridicase și se apropiase de bibliotecă. Întoarsă cu spatele la fiică, lua câte o carte, o așeza la loc.

— E cu neputință să știi… dacă ai ști…

— Ei bine! Ce! Ai iubit pe altcineva! Ai plecat? Asta e? Nu era greu de ghicit! De ce ți-aș purta pică?

Așadar asta credea fetița, asta bănuia! Trebuia să-i deschidă ochii. Nu putea merge până la capătul mărturisirii: lucrul acesta era peste puterile Thérèsei. La ce bun, de altfel? Era de-ajuns să-i spună orice ca s-o îndepărteze.

— Vino încoace. Nu, nu: nu pe brațul fotoliului. Nu, nu vreau să mă săruți. Așază-te cuminte pe acest scaun scund care e de la Argelouse și căruia mătușa Clara îi spunea scăunel. Ascultă: e un lucru foarte frumos, această discreție cu privire la mine. Într-adevăr, foarte frumos. Ar fi putut să-ți spună…

— Dar, mamă, faptul că n-ai putut suporta viața de acolo te ridică în ochii mei!

— Dar familia Filhot? Ei ce spun despre asta?

Marie păru stingherită. Da, neîndoios, ei făcuseră adesea aluzii la anumite întâmplări pe care tânără fată nu le cunoștea. Insinuaseră că dacă cineva trebuia să facă concesii, atunci aceasta era familia Desqueyroux. Dar felul în care vedeau lucrurile cei de la Saint-Clair și de la

Argelouse nu o interesa pe Marie.

— Ascultă, apropie-te. Aș dori să fie întuneric când îți vorbesc. Întoarce-te la Argelouse, fata mea. Repede, repede… nu mă întreba nimic.

Ea adăugă aproape șoptit: „nu sunt demnă…” Și cum Marie n-o auzea, repetă:

— Nu sunt demnă.

— O mamă este întotdeauna demnă…

— Nu, Marie.

— Știi ce descopăr eu dintr-o dată? Că dumneata ești cu mult mai mult omul epocii dumitale, decât îmi închipuiam eu! Scumpă mamă! Dumneata singură te judeci, la fel cum au făcut-o și cei de la Saint-Clair și Argelouse. Te condamni în numele acelorași principii; ridici un munte din ceea ce pentru o fată de vârsta mea nu conține nimic condamnabil. Dumneata crezi că dragostea este un lucru rău…

— Nu, nu cred că dragostea *ta* este un lucru rău.

— Dar, mamă, dragostea rămâne întotdeauna dragoste, faptul că erai căsătorită nu…

— Tu nu mai ai sentimente religioase, fetița mea?

Marie își scutură capul și cu un ton plin de importanță:

— Georges m-a ajutat să depășesc acest stadiu… Lucrul acesta te face să râzi, mamă?

Thérèse se străduia să râdă: toată vulgaritatea unui om rezidă într-un cuvânt, în felul în care îl rostește. O durea faptul că Marie spusese: „acest stadiu”. Fetița își trăsese scăunelul și genunchii ei se atingeau de ai mamei. Își proptise pe ei mâinile împreunate și o contempla pe Thérèse cu expresia aceea atentă și pasionată pe care o au tinerele fete când își fac destăinuiri, când vorbesc despre dragostea lor.

— Înțelege-mă: nu mă obliga să-ți spun despre mine mai mult decât îmi este cu putință. Nu, dragostea nu este în mod obligatoriu un lucru rău… dar lucrul acesta devine îngrozitor când nu este mascat de o aparență de iubire!

Ea rosti aceste câteva cuvinte cu glasul aproape stins.

Marie întrebă:

— Ce-ai spus?

— Nimic, nimic…

Tăcură amândouă. Ce mari păreau ochii Mariei ațintiți asupra mamei sale. Fata se depărtase puțin, cu mâinile încrucișate, cu bustul drept. Thérèse luase vătraiul și potrivea focul.

— Nu încerca să înțelegi. Eu nu sunt o persoană ireproșabilă. Imaginează-ți orice.

Repetând cuvintele: „persoană ireproșabilă”, ea auzi alunecând pe parchet scaunul scund. Marie se retrăsese încă puțin. Thérèse își ridică mâinile, și-și acoperi ochii. Ea care nu plângea niciodată, ce i se întâmplase în seara aceasta? Nu trebuia ca fetița să-și dea seama că plânge.

Dar lacrimile i se prelingeau printre degete, mai fierbinți și mai repezi decât pe vremea copilăriei. Pieptul i se înălța tot ca atunci, și din nou scaunul scund se apropiase. Mâini nerăbdătoare prinseseră încheieturile mâinilor Thérèsei, o forțau să-și descopere fața.

Marie șterse obrajii mamei sale cu o batistă, apoi o cuprinse în brațe și îi acoperi cu sărutări fruntea chelită, părul rar; Thérèse însă, dintr-o singură mișcare, se smulse din strânsoare și, ridicându-se, aproape furioasă, strigă:

— Pleacă… Erai. Gata să pleci; îți spusesem destule despre mine: și iată că acum trebuie s-o iau de la capăt din pricina lacrimilor acestora… Cât sunt de proastă!… Nu mă mai întreba nimic, Marie. Crede-mă pe cuvânt.

Ea apăsa pe fiecare silabă:

— Nu sunt o femeie cu care să poți rămâne. Mă înțelegi?

Marie își scutură capul:

— Ei bine! Ce! Ai trăit! Și apoi? După ce ai plecat din Argelouse, orice ai fi făcut, erai scuzată…

Thérèse nu putea totuși să-și continue mărturisirea. Nimeni pe lume n-avea dreptul să-i ceară asta. Dar, cum repeta: „Cu neputință să rămâi! Cu neputință!” – Marie o întrerupse:

— Ah! înțeleg. Nu ești liberă? La lucrul acesta nu mă gândisem. Viața dumitale este astfel organizată, încât nu mai e loc și pentru mine. Credeam că e vorba de ceva

consumat…

— Exact, doar nu-ți închipuiai că o bătrână…

S-o lase să creadă lucrul acesta! Și totuși era necesar să-l creadă. Îi va fi silă… Era mai bine să-i spună adevărul? Da, dar ar fi trebuit ca Thérèse să nu-și vadă fiica ridicându-se, aranjându-și părul în fața oglinzii, căutându-și bascul.

— Nu, nu, Marie! n-am pe nimeni! Am mințit.

Tânără fată respiră adânc, își privi mama zâmbind:

— Bănuiam eu…

— Sunt singură. Niciodată n-am fost mai singură.

— De acum înainte vei avea pe cineva lângă tine.

Thérèse urmărea din ochi fata, care își arunca din nou bascul pe scaun, se instala iarăși în fața ei, îi căuta privirea. De ce fusese atât de lașă? Totul era pe punctul de a se aranja: ar fi însoțit-o până la Palais d'Orsay. Dimineața, în zori, i-ar fi telegrafiat lui Bernard Desqueyroux… Iar acum, trebuia să reînceapă această luptă extenuantă.

O implora pe Marie să fie înțelegătoare, să o creadă pe cuvânt: îi pricinuise soțului ei cele mai grave nedreptăți; și totuși el s-a arătat mărinimos, mai mult chiar decât își imaginase ea; nu-i spusese nimic prin care s-o coboare în ochii Mariei sau s-o facă odioasă…

— Dacă asta-i ceea ce te oprește…

Marie șovăi o clipă, se apropie de maică-sa, se așeză pe brațul unui fotoliu:

— Ascultă, mamă, e mai bine să afli totul… E limpede că nu mi s-a spus nimic… din scrupul religios, cred. Tăcerea lor nu înseamnă însă bunătate, poți să mă crezi, s-au despăgubit cu ce se clevetea în afară… De fiecare dată când într-o discuție riscam să-ți pronunț numele, oamenii roșeau, își întorceau ochii… De altfel acum, nu mă mai expun la astfel de situații. Chiar Georges, (vrei într-adevăr să-ți spun totul?) – dacă există cineva cu care pot vorbi pe față, acela este el. Ei bine! N-am izbutit încă să găsesc momentul în care să ne explicăm deschis cu privire la dumneata. Îmi dau scama că-și închipuie Dumnezeu știe

ce! Aș vrea să-i deschid ochii. Imposibil. Dacă insist, își ia pălăria. Ah! nu, cu siguranță că ei nu te-au menajat; cât despre dumneata n-ai nevoie să te ostenești să le mulțumești. Cred chiar c-au mers „prea departe” dacă familia Filhot pe care înrudirea cu noi ar trebui s-o flateze, are tupeul să facă nazuri. Ce stare de spirit, nu? Pentru că mama mea n-a consimțit să moară sufocată într-o casă din Argelouse… Mamă, așa-i că nu-mi porți pică pentru tot ce ți-am spus?

Thérèse o respingea, rămânea neînduplecată. În clipa când începu să vorbească, avea aerul unui om care alergase, atât de tare gâfâia. Rosti:

— Ei bine! Vezi? Îți produc necazuri… Din pricina mea riști să nu te măriți… Georges Filhot știe că te afli la mine?

Marie își scutură capul cu un aer încurcat.

— I-ai ascuns că vii aici?

Ea răspunse că avea de gând să-i facă o surpriză.

— Mă gândeam că bucuria de a mă ști la Paris îl va face să treacă peste…

— Peste prezența mea? Ei bine! Nu! Nu! Părăsește-mă imediat. Viitorul tău depinde de lucrul acesta. Nu mă obliga să-ți spun mai multe.

Ea se aplecase din nou spre foc. De data aceasta Marie păru tulburată. Se îndepărtă câțiva pași, își cercetă mama:

— Dar bine, mamă, în fond ce-a fost? Doar nu ești o leproasă?

Thérèse murmură:

— Nici nu știi cât adevăr grăiești… și respiră adânc. În sfârșit ținta fusese atinsă. Marie privea în jurul ei, își căuta lucrurile. Te conduc cu taxiul; te instalez la Palais d’Orsay și mâine dimineață voi veni să te sărut înainte de urcarea în tren… Trenul pleacă la ora șapte și cincizeci sau la opt și zece… nu-mi amintesc bine. Or să ne spună la hotel.

Thérèse nu-și reținea lacrimile. Nu mai avea rost să încerce s-o înșele. Tristețea ei era învăluită de o stare de ușurare: făcuse ceea ce trebuia să facă; și în orice caz evitase să abordeze subiectul îngrozitor… Dar dintr-o dată apropiindu-se de maică-sa, cu privire cutezătoare, Marie îi

spuse că nu va pleca înainte de a fi aflat esențialul faptelor care i se ascundeau de atâția ani de zile:

— Nu e vorba de mine, nici de dumneata, ci de Georges. Trebuie să știu ce ne desparte. Dacă lucrul acesta pe care nu-l cunosc este așa cum dumneata mă lași să înțeleg…

Acest ton amenințător o făcu pe Thérèse să-și recapete sângele rece. Îi rezistă.

— Ți-am spus destule. Închipuie-ți ce vrei. De altfel acum, din moment ce ești avertizată, îți va fi mai ușor să tragi oamenii de limbă. E chiar ciudat că la pension niciuna din colegele tale n-a făcut nicio aluzie… N-ai primit niciodată nicio scrisoare anonimă? M-ar mira ca de data aceasta oamenii să fi fost deasupra a ceea ce ești îndreptățit să te aștepți de la ei. Dar observ că te pun pe gânduri…

O scruta pe Marie, care avea fața încordată, privirea pierdută… Da, în mai multe rânduri fetița își dăduse seama că apariția ei întrerupea anumite discuții, că brusc toată clasa o privea, ca și cum cuvintele profesoarei ar fi conținut vreo aluzie pe care ea n-o putea înțelege. Dar ceea ce îi acapara, în clipa de față, toată puterea de concentrare era amintirea unui incident survenit anul trecut: țărăncuța aceea, Anaïs, care era de-o vârstă cu ea și pe care i-o dăduseră în chip de cameristă… Păruse la început că se atașase cu pasiune de Marie. Marie însă nu se purta deloc blând cu ființele care o iubeau și pe care ea nu le iubea. Fata asta negricioasă îi era de altfel antipatică, ba îi producea chiar scârbă, fiind neîngrijită și mirosind urât. I se adresa adesea cu tot felul de vorbe aspre pe care fata păruse că le suportă destul de bine până în ziua când, ca tot târgușorul de altfel, a aflat că tânărul Filhot „o vizita” pe domnișoara. Mai târziu s-a descoperit că ea era autoarea bârfelor care circulau pe atunci (lăsase să se înțeleagă că într-o noapte Marie îl primise pe băiat în camera ei). A fost dată afară, și în urma unei explicații violente, chiar părinții fetei au trebuit să părăsească ferma.

Două sau trei luni mai târziu, Marie găsise în cutia de

scrisori un plic cu un fragment de articol decupat dintr-un jurnal parizian. Era vorba de o crimă despre care se discutase câteva zile în șir; Marie nu citea niciun fel de ziar și habar n-avea de nimic. Cu toate acestea urmărise cu atenție rândurile pe care o mână necunoscută le decupase special pentru ea. Era un pasaj dintr-un rechizitoriu, după câte-și dăduse seama; dar comentariul în care ar fi putut afla vreo lămurire lipsea.

Zadarnic a căutat în *La Petite Gironde* și în *La Liberté du Sud-Ouest* vreo aluzie cu privire la drama aceea. Tăietura pe care o primise apăruse cu siguranță în urmă cu mai multe săptămâni. Putea cu ușurință să spună textul acela pe dinafară, fără să-i scape niciun cuvânt: *„Domnilor jurați, onorabilul apărător va apela îndată la inimile dumneavoastră de părinți, va căuta să vă înduioșeze asupra sorții copiilor acuzatei. Ei bine! în numele dreptății și al societății ultragiate, îndrăznesc și eu să evoc în fața dumneavoastră ființele acestea nevinovate. Ele sunt primele victime ale acestei creaturi denaturate. Din pricina acestei femei, de acum încolo, cât vor trăi, ei vor fi arătați cu degetul; și mereu vor auzi în preajma lor fraza cumplită:* «*Priviți-i! iată copiii otrăvitoarei*»*.”*

Timp de o clipită ochii Mariei îi întâlniră pe ai mamei sale. Cea care își plecă ochii fu Marie. În mintea ei nu se stabilise niciodată nici cea mai mică legătură între fapta necunoscută a Thérèsei Desqueyroux și o afacere criminală… cel puțin în conștiința ei clară. Totuși se ferise să-i arate tatălui ei tăietura din ziarul parizian și o arsese fără să sufle o vorbă nimănui – din apatie, poate, sau din lene de a gândi, din nepăsare, din frică de complicații…

De altfel, în această clipă chiar, își spunea că a înnebunit: nimeni din familia lor n-a murit asasinat, nimeni n-a fost niciodată dat în judecată; mama sa a fost întotdeauna liberă, oricât de departe o duceau amintirile.

Thérèse o privea cum suferă. Avea o stare de uscăciune sufletească, de indiferență. Nu mai simțea nimic. Își aștepta verdictul. Credea că poate nu va mai trebui să vorbească nimic; doar să răspundă la una sau două

întrebări și cu asta gata.

Cine murise din familie? se întreba Marie. Mătușa Clara? Nu-și amintea de această fată bătrână. Întâmplarea aceea însă nu se putea referi la ea: maică-sa o iubise foarte mult, o plângea încă; Cu siguranță victima trebuia căutată în afara familiei!

Uneori câte o picătură de ploaie se auzea căzând pe balcon, izolată de toate celelalte. Marie urma să-și interogheze mama… Thérèse își spunea că o să-i răspundă prin *da* sau prin *nu.* Aștepta lovitura. Și dintr-o dată:

— Jură-mi că n-a murit nimeni din pricina dumitale.

— Nimeni, Marie. Îți jur.

Tânără fată respiră.

— N-ai fost niciodată judecată, mamă?… În sfârșit, vreau să spun, de un tribunal?

— Niciodată.

— E greșeala dumitale: toate reticențele dumitale. Mă ierți, nu?

Thérèse își înclină capul.

— Dacă n-ai avut niciodată nicio răfuială cu justiția…

— N-am spus asta, copila mea… deloc! Am spus că n-am fost niciodată dată în judecată…

— Te joci cu cuvintele!

— E totuși simplu: am avut răfuieli cu justiția, dar ancheta s-a încheiat repede – am beneficiat de un ordin de neurmărire. Asta-i tot. Acum lasă-mă.

— Dar dacă ai beneficiat de un ordin de neurmărire…

Thérèse se ridică, luă pălăria și pardesiul fetiței și vru s-o împingă spre ușă. Dar tânără fată, sprijinită de bibliotecă, nu se urnea din loc.

— Ai milă de mine, Marie.

— Ai zis că n-ai omorât pe nimeni…

— Pe nimeni.

— Erai, deci, nevinovată?

— Nu.

Thérèse se reașeză pe scăunel, cu coatele pe genunchi, cu trupul ghemuit.

— O singură întrebare doar: numele victimei; apoi te las.

Jur că am să plec. Un străin?

Thérèse făcu semn că nu.

— Cineva din familie?

Ea înclină capul.

— Mătușa Clara? Nu?… Tata?

Părea că se joacă de-a portretele, ca pe vremea când era fetiță. Acuzata nu-și ridica ochii, nu-și desfăcea mâinile: niciun mușchi al feței ei nu se mișca și totuși Marie era sigură că a ghicit. Thérèse stătea ca pietrificată, în timp ce tânără fată își încheia pardesiul fără să se mai gândească să pună alte întrebări. Nu, ea nu dorea să afle mai multe despre povestea asta; restul nu o privea. N-o interesau tainele vieții altora, nici chiar ale propriei sale mame. Îi era de-ajuns că înțelesese că nu se va putea căsători cu Georges Filhot. Doar dacă i s-ar oferi… Chiar și-așa trebuia ca el să accepte…

— În camera mea e o umbrelă… Așteaptă o clipă… Mă înțeapă inima; o să treacă. Trebuie să te însoțesc până la hotel.

Marie răspunse că nu era nevoie. Îi cerea doar un avans de bani ca să-și plătească camera și biletul. Îi va trimite un mandat de la Saint-Clair.

Evident, nu voia să-i rămână datoare cu nimic mamei sale. Dar trecuse de miezul nopții; nu putea fi lăsată să plece singură, se gin dea Thérèse, cu toate că hotelul d’Orsay era la doi pași. Ea repetă:

— Nu poți umbla singură în țoiul nopții.

— Mai bine oriunde decât aici.

— Așteaptă să mai stea ploaia.

— Aștept să-mi dai bani.

„Aștept să-mi dai bani”. O mică frază știută de Thérèse, o mică frază familiară. Auzind-o ar fi izbucnit în râs dacă nu s-ar fi temut că-și zgândărește durerea din umărul stâng și din braț. Spuse:

— Ajută-mă să mă ridic.

Vorbise probabil cu un glas prea stins, deoarece Marie părea să n-o fi auzit. Atunci, Thérèse se sprijini de cămin, se îndreptă, înăbușindu-și un vaiet, și intră în camera

alăturată. Marie auzi zgomotul cheii în broască. Nu se gândea la maică-sa, ci la Georges, care se afla la Paris, de câteva zile chiar. Trebuia oare să plece fără să-l vadă? La urma urmei n-avea de ce să-l dezlege de promisiunea făcută, deoarece cu siguranță el cunoștea toată drama de multă vreme… Nu, nu, nimic nu era pierdut. Cel mai înțelept lucru era să se întoarcă cât mai degrabă la Saint-Clair, iar Georges să nu afle nimic despre această călătorie sinistră. Georges! Georges! În clipa aceea Marie era preocupată numai de el. Nu realiza deloc ceea ce simțea mama ei, care se întorsese și se ghemuise pe scăunel. În orice caz de acum înainte Marie putea să spună alor săi că pentru fiica Thérèsei Desqueyroux căsătoria cu Georges era de nesperat… În privința aceasta cel puțin avea toate cărțile în mână. Pericolul s-ar ivi din partea familiei Filhot… Dar ce! Ei s-ar fi opus cu mai multă dârzenie împotriva căsătoriei dacă, în realitate, n-ar fi dorit-o. Esențialul era ca Georges să nu se dea bătut. Totul depindea de Georges…

Acum Marie cerceta cealaltă fațetă a problemei: nu o singură dată, ci cu orice prilej, Georges nu pierdea ocazia să-i spună sus și tare că el n-avea nevoie de nimeni. Când se gândea la lucrul acesta o apuca groaza… De ce să se amăgească? Cât timp erau împreună, sau când respirau în același loc sub soare Marie simțea un oarecare răgaz. Dar câtă amenințare în această instalare a lui Georges la Paris! Și iată că aici nu mai putea fi lângă el… Într-adevăr, pentru ce? Pentru ce să cedeze acestui prim impuls de groază? Nu fusese stabilit o dată pentru totdeauna că-și va petrece în fiecare an câteva zile la mama sa? Lui Georges lucrul acesta i s-ar fi părut foarte firesc. Ar fi fost de acord ca din pricina lui să-și prelungească șederea. Da, judecând la rece, fusese o proastă! Ceea ce se petrecuse în urmă cu cincisprezece ani n-avea nicio legătură cu ea. Ca și cum o fată de vârsta ei ar putea fi solidară cu o bătrână isterică, căreia cu siguranță că-i plăcea să-și mai și exagereze aventura… Dacă procesul i se clasase, înseamnă că nu fusese chiar atât de vinovată pe cât voia ea să pară… Și mă

rog, vinovată sau nu, pentru ce acest fapt divers uitat ar fi avut ecou în viața unei tinere fete? Ea se reașeză pe fotoliul din fața scaunului scund și întinse ușor mâna Thérèsei, care tresări, își înălță copul și nu-și crezu ochilor: Marie îi surâdea cu un surâs forțat, desigur, care făcea să-i tremure puțin colțul buzelor, dar în sfârșit dezarmase; spunea:

— Mamă, te rog să mă ierți.

— Ești nebună! Tu-mi ceri iertare?

— Mi-am pierdut capul: am cedat primului impuls… M-am prefăcut că simt ceea ce se cuvine să simți în fața unei asemenea descoperiri. Dar astea nu sunt adevăratele mele sentimente… Mă crezi?

— Cred că ți-e milă de mine, vrei să mă consolezi…

— Uite, mamă, vreau să-ți dau o dovadă… Citise cumva romanul *Pierre și Jean* de Maupassant? Marie îl împrumutase de la „Panbiblion”. Georges zicea că era „coco”, toți romancierii epocii acesteia i se păreau superficiali… Și trebuie să-ți mărturisesc că *Pierre și Jean…* Drama se desfășoară în jurul descoperirii pe care o face un fiu în legătură cu nașterea sa ilegitimă și cu pasiunea pe care a avut-o mama sa… Ei bine! Marie nu-i putea spune cât de absurd i se păruse faptul că niște copii își atribuie rolul de judecători față de cei care i-au născut, le cercetează în amănunțime viața sentimentală, se indignează sau disperă pentru lucrurile pe care le descoperă. Da, știu că la dumneata este vorba de altceva; dar, în sfârșit, există o asemănare! Eu, dimpotrivă, mă voi simți mai în larg cu dumneata. Atâta timp cât nu știam nimic, era firesc ca dumneata să împărtășești părerea familiei, să te prefaci că ești de acord cu unele din principiile ei, dar acum e inutil să vrei să mă înșeli…

Thérèse o studia: iată deci unde voia să ajungă fetița; credea că, demascată, mama va deveni complicea ei – cine știe? că-i va îngădui să se întâlnească cu Georges…

— Ascultă, Marie… își căuta vorbele… Oare când se va sfârși discuția asta extenuantă?… Ascultă, Marie: ai dreptate când afirmi că nu vrei să mă judeci; dar înseamnă

că m-ai și judecat dacă mă crezi în stare…

— Dar ce-ți imaginezi? Nu-ți cer un lucru pe care o mamă nu-l poate face pentru fata ei.

Uitase să simuleze tonul tandreței. Vorbea sec. Thérèse o întrerupse:

— Acum știi de ce nu-mi este îngăduit să-i dau tatălui tău pricini de a se plânge.

— Cât de înțelept vorbești, mamă! Dacă te-ar auzi oamenii, nu și-ar crede urechilor.

— Marie…

Furia fetiței izbucni brusc.

— Dar, în sfârșit, dumneata ai iubit; știi ce înseamnă lucrul acesta. Eu, care abia încep, mi se pare că nu mai am nimic de învățat. Îți repet: sunt sigură de Georges numai când îl văd tot timpul. Dacă se îndepărtează, îl pierd. Acest timp petrecut la Paris va fi o încercare cumplită pentru mine… E dar: renunț să mă stabilesc la dumneata, dar e normal să vin să stau aici din când în când…

— Mă voi conforma instrucțiunilor tatălui tău.

— Cu ce ton îmi vorbești! Frazele astea cuminți și burgheze în gura dumitale…

Thérèse îi tăie vorba:

— Termină, te rog! Nu simți că sunt la capătul puterilor? Ține, ia cheia. Alege-ți cearșafuri în dulapul din sufragerie și fă-ți patul în camera mică din fund. O să-i telefonez tatălui tău îndată ce se deschide poșta… Nu! Niciun cuvânt.

Întinse cheia, fără s-o privească pe Marie. Când își înălță capul, tânără fată dispăruse. Thérèse auzi în fundul apartamentului zgomotul cheii învârtindu-se în broasca dulapului cu lenjerie, apoi o mișcare de mobile care dură destul de mult timp. Puțin mai târziu, intrând în vestibul, își ațintì urechea și deslușì respirația ritmică a fetei. De s-ar putea culca și ea în sfârșit! Știa că n-o să adoarmă, dar va fi bine să se întindă, să facă pe moarta. Or, împotriva oricărei așteptări, cum stinse lumina și închise ochii adormi. Căzu brusc în somnul cel mai adânc, și nimic din ce se petrecuse în timpul serii nu-i apăru în vis; nicio vorbă

rostită nu țâșni din adâncul conștiinței sale. Natura copleșea cu odihnă acest animal frânt de oboseală. În camera învecinată un tăciune aprins mai arunca reflexe roșii. Zorile iluminară mobila în dezordine, scaunul scund pe care Thérèse suferise, sticla de șampanie uitată pe consolă.

III

O trezi zgomotul aspiratorului. Primul gând îi veni fu: „Prea târziu s-o previn pe Anna…” Intrase desigur la fetiță. Thérèse se înfășură într-un halat vechi de molton și își întâmpină servitoarea, care își luase mutra din zilele ei rele.

— Ai intrat în cameră?

— Da! Ce dezordine!

— Ai trezit-o?

— Nu mai era nimeni,

Plecase.

Thérèse străbătu sufrageria, deschise ușa: cămăruța era într-adevăr goală; valiza dispăruse. Poate că Marie prinsese trenul de Bordeaux; dar putea la fel de bine să se fi întâlnit cu băiatul…

— Doamna dorește să-i aduc cafeaua?

Pe Thérèse o izbi un anume accent familiar și complice la Anna. O lămuri:

— Fiica mea a venit pe neașteptate ieri seară, după plecarea ta. Mă miră că a plecat fără să mă sărute. S-o fi temut să nu mă trezească.

— Vizita aceasta a vindecat-o pe doamna? Doamna nu se mai simte bolnavă?

Thérèse se prefăcu a nu înțelege această ironic grosolană și-i răspunse că încă se simțea oboi sită. Atunci, Anna luă de pe consolă sticla de șampanie, uitată, și spuse:

— Acum știu cum s-a făcut bine doamna! (și îi aruncă o ocheadă batjocoritoare). Când am fost la spital mi s-a dat și mie să beau după operație. Băutura m-a refăcut imediat.

Thérèse își înălță umerii – prea obosită, prea detașată de toate, ca să-și mai dea osteneala s-o lămurească. Îmbrăcându-se își spunea: „Ce-mi pasă de ce crede ea?” Și

totuși gândul acesta o obseda într-atâta, încât aproape că uitase de Marie. Respectul pe care i-l inspira Annei, acest soi de deferență temătoare și uneori aproape iubitoare, era un lucru la care ținea. Servitoarea auzise probabil destule clevetiri, dacă încrederea i se topise atât de brusc, la prima bănuială… Anna, fetița aceasta… Va trebui așadar să renunțe și la acest ultim devotament… O viață întreagă să se tot gândească; să alerge mai întâi spre ce era mai urgent: să-i telegrafieze lui Bernard ca *să-și pună responsabilitatea la adăpost.* Marie avusese dreptate: toate formulele, toate vorbele mari ale clanului îi reveneau pe buze: *să-și pună responsabilitatea la adăpost.*

Ieșind din clădirea poștei de pe strada Grenelle, Thérèse șovăi o clipă: din nou acasă, din nou zâmbetul disprețuitor al Annei? Nu, asta era peste puterile ei. Nu dăduse nicio dispoziție pentru masa de prânz… Cu atât mai rău! Anna o va aștepta. În ziua aceea luminoasă și rece de sfârșit de toamnă, strada era îmbietoare. Thérèse s-ar odihni pe o terasă de cafenea, ar face o escală într-un cinematograf… Mai erau și băncile din parcuri unde soarele nu se ascunde și bisericile, în care, pitită în umbră, înconjurată de câteva siluete prosternate, Thérèse avea sentimentul, că smulge o taină, că-și lipește urechea de o ușă invizibilă. Ceea ce dorea însă mai presus de orice, era să nu se întoarcă în strada du Bac, să nu mai simtă apăsarea pereților acelora, tavanelor acelora suprasaturate parcă de suferința ei. Ah! și mai ales să nu mai vadă chipul acesta nou al Annei: nerușinarea aceasta – să nu mai retrăiască scena cumplită din seara trecută: „M-am învinuit; mi-am dezvăluit taina, inutil poate, dacă Marie s-o fi întâlnit cu băiatul acela… Am pierdut pe degeaba dragostea fiicei mele… Nu, adăugă ea pe șoptite (și un grup de școlari se întoarse ca s-o urmărească din ochi), lucrurile acestea-mi sunt indiferente în dimineața de azi. Nu mă mai fac să sufăr…”

Ciudată insensibilitate față de fiica sa; părerea Annei o interesa mai mult: „Ei bine, da; așa e…” Speranța de a o recuceri pe Marie nu avusese timp să prindă rădăcini în sufletul ei: în timp ce Anna, respectul, afecțiunea ei erau

apa și pâinea acestei schimnice… Ele îi erau răpite acum… Nu-i mai rămânea absolut nimic… Zadarnic își repeta: „absolut nimic! absolut nimic!” – mergând pe trotuarul acesta al bulevardului Saint-Germain. În ceața însorită a dimineții de octombrie cu miros de asfalt și de frunze, Thérèse simțea că nu mai suferă, că era eliberată, *operată* de nici ea nu știa ce – ca și cum nu s-ar mai fi învârtit în loc, ca și acum ar fi înaintat dintr-o dată, ca și cum se îndrepta spre ceva. Nu cumva în. Somnul agitat din timpul nopții rostise ea cuvintele acelea, executase fără să-și dea seama gesturile acelea care alungau vraja? Ce făcuse sau ce pronunțase altfel decât în mod obișnuit? În orice caz acum vedea mai limpede; mergea într-o anume direcție.

Ar fi zis aproape că e fericită, dacă n-ar fi existat această jenă, această senzație de sufocare, această prezență a morții în inima ei… Ce frumos era cerul care se pierdea în preajma cartierului Saint-Germain des Près! Cât de mult îi plăcea oboseala aceasta de pe chipurile tinere care râdeau privind-o! Nu vroia să moară! Nu dorea să moară!

Așezată pe terasa cafenelei „Deux Magots” se străduia să bea un păhărel de anason ca să se amețească nițel. „Să ucidem aceste remușcări care ne îngrașă orgoliul, își spunea ea. Totul îi prieste orgoliului. Eram dezamăgită azi-noapte, văzând că Marie nu merge mai departe cu interogatoriul ei. Mărturisirea mea n-a mirat-o atât cât speram… În viața mea a existat lucrul acesta: o crimă ratată… Alte lucruri există în fiecare din viețile care mișună în piața aceasta, în cafeneaua aceasta. Dacă oamenii ar izbuti să-și dea seama că viciile lor, crimele lor, defectele lor n-au niciun fel de importanță… nici măcar ceea ce ei numesc virtutea lor… Chiar dăruirea de sine valorează mai puțin decât nimic… Mi-e scârbă de această mică satisfacție pentru că azi-noapte aveam aerul că mă sacrific pentru Marie. La dracu cu această mică satisfacție… Un dispreț total și profund față de sine…! Ah! iată drumul spre care trebuia să înainteze ea, în direcția aceasta!” Thérèse făcu un gest care răsturnă și sparse paharul din față-i. Unul din tinerii așezați la masa vecină

se ridică, adună câteva cioburi și cu pălăria în mână se îndreptă spre ea oferindu-i-le în mod ceremonios, în timp ce camarazii săi pufneau în râs. Thérèse îl fixă cu ochii săi limpezi, fără o vorbă. El păru descumpănit, îi puse în față cioburile de sticlă și zise cu un ton serios:

— Vă rog să ne iertați, doamnă, suntem tineri!

Thérèse își înalță capul și zâmbi: „Nu știe că pe mine nu mă mai impresionează nimic”, se gândea ea.

Merse pe strada Rennes, apoi pe strada La Gaițe, până în bulevardul Mâine, apoi se pierdu într-un cartier sărăcăcios, unde trebui să se oprească o clipă, pentru a-și trage sufletul. În fața ei, pe trotuar, era o măcelărie cu carne de cal. O femeie fără vârstă, însărcinată, cu picioarele goale vârâte în pâslari, supraveghea cu un ochi atent măcelarul, care cântărea o bucățică de carne vineție. Thérèse va opri primul taxi care va trece: îi va da adresa unui restaurant bun. „Nu există, își spunea ea, suferință adevărată pentru oamenii care sunt la adăpost.” Ea fusese întotdeauna la adăpost.

— La Cupolă! zise ea, instalându-se în mașină. Se credea ruinată; dar posibilitățile ei de trai ar fi părut fabuloase femeii care ducea acum într-o hârtie galbenă bucățica de carne vineție. Nu se cheamă că suferi când îți poți rumega suferința, scutită de orice constrângeri. Luxul este lipit de noi. Chiar și durerea noastră este un lux. Să te poți închide într-o cameră și să plângi… Banii aceștia care s-au aflat mereu la îndemână în momentul necesar… Așa visa Thérèse în timp ce i se adresa pivnicerului: Aveți șampanie naturală? Bine, atunci aduceți-mi-o… rece.

Se înapoie târziu. În timp ce-și căuta cheia în poșetă, auzi glasul Annei:

— Cred că vine doamna… Da! este doamna! Domnișoara o așteaptă pe doamna de la ora șase. A cinat… dar nu prea are poftă de mâncare.

Înaintea oricărui alt sentiment, Thérèse simți această bucurie: Anna n-o mai bănuia de minciună; acum nu se mai putea îndoi că cea care dormise noaptea în apartament

fusese Marie.

Thérèse intră în salon fără să-și scoată pălăria nici pardesiul boțit. Marie se ridică; își pierduse strălucirea. Tenul îi era obosit, gura parcă umflată. Se făcuse urâtă. Mai întâi își anunță mama că telefonase la. Saint-Clair și-și amânase sosirea pentru a doua zi.

— Simțeai nevoia să mă vezi?

— Da, în primul rând pentru biletul de tren: a trebuit să cheltuiesc astăzi o parte din ce mi-ai dat ieri…

Tăcu; aștepta o întrebare, dar Thérèse o privea fără să spună nimic. Atunci fetița se hotărî:

— L-am văzut pe Georges; am dejunat împreună…

— Și?

Nu-i putu răspunde. Lacrimile îi țâșniră. Își scoase din poșetă o batistă deja udă.

— Dar, fată dragă, nu văd ce lucru nou…

— Lucrul nou este că i-am spus că știu adevărul cu privire la… la povestea dumitale. Atunci el a putut să-mi vorbească deschis. Părinții lui sunt din ce în ce mai ostili căsătoriei de când au aflat… Da, nu atât drama în sine, cât felul dumitale de viață din ultimii ani… Cu atât mai rău, trebuie să știi! E vina dumitale! Din pricina dumitale!

Thérèse ar fi putut crede că ziua aceea nu fusese decât un vis, că se trezea dintr-un somn lung și că se regăsea pe același scaun scund, în fața aceluiași judecător furios, dezlănțuit. Îi răspunse:

— Dar, Marie, „viața” aceasta, presupunând că am dus-o într-adevăr – și aș vrea să știu precis ce anume mi se reproșează: – viața aceasta a mea era cunoscută de familia Filhot pe vremea când ei priveau proiectul de căsătorie fără ostilitate, dacă te-am înțeles bine.

Marie se pierdu în explicații confuze: atunci bătrânul Filhot crezuse probabil că familia Desqueyroux este destul de bogată ca să poată închide ochii pentru rest. Astăzi însă cele două familii erau pe jumătate ruinate; familia Filhot avea nevoie de bani.

— Se pare că tatăl său îi repetă într-una: „Ia pe cine vrei, dar nu o fată din landă!” Și firește, noi îi oferim prea

multe pretexte… Georges este deasupra tuturor acestor calcule, dar nu are încă o situație. Trebuie să-și termine Dreptul… Și apoi există atâtea alte lucruri care îl preocupă mai mult decât mine, care îl interesează mai mult decât persoana mea!

Ea plângea cu fața sprijinită de spătarul capitonat al fotoliului. Thérèse o întrebă ce-avea de gând să facă. Se va reîntoarce la Saint-Clair; își va relua viața de acolo, care i se părea de nesuportat chiar și atunci când nutrea speranța… Dar acum, înseamnă moartea. Cu capul vârât sub brațul îndoit ea mormăi o frază pe care Thérèse n-o auzi bine.

— Îndrăznește să repeți ce-ai spus mai înainte.

Fetița o privi aspru și spuse cu un ton disprețuitor:

— Am zis: cu mine cel puțin n-o să dai greș!

— Și tu, Marie, și tu ești la fel: nimerești ținta de fiecare dată.

Umbla de colo până colo frecându-și podul palmelor. Își reamintea intrarea voioasă a Mariei cu douăzeci și patru de ore mai devreme, în chiar încăperea aceea, și tot ce înflorise brusc în sufletul ei; „ca să ajungă în halul în care este acum”, își spunea ea, aruncând o privire în direcția căpșorului fetei, urâțit de insomnie, de deznădejde de ură. Ura aceasta, da, o meritase. Ar însemna să fie o ipocrită dacă ar da vina pe destin. Chiar dacă pe vremuri n-ar fi făcut niciun gest ireparabil, și chiar dacă ar fi rămas toată viața doamna Bernard Desqueyroux, țintuită din decembrie până în iulie în dosul ferestrei din salonașul care dădea spre piața mare a târgușorului Saint-Clair, iar în restul anului în salonul casei din Argelouse, fata ei tot n-ar fi însemnat mai mult pentru ea; Thérèse nu era o mamă – era o femeie, în mod inexplicabil văduvită de instinctul acela care îngăduie altor mame să transmită propria lor viață ființelor pe care le-au născut. Da, chiar dacă existența ei s-ar fi scurs egală și fără zguduiri, Thérèse era sigură că, într-o seară, s-ar fi simțit la fel de mirată ca în ajun, văzând că-i intră pe ușă o femeie, care era fiica sa. Putea să fi trăit ani de zile sub același acoperământ, și tot așa de brusc ar

fi descoperit-o pe Marie, pe această străină, această necunoscută, cu gusturile ei, cu antipatiile ei – tot ceea ce s-ar fi format încetul cu încetul și fără știrea ei, tot ceea ce pe ea, pe Thérèse, n-o interesa, tot ceea ce era străin de ea. „Lucrul acesta n-ar fi schimbat nimic.” Și totuși, în fața dușmancei, care nu se afla acolo, în seara aceea, decât pentru a-i cere socoteală, ea se recunoștea vinovată și nu-și acorda nicio circumstanță atenuantă. Crima ei, aceea care le-a precedat pe toate celelalte, a fost că s-a împreunat cu un bărbat, că a procreat, că s-a supus legii comune, când ea era născută în afara legii.

Nu! Lucrurile nu se prezentau chiar așa! Dacă era văduvită de instinctul matern, de ce această bucurie când Marie îi trecuse pragul ieri seară? O revanșă… împotriva familiei? S-ar putea. Dar atunci, de ce acest sentiment de groază în fața suferinței fetei? De ce această dorință de îndreptare a lucrurilor? Și-ar fi dat viața!… Dar ar fi prea simplu, de n-ar trebui decât să-ți dai viața… Nimeni nu are nevoie de viața noastră; nu cumperi nimic cu sângele tău. Sau poate că trebuia să se omoare mai de mult… dar apoi! umbra Thérèsei s-ar fi întins totuși asupra bietului destin al Mariei. Cine pretinde această cumplită comuniune? „Moartă, nu te-aș otrăvi mai puțin… Ce să-ți dau? bani?…”

Thérèse își întrerupse brusc plimbarea de colo până colo, și-și fixă ochii asupra tinerel fete:

— Am o idee, Marie.

Fetița nici măcar nu-și ridică fruntea. Cu coatele pe genunchi, se legăna de la dreapta la stânga.

— Ascultă-mă, mi-a venit o idee.

Vorbea repede, nu trebuia să-și piardă vremea cu gândurile, ci să meargă înainte, să taie punțile în urma ei. Începu:

— Fetița mea, dacă te-am înțeles bine… în fond, îi era neplăcut să i-o spună, dar totul se reducea, ca aproape întotdeauna în viață, vai! – la o chestiune de interes. Pe de o parte băiatul ținea la Marie, dar împrejurările actuale nu-i îngăduiau să acționeze împotriva voinței tatălui său. – Am nimerit, nu? (Marie își înclină capul; acum ea o

urmărea cu atenția încordată.) – Iar pe de altă parte, bătrânul Filhot, având nevoie de capital, voia să-și însoare fiul cu cineva din afara landei. Marie făcu semn că într-adevăr așa trebuia pusă problema. Dacă aș renunța în favoarea ta la tot ce-mi revine din partea familiei Larroque…

Da, sigur, era vorba de terenurile din landă: aproape trei mii de hectare defrișate în parte de tatăl său – fapt care explica de ce pentru moment veniturile lor erau așa de reduse; – oricum însă proprietate de viitor, cu semănături de cincisprezece ani în plină creștere și care, cu toată criza, reprezentau încă multe milioane. Dacă familia Filhot avea nevoie urgentă de bani, nimic nu i-ar împiedica să ipotecheze terenurile acestea…

Thérèse nu-i putea da cifre exacte; le aștepta de pe o zi pe alta, deoarece, neavând bani lichizi, îl însărcinase pe notar, fără știrea soțului ei, să i le furnizeze. În orice caz existau șanse ca familia

Filhot să-și poată procura astfel capitalul de care avea nevoie. Or nu era nicio dovadă că, în actuala lor stare financiară, Georges Filhot și-ar putea găsi în altă parte „petic pentru sac”, cum spunea bunica ta!

Thérèse rostise ultima frază cu un ton aproape vesel, într-atât această ofertă de a renunța la tot ce-i aparținea în mod concret îi pricinuia ușurarea pe care o resimțea dinainte. Dar Marie dădea din umeri: era imposibil; maică-sa nu se putea sărăci astfel; trebuia să păstreze și pentru ea ceva din care să trăiască; cedase unui prim impuls, dar îi erau de-ajuns zece minute de gândire ca să-și schimbe părerea.

Thérèse se împotrivi spunându-i că problema aceasta o preocupa de foarte mult timp, că pentru ea ar fi o fericire nesperată să repare într-o mică măsură răul pe care-l pricinuise fetei; că s-ar mulțumi cu o rentă foarte mică – doar atât cât i-ar trebui ca să se retragă într-un modest azil de bătrâni (inventă această soluție pe loc, total hotărâtă de altfel să moară mai degrabă de frig într-o magherniță, decât să locuiască într-una din aceste case!).

Mai adăugă că de mulți ani se obișnuise cu lipsurile, că inima ei va „ceda” mai devreme ori mai târziu (doctorul nu-i ascunsese acest adevăr) și că nu mai dorea decât un colțișor unde să moară.

— Marie, cam cu jumătate de gură, îi jură că n-ar accepta niciodată așa ceva; că de altfel ar trebui ca lucrul acesta să-l vrea și tatăl său și, în sfârșit, ca familiei Filhot să-i surâdă aranjamentul. Dar Thérèse avea răspuns pentru toate: fusese căsătorită sub regimul dotai; bărbatul ei n-avea ce căuta într-o hotărâre care, la început, îl va mira poate, dar pe care n-avea niciun motiv s-o dezaprobe… Cât despre familia Filhot…

— Spune-mi, vrei să-l văd pe Georges al tău! să-i explic ce punem la cale?

— Ah! nu! mai ales te rog să nu apari… Să nu te arăți… Iartă-mă dacă te rănesc, dar cred…

Thérèse își scutură capul: nu, nu o rănea, ea nu mai simțea nimic. Dar, într-adevăr, întrucât băiatul își făcuse despre ea o imagine cu siguranță extravagantă, poate că nu strica s-o vadă așa cum era.

— Cred că numai eu aș putea să-l conving. Planul meu are dublul avantaj că rezolvă amândouă obiecțiile ridicate de bătrânul Filhot: îi furnizează capitalul necesar și îl descotorosește (ea șovăi o clipă) de Thérèse Desqueyroux. Înțelegi? Mă fac nevăzută, dispar; nimeni nu va băga de seamă moartea mea.

— Nu, protestă Marie, nu despre asta e vorba! Ceea ce mi-ar place grozav, mărturisesc, ar fi ca, în cazul în care te-ai vedea cu Georges, să-mi poți spune ce crezi despre sentimentele lui… Oh, cu siguranță! el va sta în defensivă, nu se va preda… Dar dumneata ai experiență… Înțelegi ce vreau să spun?… Dar ce ai, mamă, ești bolnavă?

Thérèse își deschise ochii, zâmbi slab.

— N-am nimic… Am umblat toată ziua… Nu te neliniști. Trebuie să mănânc puțin. Anna o să mă servească. Și tu, ai nevoie de odihnă. Gândește-te la ce ți-am spus.

. . . . . .

— Ce drăguță ești, Anna, că mă ajuți să mă dezbrac…

Mi-ai încălzit patul?… Ce bine e să stai întinsă! Îndreaptă-mi puțin perna… Așa. Acum apleacă abajurul. Supa s-a răcit?

Anna îi întinse ceașca.

— Doamna o găsește bună?… Domnișoara s-a și culcat.

— Mai ales să nu faci zgomot în bucătărie. E abia ora zece. Ieși în oraș, astă-seară?

Anna își scutură capul: astă-seară va lucra la trusoul ei.

— Atunci, ai vrea… oh! doar un sfert, de oră!… să-ți aduci lucrul aici? N-o să vorbim. Dar aș fi mulțumită să te simt lângă mine. M-aș odihni mai bine.

— Dacă doamnei îi face plăcere…

Lampa arunca pe tavan aureola de pe vremea bolilor din copilărie: atunci, ca și în seara aceasta, urmărea la lumina lămpii mâinile umile și uzate tivind pânza groasă… Era un secret pe care Thérèse îl știa: sub stratul dens al faptelor noastre, sufletul nostru de copil rămâne neschimbat; timpul nu reușește să modifice sufletul. La patruzeci și cinci de ani, Thérèse devenise din nou fetița pe care prezența slujnicei o scăpa de griji și o liniștea în pragul nopții.

— Spune-mi, Anna, azi-dimineață ce-ai crezut?

Servitoarea tresări:

— Azi-dimineață?

— Da, când ai văzut patul dezvelit, dezordinea, sticla de șampanie?

— Vai, doamnă, nimic.

— Ți s-au vorbit foarte multe lucruri urâte despre mine? Hai, mărturisește! Portăreasa… măcelarul…

— Vai! în privința măcelarului, nu, doamnă! Și apoi știu bine că nu e adevărat. Îmi spun: dacă e cineva care să vorbească, acela sunt eu, nu-i așa?

Thérèse nu-i răspunse. Se ferea să respire, simțea că-i vin lacrimile în ochi. Nu trebuia ca Anna să observe. Dar cum să plângă fără să se înăbușe – fără sughițurile acelea, gâfâiturile acelea (tot copilul din noi plânge – cum numai el știe să plângă – fie că avem zece sau cincizeci de ani…).

— Ah! doamnă! doamnă!

— Nu-i nimic, Anna…

— Domnișoara v-o fi necăjit!

— Gata, vezi? Acum am să dorm. Mai rămâi un pic.

Ea își închise ochii, apoi, după o clipă, îi spuse servitoarei că poate pleca. După ce-și strânse lucrul, Anna se ridică și zise:

— Îi doresc noapte bună doamnei.

Thérèse o chemă din nou.

— Vrei să mă săruți?

— Vai! Vreau, sigur că da…

Anna își șterse gura cu dosul palmei.

IV

— Dar bineînțeles, fetița mea, nu sunt așa de proastă! El n-o să creadă nicio clipă că vin să-l bat la cap; nici măcar n-am să aduc vorba… vreau doar să afle hotărârile mele în cazul în care te-ai mărita… Bănuiesc că întrevederea va dura câteva minute…

— În orice caz, dacă ți se ivește prilejul, fă-l să vorbească, încearcă să afli…

Marie își privea cu uimire mama, care, în picioare, în fața ferestrei de deasupra căminului, își cobora peste ochi o voaletă scurtă. Își dăduse doar cu nițel ruj pe buze și pe obraji; dar dintr-o dată devenise altă femeie – de parcă tentativa pe care avea s-o întreprindă i-ar fi redat instinctul social. Își regăsise un rol, și toate gesturile uitate îi reveneau în minte, ca unei actrițe care urma să reintre în scenă. Chiar și Marie își recăpătase frumusețea; pe chipul ei, pe care somnul îl împrospătase, ochii străluceau de speranță.

— S-ar putea să nu fie acasă… Ba da! dejunează întotdeauna la hotel, pentru că stă în pensiune… Dacă nu s-a întors încă, așteaptă-l.

— Bineînțeles, copila mea, nu te neliniști.

Același soare din ajun, aceeași ceață. Thérèse se hotărî să meargă pe jos până la hotelul lui Georges Filhot de pe bulevardul Montparnasse, aproape de gară. Nu se gândea dinainte la ce-o să-i spună. Acum se putea uita la oamenii aceștia muncind într-un șanț săpat în mijlocul străzii; la adolescentul acesta care trăgea un cărucior prea greu, și chiar la această femeie sprijinită de zid și care nu întindea mâna. Thérèse se hotărâse să renunțe la avere: trăia de pe acum bucuria sărăciei. În clipa de față simțea chiar o plăcere. Nu-și putea imagina cum ar trăi când n-ar mai

avea decât atât cât să nu moară de foame. În privința aceasta n-o tulbura nicio teamă. „Ai să vezi atunci…”, își repeta ea fără să reușească să se înspăimânte. Poate că nu credea că într-o zi va trebui să-și țină promisiunea. Căsătoria aceasta se va face oare? De altfel chiar dacă familia ar fi de acord cu renunțarea ei la avere, Bernard Desqueyroux îi va da întotdeauna mai mult decât strictul necesar. Va trăi oricum mai modest. Încerca să-și reprezinte cutare sau cutare privațiune, fără să-și altereze satisfacția pe care i-o procura dinainte sacrificiul făcut.

Thérèse înaintă pe strada Vaugirard până în dreptul bulevardului Montparnasse, apoi se angajă pe trotuarul din stânga, în direcția gării. Cerceta cu atenție fațadele vechi și murdare, inscripțiile: „Hôtel de Nantes”, „Hôtel de chemin de fer de l’Ouest”, deoarece Marie nu știuse să-i indice numărul.

În spatele ușii cu geamuri, câțiva bărbați în picioare înconjurau biroul la care stătea administratoarea. Thérèse șovăi înainte de a intra, făcu câțiva pași în direcția scării. Un băiat cu mânecile suflecate și cumplit de murdar, își lăsă pe o treaptă cutia plină cu perii de lustruit și își întoarse fața gălbejită spre Thérèse:

— Domnul Filhot? etajul patru, camera 83!

Și deoarece Thérèse îl rugă să-l anunțe pe domnul Filhot că o doamnă dorea să-i vorbească:

— Cred că e în cameră, urcați.

Ea insistă, îi puse un ban în mână. El o privi cu un surâs oribil.

— Atunci, nu-i spun niciun nume? Îi spun: „o doamnă”.

Urca în urma lui, foarte încet, pe scara abruptă din ce în ce mai întunecoasă. Mirosurile de mâncare de la parter erau înlocuite de la etaj la etaj cu duhorile de la apa de toaletă și de la canal. Cineva strigă:

— Dar bineînțeles, să urce!

Un trup se pleca peste rampă. Ea mai auzi: „Câte fasoane!” Cu siguranță, vlăjganul care o întâmpină în picioare, pe palierul de la etajul al patrulea, aștepta altă femeie… Fața lui se împietri brusc:

— Da, doamnă, eu sunt Georges Filhot.

Ușa deschisă a camerei lumina palierul, dar el stătea contra luminii. Ea văzu numai că era înalt, puțin adus de spate, cu o frunte îngustă, cu părul negru răvășit, fără haină. Purta un pulover. Gulerul cămășii albastre era descheiat. Thérèse îl liniști zicându-i că voia să-i spună doar două cuvinte. Era vorba de o informație. Ea intră cu un aer hotărât în cameră și, întorcându-se spre tânărul, care lăsase într-adins ușa deschisă, își spuse numele.

După atâta amar de ani cunoștea expresia care răsărea pe chipurile oamenilor de la Saint-Clair și de la Argelouse la simpla pronunțare a numelui său; o curiozitate lacomă. Exact ceea ce apăruse și pe această față puțin prea lungă și osoasă, aplecată spre ea. Observă de asemenea și o neliniște, neîncredere, pe care se strădui s-o risipească de la început:

— Liniștiți-vă, n-am să mă amestec într-o chestiune care nu mă privește. De altfel, cum am venit am și plecat, adăugă ea repede. Dar în cazul în care într-o zi veți vrea să luați o hotărâre, Marie și cu dumneavoastră, sunt datoare să vă spun…

Vorbea rar, cu o dezinvoltură regăsită. Deși frazele îi erau clare, simțea că nu captase atenția tânărului și, pe măsură ce-i vorbea, îl cerceta, căuta să desprindă ce era ciudat în ființa lui. Își dădu seama că era puțin sașiu, defect care acorda înfățișării sale destul de comună oarecare farmec, ca și uitătura tulbure de om băut. În timp ce Thérèse îi spunea, fără falsă modestie, dar și fără să aibă aerul că-i dă o lecție: „Îmi permiteți să mă așez?” el îi ceru scuze în mod stângaci și împinse spre ea un fotoliu, după ce îl eliberă de un pardesiu, o cămașă murdară și niște discuri de fonograf, cu care era încărcat; își trecu apoi de mai multe ori mâna peste obraji și peste bărbie, scuzându-se că era nebărbierit. Închise fereastra:

— E zgomot și nu se aude, zise el.

— E îngrozitor, nu? să locuiești în apropierea gării…

— Ah! nu mă tem de zgomote.

Așezat pe pat, în fața Thérèsei, o asculta cu atenție.

— Înțelegeți, desigur, că nu e vorba de o somație și nici de altceva asemănător... Bărbatul meu de altfel nu mi-a comunicat încă intențiile sale cu privire la Marie, iar eu trăiesc prea departe de fiica mea pentru a-mi da părerea…

Thérèse era conștientă de un anume timbru al vocii pe care nu-l avea întotdeauna și pe care nu-l regăsea când voia: acest sunet puțin înăbușit, ușor răgușit în notele grave. Se asculta zicând:

— Donația pe care am de gând s-o fac Mariei ar avea drept consecință imediată dispariția mea definitivă.

Ea sublinie cu o mișcare a mâinii această frază spusă cu tonul cel mai simplu. Nu urmărea niciun efect, și nici nu se erija în victimă. Georges Filhot îi răspunse „că pentru el chestiunile de ordin material n-aveau nicio importanță”. Adăugă cu obrăznicie și timiditate totodată:

— Noi nu mai suntem ca părinții noștri a căror existență se învârtea în jurul a tot felul de probleme legate de dote, de moștenire, de testamente. Criza a aruncat totul în aer: chestiunile acestea nu ne mai interesează.

— Sunt convinsă. Dar domnul, tatăl dumneavoastră, are dreptul să afle intențiile mele. Dacă credeți că este necesar, vă rog să i le repetați. Thérèse se ridică; Georges Filhot păru că șovăie:

— Marie este la dumneavoastră?

O privea pe Thérèse cu un aer nesigur. După închiderea ferestrei, camera mirosea a haine vechi, a tutun, a săpun. Și cum soarele dispăruse, încăperea păru dintr-o dată murdară. Thérèse știa că sosise clipa să încerce ceva în favoarea Mariei.

— Astă-seară pleacă. Vreți să-i comunicați ceva?

— Știți, doamnă, aș vrea să înțelegeți…

Fără să piardă o secundă, Thérèse se reașezase și îl privea cu expresia aceea pe care învățase să și-o ia, expresie în care se citea, pe lângă detașarea totală față de propriul interes, o atenție pasionată față de mărturisirile care i se făceau. El îi spunea că avea douăzeci și doi de ani, că însurătoarea îl înfricoșa. Dacă ar fi trebuit să se însoare n-ar fi ales nicio altă fată în afara Mariei.

— Ah! îl întrerupse Thérèse, îmi permiteți să-i repet fraza aceasta. Lucrul acesta nu vă angajează cu nimic.

El o asigură că în ceea ce-l privește nu era vorba de o simplă renunțare. Se gândea, într-adevăr, cu tandrețe la Marie. Ea făcea parte din amintirile lui din copilărie, din adolescență. N-ar fi putut suporta vacanțele de la Saint-Clair fără ea.

— Iubesc și detest landa… Dar dumneavoastră?

— Ah, eu!

Amintindu-și cine era această femeie și ecoul pe care trebuia să-l fi trezit în sufletul ei pronunțarea numelui de Saint-Clair, el roși. Dar iată că nu izbutea s-o identifice, pe Thérèse Desqueyroux cu ființa din fața lui, care-l privea cu un ochi gânditor în spatele voaletei scurte.

— Nu zic că nu mă voi însura, reluă el după o pauză. Dar acum… imposibil! mai întâi există facultatea, examenele care nu se mai sfârșesc…

— Oh, asta n-ar fi nimic, îl întrerupse Thérèse. Dimpotrivă, căsătoria alungă distracțiile, micile petreceri. Înțeleg că la vârsta dumneavoastră șovăiți.

— Nu-i așa, doamnă? N-am decât douăzeci și doi de ani.

Ea continua să-i privească fața prelungă și osoasă, ale cărei trăsături, deși precizate, păreau neterminate și ai cărei ochi căprui puțin sașii nu se fixau pe nimic; doar buzele se evidențiau printr-un contur larg și precis.

— Ar fi mai nimerit să spuneți: am douăzeci și doi de ani împliniți.

El întrebă cu un aer neliniștit:

— Credeți că nu mai sunt foarte tânăr?

— Oh! știți! o dată ce te-ai îmbarcat e ca și cum ai ajuns… Nu credeți?

Da, lucrul acesta îl simțea și el cu destulă pregnanță.

— Închipuiți-vă că în ziua în care am împlinit douăzeci de ani – n-o să mă credeți! – ei bine! am plâns…

— Ați avut dreptate să plângeți, îi răspunse Thérèse cu simplitate.

El o asculta: ea spunea că tinerețea nu este începutul a nimic, dimpotrivă, o agonie…

— Dar, adăugă ea, apropiindu-și de ochi un disc pentru a-i descifra titlul, întrucât văd că vă place muzica… numai muzica a știut să redea lucrul acesta: Schumann, de pildă…

— E poate chiar ceea ce caut și eu în muzică, într-adevăr. Credeți că sunt mulți tineri care simt această neliniște?

Și cum Thérèse răspundea că el trebuia să știe mai bine decât ea:

— Aveam un prieten, adăugă el dintr-o dată, care s-a omorât în iulie trecut. Nu s-a putut descoperi nicio cauză, niciuna din acele cauze pe care obișnuim să le atribuim unei sinucideri. Îl cunoșteam bine: nu era la mijloc nicio femeie, niciun viciu…

— Droguri?

— Nu, nici vorbă de droguri. Dar poate că (mă gândeam la asta în timp ce vă ascultam,) un sentiment care seamănă cu ce spuneați dumneavoastră… Voia să grăbească sfârșitul a ceva, voia să termine o dată pentru totdeauna. Ideea aceasta nu mi-a venit până acum…

Thérèse se ridică:

— Marie mă așteaptă acasă, iar eu vă țin aici…

Vorbea cu alt glas, cu un ton afectat:

— Atunci rămâne stabilit că ceea ce vă înspăimântă pentru moment este gândul căsătoriei. Îmi îngăduiți să-i spun? Pot să adaug că sentimentele dumneavoastră cu privire la ea nu s-au schimbat?

El nu-i răspunse la întrebare.

— E ciudat, spuse el. Uitasem cine sunteți. Nu-mi închipuiam că… Marie nu m-a avertizat… Ea nu știe să descrie oamenii.

O clipă se așternu liniștea. Ca să o rupă, el întrebă dacă putea să-și ia rămas bun de la Marie înainte de plecarea ei. Va lua desigur trenul de la ora zece?

— N-ai vrea să vii să cinezi cu noi? Întrebă Thérèse brusc și fără să reflecteze. Iar apoi o puteți conduce la gară…

El nu păru surprins și acceptă cu elan chiar.

Stabiliră ca el să vină încă de la ora șase. În clipa aceea servitorul împinse ușa care rămăsese întredeschisă:

— A venit doamna Garcin… I-am spus că aveți pe cineva. Așteaptă jos.

Georges Filhot se întoarse spre Thérèse, și cu un aer satisfăcut:

— Știți, doamna Octave Garcin… Familia Garcin de Laburthe… Nu sunteți nițel rudă? S-au stabilit în Paris.

— Am cunoscut-o într-adevăr pe soacra ei, răspunse Thérèse. Dar n-o lăsați să vă aștepte prea mult… E obișnuită, poate?

El protestă cu un aer prostesc.

— Oh! nu, doamnă! mai ales să nu vă închipuiți…

În vestibul, dintr-o singură ocheadă, Thérèse măsură cu privirea o tânără femeie voinică. Se făcuse aproape ora unu. Mergea absorbită de bucuria cu care urma s-o copleșească pe Marie. Cât de neliniștită o fi fetița! Nu trebuie să-i dea speranțe prea mari… Totuși, în clipa când Thérèse o zări pândind-o pe palier, nu se putu abține să nu-i strige:

— Ghici cine ia masa cu noi deseară?

Marie zâmbea fără să îndrăznească să-i rostească numele.

— Va veni încă de la ora șase. Te va însoți la gară.

Marie o trăsese pe maică-sa în salon și, fără să-i dea răgaz să-și scoată pălăria, o strângea în brațe.

— Cât de bună ești! iar eu cât de rea!

Thérèse se desprinse brusc:

— Nu, nu: nu sunt bună.

Mergea înaintea fetei către sufragerie.

— Să-mi povestești totul în amănunțime: ce l-ai spus și ce ți-a răspuns. Și după aceea impresia dumitale…

— Fii calmă. Fii calmă!

Thérèsei îi pierise brusc bucuria de a fi pe plac. Nu trebuia să-i dea Mariei prea mari speranțe, își repeta ea; nu trebuia s-o expună la o crudă dezamăgire.

— Da, vine să cineze deseară… e un lucru stabilit… Dar înainte de orice, nu vrea să se angajeze… Să fie dar o dată

pentru totdeauna. A insistat mult asupra acestei chestiuni.

— Ah!

Marie, cu ochii fixați asupra mamei sale, continua să toarne apă deși paharul se revărsa.

— Uzi fața de masă, scumpa mea… Și mai ales nu-ți vârî singură tot felul de idei în cap. El și-a precizat dar gândurile: ceea ce-l înspăimântă este ideea căsătoriei. În fața căsătoriei dă înapoi. La douăzeci și doi de ani e foarte firesc! Însă sentimentul pe care-l are pentru tine este în afara oricărei discuții.

O clipă tăcură amândouă. Marie ștergea apa revărsată. Își împinse farfuria.

— Nu, nu pot înghiți nimic. Va să zică ți-a spus că sentimentul lui pentru mine… A folosii într-adevăr cuvântul „sentiment”?

Thérèse credea că da. În orice caz, nu vorbise de „dragoste”. Ea știa ce înseamnă la Marie tremurul acesta al colțului buzelor și adăugă foarte repede că „sentiment” înseamnă dragoste. Marie insista: mai spusese și altceva în timpul acestei lungi vizite?

— Știu și eu? că erai inclusă în amintirile lui din vacanțele mari, că făceai parte din viața lui…

— Și pe urmă?

Cu coatele pe masă, cu bărbia sprijinită pe degetele mâinii împreunate, nu-și pierdea mama din ochi.

— Nu mai știu, copila mea.

— Dar ați stat, împreună aproape o jumătate de oră.

— Cred că am vorbit despre muzică.

Fața Mariei căpătă o expresie de suferință. Murmură:

— E nebun după muzică.

— Și tu, care o detești… ca toți din neamul Desqueyroux… Nenorocul tău.

Tânără fată o contrazise zicând că în ziua de azi e cu totul inutil să știi să cânți la pian.

— Cum zice și Georges, oricât de bine aș cânta, interpretarea mea tot n-ar egala înregistrările pe care le are el.

Thérèse lăsă să se înțeleagă că totuși era regretabil.

— De ce? insistă Marie, de îndată ce poate să-și ofere orice muzică vrea?

— Sigur, scumpa mea… Deși, pentru un muzician, e minunat să aibă o femeie capabilă să descifreze… Dar nu e vorba de asta. Mai gravă este, dacă vrei să-ți spun părerea mea, consecința acestei nepotriviri… ceea ce desparte o femeie care detestă muzica de un bărbat căruia îi este cu neputință să se lipsească de ea.

Thérèse vorbea cu glasul stins, cu un aer de neliniște și de tristețe. Marie spuse cu ardoare:

— Voi ajunge să iubesc tot ceea ce iubește și el. În privința asta sunt liniștită. Nu crezi că este posibil? E de ajuns să mi-o ceară.

Thérèse își scutură capul:

— Liniștește-te, n-o să ți-o ceară… La urma urmei, dacă vreodată veți ajunge să trăiți împreună, poate că, dimpotrivă, va fi fericit să aibă această posibilitate de evadare… Da, foarte aproape de el, în universul acesta în care tu n-ai să-l poți urma. Uneori bărbatul, alteori femeia au nevoie de muzică pentru a se elibera unul de celălalt. Și e foarte bine așa. De altfel chiar dacă amândoi sunt muzicieni, se întâmplă ca aceeași vrajă să-i separe. Muzica nu-i unește decât pe cei ce se iubesc cu aceeași dragoste, cei ce iubesc în același fel, în același timp.

— Dar noi ne iubim, mamă. Chiar el ți-a vorbit despre dragostea lui, mă rog, de „sentimentul” lui… Thérèse se ridicase și trecuse repede în salon urmată de Marie care insista:

— De altfel mi-a repetat de atâtea ori că în viața lui nu exist decât eu, că eram singura femeie… De ce zâmbești?

Thérèse își strângea buzele: „N-o să-i spun despre Garcin aceea”, își repeta ea. Îi răspunse că nu zâmbea, dimpotrivă, se strâmba: o cuprinsese brusc nevralgia ei facială… Se va duce să se întindă, o să tragă storurile. Marie va trebui să se îngrijească de cină: să nu uite șampania. Să comande gheață. Cunoștea desigur gusturile lui Georges!

— Lucrul ăsta îți va da de furcă, scumpa mea.

Întinsă în patul său, Thérèse auzea zgomotul vaselor care se, spălau. După-amiaza era cenușie; mobila lucea slab. Viața își urma cursul de fiecare zi, cu mașini, camioane, frâne care scrâșneau. Strigătele ascuțite ale copiilor dintr-o curte de recreație erau dovada că omenirea continua să se reproducă. Omul care repara împletiturile de scaune suna din micuța lui goarnă. „Nu trebuie ca Marie it să spere prea mult... dar nici nu trebuie să-i distrug fericirea. Sunt oare tentată să-i distrug fericirea? Ar fi mai rău decât ce-am făcut pe vremuri. Atunci aveam circumstanțe atenuante. Înmormântată de vie, ridicam o piatră care mă sufoca. Dar acum? Cum o arăta acest străfund al ființei mele, spre care mă întorc mereu? Și totuși, ce femeie cumsecade sunt! (Râdea singură; un râs gutural.) Destăinuirea mea de alaltăieri seară, ca s-o oblig pe Marie să se întoarcă la tatăl său... Mă înălțăm deasupra mea însămi, mă bucuram de această autodepășire, deși suferința era reală... Dar ieri, mai ales, când m-am hotărât să renunț la avere, am simțit o bucurie profundă. Pluteam la mii de leghe deasupra firii mele adevărate. Mă cațăr, mă cațăr, mă cațăr... și apoi brusc alunec și mă regăsesc în această stare, plină de rea-voință și rece ca gheața: exact așa cum sunt când nu încerc niciun efort – starea pe care o am când devin eu însămi.”

Își potrivi perna: „Nu... nu sunt chiar așa de îngrozitoare. Pretind ca alții să fie clarvăzători. Ceea ce mă enervează la Marie este puterea ei de a se autoiluziona. Totdeauna am avut mania aceasta de a dezlega oamenii la ochi; nu mă potoleam decât atunci când toți din jurul meu vedeau limpede. Simt nevoia să-i am alături în deznădejde. Nu pricep cum poți să nu fii deznădăjduit. Oare din răutate voiam să-i strig Mariei: «Vezi bine că nu te iubește, că nu te va iubi niciodată, în orice caz nu cu pasiunea aceasta care te stăpânește pe tine?» Aș fi vrut să o forțez să măsoare distanța dintre o cumătră din Argelouse și un băiat plin de curiozitate și de neliniște. Ce îndrăzneală, să vrei să acaparezi un bărbat și tot destinul lui! îi voi spune. Îi voi spune că și dacă îl va lua vreodată de bărbat, viața

acestui om se va desfășura pe alt plan, unde ea nu va avea acces; doar dacă nu-l va înfrânge, atunci el îi va cădea la picioare, dar mort… Nu, reluă ea cu glasul stins, nu-i voi spune nimic.”

După-amiaza își urma cursul. Automobilele își răspundeau la răscrucile străzilor. Se auzea clopoțelul tramvaielor de pe bulevardul Saint-Germain; într-un interval de liniște o pasăre ciripea, apoi se oprea. Va sta închisă în cameră, abia se va mișca, de parcă cel mai simplu gest ar fi putut-o răni pe Marie. O să-și rețină vorbele, n-o să spună decât cuvinte obișnuite! Când Marie se înapoie și bătu la ușa mamei sale, Thérèse îi strigă că se simțea mai bine, că putea veni la masă, dar că va rămâne în pat până în clipa respectivă.

Puțin după orele șase, auzi soneria de la intrare, apoi o voce bărbătească întretăiată de râsul liniștit al Mariei. Uneori vorbeau amândoi în același timp, coborând brusc tonul. „Cred că discută despre mine…”, se gândea Thérèse. Apoi se așternea o tăcere totală; ai fi zis că salonul era pustiu. Ah! între ei se stabilea o înțelegere: trupurilor le e milă de inimile despărțite, sar peste prăpastie; se întâlnesc deasupra prăpastiei ca să o mascheze, ca să o acopere. El își sprijinise probabil capul de umărul Mariei, și toate problemele erau rezolvate, și toate întrebările puse puteau într-adevăr rămâne în suspensie.

Mișcară un fotoliu în mod expres, pronunțară cu glas tare o frază oarecare, tușiră. Un miros mâncare venea dinspre bucătărie. Thérèse aprinse lumina și, ridicându-se, își dădu cu cremă pe față. Băiatul acesta n-o văzuse decât cu pălăria pe cap. Știa că dacă își aranja părul într-un anume fel fruntea i se micșora. În timp ce fierul de coafat se încălzea, își îmbrăcă o rochie de mătase neagră cu o eșarfă eșarfă albastră, care îi ascundea gâtul. Nu voia ca el să-i vadă adevăratul chip, nu voia ca el să-i vadă adevăratul chip, nu voia el s-o cunoască așa cum era. Înfățișarea îi va fi la fel de mincinoasă ca și vorbele. Va deschide gura cât mai puțin posibil, va rămâne ștearsă.

Poate că nu va fi ușor: există ființe cu care trebuie să discuți, vrând-nevrând. Azi-dimineață conversația lor ar fi putut continua la nesfârșit. Astă-seară însă Marie va fi de față. De altfel, cum vor sfârși masa, copiii o vor lăsa singură. Trenul pleca la orele zece. Pauza se va sfârși. Toate lucrurile acestea o preocupaseră într-adevăr timp de două zile: destăinuirea făcută fiicei sale, renunțarea la avere, demersul pe lângă băiat. Jucase un rol frumos, se complăcuse în această situație. Deseară se va reîntoarce la adevărul ei, va reintra în neantul ei.

V

Cum ajunse în dreptul lor își dădu seama că întrerupsese o discuție referitoare la ea. Trebui să umple tăcerea. La masă, amintirile legate de Argelouse și de Saint-Clair îi fură de un mare ajutor, Thérèse rostea nume de persoane cărora Georges Filhot le cunoștea fiii. Nu vorbeau niciodată despre aceeași generație:

— E drept că ar putea să aibă un fiu de vârsta dumitale… Nu, Deguilhem despre care spun eu trebuie să fie unchiul celui pe care-l cunoști dumneata…

— Ceea ce te întristează la Argelouse, zicea Georges Filhot, este faptul că arborii de acolo nu trăiesc mai mult decât oamenii: generațiile de pini dispar la fel de repede ca și o viață de om. Peisajul se schimbă mereu. N-ați mai recunoaște târgușorul Argelouse de pe vremea copilăriei dumneavoastră. Cei mai bătrâni arbori din comună au fost tăiați. Porțiunile pe care altădată le acopereau cu totul au devenit acum uriașe deschideri spre orizont.

— Pe vremea mea, răspunse Thérèse, moșierii aveau orgoliul pinilor lor și preferau să-i lase să putrezească decât să-i taie… Eu însă n-o să mă mai întorc acolo niciodată, adăugă ea.

Tăcuți, Marie și Georges o priveau cum bea.

— Dacă m-aș întoarce, reluă ea, aș recunoaște oricum nisipul, aliosul[2] landelor, pârâiașele iuți și reci ca gheața, mirosul rășinii și al mlaștinilor, tropăitul oilor când păstorul le strigă.

[2] Gresie formată din grăunțe de nisip aglutinate.

— S-ar zice că v-a plăcut Argelouse.

— Dacă mi-a plăcut? nu, însă mi-a adus atâta suferință, încât mi-l amintesc totdeauna.

Georges nu știu ce să-i răspundă. Pe măsură ce se apropia ceasul plecării, Marie nu-și mai dezlipea ochii de pe el, îl contempla cu încordare – îi sorbea parcă, voind să-și preîntâmpine setea. El întrebă dacă avea voie să fumeze.

— Vă duceți la țară în săptămâna dintre Crăciun și Anul Nou? întrebă Thérèse. Nu mai sunt nici trei luni și o să vă revedeți iară, 4

— Trei luni! repetă Marie.

Fata își înclină capul spre masă iar pletele îi dezveliră o ureche nu prea drăguță. Învârtea și răsînvârtea un inel din mâna dreaptă și se uita la Georges zâmbind. Thérèse își spunea că el „n-avea un aer foarte curat”. Lacul dat peste păr nu-i lipise perfect șuvițele rebele care se zbârleau și îl făceau să semene cu un pui de corb. Uneori Thérèse îi surprindea privirea crucișă fixată asupra ei, repede întoarsă. Mânca cu încetineală, deși cele două femei își goliseră de mult farfuriile. Nu refuza nimic, întârzia la brânză, la fructe, ca și cum nu s-ar fi servit și dulciuri, își golea paharul de șampanie abia umplut.

— Scumpa mea, a sosit ora, zise Thérèse. Domnul Filhot îți va duce valiza.

În momentul plecării, Marie își îmbrățișa mama. Thérèse se desprinse cu o mișcare cam prea grăbită.

— Fiți cuminți, zise ea.

Și iarăși rămase singură. Stăruia în ea un fel de neliniște, o stare tulbure care îi plăcea. Luă o carte, dar nu putu să citească. „N-am stricat nimic, n-am distrus nimic, își zicea ea. În general am ajutat-o pe Marie; iar dacă se căsătoresc…” Se gândi la renunțarea ei la avere cu un sentiment neplăcut de data asta, și chiar cu un început de spaimă. Frumusețea gestului făcut nu-i mai aducea nicio satisfacție de amor propriu. Acum, vedea limpede ce întorsătură ar lua viața ei în urma unui astfel de sacrificiu. Încerca să se liniștească: „N-or să accepte… sau poate îmi

vor acorda o rentă suficientă pentru a-mi duce existența, și lucrul acesta mi-ar conveni mai mult decât nesiguranța în care trăiesc acum… În fond, istoria asta ar putea deveni o afacere rentabilă…”

Râse: „Un gest generos nu-i niciodată zadarnic”. Cu toate că se fardase extrem de puțin rămase uimită văzându-și în oglindă fața îmbujorată. Băuse puțină șampanie; din pricina aceasta, desigur. Când deznădejdea care te apasă își slăbește strânsoarea, la mijloc se află aproape totdeauna o cauză neînsemnată de ordin fizic: o noapte cu un somn bun, un pahar de vin… Ea se preface că ne lasă, dar nu se îndepărtează decât câțiva pași; știm că va reveni; dar în sfârșit n-o mai simțim; lumea e bună; poate că mai avem de trăit ani îndelungați? Înainte de moarte, nicio singurătate nu e definitivă. Nu știm pe cine vom întâlni deseară, mâine: ne încrucișăm cu atâția oameni! În orice clipă poate apărea o scânteie, se poate stabili un contact. Iată cum în seara aceasta, Thérèse se lăsa purtată de un val de fericire; nu-și mai simțea inima. „Poate că n-am să mor, se gândea ea, poate că voi trăi.”

Deschise fereastra, se aplecă spre strada slab luminată și încă zgomotoasă. Storurile de fier ale magazinelor coborau zdrăngănind. Caroseriile negre ale automobilelor alunecau pe șosea, lătrând scurt la intersecții. Frânele unui autobuz acoperiră toate zgomotele afară de unul pe care ea îl ghici mai degrabă decât îl auzi, al ușii de pe palier; apoi vocea Annei și a unui bărbat își răspunseră în vestibul. Thérèse închise fereastra și îl văzu pe Georges Filhot, cu capul descoperit. Rămăsese cu pardesiul pe el. În clipa aceea ea își simți inima. Fălcile ei încleștate și fruntea încruntată din pricina durerii îl făcură pe tânăr să creadă că era furioasă că-l revede,

— Ați uitat ceva?

El îngăimă că voia doar să-i aducă vești despre Marie: totul se petrecuse cu bine; îi găsise un loc. Thérèse se așezase cu bustul plecat înainte, ca să-și potolească durerea, nemișcată, ca insectele acelea care, fiind atacate, se prefac moarte, îl rugă, abia respirând, să se așeze pe

celălalt fotoliu. Atunci el înțelese că poate nu era supărată, că suferea.

— O simplă indispoziție… Acum mi-e chiar mai bine. Vă rog să așteptați câteva secunde…

Nu mai auziră decât bătăile pendulei, un aparat de telegrafie fără fir într-un apartament din vecinătate. El se străduia să-și fixeze ochii în altă parte decât asupra acelui chip mort, dar mereu și-i readucea peste fruntea ei înaltă aproape fără riduri. Nu putea să nu-i privească genele aplecate, cearcănele din jurul ochilor și gura închisă ale cărei buze păreau să fie strânse într-un mare efort. Și dintr-o dată își dădu seama că și ea îl studia printre gene. Se făcu roșu la față și-și întoarse puțin capul. Ea își îndreptă trupul.

— Mi-e mai bine. Vorbiți-mi despre Marie. A plecat mulțumită?

Așa credea.

— Ce v-a spus?

El nu îndrăznea să-i răspundă: „Am vorbit pai ales despre dumneavoastră…” Totuși, nu profitase el de ocazie pentru a obține de la fată lămuriri în legătură cu problema care-l preocupa? Așa cum îi repetase și Mariei, faptul că mama ei ar fi simțit la un moment dat nevoia să devină liberă cu orice preț, nu însemna nimic… Ceea ce i se părea de necrezut era versiunea celor de la Saint-Clair. Cum să-și închipuie că femeia pe care în clipa aceea o vedea întorcându-și spre el chipul îndurerat fusese în stare zile de-a rândul să picure otravă, să întrețină o agonie nesfârșită. Nici Marie nu credea că lucrul acesta ar fi fost cu putință. La drept vorbind, atenuând responsabilitatea mamei apăra interesele dragostei ei: pentru ea numai asta conta. Și totuși nu știuse ce să-i răspundă lui Georges, pe care-l mira faptul că nu-și împinsese mai departe interogatoriul: „Mama ta a acceptat să-i pui întrebări, iar tu n-ai profitat! Sigur că era un lucru neplăcut, nimic însă nu e mai rău ca îndoiala. În locul tău, n-aș mai trăi…” Ea îi răspunsese că el o cunoștea acum pe Thérèse Desqueyroux și că își putea continua și singur ancheta. El protestase:

„Oh, pe mine povestea asta nu mă interesează decât din pricina ta”. Ea înregistrase această frază cu o bucurie adâncă și probabil că în clipa de față, în tren, o repeta la nesfârșit. Nu știa că băiatul minți se: taina Thérèsei îl pasiona fără ca Marie să fie amestecată cu ceva. Nu la Marie se gândise el în timp ce urca scara, în timp ce suna la ușă. Dar când Thérèse insistă: „Nu vreți să-mi spuneți despre ce-ați vorbit?” el ocoli răspunsul. „Ce poți vorbi cu o fată?” repeta, pe un ton disprețuitor. Thérèse surâse. „Esențialul, zise ea, este că micuța Marie a plecat mulțumită”. El își exprimă temerea de a-i fi dat prea multă speranță: îi era atât de frică să n-o dezamăgească într-o zi… O privi pe Thérèse și văzu că ea nu se arăta iritată.

— Marie nu se gândește la ceva imediat… Ceea ce contează este să câștigi timp. Orice ai decide, vei avea tot răgazul s-o pregătești. La vară vă veți vedea zilnic, fără constrângeri. Își va încerca norocul.

El se bucură văzând că Thérèse vorbea pe un ton atât de detașat: într-adevăr, nu era o mamă ca celelalte. Înțelegea totul.

— Și de fapt sunt sigură, adăugă ea, că șansele Mariei nu sunt mici.

El zâmbi neștiind ce să-i răspundă, și-și înălță puțin umărul.

— La Saint-Clair, vara, insistă Thérèse, cum vă amăgiți zilele? Pe vremea mea…

— Tineretul de azi are o resursă: moara… Ne scăldăm în fiecare zi, și la ieșirea din apă avem soarele!

Ea exclamă:

— Cum? Chiar la Saint-Clair?

El crezu că era neliniștită și scandalizată. Protestă:

— Suntem foarte cuminți, știți!

Ea era gata să-l întrerupă: „Și ce mă privește pe mine chestia asta?” dar își reaminti că era vorba de fiica ei. El o privea cu un zâmbet ușor prostesc, întârzia cu un accent politicos în descrierea scăldătorilor, care evocau destul de vag viața la malul mării… Apa rece și calmă a ecluzei ascundea mai puțin trupurile cufundate în ea; iar când se

întindeau pe iarba uscată sau pe taluz, umbra frunzelor le vărga trupurile, dându-le un aer mai însuflețit decât pe plajele lipsite de arbori.

— Eu și Marie ne înțelegem de minune. Putem sta ore întregi unul lângă altul fără să vorbim. Uneori ne aruncăm în apă dar nu poți înota mult, apa este prea rece și înțesată de ierburi. Atunci ne întoarcem și ne întindem. Greierii și lăcustele din jurul nostru tac, apoi își reiau concertul foarte aproape de urechea noastră, ca și cum am fi morți. Ochii se obișnuiesc să nu mai vadă decât ființele care trăiesc pe culmile pinilor: veverițe, gaițe…

— Într-adevăr, Marie mai are încă ceafa și brațele bronzate…

— Niciodată nu-i atât de frumoasă ca la sfârșitul vacanței…

— În fond, o iubiți.

El răspunse: „Nu știu…” Părea înduioșat și zâmbea în gol. Se ridică, își aprinse o țigară și în timp ce Thérèse spunea: „Ar trebui…” întrerupându-se apoi, el se rezemă de bibliotecă:

— Ce? Ce ar trebui?

— Ca viața alături de ființa pe care ne-am ales-o sau care ne-a ales, să fie o lungă siestă la soare, un repaus fără sfârșit, un calm animalic. Da… să ai această certitudine că lângă tine există o ființă pe care s-o găsești când vrei, înțelegătoare, supusă, copleșită și care să nu dorească să fie în altă parte decât în măsura în care vrei și tu. Ar trebui ca în jurul tău să plutească o asemenea toropeală încât gândurile să amorțească, pentru a face imposibilă, chiar în minte, orice trădare…

— Este adevărat că îndată ce se lasă răcoarea ne și gândim la altceva; vrem să plecăm. Marie mă întreabă brusc: „La ce te gândești?”

— Iar dumneata îi răspunzi: „La nimic, scumpa mea”. Pentru că ar fi prea complicat să o introduci în lumea în care dumneata ai pătruns și în care o femeie n-are acces…

— Așa îmi spune și Mondoux.

Thérèse întrebă: „Cine-i Mondoux?” Dar ea știa dinainte

cine era Mondoux: individul prodigios pe care-l cunosc totdeauna băieții de vârsta aceasta, prietenul care a citit tot, care poate să descifreze orice partitură, care are o filosofie a lui; miracolul pe care ei sunt nerăbdători să ți-l prezinte, și pe care femeile îl detestă înainte de a-l cunoaște. „O să vedeți, nu se dezvăluie îndată, dar dacă e în toane bune…” Aproape totdeauna e vorba de un personaj care se remarcă prin coșurile de pe față și prin mărul lui Adam, un băiat ros de timiditate, de orgoliu și de gelozie. Influența unui Mondoux este întotdeauna de temut… „Dar de ce să mă neliniștesc? se gândește Thérèse. Marie n-are de ce să se teamă de Mondoux.”

— Va trebui să vi-l prezint, v-ar interesa. Dar poate sunt indiscret? S-a și făcut ora unsprezece…

— Ah! eu și somnul…

Totuși se ridică fără să mai adauge nimic pentru a-l reține. El întrebă dacă putea s-o revadă. Marie îl asigurase că n-ar fi indiscret. Pândea o consimțire. Thérèse, fără să-i răspundă, zâmbi:

— Biata Marie!

— De ce: „biata Marie”?

— Pentru că în vacanța de Anul Nou n-or să fie scăldări, nici sieste la moară…

— Ne vedem totuși. Ea nu vine niciodată la părinții mei și nici eu la ai ei; dar călărește foarte bine, știați? Ne plimbăm pe orice vreme. Aproape întotdeauna ne întâlnim la Silhet, la ferma părăsită…

— Era părăsită și pe vremea tinereții mele…

Thérèse revăzu în gând peretele cu desenul acela obscen făcut cu cărbune iar în colțul încăperii grămada de ierburi pe care, uneori noaptea dormea un păstor.

— Ne legăm caii în țarcul oilor… Aprindem un foc mare…

Rămaseră o clipă fără să-și spună nimic. Thérèse reluă:

— Poate că acum bărbatul meu va accepta cu mai puține rezerve vizita dumitale. Ar fi mai comod. Și apoi, ați putea asculta muzică…

El o privi râzând:

— Ah! înseamnă că n-o cunoașteți bine pe Marie! Ea detestă muzica!

Thérèse își înălță umerii, surâse de parcă și-ar fi spus: „Unde-mi era capul?”

— De altfel, zise ea, lucrul acesta are o atât de mică importanță astăzi când există fonograful!

El schiță o strâmbătură, ca și cum și-ar fi impus să n-o contrazică. Și dintr-o dată Thérèse simți o mare bucurie de care-i fu rușine.

— O să-i scrieți? întrebă ea cu o bruscă ardoare.

Și cum el făgăduia că o va face în curând:

— Nu, chiar acum! insistă Thérèse. Gândește-te ce vor însemna pentru ea aceste prime zile.

— Am oroare să scriu, mărturisi el, afară de, bineînțeles, lui Mondoux. Mă credeți că am extras maxime din corespondența cu el? Caietul este împărțit în trei compartimente: politică, filosofie, religie. O să vi-l împrumut; o să vedeți, e formidabil… Râdeți? Vă bateți joc de mine?

Ea își scutură capul gândindu-se: „Ce vârstă stupidă! Cât de virulentă este prostia la douăzeci de ani!”

În acest timp Georges promitea că o să-i scrie ariei, și cerea permisiunea să revină.

— De ce? întrebă Thérèse.

Iar fiindcă băiatul își pierdea firea, ea adăugă repede:

— Ca să-mi vorbiți despre Marie? Oricând vreți… Dar nu stau niciodată acasă.

El îi mulțumi cu un aer trist și preocupat, și o anunță „pentru orice eventualitate ” că se întâlnea cu Mondoux la cafeneaua „Deux Magots”, aproape zilnic, la orele douăsprezece. Ea îl conduse până în vestibul. Mâna tânărului întârzie pe clanță. Se întoarse:

— Tare aș vrea să știu… începu el cu un glas șovăielnic. Nu, își reluă el fraza, mai târziu…

Mâna lui atinse de două ori. Clanța înainte de a închide ușa. Thérèse îi ascultă pașii descrescând pe scară, se înapoie în salon, unde, într-o pâclă de fum, domnea o

dezordine vie. Fotoliile capitonate, scăunelul își schimbaseră locul. Toate epavele acestea din Argelouse recăpătaseră viață.

Thérèse bănuia ce voia băiatul să afle, dar el nu va afla niciodată decât numai ce va voi ea să afle. În mod miraculos se simțea stăpână pe toate actele ei din trecut: „Depinde de cum vezi lucrurile”, se gândea ea. Apropiindu-se de oglindă își cercetă chipul necunoscut – nu chipul adevărat al Thérèsei, ci pe acela pe care-l reflectaseră ochii acestui copil. Putea, cu un singur gest, să-și dea părul spre spate și să-și dezvăluie fruntea, tâmplele; da, ar fi putut cu amândouă mâinile să șteargă într-o secundă această imagine mincinoasă despre ea însăși… Și totuși își dădu pe buze cu ruj, apoi se pudră. Ca și cum i-ar fi răspuns unui adversar invizibil, rosti cu glas tare: „Dar îi va scrie! Mi-a făgăduit că-i va scrie. Marie va fi mulțumită…”

Nu putea să nu-și dea seama că se minte: se complăcea totuși în gândul acesta care o relaxa, îi fu sete și intră la bucătărie.

— N-ai urcat încă, fetițo?

În încăperea curată, unde cratițele de alamă care nu erau folosite niciodată străluceau, Anna stătea așezată, cu coatele pe masă, cu capul între cei doi pumni: pletele-i unsuroase, tunse urât și prea lungi, acopereau pe jumătate un chip umflat de lacrimi. Ce se întâmplase? Era părăsită? bolnavă? sau însărcinată? Iată clipa pe care altădată Thérèse o dorise atât de mult: suferința ar fi putut face o spărtură în zidul care o separa de Anna, prin care să pătrundă în acest biet destin… Astă-seară însă își întoarse ochii, luă un pahar, îl goli dintr-o sorbitură și ieși din bucătărie fără cel mai mic semn de afecțiune.

În timp ce traversa sufrageria, trebui să se oprească: dintr-o dată, inima, de care uitase… Cu pași înceți, sprijinindu-se de scaune, de perete, pătrunse în salon, se așeză cu bustul aplecat înainte. Uitase de gheara cumplită încleștată pe umărul stâng, de durerea care, iradiind de acolo, îi invada pieptul. În liniștea nopții își asculta

gâfâitul. Ochii îi rătăceau pe pereții propriei închisori, în care, în seara aceea, pătrunsese viața persistând încă în dezordinea mobilelor, în mierosul de tutun. Viața se reîntorsese. Thérèse nu voia să moară. Doctorul o asigurase că dacă va fi ponderată, dacă se va feri de imprudențe… Își repeta cuvintele specialistului la ultima consultație; radiografia nu i se păruse foarte clară; nu se putea trage o concluzie precisă. Era grav, neîndoios, dar, în sfârșit, adăugase el „cu inima nu se știe niciodată”.

La urma urmei, nu ducea ea viața cea mai bine organizată ca să reziste loviturii? Începând de astăzi, însă, nicio imprudență. Durerea se mai potolise. Thérèse nu se va întinde în pat. Va rămâne toată noaptea așezată în fotoliu. La ora aceea Marie era în tren. Trecuse probabil de Orleans. Se credea iubită, poate… Ei bine! cu atât mai bine, dacă credea. Thérèse va face totul ca această iluzie să devină realitate. De ce s-o plângă pe Marie? Avea șaptesprezece ani, plesnea de sănătate. Șaptesprezece ani? Viața îi stătea în față, la nesfârșit… „Iar eu, de pe acum la porțile abatorului!”

Ceasurile băteau ora unu. Durerea amorțise, dar rămânea prezentă. Gheara nu făcuse decât să-și slăbească strânsoarea. Thérèse nu se mai gândea la Marie, nici la Georges, nici la nimeni; stătea ghemuită, atentă la dezordinea profundă care se petrecea în chiar adâncul ființei sale, de parcă fixitatea privirii interioare ar fi fost suficientă pentru a domestici organul dezaxat, pentru a-i potoli bătăile nebunești, pentru a frâna această cursă dezordonată, pentru a o opri la marginea prăpastiei.

VI

Într-o dimineață, la opt zile după vizita lui Georges, spre orele unsprezece, Thérèse înainta cu pași măsurați cercetând tăblițele cu apartamente de închiriat. Oricât de line erau treptele scării casei sale bătrânești, îi solicitau totuși un efort periculos. Specialistul care o revăzuse fusese de părere că nu trebuia să se mai lipsească de ascensor, afară de cazul în care ar descoperi un parter în care să locuiască. Dar ce mult progresase, dacă o puteau preocupa asemenea gânduri! Cu o săptămână mai înainte ideea mutării nici măcar nu i-ar fi trecut prin minte.

Tăcerea lui Georges n-o tulbura. Dacă cineva i-ar fi spus că seară de seară el îi scria o lungă scrisoare, pe care; dimineața, la sculare, o rupea, Thérèse ar fi răspuns cu siguranță: „Știam!”

În fața cafenelei „Deux-Magots” își cumpără un ziar. Când se întoarse, văzu un chip care îi zâmbea, o mână agitată în semn de chemare. Nu trebuia să-i bată inima, nu trebuia să se emoționeze într-atât, la cea mai neînsemnată întâlnire, mai ales că era o întâlnire prevăzută: căci ea știa bine de ce, în loc să coboare spre Sena, o luase la dreapta, spre cartierul Saint-Germain-des-Près. Înainta printre mese. Georges, în picioare, cu aerul său ușor speriat îi prezentă un alt băiat, pe care ea nu-l zărise: „Era Mondoux… René Mondoux”. Ea constată mai întâi că nu era vorba de personajul ridicol pe care și-l imaginase: umeri fragili, fund rotofei, ci de un chip de copil cu ochii de o limpezime aproape tăioasă și căruia merita să-i ierți costumul de-a gata, botinele grosolane închise cu șireturi și ale căror cheotori își arătau culoarea de alamă. De altfel, cu orice preț, trebuia să-i intre în grații.

Din servieta ticsită de cărți, el scoase o revistă al cărei

titlu o lămuri pe Thérèse: îl categorisi brusc printre cei pe care ea îi denumea „suflete nobile”. Era convinsă că se pricepe la această specie de indivizi, pe care i se întâmplase să-i atragă adesea prin aerul ei de naufragiată. Dar Mondoux nu-i răspundea la avansuri decât prin fraze evazive, printr-un ton de student necioplit, care se ferește să discute cu femeile. Thérèse, cu o totală stângăcie, tatona, își pierdea naturalețea; și în timp ce Georges se agita cuprins de exaltarea aceea temătoare care se trezește în noi la întâlnirea a două ființe admirate în mod egal, dar despre a căror apropiere nu știm dacă va fi fericită, ea îi arunca frazele-tip cu care altădată strălucise, dar pe care Mondoux le lăsa să recadă cu nerușinare.

Convinsă că are de-a face cu un băiat religios, abordă problema răului și a predestinării, discuție în care femeia cea mai neștiutoare, dacă este abilă, poate pune în încurcătură până și pe cei aleși. Se întrerupse pentru a-l întreba: „Sper să nu vă jignesc”, dar un cuvânt al lui Georges o făcu să înțeleagă că o luase pe un drum greșit și că convingerile lui Mondoux erau cu totul altele decât credea ea. Repede bătu în retragere, împrumută un ton supus și în mod instinctiv încercă să-l îmbuneze prin mijloace mai sigure: o anume privire concentrată și gravă, o anume intonație. Cum el nu părea să fie deloc mișcat de toate acestea, ea își împinse până.la ridicol bietele-i tentative și brusc își dădu seama că Georges o studia. Atunci furtuna de bucurie care de trei zile i se adunase în suflet, izbucni.

O, minune! el suferea. Masca geloziei era un lucru binecunoscut de Thérèse: ar fi recunoscut-o dintr-o singură privire. Oare de câți ani nu mai avusese ace, astă mică dovadă de iubire: gura crispată, ochii plini de neliniște și de reproș? Trebuia să meargă pe urmele timpului scurs, până la primele luni ale sosirii ei la Paris. O uluia faptul că bucuria aceasta îi era acordată încă o dată! Descoperirea îi produsese un șoc sufletesc; bucuria aceasta o izbise drept în inimă. Chipul livid îi rămăsese întors spre Mondoux, fie pentru că voia să mărească și mai mult durerea lui

Georges, fie pentru că spera să-și regăsească suflul, să-și domine durerea, care începea să iradieze în partea stângă. Thérèse avea aerul unui om care ascultă. Pândea într-adevăr sunetul unui pas pe care-l auzea venind din străfundul ființei sale: moartea, lucrul acesta, care la modul absolut nu există, se manifesta și mai viu în bietul ei trup, crescând și întremându-se din fericirea nesperată care tocmai izbucnise, de parcă, după atâția ani, dragostea nu-i era redată acestei femei decât pentru a-i grăbi descompunerea cărnii. Nu, inima ei obosită nu va putea suporta o astfel de beție; se va sparge sub presiunea acestei bucurii monstruoase. Se întoarse spre Georges.

— Vrei să oprești un taxi? nu mă simt bine.

Nu, să nu mă însoțești.

— Aș putea veni astă-seară?

— Nu, astă-seară nu, mâine.

— Voi veni să văd cum vă simțiți… Ea îi interzise; nu voia s-o vadă în această degradare a suferinței fizice… Prezența lui de altfel n-ar fi făcut decât să-i agraveze durerea. Trebuia ca Thérèse să aibă timp să-și revină; surpriza o doborâse. Mâine seară va fi pregătită; își va domina cu strășnicie inima. În taxi își repeta: „Nu vreau să mor…” Faptul că băiatul devenise gelos, era o dovadă certă de iubire? Iar dacă într-adevăr o iubea, cum să nu-i fie teamă să nu fi căzut victima uneia din halucinațiile acelea produse de imaginația pasionată a tinerilor? Nu va suferi prea mult din pricina unei femei consumate, pe jumătate moartă. De altfel, în clipa aceea, încercând să-și revină, Thérèse știa cu ce preț ar plăti cea mai mică bătaie accelerată a inimii sale…

Rămase un moment pironită pe palier, căutându-și cheia. Ar fi putut veni astă-seară. O să vină mâine; dar oare, mâine, ea va mai fi în viață? O forță străină îi aducea mereu în fața ochilor chipul lui. Mâine seară el își va agăța pardesiul de acest cuier… Pe măsuța din hol se afla o scrisoare. Thérèse recunoscu scrisul Mariei. Trecuseră două ore, și nu se gândise o singură clipă la Marie.

Privea cu ochi dușmănoși scrisul acela prostesc. Forma

alungită a plicului era de asemenea prostească, ca și culoarea hârtiei de nuanța ametistului, ca și cerneala roșie: da, nu exista nimic în toate acestea care să nu poarte amprenta prostiei. Thérèsei îi fu rușine de ceea ce simțea în timp ce Anna îi scotea pălăria, pantofii, pentru a o feri de orice efort. Nu va mânca, va sta nemișcată pe scăunel până la consumarea spaimei. Cu bustul aplecat, rămase singură, ținând plicul în amândouă mâinile. Fericirea Mariei… Marie, fiica sa… Dar ce se înțelege oare prin legăturile de sânge? Ele erau ca două femei care nu se cunoșteau. Fiecare își încerca norocul. Marie avea șaptesprezece ani, era frumoasă. Ei se scăldau împreună la moară; se întindeau unul lângă celălalt pe iarba pârlită, în bâzâitul lăcustelor. Iar ea, Thérèse, de pe acum pe jumătate distrusă… Dar ce, Mariei îi fusese milă de maică-sa în seara când îi smulsese destăinuirea? Și poate că lucrul cel mai grav îl constituia lipsa ei de curiozitate: nu-i ceruse niciun amănunt, nu voise să știe de nicio împrejurare… Georges va fi mai stăruitor: Thérèse știa foarte bine ce urmărea întrebarea aceea a lui, întreruptă în clipa plecării, când murmurase: „Tare aș vrea să aflu…” Voia să revină pentru a afla… Dumnezeule, vizita lui se va transforma oare într-un interogatoriu? Thérèse avea să fie judecată pentru a treia oară?

Crezuse că suferise toată noaptea aceea când fiica ei îi smulgea frânturi de mărturisire: avusese iluzia că se sacrifică, pentru ca Marie să se întoarcă la tatăl său. În realitate o astfel de dragoste pentru fiica ei n-o stăpânise niciodată: „Am renunțat la ceea ce nu aveam; m-am sacrificat pentru ceva ce nu mi-a aparținut niciodată…” Dar, dacă mâine seară Georges o va supune unui nou interogatoriu… De data aceasta ei bine! va minți!… La drept vorbind nu va minți: va fi alta decât cea adevărată, va fi o Thérèse necunoscută, care, cu cincisprezece ani mai devreme, timp de săptămâni de-a rândul, urmând un plan ticălos, își reînnoia puterea zi de zi… Asasinatul de la o zi la alta… Ce legătură era între nebuna din anii de demult, care în mod intenționat uita să numere picăturile de

arsenic în paharul bărbatului său, și Thérèse din astă-seară? Ce asemănare? Cumplită durere de a fi clarvăzătoare! Infirmitate de a nu te putea înșela pe tine însuți! De unde îi venea convingerea, certitudinea că în toate aceste zile nu va duce până la capăt nimic altceva, decât otrăvirea fericirii Mariei? Iar de data aceasta cum să se dezvinovățească? Ce îi făcuse fetița, afară de faptul că-și căutase lângă ea un refugiu și că i se ghemuise la piept?

Ciripitul păsărilor din iedera grădinilor, strigătele din recreația de la ora patru, tropotul cailor de la „Bon-Marché", claxoanele și frânele automobilelor, urzeala zgomotelor familiare – a muri însemna a nu mai auzi toată această larmă; iar a trăi însemna a rămâne pironită în fotoliu, ascultând acest vacarm monoton. Să te sacrifici dintr-o dată, dintr-o dată să te răscumperi, să te autoînvinovățești, *să strivești omida…* Thérèse desfăcu plicul cu gândul de a da ascultare tuturor sugestiilor acestei scrisori. Dacă plicul conținea un ordin, era hotărâtă să i se supună, oricare ar fi fost el.

„Tata și bunica m-au primit mai bine decât mă așteptam; s-au înțeles să nu mă dojenească referitor la fuga mea, ca să nu mă scoată din fire. Le-am vorbit îndată despre dumneata și despre hotărârile pe care ai de gând să le iei în cazul în care m-aș mărita. Chiar dacă ei n-au lăsat să se vadă nimic, am avut impresia că faptul acesta a avut cel mai bun efect. Tata mi-a spus *«Evident că prin asta s-ar aranja multe…»* iar bunica care nu pierde ocazia să-mi devină nesuferită: *«Cu o astfel de dotă, ar fi în orice caz păcat să te măriți cu nepotul unui arendaș».*

N-am răspuns nimic. Aveam un motiv serios să fiu răbdătoare: tocmai primisem prin poștă o scrisoare de la Georges, pe care n-o așteptam așa curând, căci el are oroare de scris. Am înțeles prea bine de altfel cui îi datoram această scrisoare… Dragă mamă, și acum ajung la esențial, dar nu știu cum să-mi exprim tot ce-aș vrea să-ți spun… Sunt o proastă, și chiar mă întreb cum poți avea o fiică atât de tâmpită. E adevărat că sunt o Desqueyroux! Ei bine! iată: aș vrea să-ți cer iertare, fără ca asta să aibă

aerul oficial, fals. M-am gândit mult la tot ce s-a întâmplat de curând între noi, și acum știu că ești bună – de o bunătate pe care n-am mai întâlnit-o niciodată până acum. Ceea ce s-a petrecut pe vremuri, ne-am înțeles atât eu cât și Georges să credem că a fost interpretat greșit. Există acolo o problemă, ale cărei elemente Georges mă asigură că numai dumneata le posezi (acestea sunt chiar cuvintele pe care le folosește el în scrisoare). Cum aș putea să mă îndoiesc de dumneata, văzând purtarea dumitale față de mine, eu care ți-am arătat atât de puțină înțelegere și milă? Acum știu, mulțumită dumitale, ce înseamnă să faci binele pentru rău.

Dar înainte de orice, te admir. Te-aș admira chiar dacă Georges nu te-ar admira. E sigur că i-ai făcut o impresie extraordinară: iar el se pricepe când e vorba de inteligență! Fericirea mea depinde de dumneata: lucrul acesta este atât de evident încât ai putea crede că îți scriu toate acestea din interes. Și totuși sunt sinceră, dacă ai știi! După ce am stat cu dumneata, totul, aici, lucruri, oameni, mi se par și mai fără sens. Îmi imaginez ce viață aș duce între dumneata și Georges!

Dacă familia îți scrie cu privire la hotărârile pe care ai decis să le iei în favoarea mea, spune-le răspicat că de depind de căsătoria pe care o voi face. Bunica mai ales ar fi în stare să unelteaască o căsătorie după placul ei: ea acceptă familia Filhot, pe care o disprețuiește, numai din pricina situației noastre de inferioritate; dar mărirea aceasta a dotei mele îi va trezi iarăși ambițiile. Să fie deci înțeles că dumneata consimți la acest sacrificiu numai pentru a mă putea mărita cu băiatul care-mi place…”

Thérèse o revedea pe Marie așa cum îi apăruse pe palier, cu corpul îndoit de greutatea unei valize. Fata ei, copilul ei îi scria această scrisoare plină de tandrețe; visa la o viață comună între ei trei; nu era vorba de o iluzie: fericirea aceasta era posibilă, fericirea aceasta, și nu alta, trebuia cucerită, singura care îi era la îndemână. Ce sumbră nebunie o cuprinsese din nou în zilele acestea din urmă! Totdeauna a fost convinsă că atât viciile cât și

crimele izvorăsc din această forță dezordonată din noi, care ne împinge să ne imaginăm imposibilul, să ne creăm o himeră, pe care trebuie apoi s-o îmbrățișăm cu orice preț. Dar ea va intra „în adevărul vieții”. Expresia aceasta îi aparținea lui Bernard Desqueyroux. La începutul traiului lor în comun, el îi spunea adesea: „Nu ești în adevărul vieții[3].” Va găsi puterea să sacrifice celălalt lucru… care celălalt lucru? Povestea asta n-avea nicio consistență. Enervarea aceasta a lui Georges, când ea se prefăcuse că-l admiră pe Mondoux, fusese interpretată de ea într-un mod absurd. Dar, îl iubea? Nici măcar nu-și pusese întrebarea. „În realitate, iubeam sentimentul pe care-l nutrea pentru mine…”

Așa se gândea Thérèse, în sfârșit calmă, în după-amiaza întunecoasă, imobilizată pe scăunel și nemaisimțindu-și inima. Și-l imagina pe Georges Filhot exact așa cum îi apăruse la început: prost bărbierit, cu privirea șașie, cu puloverul de un gust îndoielnic; se familiarizase cu imaginea acestui băiat, într-adevăr comun. Să riște o bătaie a inimii ei bolnave pentru ființa aceasta, la fel ca altele mii? Geamul acela care mărește imaginile, geamul acela care deformează și care de atâtea ori se interpusese între ea și lume, dispărea brusc; îl vedea pe Georges așa cum era în realitate (și nu cum îl vedea Marie, Mondoux sau doamna Garcin): un vlăjgan, foarte țărănos, destul de prost îmbrăcat și cu privirea șașie. Simțea o rușine cumplită la gândul că acordase atâta importanță unei ființe atât. De oarecare. Fu gata să-i trimită un pneumatic[4], ca să-l împiedice să vină; dar trebuia să vină pentru Marie.

Încă de la ora cinci, Anna trăsese obloanele și aprinsese focul. Totuși Thérèse se bucura că a doua zi seara nu va fi singură. Certitudinea că cineva urma să vină a doua zi îi alunga toate grijile care o năpădiseră în lungile ceasuri de gândire calmă. Febra îi dispăruse, la fel și spaima aceea. S-a terminat cu emoția și cu delirul provocat de prima

---

[3]

[4] O înștiințare urgentă, expediată printr-un sistem cu tuburi eu aer comprimat.

ființă ieșită în cale-i; poate că va scăpa de izolare, poate că nu va muri singură, ci în brațele Mariei.

Astfel se scurseră cele două zile, în pacea regăsită, iar inima ei nu-și mai acceleră bătăile, în clipa când, la ora anunțată, o auzi pe Anna deschizând ușa.

VII

Încă de la prima privire pe care i-o aruncă lui Georges, simți un val de bucurie pentru că el era într-adevăr băiatul oarecare pe care și-l imaginase mai nainte, cu aerul lui stângaci, cu pardesiul pe care uita mereu să-l lase în vestibul și cu această manie de a-și sufla nasul și de a-și șterge fruntea, pe de o parte pentru a-și păstra calmul, și, pe de alta, pentru a demonstra cât de mult îl costă efortul de a fi punctual.

Thérèse nu lăsase aprinsă decât o lampă pe măsuța din spatele ei; Georges mai mult ghicea decât vedea chipul pe care ar fi vrut să-l cerceteze în voie ore în șir. Cu prea mare nerăbdare, cu oarecare afectare, Thérèse îi și vorbi despre Marie, mulțumindu-i că se grăbise să-i scrie.

— Pentru că dumneavoastră mi-ați cerut-o.

Ea se prefăcu a nu înțelege și îi întinse scrisoarea Mariei. El o luă, își aruncă ochii peste rânduri cu un aer distrat, apoi și-i înălță spre Thérèse, care exclamă:

— Cât este de fină! Câtă sensibilitate! Acum îți pot mărturisi: n-o credeam foarte deșteaptă. Judecăm și ne condamnăm copiii pe baza unor considerente naive sau stângace, pe baza cuvintelor pe care le repetă și care, cel mai adesea, nu sunt ale lor. Dar Marie este foarte, foarte deșteaptă, insistă ea, accentuând cuvântul *foarte.*

Și pe măsură ce vorbea avea certitudinea că fiecare cuvânt al ei îl montează și mai tare pe băiat împotriva Mariei. De câte ori, de-a lungul vieții sale, nu se străduise să se prefacă nepăsătoare, pentru a-l face pe omul iubit să creadă că nu se gândește la el. Dar pe atunci șiretenia nu-i servea la nimic: dragostea se trăda în chiar efortul făcut pentru a o ascunde. Iar azi, iată că Thérèse semăna cu un jucător care la fiecare pot își înzecea miza. Se întrerupse

deci în mijlocul unei fraze (căci buna ei credință era neștirbită):

— Am multă simpatie pentru prietenul dumitale Mondoux.

Spusese fraza aceasta, la întâmplare, ca să schimbe vorba. Și iată că din nou, fără să fi vrut, lovise la țintă.

— Da, am simțit că v-a plăcut. Dar, adăugă Georges cu un aer iritat, simpatia nu e reciprocă: el nu v-a înțeles.

— N-avea ce să înțeleagă… A văzut mai întâi cine sunt – sau mai bine zis cine nu sunt!

— Prin asta îi sunteți superioară: dumneavoastră ați văzut îndată câte parale face, pe când lui i-a scăpat ceea ce este unic în dumneavoastră,

— Ceea ce în mine este unic…

Ea se întrerupse, și brusc își dădu seama că în felul acesta îi oferea lui Georges prilejul așteptat de a o interoga cu privire la faptele petrecute la Argelouse, în urmă cu cincisprezece ani, în casa întunecoasă împrejmuită cu pini. Îngrozită, încercă să spună ceva dar nu-i veni nimic; se simțea totodată lucidă și paralizată. Aplecată spre foc ca să nu-l privească pe Georges, auzea venind întrebarea inevitabilă. Din nou va trebui să îndure î*ntrebarea.* Ce să facă? Să-i spună de ajuns pentru a-l îndepărta de ea dar, în același timp, să nu-i furnizeze niciun pretext pentru a o părăsi pe Marie…

— Da, spuse, el, dumneavoastră sunteți unică; nu semănați cu nimeni. Și de aceea vă cred în stare…

De data aceasta ea își ridică ochii spre el și, fără un efort aparent, întrebă:

— În stare de orice?

Georges Filhot se făcu foarte roșu:

— Nu m-ați înțeles: vă cred în stare de orice pe planul măreției… De exemplu, dumneavoastră ați fi femeia care nu înțelege să se apere împotriva unei acuzații cumplite, pe care n-ar fi meritat-o…

Ea se ridică, făcu câțiva pași în încăpere, apoi rămase în picioare rezemată de perete, în spatele fotoliului lui Georges care nu îndrăznea să-și întoarcă privirea. Îi

răspunse scurt că era liber să creadă tot ce-i place. El întrebă cu glas tremurător:

— Așadar vă este egal ce gândesc eu despre dumneavoastră?

— Nimic nu mă interesează mai mult, știi bine.

Cu o speranță plină de neliniște, el se ridică și îngenunche pe fotoliu, cu fața ridicată spre Thérèse.

— Mai întâi, adăugă ea, din pricina Mariei.

El oftă: „m-ar fi mirat!” și rosti printre dinți cuvinte pe care Thérèse nu le auzi, dar ghici ce puteau să însemne: „Mult îmi pasă mie de Marie” desigur în termeni mai grosolani. Atunci ea îl privi, ea îndrăzni să-l privească. Tot ceea ce iubise mai presus de orice în lumea asta, tot ceea ce îi fusese dat cu atâta zgârcenie în câteva întâlniri din tinerețe și de care se crezuse lipsită pentru totdeauna, această stare de neliniște, singura care ar fi putut-o calma, această durere a cărei pricină era ea – toate acestea îi erau redate dintr-o dată în ochii ușor rătăciți fixați asupra alor săi. Simți cum vine spre ea un cuvânt cumplit pe care inima ei bolnavă nu l-ar fi putut suporta. Vru să se ferească de el și, forțându-se să zâmbească, zise:

— Nu sunt interesantă. Te înșeli…

Dar ea nu-și sfârșise fraza când auzi un glas străin:

— Nimeni pe lume nu mă interesează mai mult ca dumneavoastră.

Ea se aplecă puțin ca pentru a evita a doua lovitură: murmură:

— Nu înțeleg de ce… de ce te-aș interesa?

Și în sfârșit, primi drept în inimă cuvântul așteptat, cu toate că abia îl auzi:

— Pentru că vă iubesc.

Da, drept în inimă, în așa fel încât spaima fizică o cuprinse brusc pe de-a-ntregul; o strâmbătură îi contractă trăsăturile feței, în care Georges crezu că citește expresia unei furii.

Totuși Thérèse nu mai avea nici măcar puterea să-și întindă mâinile către fața lui înspăimântată. N-avea glas să se împotrivească cuvintelor de umilință prostească pe care

le îngâna băiatul:

— Vă bateți joc de mine… Știu că vă înspăimânt.

Ea încercă un gest de tăgăduire și ridicându-și puțin mâna dreaptă și-o lăsă să cadă în părul lui rebel, i-l dădu spre spate, ca și cum ar fi vrut să dezvăluie fruntea fiului ei, înainte de a-l săruta, seara. El își închise ochii, tot în genunchi, pe fotoliu, cu coatele sprijinite de spătar. Inima Thérèsei bătea mai liniștit; respira adânc. El zise iarăși:

— Vă produc milă.

Ea nu răspunse, pentru că era fără glas; și această tăcere involuntară îi fu mai de ajutor decât orice împotrivire.

— Fie-vă milă de mine, repeta băiatul.

Singurul lucru pe care--l putu face, fu să-i atragă capul spre umărul ei, cu un gest pe care el îl crezu, în sfârșit, milos. Deoarece nu mai suferea, deși poziția în care stătea era incomodă, ea rămase nemișcată, respirând în părul lui negru un biet miros de briantină. Dar nu trecu mult și trebui să-și desprindă brațul care o durea. Iată… se sfârșise.

Îi spuse lui Georges să se așeze pe scăunel, folosind un ton autoritar. Ea însăși se așează pe fotoliu, dar fără să se lase pe spate ci într-o ținută supravegheată. Spuse:

— Ești un copil.

— Știu foarte bine că n-o să mă luați niciodată în serios. Aveam de ales între disprețul dumneavoastră și ura dumneavoastră. Nu știu dacă n-aș fi preferat… Văzând zâmbetul înduioșat al Thérèsei, băiatul credea că îl disprețuia. Ea însă se gândea la cele câteva clipe din viața ei când fusese pe punctul de a auzi acest „te iubesc”; dar dacă aproape că văzuse cum se formau cuvintele pe vârful buzelor, totdeauna, în ultima clipă, printr-o tristă abilitate, adversarul și le reținuse. Și chiar ea, de câte ori nu-și strânsese buzele, ca să-și stăvilească mărturisirea care i-ar fi asigurat înfrângerea. Căci tot jocul consta într-o biată viclenie în spaima că celălalt se va liniști și va deveni indiferent. Băiatul acesta înalt își lăsase inima să vorbească, cum se spune. „Dar o să mă vadă, se gândea

Thérèse. O să mă vadă îndată așa cum sunt…” Ea se ridică și aruncă o ocheadă femeii care îi apăru în oglinda de deasupra căminului. O ușoară roșeață, care nu era deloc a fardului îi colora obrajii; ochii îi străluceau; frumoasa ei frunte n-avea un rid. Cele două cute care porneau de la aripile nasului spre colțul buzelor, în loc s-o îmbătrânească îi dădeau o măreție impecabilă. Se vedea, în clipa aceea, transfigurată de pasiunea al cărei obiect era. Chipul care îi apărea din fundul oglinzii era imaginea sa ideală, răsfrântă în umila privire a acestui copil nebun.

Simți o mare ușurare și își savură triumful cu im calm plin de satisfacție. Thérèse se va preda, se va da pe față, va bolborosi cuvintele acelea de uluire și de recunoștință care apar pe buzele ființelor iubite când nu mai sunt tinere. Era pe punctul de a deschide chiar ea ochii băiatului, risipindu-i vraja, dezvăluindu-i brusc femeia bătrână, pierdută, și de pe acum demnă de milă… Dar sprijinindu-și de marmura căminului mâinile fierbinți, ca să le răcorească, atinse hârtiile răsfirate: scrisoarea Mariei, pe care Georges, după ce o parcursese distrat, o lăsase acolo fără să-i termine lectura.

Thérèse își închise ochii, scrâșni din dinți, plecându-și capul peste filele acoperite de trăsături prostești. Marie? De ce nu-și lăsa mama în pace, lata aceasta? Fiecare cu viața lui. Nu fusese chiar ea, Marie, cea care i-l prezentase? Credea că Thérèse este inofensivă, fără să-i treacă prin gând că pericolul ar putea veni chiar de la ea. Stupidă tinerețe care se crede iubită! Dar dragostea caută în oameni, dincolo de patima cărnii, un secret al pasiunii, al științei și al șireteniei, pe care nu-l au decât cei cu experiență. Acum Marie veghează, poate, în salonul din Argelouse, pe care pinii îl învăluie cu murmurul lor nesfârșit. Veghează cuprinsă de o liniște adâncă, pentru că de acum înainte i-a încredințat Thérèsei dragostea și viața ei. Stă în aceeași cameră în care locuise și Thérèse pe vremuri, camera de deasupra celei în care gemea Bernard; iar, prin tavan, ea-i pândea gemetele… Ah! iată că nu mai are nevoie să fie la fața locului pentru a asasina oamenii. Îi

omoară de la distanță.

Cu mâinile tremurânde, Thérèse luă una câte una foițele de hârtie, le așeză în ordine și le vârî în plic. Își ridică brațele, își apăsă ochii cu podul palmelor, se întoarse brusc spre băiatul chircit pe scaunul scund, pe care ea însăși suferise atâta, și îi spuse cu glasul stins, cu dinții strânși:

— Pleacă.

El se ridică, îi aruncă o privire de câine bătut își mișca buzele; desigur, îi cerea probabil iertare. Ea îl împinse spre vestibul, îi oferi pardesiul, deschise ușa. El plecă de-a-ndăratelea, cu ochii fixați asupra ei. Scara era întunecoasă și neaerisită. Becul automat nu funcționa. Ea îi spuse:

— Ține-te bine de balustradă…

El coborî din patru în patru treptele și nu ajunse bine la mezanin că își și auzi numele:

— Georges?

Ea îl striga. O ajunse pe palier. Înaintă spre ușă:

— Nu, zise ea, nu intra. Voiam doar să-ți spun… Totul e adevărat! adăugă ea într-un efort (vorbea repede și în șoaptă). Da, orice ți s-ar fi putut povesti cu privire la mine, fii sigur că sunt o ființă care nu poate fi calomniată. Nu vrei să-mi răspunzi? Fă-mi un semn ca să știu că ai înțeles.

Dar el stătea împietrit, rezemat de balustradă. Ochii li se obișnuiseră cu întunericul, cu toate că nu-și puteau deosebi nici trăsăturile, nici expresia feței. Fiecare vedea doar forma unui trup, auzea o gâfâială; ea recunoscu mirosul acela de briantină ieftină și simți căldura trupului tânăr fremătând de viață.

— Asta voiam să-ți spun, șopti ea. Acum, știi?

Ușa dinspre stradă se deschisese și se închisese cu putere. Cineva spuse un nume portăresei. O scurtă licărire apăru la poalele scării. Locatarul își aprinsese câteva bețe de chibrituri și urca bombănind. Thérèse și Georges intrară repede în vestibul. Salonul rămăsese luminat. Clipiră din ochi și nu îndrăzniră să se privească.

— Ai înțeles? întrebă ea.

El dădu din cap:

— Nu vă cred. Vă învinuiți ca să scăpați de mine. Din pricina Mariei. Ei bine! reluă el cu o furie neașteptată, șiretenia dumneavoastră n-o să vă ajute la nimic. N-o să mă însor cu ea. Mă auziți? N-o să mă însor niciodată cu ea… Ah! v-am stricat poanta!

Thérèse, rezemată de bibliotecă, își închidea ochii pe jumătate, își întorcea capul, pradă unei bucurii cumplite pe care încerca să și-o înăbușe. N-o să se însoare cu Marie. Orice s-ar întâmplă fetița nu-l va avea, Georges nu va fi al ei niciodată. Thérèse era atât de conștientă de această bucurie încât o cuprinse groaza. Dori să cadă moartă, în clipa aceea chiar, și spaima care îi strângea inima să fie ultima înainte de agonie dar nimic pe lume n-o putea împiedica să resimtă această minunată fericire de a se ști preferată.

Când fu sigură că-i poate opune băiatului un chip sever, o privire fără expresie, își întoarse încet fața spre el, care stătea în picioare, în mijlocul încăperii, cu brațele bălăbănindu-se, cu capul plecat, cu privirea pe sub sprâncene, cu un aer viclean de câine rău.

— Regret, zise ea sec. Sper că ai să revii asupra acestei hotărâri. În ceea ce mă privește nu pot face absolut nimic. În privința aceasta cel puțin sunt sigură că sunt nevinovată. Cred că nu mai avem ce să ne spunem.

Ea deschise ușa și se dădu la o parte ca să-l lase să treacă. Dar el stătea nemișcat, nu o slăbea din ochi. Până la urmă, zise:

— Trebuie să știți… Trebuie să vă avertizez; Nu voi putea trăi fără dumneavoastră.

— Vorbe!

Thérèse afecta un ton ușuratic. Se prefăcea că nu dădea nicio importanță acestui: „nu voi putea trăi fără dumneavoastră”. În realitate însă ea înțelesese; trecuse prin atâtea, ani de zile, ca să-și dea seama că nu se înșală, desprinzând în primul rând un anume accent, care era al deznădejdei fără vindecare. Era sigură că trebuia să ia cuvintele lui în serios. Acest gen de băiat îi era cunoscut. Atunci ea se apropie încet și, așa cum mai făcuse o dată, la

începutul serii, îi trase capul spre umărul ei. Georges și-l sprijini cu toată greutatea de antebrațul Thérèsei și, pentru a-l contempla, ea își îndoi gâtul, ca o mamă care-și privește pruncul. El nu surâdea, cu ochii larg deschiși, puțin rătăciți. Ea se mira descoperind pe obrazul lui tânăr atâtea semne de uzură. Nu erau numai cicatricele lăsate de zbenguielile școlarului neastâmpărat: aproape toată fața lui era brăzdată de zgârieturi ușoare, iar pe frunte existau cute, de pe acum adâncite. Dar când el își închise ochii, pleoapele netede și pure erau într-adevăr acelea ale unui copil.

Ea se smulse repede din contemplare, îl obligă pe Georges să se așeze pe un fotoliu, își apropie scaunul scund și, făcând-un efort, rosti cuvinte pline de judecată. Era, zicea ea, o femeie bătrână, care n-avea ce să-i ofere. Cea mal mare probă de afecțiune pe care i-ar fi putut-o da, era să-l îndepărteze de o tristă epavă, de o ființă sfârșită.

Pe măsură ce vorbea, Thérèse își dădea în mod intenționat la o parte părul care-i acoperea fruntea prea înaltă; își dezvelea urechile; și după acest gest făcut cu neglijență, dar care o costase un efort eroic, se mira că nu vedea îndată efectul scontat; atât de greu ne vine să pricepem că adesea dragostea nu ține seama de aparențe, că această șuviță albă pe care dorim să i-o ascundem, în loc să-i displacă ar înduioșa-o, dacă ar vedea-o; dar iubirea n-o vede. Nu, Thérèse pe care Georges o sorbea din ochi nu era o femeie pe jumătate sfârșită, ci o ființă invizibilă, care se manifesta printr-o privire, prin glasul acesta puțin răgușit și ale cărei cuvinte, oricât de simple, aveau pentru el o valoare, o importanță nemăsurată. Zadarnic îi arăta Thérèse fruntea ei cheală, el avea avantajul de a o contempla în afara timpului, descărnată. Pasiunea, chiar vinovată, ne dezvăluie întotdeauna taina unui suflet, și nici cea mai josnică viață nu poate altera măreția sufletească de care e capabilă ființa care iubește.

La fel și Thérèse, pe măsură ce-și distrugea într-un imens efort propriile-i arme de apărare, se mira că nu vede descrescând pasiunea din ochii ațintiți asupra alor ei. Oare

el era conștient de efortul pe care-l făcea această femeie pentru fiecare cuvânt rostit? Ceea ce ar fi vrut ea să-i ascundă cu orice preț, era prăpastia pe care vârsta lor o săpa între ei, certitudinea că, dincolo de orice, această dragoste era condamnată pieirii, o pieire foarte apropiată, și cu toate acestea tocmai asupra acestui lucru se străduia să-și concentreze propriile gânduri și să atragă atenția lui Georges.

— Dumneata ai douăzeci de ani… repeta ea, iar eu am peste patruzeci (ezita totuși să rostească cifra exactă). Ce nădăjduiești de la mine? Ți-ar fi de ajuns o noapte ca să risipești fantoma pe care ți-ai creat-o…

El îi răspunse că nu mai avea douăzeci de ani:

— Am douăzeci și doi… De altfel, ați uitat ce mi-ați spus în ziua în care ați intrat în camera mea? Pentru că dumneavoastră ați venit… V-am căutat eu? Mi-ați spus… El închise ochii pentru a-și rememora termenii exacți de care se folosise Thérèse. Amintiți-vă! Când eu mă lăudam prostește că n-am decât douăzeci și doi de ani, dumneavoastră mi-ați răspuns: „Ar fi mai bine să spui că ai douăzeci și doi de ani împliniți”. Și ați adăugat cuvântul acela cumplit – cumplit pentru mine, căci îmi evoca limpede o suferință confuză din adolescență: „O dată ce te-ai îmbarcat, e ca și cum. Ai ajuns…”

— Ce memorie bună ai.

Thérèse râdea. Și totuși, ce n-ar fi dat ca aceste cuvinte să nu fi fost rostite. Georges însă își scutură capul:

— N-am memorie decât pentru ceea ce aud de la dumneavoastră. Și culmea, eu care înainte mă plictiseam cumplit, din clipa în care v-am cunoscut îmi petrec vremea repetându-mi cuvintele spuse de dumneavoastră, cele mai neînsemnate… Pot să mă gândesc la nesfârșit asupra unei fraze de-a dumneavoastră. Față de clipa în care mi se pare cu totul nouă -și cea în care n-o mai înțeleg se pot scurge ore, zile… Dar există o frază care mi se pare din ce în ce mai clară. Da, „a fi îmbarcat înseamnă a fi ajuns”. Dar atunci, de ce să comparați vârsta dumneavoastră cu a mea? Ce diferență este între noi, care ne-am îmbarcat

împreună? Tinerețea mea… această apă care mi se scurge printre degete, acest nisip pe care nu-l pot reține… Este o forță aparentă, o falsă prospețime, de care se agață cele câteva ființe care pretind că mă iubesc. „Dar despre mine, despre ceea ce se va întâmplă cu mine peste câțiva ani, puțin le pasă lor!” Chiar Mondoux… În fond, el mă consideră un prost. Îmi spune: „Dacă în tine este ceva interesant, acesta e animalul”.

Thérèse își lăsă o mână pe genunchiul băiatului. Se gândea la ce trebuia să-i răspundă, ca și cum ar fi existat cuvinte antiotravă, care să-l vindece de acelea pe care el le memorase. Îi spunea la întâmplare că tinerețea într-adevăr nu însemna nimic, că ceea ce era important de descoperit era rațiunea de a trăi. Orice om își are rațiunea sa, de la cea mai înaltă la cea mai de jos. Nu-i observa el pe colegii lui, fiecare agitându-se pentru Dumnezeu, pentru rege, pentru clasa, muncitoare, pentru una, pentru alta… sau pur și simplu dedați jocurilor; câți băieți și fete din ziua de azi își frământă capul studiind modul în care se dezvoltă trupurile lor?…

Thérèse vorbea cu un ton convins, și Georges își ridica umerii, dădea din cap:

— Nu, ceea ce ar trebui… ați spus-o chiar dumneavoastră într-o seară. (Iar fiindcă Thérèse oftă: – Ce-am mai spus?) Vă amintiți? În seara zilei când v-am cunoscut… după ce-am condus-o pe Marie la gară, am îndrăznit să revin aici. Erați fermecătoare… Mi-ați spus… (și el îi repetă aproape cuvânt cu cuvânt:) „Ar trebui ca viața alături de ființa iubită să fie o lungă siestă la soare, un repaus fără sfârșit, un calm animalic… această certitudine că lângă tine există o ființă pe care s-o găsești când vrei, înțelegătoare, supusă, și care să nu dorească să fie în altă parte decât în măsura în care vrei și tu. Ar trebui ca în jurul tău să plutească o asemenea toropeală încât gândurile să amorțească, pentru a face imposibilă, chiar în minte, orice trădare…”

— Erau vorbe în vânt, bietul meu băiat, vorbe ca acelea pe care le spui ca să umpli tăcerea. Vezi bine că nu

corespund nici unui lucru real. Dragostea nu înseamnă totul în viață, pentru bărbați…

Ea abordă mai întâi această temă. Ar fi putut vorbi până în zori; frazele pline de bun-simț, pe care le spunea din datorie și cu mare efort, nu se întipăreau în mintea lui Georges. Fără îndoială el nu le auzea, reținându-le doar pe acelea care-i hrăneau disperarea; ea nu-i procura decât motive de disperare. Și de aceea, poate, fără să-și dea seama, Thérèse își îndrepta perorația în direcția pe care o cerea el. Pe măsură ce enumera motivele pentru care un băiat de douăzeci de ani trebuia să iubească viața, ea își regăsea încetul cu încetul tonul ironiei: atunci el își încordă urechea, își înălță spre ea un chip lacom și trist; dinții-i străluceau printre buzele întredeschise. „Da, desigur, politica…” zicea Thérèse. Dar el nu trebuia să intre în categoria aceea de oameni pe care problemele propriului suflet îi acaparează cu totul. Cel mai adesea, ființele acestea încearcă un sentiment de rușine: se prefac că se interesează de lucrurile care-i pasionează pe cei din jur; își ascund ca pe o rușinoasă plagă a firii lor această spaimă nejustificată, această dragoste deznădăjduită pentru o singură persoană – deznădăjduită, pentru că pentru ei orice posesiune este iluzorie; ceea ce posedăm a și dispărut: în fiecare clipă se ivește din nou întrebarea dacă mai ești iubit, dacă puterea dragostei n-a slăbit…

Thérèse părea că vorbește doar pentru sine. Spunea:

— Nu recitim niciodată scrisorile vechi, nu-i așa? Preferăm să le rupem fără să le recitim, deoarece de sunt dovada a ceea ce nu mai există, în momentele cele mai fericite, ființa care pretinde că ne iubește acceptă să se lipsească de noi… o preocupă afacerile ei, familia ei… ne face o favoare. În momentele cele mai frumoase, nu primim decât această picătură de apă pe care Bogatul din fundul prăpastiei i-o cere lui Lazăr. Da, și nici chiar atât! Căci ființa iubită este aproape mai totdeauna Săracul acela glorificat, dar despuiat de toate, care nu are ce să ne dea nouă celor care, din pricina lui, ardem în flăcări… Dar nu, Georges, aiurez. Vorbele mele n-au niciun sens, sau n-au

sens decât pentru mine. Nu mă privi cu aerul acesta de nebun.

Ridicându-se, ea se așeză în spatele scaunului scund pe care stătea el și îi acoperi fața cu amândouă mâinile. El le prinse într-ale sale. Ea se gândi la mâinile ei bătrâne, vestede, presărate cu pete ușoare pe care el le privea în acea clipă chiar. Dar dacă el le văzu, cu siguranță le iubi, ca tot ce-i aparținea Thérèsei; de altfel, în momentul acela își și apăsa buzele pe podul palmei și pe încheieturile mâinii ei. Ea nu se apăra, se gândea la cuvintele pe care nu știuse să și le rețină și pe care el le va prefira la nesfârșit în inima lui. Zise cu glas slab:

— Te otrăvesc.

Nu pronunță bine cuvântul că-și și simți obrajii arzând. El stătea nemișcat, apăsându-și mereu buzele pe mâinile pătate ale Thérèsei. Dar după un foarte slab fior ea înțelese că fraza ei avusese ecou. „S-ar putea ca în direcția aceasta să ajung la vreun rezultat”, se gândea ea; trebuia să acționeze repede pentru ca cel puțin el să fie salvat. Marie era pierdută, ea o pierduse; dar Georges mai putea fi salvat. Fără să mai gândească, repetă:

— Te otrăvesc și pe dumneata.

— Da, zise el cu ironie. Da, Thérèse (îi spunea pentru prima oară pe nume, cu o tandrețe șovăitoare) am înțeles. De ce insiști?

Și își apăsa cu mai multă ardoare buzele pe mâinile ei, pe care le strângea într-ale sale. O auziră pe Anna pregătind camera pentru culcare. Apoi ușa bucătăriei fu închisă. Știură că rămâneau singuri în apartament. Casa dormea; strada își potolea larma. O flacără tremurătoare se reflecta în biblioteca adusă de la Argelouse. Pe marmura căminului se distingea plicul violet, pe care Marie scrisese cu cerneală roșie: *Doamnei Desqueyroux, strada du Bac*; iar Thérèse nu-l părăsea din ochi; ca o înotătoare care, pentru a-și relua suflul, se lasă pe valuri cu fața spre cer, – așa plutea ea imobilă, simțind pe mâini gura lui Georges, dar fără să facă nicio mișcare, nici cel mai mic semn de participare.

— Nu mă crezi? repetă ea cu vocea scăzută și iritată.

Își desprinse fără bruschețe brațele pe care băiatul se forța să le rețină și se dădu puțin înapoi. Stăteau în picioare, se măsurau cu privirea. Cât de mult o exaspera pe Thérèse zâmbetul acesta neîncrezător și plin de neliniște! Cum el îi spunea:

— De fapt, dumneavoastră mă urâți…

— Te urăsc pentru că nu vrei să mă crezi. Ești la fel ca proștii din Argelouse: privești cu aceiași ochi această crimă; ți se pare de neînchipuit că am putut face o faptă atât de cumplită; nu înțelegi că fapta aceea este un fleac pe lângă tot ce fac acum sub ochii dumitale, din clipa în care am pătruns în viața dumitale. Ah! ești cu adevărat fiul țăranilor acestora care se consideră nevinovați, atâta timp cât n-au omorât pe nimeni! Ei bine, da! am turnat picături de arsenic timp de o iarnă întreagă în ceașca bărbatului care era temnicerul meu în fundul unei închisori mai aspră decât orice închisoare de piatră… Ei, și apoi? Pe când victimele mele de astăzi sunt Marie și dumneata, care crezi că mă iubești…

Ea își întorsese capul în timp ce vorbea dar, îndreptându-și ochii asupra lui, spuse cu un aer mai calm:

— Vreau să spun: dumneata, care timp de câteva zile ai crezut că mă iubești… Acum, s-a sfârșit?

Și deoarece el își înălță umerii:

— Ce? reluă ea enervată. Ce îndrăznești să spui? Că n-am făcut lucrul acesta? L-am făcut totuși; dar asta nu înseamnă nimic pe lângă alte crime mai lașe, mai ascunse, fără niciun risc… Și chiar acum, n-ai observat spre ce tindeau toate cuvintele mele, din clipa în care ne-am cunoscut? Dai din cap? Nu știi ce vreau să spun?

El stătea rezemat de perete și o privea pe Thérèse.

— Georges, de ce mă privești așa? Nu, nu sunt un monstru… Chiar și dumneata… Dacă te-ai gândi bine… și chiar fără un mare efort… Ah! bineînțeles, dumneata n-ai mărit doza nici unui leac pentru a te debarasa de cineva… Dar există atâtea alte mijloace de a omorî ființele! (Și cu un glas aproape scăzut:) Spune, câte ființe ai îndepărtat

din viața dumitale? Buzele băiatului se mișcară, fără să rostească o vorbă. Thérèse se apropie, iar el nu putea da înapoi: Nu mă gândesc la ceva în legătură doar cu femeile… dar există întâmplări mult mai secrete, așa cum sunt în viața fiecărui om… uneori chiar în copilărie…

— De unde știți? întrebă el.

Ea râse mulțumită. Era satisfăcută. Continuă cu un glas blând:

— Ei, hai, povestește-mi…

Dar el făcu un semn de refuz.

— Mi-e imposibil.

— Poți să-mi spui totul, mie.

— Ah! Nu pentru că mi-e rușine de dumneavoastră… Doar fiindcă e prea greu; este un lucru care nu se poate spune… Niciodată nu mi-a trecut prin cap să-l povestesc cuiva, pentru că mi s-ar fi râs în nas; e mai puțin decât un fleac.

Thérèse, fără să-l slăbească din ochi, insistă:

— Încearcă totuși. E păcat să te oprești în drum. Și apoi, eu sunt lângă dumneata, te voi ajuta… Haide!

Stăteau în picioare față în față; Georges tot rezemat de perete,

— Eram la liceu, într-a treia, aveam paisprezece ani, începu el cu jumătate glas. În clasa mea era un băiat dintr-un orășel destul de îndepărtat, un intern care nu ieșea în oraș niciodată, unul din școlarii aceia zbârliți, neglijenți, cu toate că avea cum se zice „o mutră drăguță”. Se atașase mult de mine. Eu eram un copil foarte sensibil, fapt care făcea să am o reputație de băiat bun, dar cu un fond de uscăciune. N-am făcut nimic pentru a-l îndepărta și-l lăsam să ocupe un mare loc în viața mea de școlar, nu din prietenie, ci din indiferență: un coleg ca oricare altul, puțin prea „crampon”, iată ce însenina el pentru mine. Până la urma a obținut de la părinții lui și de la superior permisiunea de a-l scoate în oraș la familia mea, în zilele libere (noi am avut totdeauna o locuință provizorie la Bordeaux, iar părinții mei locuiau acolo aproape tot timpul când eram la școală). N-aș fi crezut niciodată că un băiat

atât de în afara vieții, cum era colegul meu, ar fi putut duce cu bine aceste tratative. Reușise desigur pentru că era un băiat bun, foarte pur și foarte pios, și pentru că profesorii noștri contau pe influența binefăcătoare pe care putea s-o aibă asupra mea, încă de atunci foarte suspectat de a fi un element rău. Deși acceptasem lucrul acesta dinainte, în adâncul sufletului am simțit o decepție în dimineața când l-am văzut alergând spre mine cu fața radioasă, anunțându-mi victoria. M-am prefăcut că-i împărtășesc bucuria, dar începând din ziua aceea a avut mult de suferit din pricina firii mele, toanelor mele. Nu-i iertam faptul că-și arogase drepturi față de „viața mea de familie”, care în ochii mei era sfântă. Și apoi mi se părea exagerat, ridicol, plictisitor; îl făceam să simtă lucrul acesta. Cred că n-a fost niciodată mai nenorocit ca în joile și duminicile acelea când, după cină, îl duceam înapoi la liceu cu automobilul, parcurgând străzile triște, sufocante și prăfuite…

Georges se întrerupse, își trecu mâna peste ochi, o privi pe Thérèse:

— Vedeți? Este mai puțin decât un fleac.

— Nu mi se pare; continuă.

— Oh! reluă el grăbit, o să vedeți că e mai nimic: o să fiți deziluzionată. După. Vacanța de Paști, mi-a spus că urma să intre chiar din luna octombrie într-un liceu din apropierea Londrei. Și-a dat seama că vestea nu trezea în mine nicio emoție. „Poate că n-o să ne mai vedem niciodată”, mi-a zis. Și, n-am curajul să vă repet ce î-am răspuns… Cred că asta-i totul, adăugă Georges după o lungă tăcere.

— Nu, zise Thérèse, nu e totul.

Georges reluă liniștit:

— Până la distribuirea premiilor am fost eu atât mai iritat și mai aspru cu cât îl simțeam mai trist. În ziua aceea trebuia să ne spunem adio, iar la sfârșitul serbării el a vrut ca mama sa să vină să-i mulțumească mamei mele. De ce fel de sentimente mă lăsam mânat? Nu doream ca întrevederea să aibă loc: era o poveste sfârșită, nu trebuia

să mai vorbim despre ea. Mă văd și acum trăgând-o pe mama și grăbind pasul. Mulțimea se risipise prin parc; noi călcam în picioare iarba distrusă, orchestra cânta sub arbori; era o dimineață de iulie zăpușitoare. Auzeam în urma mea o voce gâfâindă: „Georges! Georges!” Deoarece mergea lângă mama sa, n-a putut să mă ajungă, sau n-a îndrăznit (căci știa bine că eu îi văzusem). Era sigur că auzisem strigătul lui: „Georges! Georges!”

— Îl mai auzi și acum, zise Thérèse.

Fără să-i răspundă el o privi cu un chip îndurerat. Ea întrebă:

— Și apoi, ți-a scris?

El înclină capul.

— Și i-ai răspuns?

— Nu, spuse Georges cu glasul stins. Tăcură.

Thérèse întrebă:

— Ce s-a întâmplat cu el? (Și deoarece tânărul își pleca fruntea:) A murit?

— Da, răspunse el grăbit, în Maroc. Se înrolase… Inutil să vă spun că asta n-are nicio legătură, vă dați seama! Am știut după aceea că la înapoierea din Anglia dusese o viață cumplită… Nu știu de ce v-am povestit toate astea.

El stătea nemișcat, cu privirea fixă. Cu siguranță nu auzea roțile automobilelor alergând prin noaptea ploioasă de Paris, ci vocea aceea de copil, în fundul parcului, sub arborii care-l chemau de ani de zile.

În clipa aceea Thérèse păru să se trezească, de parcă neliniștea pe care o provocase o cuprinsese și pe ea:

— Nu, nu, bietul meu copil, lucrul acesta nu înseamnă nimic, e mai puțin decât un fleac. (Și cum el își înălța capul:) Chiar dumneata, Georges, spuneai: „nu e nimic…”

El gemu:

— Ce mult rău mi-ați făcut!

Ea întinse brațele, vru să-l atragă spre ea, dar el se desprinse cu violență, și Thérèse înțelese că-l pierduse.

Se reașezase pe scăunelul scund și, cu un gest automat, își dădea spre spate părul de pe fruntea ei prea înaltă,

dezvăluindu-și urechile mari și palide, dar de data aceasta nu o făcea în mod special și poate tocmai de aceea Georges o văzu în sfârșit: un chip cumplit, și aceste mâini bătrâne care, cu cincisprezece ani mai devreme, încercaseră să provoace moartea – mâini a căror îmbrățișare el o simțise chiar astă-seară… Într-adevăr, nu-și credea ochilor; trecea peste aparențe încercând să regăsească ființa necunoscută care-l vrăjise. Era ea, mereu ea, și totuși nu mai era ea, femeia care se apăra cu atâta ardoare și pe care el o asculta cu un aer prostesc. Nu, ea nu voise să-i facă rău. Ea nu voise niciodată să distrugă. Zicea că se zbătuse, că s-ar zbate până la ultima suflare; că ori de câte ori trebuise, că ori de câte ori va trebui, va urca din nou panta pentru a recădea iarăși, ca și cum n-avea nimic altceva de făcut în lume: să se smulgă din prăpastie și să alunece din nou în ea, pentru a o lua iarăși de la capăt, la nesfârșit; ani în șir nu pricepuse că acesta era ritmul destinului ei. Dar acum iată că a ieșit din beznă. Acum vedea dar.

Cu degetele împreunate împrejurul genunchilor, Thérèse nu-și înălța capul. Îl auzea pe Georges spunând:

— Aș vrea să fac ceva pentru dumneavoastră.

Era poate, gândea ea, o formulă de politețe, înainte de a pleca. El repetă totuși cu un aer pasionat:

— Aș vrea să pot face ceva pentru dumneavoastră.

Era convins că ea îi va răspunde: „Nu poți face nimic pentru mine”. Atunci el va fugi din odaie, se va scutura de acest coșmar și totul va fi iarăși ca înainte de a fi cunoscut-o pe Thérèse: cămăruța lui în care va fi prea târziu să-și pună un disc, din pricina vecinilor… Oare la ce se gândea când nu se gândea la ea?…

Brusc, astă-seară, ea nu mai era ființa care-l vrăjise chiar din prima zi… Semăna cu femeia descrisă de oamenii din Argelouse, iar el tocmai îi scăpase din mreje. Își reamintea o frază de-a ei, ca tot ce-i spusese de altfel: că judecățile cele mai felurite asupra aceleiași ființe sunt juste, că totul depinde de felul cum privești lucrurile, că niciun mod de a vedea nu e mai revelator decât altul… Să

fie ființa aceasta adevărata Thérèse – capul acesta sinistru, care îi apărea brusc ca o fișă de antropometrie?

El repetă pentru a treia oară:

— Îmi pare rău că nu pot face nimic pentru dumneavoastră…

Într-adevăr, el nu se gândea decât s-o ia la goană, să se trezească în odaia lui, unde s-ar dezbrăca fără să aprindă lumina: când storurile erau ridicate, firma iluminată de la intrarea hotelului îi era de ajuns. Și-ar trage cearșaful peste față… Nu, nu era a Thérèsei, nu putea fi a ei vocea umilă și temătoare care se auzi brusc:

— Ei bine! Da, ai putea face ceva pentru mine… E foarte simplu: dumneata poți orice… Dar n-ai să vrei.

El se împotrivi cu o patimă care nu era prefăcută. Stătea în picioare, iar Thérèse, tot pe scaunul scund, își dezvelea în mod automat fruntea de la care Georges își întorcea ochii. „Nu, nu voia să-i spună nimic. La ce bun să-i spună!” El făcu un mare efort, se așeză în genunchi la picioarele ei, trezindu-se astfel față în față. Acum o vedea, foarte de-aproape și-i cerceta ca prin lupă carnea măcinată de timp. Privirea îi rămăsese la fel de frumoasă. Dar de jur împrejurul ochilor care îl făcuseră să viseze atâta, descoperea o lume distrusă, pe care n-o remarcase la început, malurile arse ale unei mări moarte.

— Dacă dorești atât… Da, e vorba de Marie, reluă ea cu șovăială. Liniștește-te, nu-ți cer nimic; doar să aștepți, să nu distrugi nimic, să lași timpul să lucreze. Mă cunoști îndeajuns. Nu sunt o mamă care vrea să-și „căpătuiască” fiica și niciuna care acceptă să se umilească pentru ca fata ei să fie fericită; căci cine garantează că va fi vreodată fericită? Pentru mine te rog, pentru mine te implor… Nu, nu pentru Marie, pentru mine.

Ea insistă cu ardoare: numai el putea învinge această forță distrugătoare care o domina, această pornire care acționa împotriva voinței ei, această forță cumplită care izvora din ea. El se uita la ochii ei plini de lacrimi, asculta glasul acela înăbușit și îngâna:

— Da, vă înțeleg… Vă făgăduiesc…

Dacă pe lume exista vreo ființă pe care în clipa aceea dorea să n-o mai vadă niciodată, aceasta era fiica Thérèsei. Fiica Thérèsei! Singurul lucru pe care voia să-l alunge… El repetă totuși:

— Nu vă neliniștiți în privința Mariei… Ar fi putut rezista unei astfel de implorări?

— Lucrul acesta nu te angajează cu nimic… Dar sunt convinsă că dacă ai avea răbdare… Important pentru dumneata (te cunosc, bietul meu copil!) este nu să iubești, ci să fii iubit; dumitale îți trebuie o femeie care să te ia în grija ei, da, o femeie care să te ocrotească, în timp ce dumneata de foarte multe ori o să fii nebun după alta… Vezi, nu e vorba nici chiar de a fi credincios… Crezi că Marie n-o să accepte dinainte toate loviturile pe care i le vei da? Nu asta o interesează pe ea, ci doar să intri în viața ei, să rămâi al ei pentru totdeauna.

Ea îi vorbea prea de aproape: el îi simțea răsuflarea. Deoarece îi prinsese mâinile, el schiță un gest de acceptare – în picioare, cu capul plecat, grăbit să plece, pare-se, în timp ce Thérèse îl reținea acum în prag, pentru a-i mulțumi și a primi noi asigurări. Ea îi mai spuse (și vorbele acestea părură un ordin și o implorare totodată):

— Vei uita această stupidă poveste din liceu.

El întrebă:

— Credeți? și surâse cu expresia lui vicleană; apoi își apăsă mâna pe clanță. Dar ea îl chemă iarăși:

— Alege-ți o carte din biblioteca mea, una care să-ți placă și păstreaz-o.

— Ah! cărțile!

El dădu din umeri și zâmbi iarăși. În clipa aceea Thérèse, sfârșită, nu mai simțea nimic care să semene cu dragostea sau cu tandrețea. Durerea iradiind din partea stângă îi alunga orice remușcare; va plăti scump această seară, după atâtea altele! „Sărmană nebună ce sunt!” Și totuși, ce fericire că astfel de întâmplări rămân fără martori și că n-are cine povesti despre de! Dar, în sfârșit, își îndeplinise misiunea… Barem, și-o îndeplinise cu adevărat? Prinse încă o dată mâinile băiatului, îl privi în

ochi:

— Vei rămâne în viața Mariei? Vei rămâne? Ai făgăduit, nu-i așa? insista ea cu ardoare.

El deschisese deja ușa, și numai când ajunse pe palier se întoarse să-i răspundă:

— Cât timp voi trăi!

În sfârșit liniștită, Thérèse închise ușa, se înapoie în salon, rămase o clipă locului, apoi brusc deschise fereastra și, împingând obloanele, se aplecă spre noaptea umedă. Dar obloanele de la etajele inferioare ascundeau trotuarul. Nu-l văzu pe Georges Filhot; auzi doar îndepărtându-se un pas care era poate al lui.

VIII

Trebuia să alunge gândul că s-ar putea culca. Stătea în capul oaselor, susținută de perne, cu ochii mari deschiși în întuneric, supraveghindu-și respirația. Tăcerea nopții era deplină. Cel mai slab suspin de spaimă sau de bucurie ar fi fost auzit, credea ea, ar fi fost de-ajuns să tulbure liniștea universului. Thérèse își relua suflul ca o balerină în timpul pauzei, rezemată de decor. Drama era întreruptă; nu va reîncepe fără ea.

Nu-ți venea să crezi că această liniște nocturna era alcătuită din mii de îmbrățișări și de agonii. Thérèse își închipuia că se odihnește, în timp ce ea era doar scoasă din joc. Dar jocul continua în altă parte, fără știrea ei. Cel căruia îi auzise pasul pierzându-se în strada pustie stătea poate și el în patul său. Sau poate s-o fi dus altundeva. Nu-și punea întrebarea, cu toate că, totuși, nu se gândea decât la el.

Oare cum era îmbrăcat astă-seară? Nu știa să se îmbrace. Încerca să-și reamintească culoarea cravatei, care nu-i strângea gâtul prea scurt. Îi revenea în minte privirea aceea a lui, în timp ce ea îi susținea capul și când, pentru a-l vedea, își îndoise gâtul ca o mamă care-i surâdea pruncului. Iar el nu-i răspundea la zâmbet, ci o privea cu o fixitate de pasăre nocturnă. Atunci ea îi remarcase foarte bine ochiul stâng puțin „dat peste cap”, cum zic cei din Argelouse. Ce-i reamintise oare barba lui, care, începând să-i crească, îi înnegrise puțin partea de jos a feței? Ah! da… cadavrul acela, într-o poză dintr-un *Illustration* vechi, reprezentând un tânăr anarhist spaniol ucis de carabinieri… Se gândi că Georges putea fi acum lângă ea, ferit de primejdie, ferit de crimă. Ea era prea bolnavă; boala i-ar fi scutit de bietele gesturi rituale. Ar fi

dormit lipit de ea într-un somn de copil. Mamele își iau adesea cu de în pat copiii tulburați de vise. Iar ea, apărată de boala care o rodea, cu prevestirea morții în piept, s-ar fi bucurat în tihnă de această prezență umană, fără martori; și nici ființa pe care ar fi contemplat-o n-ar fi fost de față; căci somnul este o absență. Ultima veghe, ultima bucurie – ciudată bucurie pe măsura ei, de neînțeles pentru oricare altul… Ah! de ce se grăbise să-l arunce în bezna nopții? Împrejurările care ar fi făcut ca această fericire să fie o clipă posibilă, nu se vor mai ivi poate niciodată… niciodată!

Spaima fizică se potolea; respira mai în voie și aluneca încetul cu încetul într-un univers populat eu lucruri și oameni de altădată: dar Georges Filhot nu se afla printre ei. Cina împreună cu bărbatul ei în apartamentul din l'Ile Saint-Louis, unde locuise mulți ani și unde el nu venise niciodată; Marie stătea între ei, de pe acum fată mare; Thérèse ar fi vrut să părăsească masa fără știrea lui Bernard și a Mariei; dar Anna, în timp ce îi dădea să bea, îi făcea semn să nu se miște; și totuși trebuia să facă nici ea nu mai știa ce lucru urgent, trebuia să iasă…

Thérèse se trezi sărind în sus; crezu că era dimineață, dar cum aprinse lumina, își dădu seama că dormea de mai puțin de o oră și făcu din nou întuneric. Insomnia nu o înspăimânta: era o fericire să se poată gândi la Georges. Aici, cel puțin, în acest compartiment secret al fanteziei și al născocirilor ei liniștite, nu făcea rău nimănui, nu otrăvea pe nimeni. „Dar el nu-mi aparține, își spuse ea, îi aparține Mariei."

Atunci se străduí să nu-i mai despartă în gând; invoca cuplul. Și se zbătea împotriva rușinii obscure.

Cu o bucurie amară, cu plăcerea aceea de a apăsa pe locul dureros, își oprea ochii asupra imaginii lor îngemănate: nu, noaptea nu va fi prea lungă pentru a putea evoca în minte existența simplă și plăcută a doi soți care au copii, pe care doliul îi copleșește, care se îndreaptă spre moarte; iar primul stins din viață îi croiește drum celui care-i supraviețuiește, pentru a nu-l înspăimânta de

somnul veșnic. Thérèse avusese întotdeauna acest dar de a-și reprezenta cu exactitate viața pe care nu o va avea niciodată; credea că sublimul unui destin obișnuit nu poate fi cunoscut de cei care îl trăiesc și că pâinea de fiecare zi nu mai are gust pentru aceștia; numai sufletele care, ca și ea, vor fi pe totdeauna frustrate de acest ideal, se hrănesc cu absența-i de neîngăduit.

„Nu doar o oră, nu doar o zi, ci seară de seară, să-ți sprijini capul pe un umăr, se gândea Thérèse, nu în întâlniri fugare, ci noapte de noapte și până la marginea morții, să poți adormi cuprinsă de brațe credincioase – oare bucuria aceasta n-o au majoritatea oamenilor? Marie va cunoaște această fericire, și Georges, de asemenea, o va cunoaște. Eu le voi fi dat un lucru de care n-am avut parte. I-aș fi copleșit chiar cu ceea ce nu mi-a fost dat mie să am. Ce importanță mai are dacă or să stea la Paris sau la Argelouse? Îi voi spune lucrul acesta lui Georges… i-l voi spune… Însă el n-o iubește pe Marie, reluă ea cu glasul stins. Se resemnează… De ce se resemnează? Nu din dragoste, nici măcar din milă față de mine… pentru a-și respecta cuvântul dat, poate? Mulți oameni sunt așa: cred că trebuie să-și respecte cuvântul dat.”

Stând în capul oaselor, cu ochii larg deschiși, Thérèse tremura la gândul că făcuse încă o dată tot ce trebuise pentru ca Georges și Marie să fie cât mai nefericiți cu putință. Instinctul său nu da greș când era vorba să-i distrugă pe ceilalți! încerca să se apere: „Dar nu, în privința Mariei, sunt foarte liniștită; va obține lucrul acesta fără de care existența ei n-ar avea rost: prezența lui Georges… chiar de-ar fi s-o chinuiască – toate femeile părăsite își amintesc cu plăcere de chinurile pe care le-au îndurat. Pentru de absența este unicul rău; absența fără întoarcere este unicul rău ireparabil.” Dar Georges? Georges, angajat de ea pe un drum de care avea oroare…

Ochii Thérèsei se obișnuiră cu întunericul. Verdea conturul dulapului, fotoliul și palida licărire de pe hainele dezbrăcate, care se strecura printre storuri și care nu era a zorilor. Nicio mașină nu se auzea trecând prin apropiere.

Ei bine! da… Marie îi va fi necesară lui Georges, Thérèse era convinsă de asta, pentru că ea îl cunoștea: l-ar fi cunoscut oare mai bine dacă l-ar fi purtat în pântec, dacă l-ar fi născut și hrănit, sau chiar dacă l-ar fi văzut trezindu-se la viața conștientă? Băieții aceștia, a căror grijă pentru propria lor persoană este ca o boală, care nu se pot gândi o clipă la nimic altceva decât la el înșiși… Era de-ajuns să-l crezi pe Georges atingându-și tot timpul nasul, bulele, obrajii… Ființele acestea, a căror privire este îndreptată mereu spre interior și care se văd îmbătrânind și murind clină de clipă…

Nu, pentru el nu era posibilă nicio altă scăpare afară de dragostea unei Marii: o nefericite poate, dar cea mai mică. La drept vorbind, el nu s-a zbuciumat. A acceptat imediat. Prea repede, după placul Thérèsei; câtă mângâiere i-ar fi adus rezistența lui! Dar nu, el a făgăduit, fără efort vizibil, să-i rămână credincios Mariei: cu o supunere de necrezut. Pe pragul ușii chiar și-a reînnoit făgăduiala. Ce formulă folosise, oare? Thérèse încearcă să și-o reamintească, și pentru moment nu izbutește. Are însă convingerea că vorbele acelea or să-i reapară în minte, căci o izbiseră: „A spus, ah! da! a spus (și e chiar mai simplu, mai puțin solemn decât crezusem) a spus: «*Cât timp voi trăi» ”.*

Nimic ciudat, în fond, în aceste cuvinte. Oare de ce o impresionaseră într-atât, încât le regăsea imprimate în străfundul ființei sale? Și din nou i se părea că-i aude glasul; vorbele acestea fuseseră rostite cu un anume accent: *„Cât timp voi trăi…”* Sigur, când n-o să mai trăiască… Era destul de absurd că plecase rostind astfel de vorbe. Le rostise, desigur, fără altă intenție decât aceea de a da o mai mare pondere făgăduinței sale. Asta l însemna că numai moartea putea să-l dezlege de cuvântul dat.

„Nu, gemu Thérèse. Nu! Nu!” Ea spunea nu gândului acestuia care-i venise, pe care voia să-l alunge; fricii acesteia absurde, dar care izvora din trupul ei, spaimei acesteia surde încă, dar care i va crește, era convinsă, o va năpădi, o va învălui cu totul. Nu, această scurtă frază nu conținea nicio amenințare; aceste simple patru cuvinte nu

însemnau nimic altceva; nu trebuia căutat nimic dincolo de sensul lor imediat: *„cât timp voi trăi”.* Ei, bine, da, cât timp va trăi el, Marie nu va fi părăsită. Cât timp el va fi în viață, Thérèse putea fi liniștită în privința Mariei… Ah! nu cumva toată noaptea o să se gândească mereu la acest *„cât timp voi trăi”,* întorcându-l pe o față și pe alta, până la nebunie?

Thérèse încerca să se liniștească: „În cel mai rău caz, dacă el a vrut ca aceste cuvinte să ascundă o amenințare, e de-ajuns să-i scriu mâine dimineață că nu trebuie să se creadă angajat… Sau mai degrabă, nu: mă voi duce la el.”

Se ridică și, tremurând, deschise fereastra, împinse obloanele. Ploua. Zorile iluminau acoperișurile. Un pas răsuna pe strada pustie, la fel ca al lui Georges, ieri seară… De ce nu alergase după el? Era prea devreme ca să se îmbrace și să se ducă până la hotelul lui. Ar considera-o nebună. Imposibil să se prezinte înainte de ora opt. Două ore de așteptare. Se înfășură într-un capot, intră în salonul care, în clipa când aprinse plafoniera, îi apăru la fel cum îl lăsase Georges. Thérèse privi fotoliul unde el se așezase în genunchi, închise ochii; crezu că regăsește, amestecat cu mirosul de tutun, bietul lui parfum de briantină. Nu, n-o să deschidă fereastra, nici n-o să împingă obloanele, ca să-l poate respira cât mai îndelung cu putință. Îi era teamă să strice această dezordine, care dovedea că Georges era viu. Focul de care el își apropiase picioarele, mocnea încă. Trăia, Thérèsei i s-ar fi putut întâmplă ca oricărei alte femei. Ar fi putut să se regăsească la aceeași oră, în același loc chiar, după ce s-ar fi sculat cu grijă să nu-l trezească; i-ar fi putut asculta respirația prin ușa întredeschisă. Dar ea voise să-l piardă; îl pierduse pentru totdeauna. Când îl va revedea, curând, la hotel, nu va mai putea reînvia miracolul, pentru el ea nu va mai fi niciodată femeia despre care crezuse, timp de câteva zile, că-i era necesară, ca să nu moară. O cunoștea acum, o cunoștea pe adevărata Thérèse… Iar ea își imagina dinainte cu ce ochi o s-o privească în clipa în care va intra în camera lui de hotel… Ah! măcar de-ar fi o privire vie! Numai asta o interesa: să fie în viață! Dar ce crezuse oare? Ce îndrăznise

să creadă? Era o nebunie! Nu, Thérèse n-o să se mai lase cuprinsă de astfel de gânduri.

Deschise larg fereastra, se așeză în fotoliul pe care, mai înainte cu câteva ore, Georges îngenunchease, și învelindu-se cu o pătură își sprijini picioarele goale pe scăunelul scund. Acum acest: *„cât timp voi trăi”* i se părea fără sens și se mira că putuse descoperi în el cea mai mică amenințare. O boare de vânt umed făcu să zboare de pe masă puțin scrum de țigară.

Deschise ochii, trezită de Anna care n-o întrebă nimic.

— Nu puteam dormi întinsă, spuse Thérèse cu un aer timid.

Servitoarea o privi cu o față inexpresivă. Nu putea fi decât fetița asta! Se și făcuse ora nouă. Poate că Georges ieșise în oraș; dar era mai bine să nu-l întâlnească. Va bate la ușa lui fără să primească niciun răspuns, apoi o va întredeschidă exact atât cât să zărească patul desfăcut. Sau poate îi va lăsa pe masă o scrisoare, prin care-i va reaminti că nu trebuia să se creadă angajat, că era liber. Scrise scrisoarea, apoi se îmbrăcă în grabă, zdrobită, dar dominându-și istovirea. Va avea destul timp să moară de oboseală când va ști că Georges trăiește. Îi spuse șoferului să oprească la hotelul „Chemin de fer de l’Ouest”. Curând se va liniști. Se străduia totuși să-și imagineze răul, pentru a fi sigură că răul nu se va întâmplă. Își imagina hotelul cuprins de panică. „Îl căutați pe domnul Filhot? Dar nu știți că astă-noapte?... Vecinii au perceput un zgomot înăbușit...” N-au înțeles despre ce era vorba. Auzea dar vorbele administratorului: „Da, familia a fost anunțată... Vreți să-l vedeți? E neschimbat.” Sau poate că i se va spune: „A ieșit de la ora șapte, ne-a spus bună ziua ca în fiecare dimineață. Nu bănuiam că o să ne fie adus...” Thérèse își scutură capul, oftă... De acum înainte putea fi liniștită, lucrurile pe care și le imaginase cu atâta claritate, nu existau, căci ea nu avusese niciodată darul profeției, iar destinul este întotdeauna neprevăzut.

Hotelul i se păru liniștit. Fereastra lui Georges era închisă, obloanele date la o parte. Pe culoar nu era nimeni,

nici pe scară. Urcă repede; va plăti scump graba aceasta. Cineva se auzea fredonând în spatele ușii… Nu, în camera vecină. Are totuși impresia că-i aude respirația; bate, ascultă, bate din nou. Camera este goală; patul nu fusese desfăcut; în aer plutește un miros de odaie neaerisită din ajun, mirosul pe care-l au toate camerele din hotelurile de categoria acestuia: așternuturi vechi, învelitoare vechi. Thérèse închise ușa. De ce să-și piardă firea? A ieșit dis-de-dimineață; îngrijitoarea i-a și făcut camera; era de-ajuns să se asigure de lucrul acesta întrebând la ghișeu. Și, chiar dacă va afla că nu s-a întors de ieri seară, de ce să i se pară ciudată această escapadă?

Așezată pe pat, cu bustul plecat înainte urmărea desenul unui fals linoleum: aici a trăit, a suferit; în locul acesta pășeau în fiecare dimineață tălpile lui goale. Pe măsuța de noapte, cursuri de drept șapirografiate. Deasupra patului, portretul unei fete cu obrajii bucălați, decupat dintr-un jurnal de cinema. Aceeași, în costum de baie. Locul pe care-l ocupă actrițele de film în viața tuturor acestor băieți… Cele care li se oferă în poze numai… Thérèse se ridică în picioare: văzu de asemenea, fixat de perete, un disc de fonograf, ca o țintă neagră. Cărți ieftine, pe etajeră. (Cu ce ton disprețuitor îi strigase ieri seară: „Ah, cărțile!”) Și brusc, pe masă, destul de la vedere, un dreptunghi de hârtie albă. Thérèse îl luă în mâinile-i tremurânde, îl apropie de ochi: un scris îngrijit, foarte citeț, pe care, totuși, abia îl descifra: „Te-am așteptat zadarnic, azi-dimineață, la «Deux Magots». La hotel mi s-a spus că nu te-ai întors de ieri, fir-ai să fii… Îndată ce vii, caută-mă la «Capoulade», voi fi acolo până la ora două.” Acum înțelegea: biletul era al lui Mondoux… N-avea rost să se mai ducă să întrebe la ghișeu: Georges își petrecuse într-adevăr noaptea în oraș. Dar Mondoux nu părea deloc surprins. Respiră. Da, Mondoux găsea totul foarte firesc. Georges urma să apară dintr-o clipă în alta. Îl va aștepta… „De parcă ar fi lucrul cel mai simplu!…” oftă ea.

Autobuzele și taxiurile de dimineață se îndreptau spre gară. Thérèse se apropie de fereastră. Nu mai ploua.

Muncitorii dispăreau până la mijloc într-un șanț în care se zărea, dezgropat, tubul negru al canalului. Mecanismul vieții se pusese în mișcare, dirijat de un gardian public. Zadarnic ai încerca să-l oprești, nu te poți omorî decât pe tine! Dar îi poți împinge pe alții la sinucidere… Dacă Georges s-a omorât, vor trebui să mă aresteze, să mă bage la închisoare… Sunt nebună! Închise fereastra, se întoarse și se așeză pe pat atentă la zgomotele pașilor, la strigăte, la sonerii. Totuși, dacă este el? O ușă se închidea cu zgomot la etajul de jos, o melodie era întreruptă dincolo de perete; și aceste sunete ciudate pe care le scoteau țevile, aceste note continui, care, te duc cu gândul la cine știe ce orchestră ascunsă… De data aceasta nu se mai înșală: cineva urcă treptele cu pași repezi, se oprește în fața camerei, ea îl aude cum respiră, cum își recapătă suflul. Nu, nu e el; la început nu-l recunoaște pe Mondoux.

Și el auzise respirația cuiva în cameră; crezuse că Georges se înapoiase în sfârșit. Când colo, dădea peste femeia aceasta. Tocmai se întorcea de la ea. Nu era decât femeia aceasta! Iar ea își spunea: „Nu e decât Mondoux!” Fără stimă unul pentru celălalt, își aruncau priviri furioase. Mondoux întrebă cu glasul uscat:

— Când l-ați întâlnit pentru ultima oară?

Ea îi răspunse că Georges plecase de la ea în ajun, cu puțin înainte de miezul nopții. Mondoux exclamă ușor, și-și îndreptă ochii în altă parte. Thérèse nu-l văzuse decât așezat pe scaunul unei terase de cafenea. În picioare părea imens, avea un cap fin și delicat, ochi plini de candoare; dar își ținea gâtul vârât între umeri, avea un trup scheletic.

— Despre ce-ați vorbit? Cum v-ați despărțit? Încă un judecător, după atâția alții!

Thérèse nu-i putea spune că e în necunoștință de cauză. Nu cumva puseseră ochii pe ea? Îi răspunse cu un aer blajin că discutaseră despre fiica ei într-o deplină sinceritate și că se despărțiseră în termenii cei mai buni.

Nu voise să mintă. Nu era vina ei dacă adevărul rămâne inexprimabil. Nu poți să relatezi în două cuvinte povestea a două ființe care s-au înfruntat, în fond, ce se petrecuse

între ei? Thérèse nu era în stare să-i explice. Chiar torturată de un judecător de instrucție, ar rămâne tot mută. Dar el, Mondoux, de ce era neliniștit? Nu îndrăznea să-l întrebe, dar nu putea să nu observe că era ros de o neliniște cumplită. Lucrul de care se temuse căpăta dintr-o dată o realitate îngrozitoare. Îngăimă:

— Ce motive aveți să fiți speriat? Faptul că nu s-a întors azi-noapte vi se pare ciudat?

El o întrerupse aproape brutal: „Pentru ce juca teatrul acesta? Știa prea bine de ce-i era lui teamă…”

— Nu, într-adevăr! Îl cunosc prea puțin, iar dumneavoastră de mult timp, desigur… Dumneavoastră trebuie să-mi spuneți…

El făcu un semn de tăgăduire, cuprins cu siguranță de aceeași neputință care o împiedicase și pe Thérèse să-i relateze ultimele ore petrecute împreună cu Georges, în seara din ajun. În picioare, în încăperea mică, față în față, prietenul lor absent îi despărțea de parcă fiecare s-ar fi aflat pe malul opus al unei mări. Și nu aveau nimic comun în afara neliniștii.

— M-am gândit să mă duc la comisariatul de poliție; dar mi-ar fi râs în nas. Un băiat dispărut abia de ieri seară! Mi s-ar fi spus să aștept, să nu-mi pierd firea. Admițând lucrul cel mai grav, în jurnalele de azi-dimineață tot n-ar fi apărut nimic. O să vedem la prânz.

Thérèse murmură:

— Sunteți nebun!

El își înălță umerii. Ea se așeză pe pat. Depunea armele în fața acestei forțe care nu era poate oarbă, a acestei puteri fără nume, în care ea nu credea (însă nici adineauri, când se gândise la lucrul cel mai rău, nu se crezuse îndreptățită să invoce destinul, și totuși se comportase ca și cum ar fi crezut în el)… Astfel, în clipa aceea o rugăminte disperată urca din sufletul ei către neantul care o zdrobea, se prefăcea a crede că un copil încă viu, dar pe punctul de a-și da duhul, putea fi, prin voința unei femei, redat vieții. Să fi tras singură de o funie aducând la mal un trup mare și greu, și tot n-ar fi gâfâit ca acum! Avea

momente când judeca sănătos: „Ce nebunie!”, dar în același timp, ca pentru a fi iertată de lipsa ei de credință se încorda toată și, apărându-se cu violență, nici ea nu știa împotriva cui, cerea mânioasă un drept care i se cuvenea.

Mondoux deschisese fereastra, își proptise coatele de pervaz. Thérèse îl întrebă la ce oră își va începe cercetările. El n-o auzi din pricina zgomotului străzii, iar ea rămase în continuare pe pat, la capătul puterilor acum, rușinată că acceptase să se roage… Ca și cum ar fi crezut vreodată că rugăciunile ar putea aduce cea mai mică schimbare față de ce se înfăptuise! Nu, nu mai era nimic de făcut, decât să aștepte; iar dacă nenorocirea se și întâmplase… ei bine, va trebui să se obișnuiască cu acest gând și să și-l stăpânească – acest gând cu care i-ar fi destul de greu să trăiască: „Băiatul n-ar fi murit dacă nu m-ar fi cunoscut”. Un gând de nesuportat; și totuși se va obișnui cu el, așa cum făcuse întotdeauna. De pe acum își pregătea apărarea, își reîncepea eterna pledoarie: ea era prima victimă a faptelor sale, cea mai nevinovată, poate.

Dar nevinovăția ei nu mai interesa pe nimeni; singurul lucru care interesa era acesta: un băiat zăcea undeva, cu tâmpla ciuruită. Câtă grabă ca întâmplarea să fie aflată, părinții anunțați!… Dumnezeule! și Marie! Totul nu se va încheia cu moartea aceasta. Marie! Totul începea cu moartea aceasta. Mondoux, aplecat peste pervaz, n-o auzea gemând: „Marie!” Thérèse era hotărâtă să nu încerce niciun gest în favoarea fetiței, să o ignore, pentru că nu putea decât s-o rănească mortal, orice ar fi făcut. Să nu se mai ocupe de Marie; cum va izbucni scandalul, Thérèse își va acoperi ochii și urechile, așa cum făcea în copilărie când furtuna o trezea în miezul nopții; va sta nemișcată, nu va răspunde la nicio insultă, lăsând să se consume, fără o vorbă, drama existentă deja în germene în trupul lui Georges Filhot, întins undeva, cine știe unde. Dar oare justiția oamenilor nu-i va cere, în cele din urmă, socoteala? De poliție nu scapi de două ori în aceeași viață…

Auzi vocea lui Mondoux. Acesta vorbea cu cineva din

stradă. Thérèse se ridică, dar nu îndrăzni să se apropie de geam. Mondoux se întoarse și, cu tonul cel mai natural, îi spuse:

— El e.

Ea repetă:

— El e? absentă, cu mâinile înghețate. De pe acum recunoștea pasul care urca treptele – pasul copilului reînviat – din ce în ce mai slab, de parcă viața care-i fusese redată ar fi ieșit din ea brusc. Nu trebuia să leșine; el era viu. Repeta într-una:

— El e?

Mondoux ieșise din cameră. Georges urma să apară în deschizătura neagră a ușii. Nu va fi înfășurat în bandaje, sângele nu-i va curge de-a lungul obrazului. Apăru în sfârșit, cu privirea tulbure, cu fața înnegrită de barbă, cu pantofii plini de noroi. Ea n-avu vreme să-i surprindă privirea. Cum dădu cu ochii de Thérèse el se și întoarse pe palier, trăgând ușa în urmă-i. Auzi mai întâi un șușotit apoi, ca un tunet, glasul lui Georges:

— Nu! Nu! Să mă lase în pace! Un glas rău, un glas de om bolnav. Mondoux se întoarce. O informează că Georges s-a dus să facă o baie. Nu-i plăcea să fie văzut în starea aceasta: „După un marș de noapte, cum făcea adesea…” Thérèse își aranjează pălăria în fața oglinzii și, cu mâna pe clanță, repetă:

— Trăiește!

Se simțea slăbită, și totuși calmă, liniștită, cuprinsă de un sentiment de fericire.

— V-ați pierdut firea… Cât despre mine, eram puțin îngrijorat, bineînțeles… Dar de aici și până a-l crede mort…

Thérèse surâse:

— Îi veți spune că venisem numai să-i las o scrisoare: iat-o acolo pe masă. Se mai întoarse o dată; și cu un aer rătăcit: în legătură cu fiica mea… Sunteți bun s-o citiți? Apelez la dumneavoastră ca să știu dacă e cazul să ia cunoștință de ea… Judecați mai bine…

De acum înainte își va controla cele mai mici gesturi.

Între timp Mondoux parcurgea scrisoarea:

— I-o voi da îndată, zise el cu un ton sec. Da, Georges trebuie să se simtă liber; are această tendință, de a se crede obligat, de a-și lua răspunderi peste puterile lui.

Și deoarece Mondoux adăuga de asemenea că, după astfel de crize prietenul său avea nevoie de liniște, Thérèse îl întrerupse:

— Nu mi-ați spus că are crize…

El se fâstâci și îi răspunse pe un ton tot de licean, că n-avea ce lămuriri să-i dea. Zadarnic se strădui Thérèse să-și regăsească vocea aceea puțin răgușită de a cărei putere era conștientă; zadarnic își închidea ochii: Mondoux rămânea insensibil, ba chiar deveni furios în clipa în care ea se plânse (cu blândețe) că nu fusese avertizată.

— Cu ce drept ați intrat în viața lui?

Furia, pe care și-o reținuse timp de o oră, izbucnea în sfârșit. Thérèse șovăi o clipă și, cu jumătate glas:

— Era vorba de fiica mea… – de parcă trebuia să-i dea socoteală acestui necunoscut.

— Puțin vă pasă de fiica dumneavoastră…

Ea îl privi cu mirare, făcu un gest de oboseală. De furiosul ăsta nu mai putea ea! încerca să nu-i audă glasul răutăcios:

— Mi-am dat pe loc seama de jocul dumneavoastră. Nu există ceva mai rău decât să profiți de o fire neliniștită, de o imaginație bolnăvicioasă. Și culmea, ați crezut, poate, că vă iubea!

Ea ar fi trebuit să-și ridice umerii și să plece. Dar deși crezuse că n-o mai interesa nimic, râsul acesta îi era de nesuportat și batjocura aceasta… Nu izbuti să-și înăbușe un strigăt:

— Dac-aș fi vrut!

— Neîndoios, dac-ați fi vrut!

De ce rămânea, de ce se încăpățâna? Thérèse nu-și recunoștea propriul glas. Glasul acela tânguitor era al ei? I se părea că altă femeie îngâna:

— Chiar el mi-a jurat că mă iubește.

— Le-a mai jurat și altora… Oh! Vă cred! i-ați împuiat

capul, cum se spune, vă credea un fel de geniu… Dar vedeți, n-a durat mult…

Același glas, glasul acela străin, glasul acela al unei nătânge care nu era Thérèse, se împotrivi:

— Cât timp am dorit… Thérèse, în mod penibil, repeta: Dacă aș fi vrut…

Dacă ar fi vrut, dacă și-ar fi deschis brațele, dacă…

— Adică ce? V-ați abținut fiindcă erați o virtuoasă?

Ea îi aruncă o privire indignată și îl întrebă cu glas tremurător:

— Ce v-am făcut?

— Vreți să spuneți că n-ați vrut să ne certăm, nu?

— Eu?

— Da, ați încercat să-l faceți gelos. N-ați avut când să-i povestiți că v-am făcut curte. Nu ne văzusem decât o dată și el n-ar fi crezut. Dar n-ați fi pierdut prilejul, câteva zile după aceea… E un truc vechi, dar verificat. Toate femeile îl practică. Până una, alta, v-ați prefăcut că mă plăceți… Când ne-ați părăsit, în ziua aceea, la cafeneaua „Deux Magots”, ce scenă mi-a făcut!

— Nu ești tare la logică, îl întrerupse Thérèse cuprinsă de furie. Mai înainte, doar cu puțin, spuneai că nu m-a iubit…

De data aceasta cea care vorbea era într-adevăr Thérèse, gata la toate răutățile pe care imprudentul acesta i le zgândărise: ba el, zicea ea, el crăpa de gelozie. Gelozia nu e întotdeauna comică, a lui însă era.

— De ce comică?

Ea îi răspunse printr-un râs ușor, dar a cărui insultă el o simți. Și brusc, amplificându-și glasul, își ținti căpșorul spre el:

— Oricât de extravagant ar fi prietenul dumneavoastră, nu e într-atât încât să vă creadă în stare să plăceți cuiva… Dacă aș fi avut intenția să-l fac gelos, mi-aș fi dat o mai mare osteneală ca lucrul acesta să se observe…

Era convinsă că descoperise punctul unde trebuia să-și lovească dușmanul; îl simțea suferind cuprinsă de o adâncă satisfacție. Și cu cât erau mai veninoase vorbele

care-i veneau pe buze, fără efort, într-un flux continuu, cu atât glasul îi devenea mai suav. Descărcarea o făcea blândă. Certitudinea că avea ultimul cuvânt, că dădea lovitura de grație, îi readucea pacea. Dintr-o dată se liniștea; nu-și mai simțea inima. Băiatul care mai înainte fusese atât de grosolan, se îngălbenea…

— Când credeți că umiliți o femeie, vă simțiți ușurat, nu-i așa? Aveți dreptate, e singura plăcere care vă este îngăduită. Dar e o falsă plăcere, pentru că dumneavoastră n-o să izbutiți niciodată să ne răniți cu adevărat. Numai cei pe care-i iubim au această putere. Doar ei, băieții iubiți, sunt de temut. E chiar ciudat cum poate fi cineva atât de grosolan cu o femeie, cum ați fost dumneavoastră cu mine, și totuși atât de inofensiv…

— Vorbele astea nu mă ating! îngăimă Mondoux.

El repeta: „Vorbele astea nu mă ating…” Dar deschizând ușa, o împingea pe Thérèse spre scară și-și întorcea fața crispată, de nerecunoscut. Thérèse își cufundă o clipă privirea în ochii lui încă plini de copilărie… De ce îi dispăruse furia? Simțea în ea un uriaș reflux de ură; mareea se retrăgea. Cum de îndrăznise?

— Nu, spunea ea, nu! vă rog să nu luați în seamă vorbele mele…

El o împingea afară, dar ea se agăța de cadrul ușii.

— Nu trebuie să mă credeți, reluă ea încet.

— Mult îmi pasă mie de ce-mi spui dumneata!

Georges urma să se întoarcă dintr-o clipă în alta; nu voia s-o regăsească în camera lui.

— Mi-a spus dar: „Mai ales să plece, să n-o mai revăd!”

Thérèse se rezemă de ușă, și Mondoux nu putu suporta privirea acestui chip pietrificat. Ea desprinsese încet brațul care o reținea. Când ajunse pe palier căpșorul i se înălță iarăși:

— Voiam să vă rănesc. Am inventat la întâmplare…

El îi răspunse cu glasul scăzut:

— Nu, nu, nu la întâmplare…

Înspăimântată ea îl întrebă:

— Ce-o să faceți ca să vă răzbunați? Un raport la poliție?

Mirat, el o urmări coborând, așteptă să dispară; apoi întorcându-se în cameră, se așeză la masa prietenului său și-și propti coatele de tăblie, cuprinzându-și fața cu pumnii.

IX

La el se gândea Thérèse, în stradă, în timp ce înainta de-a lungul caselor. Georges Filhot, deocamdată, n-o mai preocupa; nici Marie. Doar Mondoux, ultima ei victimă, o interesa. Nu pentru că i-ar fi putut face un mare rău; dar această lovitură dată cu o mână sigură o ajuta să-și măsoare puterea, să ia cunoștință de misiunea pe care o avea. Nu e de mirare că oamenii își întorc capul după ea: un animal care miroase urât se trădează de la prima vedere. Thérèse simțea asupra ei priviri insistente. Își alungi pasul, nerăbdătoare să-și regăsească vizuina, să se tupileze. Va trebui să trăiască izolată de acum înainte. Ca să fie sigură că nu face rău, ca să evite astfel represaliile, căci toți cei cărora le făcuse rău se vor întâlni până la urmă. Era destul de vulnerabilă... Da, neîndoios, beneficiase de un ordin de neurmărire: dar astfel de antecedente dădeau greutate tuturor calomniilor... Care calomnii? Nu puteau s-o calomnieze: nu făcuse ea mai multe crime decât cele care i se imputau? Nimeni însă n-o acuza. Nimeni. Ce-și închipuia oare?

Thérèse simți o ușoară amețeală, se rezemă de poarta unei case, închise ochii timp de câteva secunde, se gândi că era nemâncată. La dracu! Îi era foame; își aduse aminte că nu luase dejunul. Nu, nu devenea nebună, dar trebuia să aibă grijă să mănânce la ore regulate. Intră într-o patiserie, bău un ceai. Totul reintra în normal, totul redevenea simplu: Georges Filhot trăia; n-o să se mai gândească la Marie; de acum înainte își va petrece viața între fotoliu și masă, va ieși în oraș o dată cu căderea nopții. Niciodată în stradă în plină zi! Nu se va mai expune niciodată privirilor acestora pe care le simțea arzându-i ceafa.

În sfârșit, ajunsese acasă. De nu s-ar întâlni cu portăreasa pe scară! Ba da, iat-o, stă în fața cabinei și discută cu Anna. Oare de ce tac amândouă în clipa când o zăresc pe Thérèse? De ce o privesc cu această insistență penibilă? Portăreasa deschide gura: vorbește:

— V-a căutat cineva, azi-dimineață. Da, un vlăjgan. M-a întrebat…

— Ce-a întrebat?

— Știu și eu? Dacă ați ieșit ieri seară, dacă ați primit vizita cuiva…

— Și ce i-ați răspuns?

— Că nu știu nimic; că meseria mea nu e să spionez…

Thérèse nu îndrăzni s-o întrebe: „Cine credeți că era?” Nu o rugă să-i descrie vizitatorul necunoscut: bătrâna femeie ar fi răspuns, desigur: „Un bărbat tânăr, o matahală…” și poate că Thérèse l-ar fi recunoscut pe Mondoux, care fusese într-adevăr în strada du Bac, chiar în clipa când ea cobora din mașină în fața hotelului „Chemin de fer de l’Ouest”.

Thérèse urcă scările cuprinsă de o neliniște adâncă, uitând de inimă. Închise ușa cu zăvorul și, fără să-și scoată pălăria, se prăbuși într-un fotoliu. O durea pieptul, dar nu-i mai era teamă că moare singură: numai să fie ferită de oameni… Anna urcase probabil pe scara de serviciu; va trebui să se descotorosească de Anna. Thérèse o crezuse certată cu portăreasa: se împăcaseră, desigur, fără știrea ei. Dar dacă o dădea afară însemna că-și făcea din ea o dușmancă de moarte… Cum să găsească cel mai bun mijloc ca fata să plece din proprie inițiativă? „Dacă există persoane care au interese ca ea să rămână la mine, nimic n-o va determina să plece; se va încăpățâna să rămână pe loc.”

Thérèse se târî până în camera ei, cuprinsă iarăși de un val de spaimă. „Dar e absurd, se gândea ea, n-am de ce să mă tem. Lucrul de care sunt vinovată nu intră în prevederile legii. Dar dacă vor, pot să mă distrugă, au această posibilitate. E un fleac să compromiți o femeie care a mai avut o dată încurcături cu justiția.”

Zadarnic își repeta: „Dar nu există nici un motiv!” Simțea de jur-împrejurul gâtului un nod ca un laț. Niciun raționament nu-i putea alunga această certitudine. Liniștea apartamentului i se părea suspectă. Într-adevăr, de foarte multă vreme n-o mai auzise pe Anna cântându-și cântecele ei alsaciene. Anna stătea mereu la pândă cu siguranță nu i-a scăpat nimic din ce se petrecuse în salon cu Marie, cu Georges. Și unuia și celuilalt Thérèse le mărturisise că eră vinovată. Dușmanii Thérèsei se puteau într-adevăr bizui pe sprijinul fetei! Nu, acum nu mai cântă, nu mai aranjează vesela; pândește mărturisirile pe care le-ar putea face stăpâna.

Thérèse se duse la fereastră, dădu perdeaua la o parte, văzu un bărbat, în picioare, pe trotuar, cu capul înălțat. Se prefăcea că așteaptă autobuzul, stătea foarte aproape de stație, dar nu slăbea din ochi apartamentul Thérèsei. „Nu! Știi prea bine că omul așteaptă autobuzul…” Thérèse pronunțase cu glas tare această dezmințire, ca să-și dovedească că era în toate mințile. Credea că din camera ei nu se putea auzi respirația cuiva în spatele ușii de la intrare; și totuși era sigură de gâfâitul acela… Ca să se liniștească, se duse să deschidă ușa și aproape că se izbi de portăreasă „care uitase să-i înmâneze doamnei corespondența…” Thérèse văzu de foarte aproape chipul lat și pământiu, pe care străluceau doi ochi de purcea, nu: de șobolan! Ce privire lacomă!

— De ce mă privești așa?

— Pentru că doamna nu arată bine.

— Mă simt ca întotdeauna.

— Dar, doamnă, cum vă spuneam…

— Individul care a fost ieri v-a întrebat dacă sunt bolnavă? Nu? De altfel clevetirile acestea nu mă interesează… închizând ușa cu bruschețe, împinse zăvorul. Portăreasa, uimită, bombăni: „Ei drăcie!” dar în loc să coboare, descuie apartamentul din față, care nu era locuit, și, prin scara de serviciu, o întâlni pe Anna în bucătărie.

Thérèse, pe scaunul scund, aplecată în față, ca atunci când o durea inima, nu se mișca, atentă la cel mai mic

zgomot, nemaitrăind decât prin urechi, ca o vulpe care aude câinii. Anna vorbea singură… Nu, cineva îi răspundea. În bucătărie se discuta pe șoptite. Cineva complota cu Anna, în bucătărie.

Thérèse se târî până în sufragerie, își lipi urechea de broască, recunoscu glasul portăresei. Femeia nu avusese timp să coboare pe scara principală și să urce apoi pe scara de serviciu. Va trebui să se gândească la acest mister și să-l cerceteze cu mintea odihnită. Deocamdată, să încerce să nu piardă o vorbă. Portăreasa o sfătuiește s-o supravegheze pe Thérèse. Ba chiar, după părerea ei, ar trebui să anunțe familia. Într-adevăr, Anna îi răspunde că le cunoaște adresa… „De unde o cunoștea? se întrebă Thérèse. De la Marie, cu siguranță… Corespondează fără știrea mea…” Anna aude un zgomot, deschide ușa, se dă înapoi în fața chipului alb al stăpânei sale.

— Venisem să te întreb dacă mai e până la masă… (iar portăresei): Ați urcat din nou, doamnă?

Bătrâna îngână că venise să-i spună un bună ziua Annei și dispăru îndată pe scara de serviciu. Acum Anna se agită în jurul mașinii de gătit, simte cum o fixează această privire de temut, nu îndrăznește să se întoarcă.

Thérèse se înapoiază și se reașează pe scaunul scund. Pipăise cu degetele ochiurile plasei din jurul gâtului. Niciodată n-o să mai respire în voie. Mai întâi, să nu iasă din casă! Aici este supravegheată; mai mult, însă, ce i-ar putea face? Domiciliul este inviolabil. Doar dacă n-or să depună o plângere… Cu siguranță, n-au de ce să se lege. Mărturiile pe care Anna le-a surprins, nu puteau alcătui o acuzație directă împotriva Thérèsei. Dac-ar ieși în oraș, ar cădea în curse întinse. Toți știu că este vinovată, că merită pușcăria; singurul lucru de care au ei nevoie acum este găsirea unui motiv legal… Poliția are destule mijloace împotriva celor pe care s-a hotărât să-i piardă. Aici Thérèse este supravegheată, dar ei n-or să întreprindă nimic, pentru că sunt convinși că până la urmă tot va ieși în oraș. Anna vine și spune:

— Doamna este servită.

N-are glasul ei obișnuit și n-o pierde din ochi pe Thérèse.

— Doamna nu mănâncă?

Ce mutră contrariată face văzând că Thérèse nu mănâncă!

— Doamna trebuie să se silească.

Instinctiv, voința Thérèsei o învinge pe cea a adversarei: dacă insistă să mănânce, înseamnă că important pentru ea este să refuze orice hrană.

Când veni cu cafeaua, Anna își văzu stăpâna așezată în fața ușii pe care n-o pierdea din ochi, iar mai târziu, când slujnica reveni să ia tava, cafetiera era plină; Thérèse nu-și schimbase poziția. Asta nu înseamnă că nu era stăpânită de dorința de a risca o ieșire, de a-și uimi dușmanii cu îndrăzneala ei; aceștia ar rămâne surprinși și n-ar avea curajul să-i facă nimic; ea le-ar spiona mișcările… În jurul orei patru, refuzând să bea ceaiul pe care i-l turna Anna, servitoarei îi trecu prin cap să-l guste în fața ei, și plescăindu-și limba, spuse:

— E colosal!… ca atunci când sora ei mai mică nu voia să soarbă supa.

Îndată, Thérèse îi luă ceașca din mâini și bău cu sete. Și în tot acest timp o privea pe Anna cu o expresie cumplită,

— Pe doamna o doare inima?

— Nu, Anna… sau mai degrabă, da… Dar nu din pricina asta mi-e rău.

Îi apucă încheieturile mâinii, i le strânse:

— N-o să le spui nimic? Da? Prefă-te că ești de partea lor… dar nu le spune nimic.

— Nu pricep ce vrea să spună doamna.

— Nu-i nevoie să încerci să mă înșeli, ei mă au la mână…

— Mă duc să vă încălzesc patul; apoi o să dormiți.

— De ce vrei să dorm? întrebă Thérèse cu tonul brusc ridicat. Nu te baza pe somnul meu: n-am să adorm.

— Nimeni nu vă vrea răul, biata mea doamnă!

— Stai jos, Anna… cu atât mai rău, am. Să-ți spun totul. Apropie-ți fotoliul. Ei te-au atras în jocul lor, dar fără să-ți explice nimic. Eu sunt o persoană care trebuie să dispară;

nu e ușor să faci pe cineva să dispară în mod legal… Chiar când e vorba de o criminală. Mă privești de parcă n-ai înțelege, și totuși este cumplit de simplu, dacă ai ști! Pentru crima care merita închisoarea, am beneficiat de un ordin de neurmărire… Celelalte acte ale mele nu pot fi judecate de lege; nu sunt, propriu-zis, crime de drept comun… Dar ținând seama de ce-am făcut odată, cu toată neurmărirea, ar găsi ei un motiv…

Anna, îngrozită, îi strângea mâinile stăpânei, îi căuta privirea:

— Trebuie să dormiți, biată doamnă. Delirați…

— Nu, nu sunt nebună. Dar or să încerce să te convingă că sunt. Pentru că ei au prevăzut și lucrul acesta: să mă închidă. N-ai văzut, nu știi nimic, Anna, sunt în toate mințile. Cum să te conving că totul e adevărat? E de necrezut, știu, și totuși acesta e adevărul. Eu nu mai pot fi ascultată, nimeni nu mă mai poate crede. Toată viața am vorbit despre suferință și abia astăzi știu ce înseamnă lucrul acesta: a suferi… De ce mă dezbraci?

Ea se lăsă totuși dezbrăcată, fără să se zbată. Anna o împingea ușor spre pat:

— Sticla nu e prea caldă?

— Nu, sunt sigură…

Thérèse încercă o scurtă senzație de destindere strângând în continuare mâna lată și umedă.

— Ți-amintești, Anna? Uneori îți aduceai lucrul; stăteai lângă mine până ce adormeam. Ce timpuri minunate! Cât eram de fericită! Nu știam că eram fericită! Acum, s-a sfârșit. Nu, nu te duce să-ți iei lucrul, nu mă lăsa singură, nu-ți desface mâna.

Tăcu, păru că ațipește; Anna începu să-și desprindă degetele, dar imediat se auzi un glas plângător:

— Nu dorm, știi! Am o idee, Anna!… Dacă m-aș duce la comisariat? Unde este comisariatul cel mai apropiat? Ce idee! să spun totul de la început, să povestesc totul cu de-amănuntul, să le tai iarba de sub picioare. Dar de unde să încep?

N-or să aibă răbdare să mă asculte, n-or să mă creadă!

Calomnia este totdeauna simplă, totdeauna ușor de crezut... Pe când adevărul... E un univers, adevărul! N-or să aibă răbdare, n-or să mă creadă... Dar dacă mă arestează, voi fi liniștită, în sfârșit. Gata! n-am să mai trăiesc în această stare de veșnică încordare... Dă-mi lucrurile, trebuie să mă îmbrac.

Anna o ținea în brațe și îi spunea ceva la întâmplare: se va duce mâine dimineață; la ora aceasta comisariatele erau înțesate. Din moment ce era decisă, era mai bine să-și petreacă o ultimă noapte...

— Ai dreptate. Pot să adorm acum... Nu mai vreau nimic.

Îndată ce se ridica, crezând-o ațipită, Anna era din nou chemată, mai înainte chiar de a pune mâna pe clanță... Atunci se întorcea și se așeza supusă pe scaunul ei. Trebuia să plece la ora nouă fără un sfert. Șoferul de la etajul al doilea o aștepta la ora nouă. Era pentru prima oară când acceptase să-l primească în camera ei. El îi promisese că n-o să meargă mai departe decât de obicei. Anna închidea ochii, respira adânc. De ce era neliniștită? Nimic n-ar împiedica-o să stea, la ora nouă, la pândă, în spatele ușii întredeschise... Până la urmă bătrâna va adormi; și apoi, chiar dacă n-o să adoarmă... Mai degrabă ar trece peste trupul ei... Așteptarea îi era de-ajuns ca s-o preocupe; avea la ce să se gândească; nu se plictisea la lumina slabă a veiozei. Căci noaptea coborâse de mult, noaptea aceasta de fericire! Bătrâna părea liniștită, accepta să bea o ceașcă de supă: „Da, repeta ea, cred că am să adorm...” Dar la ora opt, la opt și jumătate, o strigă iarăși, cu glasul îngrozit, pe Anna care pleca, iar din acel moment rămase cu ochii larg deschiși.

La ora nouă Anna spuse:

— De data asta...

Thérèse nu se împotrivi, dar începu să plângă. Aceste hohote de plâns ca de fetiță avură mai multă putere asupra servitoarei decât orice rugăminte. Rămânea, cu toate că bătuse ora nouă și se gândea că în clipa aceea bărbatul o striga, desigur, își lipea urechea de ușa camerei de la etajul șapte, încerca s-o deschidă. Respirația Thérèsei

devenea regulată. Uneori pronunța nume confuze, se văita, striga: „Nu! Nu!” se întorcea pe partea stângă unde nu era veioza.

Anna deslușI o ușoară apăsare a soneriei la ușa care dădea spre scara de serviciu. Era el, cu siguranță! și, ridicându-se fără ca Thérèse să scoată vreun oftat, traversă vestibulul în vârful picioarelor. Ajunsă în bucătărie, nu se auzi strigată, deschise zăvorul, văzu flăcăul voinic care ocupa toată intrarea, îl trase înăuntru.

— Nu, spuse ea cu glasul scăzut. Nu aprinde. Ea îi dădea în șoaptă lămuriri: dar fără să-i răspundă el îi închise gura. Auziră zgomotul unui scaun răsturnat în sufragerie. Când ușa de la bucătărie se deschise, ochii lor obișnuiți cu întunericul zăriră o siluetă slabă și împietrită. Thérèse recunoscu un glas de bărbat:

— Ești sigură că nu-i înarmată?

Vru să strige: „Nu mă omorâți…” dar nu izbuti să scoată niciun sunet și alunecă pe podea…

Când își redeschise ochii era instalată în patul ci, sprijinită de perne. Nu-i puse Annei nicio întrebare și nici nu făcu vreo aluzie la bărbatul pe care-l zărise și care o ajutase probabil s-o transporte până în camera sa. Anna înțelese că în ochii stăpânei ea era acum de partea cealaltă a baricadei, amestecată cu cei mai răi dușmani ai săi; abia reuși să-i smulgă câteva scurte răspunsuri: „Da, mă simt mai bine… Cred că o să adorm… Poți să rămâi pe șezlong…”

Bolnava se străduI, într-un dureros efort, să rămână trează, spionând cele mai mici zgomote. Mâine se va trezi o dată cu zorile, se va duce drept la comisariat. Îi va fi de-ajuns această noapte ca să-și pună ordine în declarație. Dar ei n-or s-o creadă… O asemenea neputință era de nesuportat. Trăise întotdeauna singură, fără să aibă habar de ce înseamnă singurătatea. Vorbim despre singurătate, dar nu știm cum arată. Nicio șansă ca vorbele ei să ajungă până la comisar: le-ar vedea căzând ca păsările moarte, înainte de a-și fi atins ținta. N-avea altă scăpare, decât să

rămână în vizuină. Dușmanul n-ar putea pătrunde până aici decât pe scara de serviciu. În direcția aceasta trebuia să-și îndrepte ea atenția.

Thérèse era convinsă că este punctul negru al țintei, în miezul unui complot uriaș și secret… De unde să știe ea că la ora aceea, în lumea întreagă, nici măcar un singur gând nu-i era adresat și că nicio ființă omenească nu era preocupată de Thérèse Desqueyroux.

Nimic cu privire la ea… Nimic: afară de o scrisoare care fusese scrisă la ora cinci, pusă apoi la cutia poștală din strada Rennes, și care călătorea acum spre Bordeaux. O scrisoare adresată fiicei sale: *„Domnișoarei Marie Desqueyroux, Saint-Clair, Gironde”* adresa era scrisă cu o mână sigură. Ca de obicei Georges Filhot barase litera *t* de la Saint-Clair și sublimase cuvântul *Gironde.* Pusese plicul la cutie cuprins de un sentiment de fericire și de eliberare. Fiecare frază fusese revăzută și corectată de Mondoux. Acum nu mai avea de făcut nimic altceva decât să-și înfunde urechile pentru a nu auzi strigătul Mariei. În astfel de situații nimic nu este mai rău decât mila.

Cum spunea Mondoux, cei mai cumpliți călăi sunt cei care au inimă bună și sub pretext de înduioșare dau douăsprezece lovituri de secure, când una singură e de-ajuns. În privința aceasta, ultima frază, aparținându-i în întregime lui Mondoux, i se părea perfectă: „Te rog să nu-mi răspunzi. În orice caz eu m-am hotărât, spre binele tău, ca nimeni să nu mă facă să rup tăcerea: nicio implorare de a ta, nicio amenințare. Și te mai rog nu mă învinui de asprime: când întrețineam o speranță pe care mi-era imposibil s-o realizez eram un netrebnic, și pentru lucrul acesta îți cer iertare. Uită-mă. O dată cu scrisoarea îți trimit aceste rânduri ale mamei tale, din care vei vedea că ea nu mă consideră angajat față de tine.”

X

A doua zi, în jurul orei unu, scrisoarea ajunsese la Saint-Clair și-i fusese înmânată Mariei. Tânără fată stătea singură la masa din sufragerie cu umerii acoperiți de un șal. Abia-și aruncă ochii peste scrisul drag, și crezu că leșină de bucurie. Nu mai era nevoie să ascundă scrisoarea; Bernard Desqueyroux plecase la bătrâna lui mamă, la Argelouse, unde se tăia porcul.

Marie mânca privind plicul pe care urma să-l deschidă îndată în camera ei, după ce o să închidă ușa cu cheia. Ziua de noiembrie strălucea sub un soare cald; târgușorul era plin de larmă; fabricile de cherestea zumzăiau în vântul de est, care mirosea a rășină și a scoarță jupuită. Trenulețul căilor ferate economice se auzea hurducându-se pe șinele înguste: semn de vreme frumoasă. Viața era plină de fericire.

Marie învârti cheia în broască și, convinsă că este singură, își lipi buzele de plicul pe care Georges îl atinsese; îl deschise, zări scrisul mamei sale, și, pe loc, lucrul acesta 1 se păru o prevestire cumplită. Citi frazele ei mai întâi, apoi, dintr-un suflu, parcurse scrisoarea lui Georges – atât de repede, încât, după ce termină lectura mai auzi încă, în după-amiaza caldă, hurducătura vagoanelor vechi pierzându-se spre adâncul pădurii de pini… „O dată cu scrisoarea îți trimit și aceste rânduri ale mamei tale, din care vei vedea că ea nu mă consideră angajat față de tine…”

Nicio clipă Marie nu se gândi la motivele care l-ar fi putut determina pe Georges să provoace ruptura. Se lăsă minată de instinctul ei de copil, care consta în a simplifica, în a căuta mai întâi vinovatul, în a-și îndrepta. Ura împotriva unei singure ființe, care să nu fie -cea pe care o

iubea. „M-a trădat. Iar eu m-am spovedit acestei nemernice! Proastă ce sunt…” Tot felul de bănuieli îi apărură brusc: câte nu i-o fi spus lui Georges! Și oare de ce? Din gelozie, din răzbunare? Dar n-o cunoștea pe Marie! Dacă tânără fată mai era încă acolo, în picioare, toată numai viață, cu obrajii înflăcărați, dacă lovitura n-o doborâse, lucrul acesta se datora faptului că nu credea în nenorocirea ei; va face ce era necesar; poți oricând să recâștigi un băiat; ea știa cum să-l recâștige pe al ei. Nu-era pentru prima și nici pentru ultima oară… Autobuzul de Bordeaux pleca peste cinci minute. La ora cinci avea legătura cu trenul pentru Paris; la miezul nopții va sosi în gara d’Orsay. De la gară îi va telegrafia tatălui ei. Era de neiertat să nu acționeze; dar abia daca îi rămânea timp să-și ia cu ea trusa de călătorie.

Servitorii n-o văzură plecând. În autobuz, mai nimeni. Nu, nu era deznădăjduită. Ura îi stăvilea năvala patimii. Înainte chiar de a-și imagina cum va fi întrevederea cu Georges și de a se gândi la ce-ar trebui să-i spună, își imagina intrarea ei în strada du Bac, seara la mama ei criminală, surprinsă în primul somn. Nu putea trage în miezul nopții la hotelul „Chemin de fer de l’Ouest”. Acolo se gândea să se ducă în zori ca să-l trezească pe Georges. Ah! toate lucrurile acestea erau un fleac… Voia să se convingă de puterea ei. Noaptea va fi lungă, dar maică-sa o va ajuta să-și omoare timpul. Îndrepta spre Thérèse aceeași furie cumplită care-i venea de la ea și care, la Marie, niciun spirit critic, n-o făcea să ezite. Va trebui, oricum, se gândea ea, să-și păstreze sângele rece, să-i smulgă mărturisirile necesare, poate chiar s-o determine să-i trimită lui Georges o scrisoare în care să retracteze totul. În sfârșit, o să vadă…

Astfel, în timp ce zăcea în pat încă din ajun, cu ochii deschiși, prefăcându-se că e calmă, ca să se descotorosească de Anna, de a cărei prezență acum îi era teamă și care o înspăimânta – Thérèse simțea cum din adâncul landei sale năvălea spre ea această furtună. Oricât

de neîncrezătoare devenise biata de ea, era destul de târziu pentru ca în ziua aceea, credea ea, să mai aibă loc vreo ofensivă sau vreun atac brusc. Anna se întâlnise probabil, în camera de la etajul șapte, cu bărbatul necunoscut de ieri seară... Apartamentul era pustiu, ușile toate închise cu zăvorul. Beneficiind de acest soi de armistițiu, pe care i-l asigura noaptea, Thérèse uita pentru o clipă de persecutorii săi; sărea peste frontul nevăzut al armatei dușmane, își regăsea umilele suferințe de altădată, își reamintea ultima lovitură primită înaintea descoperirii cumplitului complot... Fraza aceea a lui Georges, repetată de Mondoux, îi revenea mereu: „mai ales să plece! Să n-o mai văd!” El rostise cuvintele acestea cu aceiași glas cu care pronunțase, câteva ore mai devreme, vorbe atât de iubitoare... Ah! fie oricum blagoslovit pentru aceste câteva zile de speranță, pentru aceste scurte clipe de fericire și de certitudine! Thérèse mai regăsește și acum stropul acesta de apă, schițează gestul apropierii podului palmelor de buze. În fond, n-au făcut nimic rău; când se gândește la el nu-i reproșează nimic, dar visează că-și sprijină de umărul tânăr bietul ei cap rătăcit... Ah! dușmanului nu i-a trebuit mult ca să profite de aceste câteva secunde de neatenție. Soneria zbârnâie cu un zgomot nemaipomenit. Ea crede că a visat, își prinde capul între mâini. Din nou soneria izbucnește insistent, de data asta cu furie.

Thérèse se ridică, aprinde lustra de la intrare; se sprijină de perete (nu se hrănise decât cu ceai și cu. Biscuiți).

— Cine e?

— Eu... Marie.

Marie! Deci ea îi va da prima lovitură. Thérèse nu se poate dezlipi de perete. Se apropie totuși cu greu de ușă și își rememorează hotărârea: să se lase doborâtă în tăcere, să nu facă nici cel mai mic gest de apărare.

— Intră, Marie, intră, copila mea;

Thérèse stătea în picioare sub lustră. Marie se oprise cu gura întredeschisă în fața acestei stafii.

— Vino în salon., draga mea. Nu pot sta mult timp în

picioare.

Marie își revenise și își repeta: „Ce teatru joacă!” în cele câteva zile o văzuse de atâtea ori schimbându-și înfățișarea! Asta făcea parte din vicleșugurile ei. Era de-ajuns să-i dea la o parte părul rar de pe frunte.

— Sosești la o oră destul de târzie?

— Cu trenul de la miezul nopții.

Credea că mama ei o să-i pună vreo întrebare. Dar Thérèse o privea fără să-i mai spună nimic, aștepta lovitura. Fixitatea ochilor ei era de neîndurat. Încă un truc: felul acesta de a privi oamenii.

— Știi pentru ce am venit?

Thérèse înclină capul.

— După cum vezi, am reflexe rapide. Din fericire… Dar de ce mi-ai făcut asta?

Thérèse oftă:

— Am făcut atâtea lucruri! La ce te referi?

— Nu ghicești? Nu? Scrisoarea pe care-ai trimis-o lui Georges alaltăieri! Ei? Ești uluită, nu? Nu te gândeai că voi avea atât de repede dovada trădării dumitale

— Nu mă miră nimic; știu că ei au mijloace puternice. Am făcut lucruri și mai complicate. O să mai vezi și altele.

Thérèse vorbește pe un ton potolit, are un aer detașat, care o impresionează pe Marie, cu toate că fetița se străduiește să-și zgândăre furia: „Oricum, își spunea ea, ce artistă!”

— Ce misiune ți-au încredințat, fetița mea? Da, în sfârșit… ce sarcină ai? În ceea ce mă privește, prefer să joci cu cărțile pe masă. N-am să rezist, voi intra în jocul vostru numai ca lucrurile să meargă repede. Voi răspunde la tot ce vor voi ei să le răspund. Voi semna toate declarațiile pe care mi le vor cere. Degeaba aș umbla cu șiretlicuri…

Marie, furioasă, o întrerupse:

— M-ai luat întotdeauna drept o proastă. Dar mă crezi mai proastă decât sunt. Spune-mi te rog de ce ai scris scrisoarea aceea?

— Crede-mă, fata mea, e mai bine să răspund la

comisariatul de poliție, sau în fața judecătorului de instrucție.

— Îți bați joc de mine! Dumneata…

Dar Marie se întrerupse la mijlocul unui cuvânt. Nu! lucrul acesta n-avea cum să facă parte din teatru, tremurai acesta îngrozitor care o zgâlțâia pe mama ei din cap până în picioare, sau această unică lacrimă prelungindu-se de-a lungul nasului, pe care nu și-o ștergea, sau privirea aceasta înspăimântată și această șiră a spinării îndoită ca un animal învins.

— Tu n-ai înțelege; tu n-ai crede lucrurile pe care le știu eu; pe care le știu numai eu. Ești o unealtă, asculți de forțe pe care nu le cunoști. Voiau că Georges să se omoare, pentru a arunca sinuciderea asta pe spinarea mea. Eu singură am împiedicat omorul. Eram însărcinată să-l comit; trebuia să moară pentru că mă cunoscuse, dar eu le-am răsturnat planul. Înțelegi? le-am răsturnat planul. Lucrul acesta va trebui în orice caz să-l spun în clipa încheierii socotelilor… Da, o să plătesc, n-o să mă apăr… Cât despre el, departe de a-l asasina, așa cum mi se ceruse, n-or să vrea să creadă că l-am salvat. La urma urmei, de ce strig în pustiu? Pentru cine strig din adâncul acestui mormânt? Ești aici, și ești la mii de leghe.

Ea scoase un geamăt și-și întoarse fața spre perete. Ce însemna, oare, această durere? Marie nu-și mai simțea propria-i rană. Ar fi vrut să încerce un gest, parcă s-o învăluie cu pături pe mama sa în flăcări… „Eu am împiedicat această sinucidere!” zisese ea. Totuși dacă era adevărat? De câte ori nu se plecase Marie către acest abis de tristețe de unde Georges reurca atât de rar până la ea!

În liniștea apartamentului o auzea pe maică-sa plângând, lipită de perete, cu capul înfundat în brațul îndoit; nu ca oamenii mari: își trăgea nasul ca o fetiță pedepsită; și tot ca pe un copil, susținând-o, o așează Marie pe pat, îi spunea:

— Nimeni nu-ți vrea răul. Mamă; am venit de la Saint-Clair ca să te apăr. Nimeni nu-ți poate face nimic, cât timp voi fi eu aici.

— Tu nu știi ce știu eu. Ieri a venit un bărbat, a întrebat dacă sunt înarmată, s-a ascuns azi-noapte în camera Annei. Un tip de la poliție; nu sunt grăbiți, până la urmă vor pune mâna pe mine, și știu că pentru mine nu există altă scăpare.

— În noaptea asta nu ți se va întâmplă nimic; veghez eu. Culcă-te… Vezi: îți pun mâna pe frunte.

— Te-au pus să-mi câștigi încrederea? Știu totul. No. Mă poți duce… Dar oricum, e bine că ești aici…

Cât de puțin semăna noaptea aceasta cu cea pe care o așteptase tânără fată! Abia își ridica mâna amorțită, că un geamăt al mamei sale o obliga să o repună iarăși pe frunte. Îi era frig. Iat-o din nou în Parisul acesta, cu monotonele sale zgomote de mașini care alergau în noaptea de toamnă, cu gâfâielile unei locomotive îndreptându-se spre hale. Iar Georges dormea într-una din casele acestea, nepăsător, inaccesibil. Ea nu însemnase niciodată nimic pentru el, cu toate că se prefăcuse că-l crede. El și nimeni altul, vlăjganul acesta care se uita cruciș. El și nimeni altul. Nu-i reproșa nimic, oferindu-i-se fără speranță. „Chiar dacă mă părăsești, nu mă poți împiedica să nu fiu a ta…” Plângea, și lacrimile ei nu erau de mânie, nici de deznădejde. Întinsă, îmbrăcată, lângă mama sa, o auzea respirând, pronunțând vorbe încâlcite… Dar cum Marie avea optsprezece ani, adormi.

Thérèse simțea lângă ea trupul fetei nu fără o adâncă bucurie. Deși o credea pe Marie înțeleasă cu dușmanii (dar unealtă, mai degrabă, decât complice) se lăsă și ea cuprinsă de somn. Un zgomot de glasuri o trezi. Se făcuse ziuă. Marie nu mai era întinsă lângă ea. O auzea șușotind în salon cu Anna. Ah! cealaltă pusese repede. Gheara pe ea! Thérèse trăgea cu urechea.

— Nu putem chema doctorul, zicea Anna. Ar crede că este de la poliție și că a primit ordin s-o bage la închisoare. Amenință că se aruncă pe fereastră, dacă acesta îi intră în cameră. Deoarece văd că are încredere în dumneavoastră, n-o părăsiți, domnișoară, amânați cursa aceasta…

— Pentru nimic în lume n-o s-o amân. Poate că nu voi sta

mult… S-ar putea să mă întorc spre prânz. Nu! Degeaba insiști.

Nu era doar mama ei pe lume.

Oare pe cine voia fata să vadă? De cine era așteptată? se întreba Thérèse, trăgând mereu cu urechea. De cineva de care-i era teamă, cu siguranță, care o domina… Dar ea nu va ști să se prefacă. „Când te vei întoarce, o să văd eu ce hram porți!” Auzi zgomotul ușii o dată cu pașii grăbiți ai Mariei pe scară. Când Anna intră, Thérèse se prefăcu adormită.

Marie merse atât de repede până în bulevardul Montparnasse, încât, în ciuda cetei reci, se pomeni leoarcă de sudoare. Intră sub arcada unei porți și-și dădu iute cu pudră pe față. La biroul hotelului nu era nimeni. Un băiat spăla treptele de la intrare. Marie se hotărî să urce direct în camera lui Georges și să-l surprindă dormind, dar băiatul îi strică planul.

— Ei! Ce-i cu dumneavoastră, micuță doamnă.

Marie, continuând să urce scara îi spuse că era așteptată.

— Și mă rog, de cine sunteți așteptată? De domnul Filhot ziceți? Și-a bătut joc de dumneavoastră, domnul Filhot!

Marie, aplecată peste balustradă, vedea, înălțați spre ea, ochii lui hazlii, cu pleoapele roșii.

— Da… pentru că și-a achitat camera ieri la amiază și a plecat fără să-și lase adresa. A zis să i se trimită poșta la domnul Mondoux.

Ar fi fost mai zgârcit cu informațiile dacă expresia Mariei nu l-ar fi amuzat. Dar merita să vezi ce mutră o să facă, puicuța!

— Da, a venit o doamnă și l-a luat cu mașina ca să-l ducă în căsuța ei de la marginea Parisului, doamna Garcin… Venea des pe aici. Pe ea n-o speria așteptarea… n-o știți? O doamnă frumoasă, tânără și generoasă!

Marie auzise de numele doamnei Garcin. Știa de existența ei în viața lui Georges și, când glumea cu el, îi spunea: „La Paris, ți-o făgăduiesc pe doamna Garcin!” Era

stabilit că Georges n-o iubea. Dar iată! După ce îi scrisese Mariei scrisoarea de despărțire, plecase totuși la femeia aceasta. Servitorul nu mai găsea așa de caraghioasă înfățișarea frumoasei fete, care părea că se topește sub ochii lui; fața i se micșora; se agățase de balustradă; o să facă o poznă!

El urcă câteva trepte și o luă de braț fără ca ea să se împotrivească. Privea drept înainte. Dacă n-ar fi avut atâtea hangarale pe cap, s-ar fi putut distra puțin. Și la urma urmei, nu-i trebuia mult…

— Dacă vreți să vă odihniți oleacă, la al șaselea există o cămăruță splendidă. Și o privi foarte de aproape. Marie nu pricepu ce voia; îl îndepărtă încet, ieși în stradă, chemă un taxi.

— Drăguț din partea dumneavoastră că v-ați întors așa curând! spuse Anna deschizându-i ușa.

Vestibulul era prea întunecat pentru a se observa fața răvășită a tinerei fete. Marie își aruncă bascul și pardesiul pe scaunul scund și intră la mama ei, care se prefăcea că doarme. Dar, printre gene, o spiona pe Marie. Pe cine văzuse oare? Cu ce misiune o însărcinaseră pe biata copilă de arăta atât de chinuită? Thérèse nu se mai putu preface multă vreme adormită, întrucât tot trupul începuse să-i tremure. Zadarnic își strângea fălcile.

— Ți-e frig, mamă?

Marie, așezată pe marginea patului, o cuprinsese în brațe, încerca să-i zâmbească.

— Nu mi-e frig, mi-e teamă.

Și deoarece fetița o întreba: „Ți-e teamă de mine?” Thérèse îi răspunse că ar fi trebuit să-i fie teamă și de ea, la fel ca de ceilalți:

— Dar lucrul acesta mă depășește; nu pot crede că-mi vrei răul… Ce ai, scumpa mea, plângi?

Brusc, Marie izbucni în hohote de plâns și, astfel fără voia ei, își ajuta mama, o îndepărta de propria-i spaimă. Iar acum bolnava îi venea în ajutor fetei:

— Ei, hai, plângi… repeta ea; și o legăna pe Marie lipită de umărul ei, cu un gest matern, pe care poate că nu l-a

avut niciodată pe vremurile când fata era mică.

— Oare ce-am făcut noi de suferim atâta, mamă?

— Tu, nimic… Dar eu…

— A plecat fără să-și lase adresa… eu alta… S-a sfârșit!

Ea se lăsă mângâiată pe păr, își ștergea ochii de pernă.

— Nu, copila mea, nu!

— De ce spui nu?

— Va reveni. Nu l-ai pierdut.

Și ca și cum ar fi citit în sufletul Mariei, răspunse cu glasul de fiecare zi gândurilor pe care fata și le făcea:

— Nu, nu sunt nebună.. Nicicând n-am fost mai puțin nebună. În ziua fericirii tale îți vei aminti de ceea ce-ți spun eu acum, îți vei aminti de dimineața aceasta posomorită.

Ce repede se reface speranța într-o inimă tânără! Era absurd, și totuși Marie nu mai plângea și se strângea lângă maică-sa. Rămaseră așa un timp îndelungat.

Marie se oferi să-i pregătească chiar ea cafeaua și să-i prăjească pâinea. După ce mâncară, Thérèse acceptă să-și facă o baie. Nu auzi soneria de la scara de serviciu și nu știu că tocmai atunci o telegramă sosise pe numele Mariei. Tatăl său îi poruncea să se înapoieze în aceeași seară chiar: „Îți pretind să te întorci cu primul tren”. Era cu siguranță enervat la culme. Tânără fată o întâlni pe Thérèse în salon, care o privea descurajată și tremurândă. Zicea că se crezuse salvată, că de acum înainte nu mai avea curajul să se lase în grija Annei. Anna era amanta unui polițai. Erau plătite scump, ea și portăreasa. Din clipa sosirii Mariei, amândouă se prefăceau. Le era teamă de Marie. Cât timp Marie va sta acolo, nu se putea întâmplă nimic. Fetița le strica socotelile. Ei încercaseră să se folosească de ea, dar n-aveau curajul să se demaște.. Iar acum fata voia s-o părăsească!

Gemea; Marie fu nevoită s-o împiedice să îngenuncheze. Era în ea o deznădejde, care uneori semăna cu capriciile unui copil: nu voia ca Marie să plece. N-o va lăsa să plece. Iar acum Marie o asigura că se va reîntoarce, că trebuia să ajungă la Saint-Clair ca să le explice care este situația.

— Dar ei o cunosc mai bine decât tine, biată copilă! Nu, n-ai să pleci.

— Trebuie, mamă.

— Ei bine, strigă ea brusc (și-i aruncă o frază pe care trebuie s-o fi repetat adesea în copilărie și care îi revenise pe buze după; ani și ani), ei bine! dacă-i așa, te voi urma peste tot,

— Vorbești fără să te gândești!

Dar Thérèse se învârtea prin casă repetând mereu cu un glas copilăros: „Te voi urma peste tot!”

— De ce nu până la Saint-Clair? Acolo mă voi simți mai în siguranță decât aici, pentru că te voi avea pe tine. Iar acolo sunt doamna Bernard Desqueyroux. Jandarmii de lei Saint-Clair n-or să aibă curajul să intre în casa familiei Desqueyroux. Pentru oamenii din familia noastră nu există poliție. Lucrul acesta s-a văzut bine acum cincisprezece ani… Și apoi, adăugă ea, coborând glasul, cu un aer excitat și misterios, dacă plec, toate combinațiile Annei se vor risipi… și ce-ar putea zice tatăl tău? N-o să mă arunce în stradă, îți starea în care mă aflu.

Această ultimă frază fu rostită cu glasul ei normal ca și cum brusc, timp de câteva clipe, Thérèse se privise din afară eu un ochi lucid.

Marie repeta:

— Nu te gândești deloc? și prinzând cu amândouă mâinile fața mamei sale, o scuturâ ușor, de parcă voia s-o trezească dintr-un vis. Să te întorci în casa aceea după atâția ani, mamă, și să te închizi acolo de bună voie, dumneata care erai pe punctul de a muri sufocată… și care ai devenit liberă… cu ce preț! adăugă ea în șoaptă.

— Cu ce preț? repetă Thérèse, cu ochii rătăciți… (și fără să râdă): Nu-l mai urăsc pe tatăl tău, știi? Nu mă va mai enerva. Și apoi, casa este atât de mare! Sunt atâtea camere nelocuite! Voi sta într-una din ele, pierdută, uitată. De altfel, când îmi vor pierde urma, aș putea pleca iarăși: nu mai e o temniță acum.

Proiectul nu i se mai părea atât de nesăbuit Mariei. Dacă la început nu îndrăznea să se gândească la primirea pe

care i-o rezerva tatăl său după această ultimă escapadă, acum își dădea seama că nu mai trebuia să născocească alte motive, și știa și cum să se apere: o scrisoare o anunțase de boala mamei sale, plecase cu primul tren și, pentru că era chemată la Saint-Clair și n-o putea lăsa fără ajutor, o aducea cu ea. Cea care trebuia să decidă era familia…

— Vrei să vii cu mine, mamă?

— Chiar astă-seară? Pe furiș, bineînțeles! Mâine dimineață, Anna va bate la ușă: nimeni!

Thérèse râdea, apoi devenea brusc serioasă și o întreba pe Marie cu privirea rugătoare: nu-i venea să creadă că lucrul acesta era cu putință și începu să se liniștească abia în clipa în care o auzi pe fată telefonând la Saint-Clair:

— Nu așa de tare, o implora ea, ne aude Anna.

Marie avu nevoie de multă abilitate pentru a o avertiza pe servitoare, fără ca Thérèse să observe. Când ultima valiză fu închisă, bolnava începu din nou să se agite: i-era teamă să nu fie prinsă când va ieși din casă.

În tren, în fața mamei sale adormite, Marie se putu iarăși gândi la Georges. Li va scrie mâine. Important era să arunce o punte pentru ca totul să nu se sfârșească între ei. Era atât de schimbată, de la o zi la alta… Dacă l-ar fi revăzut, l-ar fi putut recuceri. Dacă ar fi fost la hotel în dimineața aceea, dacă s-ar fi trezit în brațele ei… Plângea în compartimentul întunecos, fără să mai aibă nevoie să se ferească, dar simți dintr-o dată mâna mamei atingându-i obrazul. Vocea neliniștită a Thérèsei se auzi:

— Ți-am spus doar ca se va întoarce! Ea chiar, adăugă ea, cu râsul ei de altădată, or să fie zile când ai să te saturi de eh Va fi un bărbat ca oricare altul, un bărbat voinic, obișnuit.

XI

Timpul care ucide orice dragoste, distruge mai încet ura: dar până la urmă o dă gata și pe ea. Pe peronul gării de la Saint-Clair, Thérèse uita să-i răspundă acestui bărbat chel. Era Bernard, soțul ei, pe care nu l-ar fi recunoscut, poate, dacă l-ar fi întâlnit pe una din străzile Parisului. Era mai puțin corpolent ca pe vremuri. Un pulover maro i se mula pe stomacul și burta sa de băutor de aperitive. Tot n-a învățat cum să-și înnoade cravata de vânătoare. El se uita plictisit și timid la această nebună, de care va trebui într-adevăr să se îngrijească. Nu vedea cum ar putea face altfel. Pacostea e pacoste. Și cum spunea mama lui: „Zică cine ce-o vrea împotriva divorțului, este, oricum, cumplit ca după atâția ani de despărțire să te pomenești cu femeia asta plocon”. Dar mă rog, lucrurile acestea sunt o chestiune de principiu… De altfel legea e lege.

— Fii atent, tată, strigă Marie, ține-o de braț până la mașină.

La volan, Bernard era bucuros că nu trebuise să vorbească nimic. Gândul unei discuții sau pur și simplu al formulării unor fraze îl îngrozea din ce în ce mai mult. Lene sau neputință, la el devenise o obsesie. Nu șovăia să prelungească cu cincizeci de kilometri un drum cu automobilul pentru a nu se înapoia decât după plecarea musafirilor. Teama de a nu se întâlni cu preotul sau cu învățătorul îi ghida ieșirile în târg. Era mulțumit că Thérèse se afla acolo, fără ca el să fie obligat să deschidă gura.

Bolnava fusese lăsată să aștepte în salonaș: camera ei nu era gata. Din încăperea învecinată se auzea zumzetul unei discuții purtate în șoaptă, dar nu simțea nicio

neliniște; era atât de obosită, încât spaima îi dispăruse. Nu-i mai rămânea nimic altceva decât să se supună hotărârii lor; va face ce i se va porunci, și această poruncă nu putea fi alta decât de a se culca și de a închide ochii; nu trebuia decât să urmeze orbește o voință, destul de puternică dacă o readusese, după cincisprezece ani, în salonașul acesta unde se zămislise crima ei. Culoarea zidurilor și a perdelelor fusese schimbată, mobilele erau acoperite cu altă stofă. Dar în piața întunecoasă, platanii uriași aruncau aceeași umbră. Oriunde privea, Thérèse dădea cu ochii de aceleași cumplite obiecte de totdeauna, martori muți ai urii sale.

O urcaseră până în această încăpere, situată în aripa de vest, care fusese totdeauna o cameră liberă și în care ea nu locuise niciodată. Nimic nu putea să-i reamintească de zilele de altădată, afară, poate, de o anumită după-amiază… Își amintește: familia locuia la Argelouse; Thérèse avea motivele ei să nu se știe că venise la Saint-Clair în ziua aceea; are impresia că se vede și acum ascunsă în fundul camerei întunecoase, în timp ce o femeie de serviciu aranja rufăria în odaia alăturată.

În seara sosirii avu, în brațele Mariei, o primă criză de sufocare, potolită printr-o injecție, și o alta mai puternică în timpul nopții, când fu gata să moară. Din clipa aceea dispăru orice complicație, atât pentru ea cât și pentru familia Desqueyroux. Thérèse era convinsă că nu mai avea de ce se teme: între ea, care zăcea extenuată și haita pe care și-o închipuia a-i fi pe urme, se interpunea moartea. Cât despre familia Desqueyroux, principalul obstacol fusese doborât de starea disperată în care se afla Thérèse: soacră-sa, refugiată la Argelouse, și care îl avertizase pe Bernard că n-o să mai pună piciorul în casa de la Saint-Clair „cât timp va dura șederea monstrului acolo”, nu mai reapăruse, dar acceptase să-și depună armele: „Să lăsăm să treacă, îi scrisese ea lui Bernard, să lăsăm să treacă justiția divină”. Mai zicea de asemenea: „Micuța noastră Marie este admirabilă”.

Tânără fată își luase asupra ei sarcina îngrijirii Thérèsei:

apelau la servitori cât mai puțin posibil, ca să evite clevetirile. „Ne-a făcut și așa destul rău…” Bolnava se lăsă îngrijită cu o încredere care dură până în ajunul Crăciunului, dar care slăbi în preajma acelor zile. Marie nu mai era aceeași: terminase cu înverșunarea aceasta de a lucra cu andrelele*;* se învârtea prin cameră, își lipea fruntea de geamuri, nu-i mai acorda mamei decât o atenție cu totul fizică. „A primit dispoziții, se gândea Thérèse. Se apără de vreo influență. Suntem hăituite. Totuși văd că nu iese deloc… Dar ei au atâtea mijloace de a-ți înmâna un mesaj cifrat… Este presată din exterior. În orice caz, orice-or face, ea n-o să mă otrăvească… Dar, fiindu-mi fiică, își închipuie poate…” Acesta era înțelesul vorbelor pe care le mormăia de una singură.

Într-o dimineață cețoasă, când ploaia biciuia geamurile, Thérèse fu convinsă că este trădată în momentul în care Marie, pe umeri cu o pelerină albastră de ploaie, veni să o anunțe că iese și să o întrebe dacă are nevoie de ceva. O, veșnică întoarcere! Aceeași întrebare pe care altădată solitara i-o punea Annei în serile când slujnica apărea îmbrăcată cu taiorul, cocoțată pe pantofii din imitație de șopârlă: „Ieși, fetițo? nu ți-e teamă de ploaie?…” ea i-o spunea acum Mariei, cu aceeași convingere că nimic pe lume n-o va împiedica pe tânără fată să alerge acolo unde era așteptată. Și într-adevăr în pofida cuvintelor ei anodine (fata avea nevoie de mișcare… la Paris lumea iese pe orice vreme, de ce nu și la țară, mai ales aici unde nisipul absoarbe repede ploaia?) privirea feroce a Mariei însemna: „Mai curând trec peste trupul dumitale…”

O dată cu vacanța de Crăciun, la Saint-Clair, cu două seri mai înainte, apăruse și Georges Filhot. Bucătăreasa familiei Filhot îi spusese măcelarului. Marie nu putuse rezista impulsului de a-i scrie: „De ce să nu ne spunem adio? Mâine în jurul orei zece, voi fi la Silhet, la ferma părăsită…”

„N-o să vină.” Își spunea într-una că el n-o să vină. Marie se întoarse și, din ușă, îi trimise un sărut mamei sale care,

din adâncul pernelor, o urmărea din ochi, dar cu ce privire încărcată de spaimă! Dar te obișnuiești repede cu suferința celor pe care îi îngrijești.

Străbătând piața, Marie își repeta cumplita hotărâre luată de Georges: „M-am decis ca nimic să nu mă mai facă să rup tăcerea: nicio implorare, nicio amenințare”. Chiar dacă el accepta să vină la întâlnire, cine garanta că lucrul acesta era un semn de fericire pentru Marie? Și totuși ea era plină de speranță: de această speranță pe care mama ei i-o insuflase zilnic. De mai multe ori, Thérèse făcuse aluzie la nepoții ei pe care n-o să-i cunoască. În ajun chiar, îi spusese: „Te înveți cu meseria de soră de caritate. Te înveți cu răbdarea. Va trebui să fii foarte răbdătoare cu el.”

Nu erau acestea vorbe de om nebun? Și totuși Marie își repeta mereu cuvintele mamei sale, în dimineața aceasta când, părăsind dramul desfundat de căruțe care ducea spre Argelouse, se angaja pe cărăruia de nisip, abia zvântată de ploaie. Stejarii nu-și scuturaseră frunzele; era plăcut; în landă iarna este o prelungire nesfârșită a toamnei. Ploaia țesea în jurul fetei un univers de vată. Care mirosea a lemn putred și a ferigi uscate. Când intră în desișul de pini, Marie observă mai întâi că țarcul de oi era deschis, țarcul în care altădată ei își adăposteau caii. Pe coșul casei ieșea fum; cineva ardea așchii și „ace de brad”. Poate păstorul. Prefera să fie păstorul…

Intră: fumul îi înțepa ochii. Georges stătea așezat pe o grămadă de crengi, cu picioarele întinse spre flacără, și se ridică brusc. Ea observă că slăbise și că, așa cum i se întâmplă în zilele de mare oboseală, privea mai sașiu ca de obicei. Își pusese ochelarii pe care altădată îi interzisese să-i poarte în prezența ei; i se părea mai urât eu ochelari. Nici măcar nu se ostenise să se bărbierească. Bărbatul acela înalt, pătimaș și cu trupul slab, era el! Iar ea, plină de viață, cu fața udă de ploaie, cu obrajii împurpurați, cu ochii arzând… Pe sub fusta taiorului i se zăreau cizmele lăcuite, înalte până la pulpa piciorului. Ea îi mulțumi că a venit. El îi spuse să se apropie de foc și se dădu la o parte

ca să-i facă loc.

Inscripțiile, inițialele și desenele făcute cu cărbunele pe pereți erau la fel de clare ca și anul trecut. Ce simplu ar fi fost dacă ea ar fi vrut! N-ar fi trebuit decât să-l ia de mână... Dar înțelegând în primul rând scopul venirii lui, ea se ridică:

— Nu-mi mai este frig, zise ea... Nu, stai jos. Scrisoarea aceea a ta nu încheia nimic între noi. Nu voiam să te părăsesc fără să-ți spun un adio. Pe urmă îți jur că te voi lăsa în pace...

El o asigură că nu dorea să-l lase în pace; dar această împotrivire nu-i procura Mariei nicio bucurie. Recunoștea chipul lui din astfel de clipe, accentul țărănesc care îi revenea, respirația aceasta puțin întretăiată, buza de jos groasă și prea roșie; și îl privea cu răceală, fără să simtă nimic din emoția lui, ba chiar cu un sentiment de repulsie. Totuși el n-o iubea, ea era aceea pe care pasiunea o sufoca și care voia să moară.

El înțelese că „dăduse greș", și nu insistă. (Nu insista niciodată.) îi fu chiar necaz că venise și începu să fluiere privind locul.

— Am câteva discuri noi, zise el, colosale... Într-adevăr, muzica și tu...

Și fără să se mai sinchisească de Marie, își fredona singur un concert „la! la! li! la!". Ea se gândea la maică-sa, acolo în camera dinspre vest, cu geamurile pe care șiroia ploaia, cu privirea ei îngrozită. Întrebă la întâmplare, ca să-i întrerupă fluieratul:

— Ce mai face prietenul tău, Mondoux?

— Ah! e colosal! nu-ți vine să crezi... dar așa este. Tu nu-l cunoști. Ar trebui să-l cunoști! Închipuiește-ți, a descoperit brusc femeile! zice că e un lucru minunat și că are tot ce-și dorește: Bietul Mondoux! Chestia asta i-a devenit o idee fixă... Dacă l-ai cunoaște... Dar ce-i cu tine, Marie, plângi? Credeam că ai devenit mai înțeleaptă...

Ea îngână, scăldată în lacrimi (nu mințea):

— Nu plâng din pricina ta.

— Deci nu mai sunt eu acela care-ți pricinuiește

necazuri? Ar fi trebuit să ghicesc.

El râse forțat.

— M-am legat mult de ea, zise Marie, ștergându-și lacrimile, da, eu care n-o puteam suferi… Uneori își pierde mințile. Și totuși, ce ciudat, lucrul acesta n-o coboară cu nimic. Dar n-o s-o ducă mult; câteva luni poate… O criză ar putea-o doborî în orice clipă.

Georges întrebă:

— Despre cine vorbești?

Marie îl privi uluită. Nu-i venea să-l creadă că putea fi la Saint-Clair de douăzeci și patru de ore fără să fi aflat de prezența și de boala Thérèsei Desqueyroux. Presupuse că cei din familia Filhot se feriseră să-i pronunțe numele în fața lui.

— A trebuit s-o aduc pe mama aici, zise ea. Era mai mult decât o neurastenie… De atunci a avut două crize. Este pierdută, adăugă ea plângând în hohote.

Maică-sa nu era mai pierdută în ziua aceea decât în zilele precedente când Marie avea ochii uscați, mânca cu poftă, citea ziarul, își închipuia cum ar arăta viața ei după moartea Thérèsei. Își șterse ochii. Nu trebuia să-l plictisească pe Georges, care, din politețe desigur, nu mai fluiera.

— Te rog să mă ierți… Îi spuse el. Se apropiase de foc și-și întindea mâinile desfăcute spre flacără. O întrebă fără să-și întoarcă privirea: crezi că m-ar recunoaște?

— Oh! sigur că da! Își face gânduri ciudate, își închipuie că e căutată de poliție, altfel e normală; și în cazul în care nu te socotește printre dușmanii ei…

— E de necrezut, spuse el abia șoptit… O femeie atât de inteligentă! Dar lucrul acesta nu mai are nicio importanță, din moment ce zici că este pierdută. Ești sigură că este pierdută? întrebă el cu un ton îndurerat.

Fiindcă Marie îl privea, el își întoarse fața spre foc.

— Medicul nu crede că va supraviețui unei noi crize.

— Thérèse! strigă el, cu glasul înăbușit.

Marie nu-i vedea chipul; observă doar că el își trecu de mai multe ori dosul palmei peste ochi. Îl întrebă:

— Vă legaserăți chiar într-atât? Nu știam.

— Am văzut-o poate de două sau de trei ori. Dar era de ajuns s-o întâlnești o singură dată… El tăcu; apoi Marie îl auzi murmurând: Fără ea lumea…

Apa cădea picătură cu picătură din acoperiș și se aduna între dalele dezlipite. Tălăzuirea pinilor înconjura ferma părăsită cu un vaier nesfârșit. Marie își simțea capul rece, mintea concentrată. Nu-l văzuse niciodată pe băiatul acesta suferind pentru altceva afară de el. Nu-i cunoștea această expresie plină de ardoare. Cu ea părea un om mort; avea chipul mort. Lumea spunea adesea despre el: „pare un mort…” Și iată că, pentru prima oară, căpăta viață în fața ei, trăia.

Totuși Marie nu se oprea cu gândul la ideea unei trădări din partea mamei sale. Avea șaptesprezece ani: cum să-și închipuie că acest tânăr ar fi simțit o chemare a inimii pentru femeia aceea bătrână și nebună? căci, la drept vorbind. Thérèse fusese totdeauna o smintită… Și dintr-o dată, fata spuse cu un glas sec:

— De altfel, ea a fost întotdeauna nebună. Totdeauna am știut-o așa; este o dezechilibrată, periculoasă; noi suntem în măsură s-o știm. La urma urmei, ceea ce te-a interesat la ea a fost lucrul acesta, nu-i așa?

El răspunse cu un aer plictisit:

— Nu mă înțelegi… Niciodată nu m-ai înțeles. Dacă ți-aș spune că sunt un om care nu se poate gândi decât la el…

— Ah! da! îl întrerupse ea râzând, te înțeleg! În privința asta ai dreptate!

— Nu, insistă el, disprețuitor, nu mă înțelegi. Tu nu știi ce înseamnă să fii un om care în fiecare clipă se îndoiește de identitatea lui… Pare o prostie, idei de nebun… și totuși nu e vina mea dacă simt această destrămare clipă de clipă… Ei bine! prima dată când am întâlnit-o pe Thérèse, am înțeles…

— Thérèse! îi spui Thérèse!

Și Marie începu din nou să râdă.

— Am înțeles, cum să-ți spun? că ea m-ar împinge spre adâncuri, spre direcția neliniștii mele. Da, chiar de la

primele ei cuvinte… Vedea în mine cu o luciditate minunată; mă definea; căpătăm contur, mă rog, în propriii mei ochi: în prezența ci simțeam că exist. Și, chiar despărțiți, mi-era de ajuns să mă gândesc la ea… Dar acum… El pronunță în șoaptă: Thérèse moartă! și-și reacoperi fața cu mâinile. Marie avea un sentiment confuz de enervare, de gelozie, ca atunci când Georges punea un disc pe care ea îl găsea plicticos la culme, în timp ce ar fi preferat să discute cu el sau să-l sărute. Dar la starea aceasta se adăuga și o durere imensă și confuză de care încă nu-și dădea seama.

— Oricum, zise ea sec, nu trebuie uitat… Dumnezeu știe că eu am iertat-o! dar, mă rog, nu-i mai puțin adevărat că a comis…

Și deoarece Georges ridica din umeri, protestând cu un glas iritat:

— Ah! nu! doar n-o să-mi vorbești iarăși de povestea aceea de demult!

— Dar, ia spune-mi, strigă ea furioasă, nu erai chiar tu foarte interesat de povestea asta? Adu-ți aminte cât de indignat ai fost când n-am putut-o convinge pe mama să-mi explice motivele faptei sale… Îți amintești, nu?

— E adevărat… nu-mi dădeam prea bine seama de ce mă interesa într-atâta istoria aceea cu otrăvirea. Voiam să știu, pentru că (ezită înaintea unui cuvânt, aruncă o privire rapidă asupra fetei) pentru că voiam să fiu cu inima curată. N-o puteam bănui pe ființa aceasta extraordinară în stare de o astfel de grozăvie. Cel puțin așa credeam eu pe atunci că simt… Dar acum mi-e așa de greu să-mi dau seama ce încerc cu exactitate. Nimic din ceea ce se poate exprima în cuvinte nu este autentic în ființa mea. Abia la urmă mi-am dat seama de scopul pe care-l urmăream. Da, susțineam cu tărie că mama ta este nevinovată, mă prefăceam că nu cred că ar fi putut înfăptui crima aceea, dar în realitate voiam să obțin răspunsul de care aveam nevoie și pe care ea s-a grăbit să mi-l dea, zdrobindu-mă. Zicea că această crimă era la fel ca multe altele pe care le comitea în fiecare zi, pe care noi toți le comitem… Da, Marie, chiar și

tu. În ochii lumii nu contează decât infracțiunile de drept comun, atentatele materiale… Ah! nu i-a trebuit mult să mă determine să smulg din străfundul vieții mele o mică faptă oribilă, un minuscul scorpion ales dintre o mie alții.

— Ce scorpion?

— Dacă ți-aș povesti aceasta întâmplare din liceu, ai zice: „Doar atât? Dar nu-i nimic!” La ce bun să încerc să te fac să-nțelegi lucruri pe care eu le știu, pe care și mama ta le știe…

— E clar! îngăimă Marie: sunt o proastă. Cunosc intonația cu care zici: „Ce proastă!” Nu, nu te strădui să te împotrivești…

Ah! nu era nevoie ca ea să-l roage. El nu mai insistă; era de aceeași părere cu e, a: era o proastă, străină de universul în care el suferea și în care ea nu-l va putea urma niciodată. În schimb poseda celălalt lucru, pe care maică-sa nu-l avea; își spunea că e oricum minunat să ai șaptesprezece ani, să te poți ghemui lângă omul iubit… Se așează pe grămada de ierburi și cu mâna îi mângâia fruntea lui Georges, tâmplele, obrajii nebărbieriți. Sigur, el o credea o fetișcană plină de dorinți. Se înșela, nu asta vroia ea, dar ce altceva avea de făcut? Ar fi dat totul în schimbul demnității de a-l întâlni acolo unde mama ei pătrunsese fără efort… Și apoi, un bărbat, nu înseamnă că l-ai și înțeles în clipa când i te lași în brațe? Poate că mama ei… Își scutură capul cu scârbă. Nebuna asta?… Nebuna?… La Paris, când o cunoscuse Georges, nu era încă nebună… Biata Marie! unde-i umbla mintea? Își ascunse fața între umărul și gâtul băiatului, cu brațele strânse în jurul lui și rămase așa mai mult timp. Ce alinare! el părea s-o primească-n sfârșit; ea îi simțea respirația.

— Ce crezi, întrebă el, o să vrea să mă vadă?

Tânără fată se îndepărtă cu bruschețe. Se ridică fără ca Georges să încerce s-o rețină, se îndreptă spre ușa deschisă, băvx îndelung din fluviul calm de ploaie și fum. Se întoarse în sfârșit:

— Chiar acum, dacă vrei, îi răspunse ea cu glas potolit.

— Nu, nu, nu acum.

— În orice după-amiază… Voi fi întotdeauna acolo ca să te introduc.

— Poate că e mai bine să nu plecăm împreună, zise Georges după o tăcere. Ia-o tu înainte, pentru că ești pe jos.

Trebuia s-o privească în față ca să-i vorbească. Oare ce-i citi pe chip de se înspăimântă? Îi spuse repede:

— Te iubea, știi? Tot timpul nu se gândea decât la tine. O obseda grija fericirii tale. Ba chiar trebuie să-ți spun că niciodată nu m-a luat în seamă decât din pricina ta. Pot să ți-o jur. Dar lucrul acesta îl știai, nu? adăugă el. Mă crezi, Marie?

— Ce mi se pare ciudat, zise ea râzând, este faptul că simți nevoia să mă liniștești. Nu găsești că e amuzant?

Îi făcu semn cu mâna; el privi zidul gros al ploii închizându-se în urma ei și se întoarse, așezându-se pe vine lângă grămada de ierburi.

XII

Marie se duse să-și agațe în odaia de toaletă pelerina șiroindă. Thérèse o urmărea din ochi și, după semne imperceptibile, își dădu seama că cea care intrase în cameră îi era dușmancă: o dușmancă de moarte. Casa părea amorțită în liniștea ploioasă. Nu se auzea sunetul nici unui clopoțel. Bernard Desqueyroux se dusese la mama lui, la Argelouse. Thérèse întrebă:

— Nu te-ai udat prea tare, draga mea? dar nu primi niciun răspuns. Nu te-ai întâlnit cu nimeni?

— Cu nimeni interesant… Trebuie să-ți iei doctoria.

Zgomotul farfuriei pe marmura comodei, flaconul destupat, lingurița mestecând într-o ceașcă, tot acest clinchet urca din adâncul anilor până la femeia înnebunită de spaimă. La fel îl auzea și mai demult în toropeala siestei, când se grăbea să toarne ultima picătură de otravă, pentru ca pacea să domnească iarăși, pentru ca moartea mută să-și poată îndeplini misiunea, fără să tulbure pacea camerei și a universului.

Acum cea care înainta spre ea, cu ceașca în mână, învârtind lingurița în lichid era Marie. Se apropia de pat; iat-o în umbră aplecându-și spre băutura de leac un chip cu trăsături neclare. Nu semăna deloc cu mama ei, dar silueta care se răsfrângea în geamul ferestrei aducea cu fantoma mamei sale. Ființa care se apropia de Thérèse era chiar Thérèse.

— Nu, Marie… Nu.

Respinse ceașca cu un gest de spaimă, înălțând spre tânără fată o privire imploratoare. Marie pricepu brusc; putea, așa cum făcea deseori, să bea câteva sorbituri: era de-ajuns să facă gestul acesta pentru ca bolnava să se liniștească. Poate că la asta se și gândește? De ce n-ar

încerca? I se adresează cu un ton aspru:

— Trebuie să bei.

Și deoarece pe Thérèse o scutura tremurul acela pe care nu-l mai avusese de la sosirea la Saint-Clair, Marie o întreabă cu o prefăcută nevinovăție:

— Nu cumva ți-e frică de mine?

Iată că atinsese culmea! Thérèse se oprește și respiră. N-ar putea merge mai departe. Atinsese nu limita durerii umane, ci pe a sa proprie, limita sa. Acum își plătește datoria; ultimul obol care îi este cerut și pe care n-o să-l refuze. Nu mai tremură, și, privind-o pe Marie, îi ia ceașca din mână, o golește dintr-o sorbitură, cu ochii pironiți tot timpul asupra chipului nedeslușit. Marie îi ia înapoi ceașca, la fel cum și ea i-o lua din mâinile lui Bernard, acum cincisprezece ani, ducându-se s-o clătească în odaia de toaletă, așa cum făcea și ea.

Thérèse își răsucește capul pe pernă. Nu-i mai rămâne decât să aștepte clipa în care să-i poată spune cuiva: „Iată-ți creatura istovită de această luptă nesfârșită împotriva ei însăși, așa cum ai voit tu să fie”. Își întorsese puțin capul și fixa crucifixul de ghips agățat pe perete. Cu multă sârguință își pusese piciorul stâng peste piciorul drept; brațele i se îndepărtaseră încet, își deschisese palmele.

Pentru că Thérèse atinsese culmea, trăia acum momentul coborârii celuilalt versant; știa că ceașca nu conținea nicio otravă și că Marie nu voia s-o omoare. „Înseamnă că eram nebună când credeam așa ceva? Dar toate celelalte? Coșmarul acesta nesfârșit?” Ceața se risipea, iar ochii ei descopereau lumea reală.

— Marie!

Tânără fată se ridică din fotoliul în care căzuse frântă de oboseală.

— Cu cine te-ai întâlnit azi-dimineață? Nu, nu te întoarce spre fereastră: stai așa ca să-ți văd fața…

— Vrei să știi cu cine m-am întâlnit? Cu un bărbat care mi-a dat întâlnire, care mă aștepta într-un loc pustiu…

— De ce vrei să mă sperii, fetițo?

— Nu vreau să te sperii. Cel cu care am vorbit adineauri,

la Silhet, nu e un dușman de-al dumitale. Dimpotrivă… și va veni curând în odaia asta.

— Nimeni pe lume nu mă iubește.

— Ba da! Cineva care mă aștepta la ferma părăsită… Vezi? Nu-i nevoie să-ți spun numele lui. Ai ghicit.

— L-ai văzut? Te aștepta? Ei bine, privește-mă în ochi. Am cu aerul cuiva căruia-i pare rău, Marie? Ai uitat toate demersurile mele? Și nu ți-am prezis eu…

Tânără fată își scutură capul, ostilă.

— Nu știi tu care e dorința mea cea mai arzătoare?

Poate c-o știa… Dar își amintea de Georges, așa cum îl văzuse mai înainte, în bucătărioara de la Silhet, de lacrimile lui.

— Dumneata, poate… dar el! ceea ce însemni dumneata pentru el…

— Prostuțo! zise Thérèse. O femeie în vârstă care-ți ascultă destăinuirile, care se preface că le înțelege, are întotdeauna un fel de prestigiu. O admiri, o iubești sincer, te întristezi când o vezi murind. Tinerii n-au pe nimeni cărora să le vorbească. E atât de rar, la douăzeci de ani, să fii ascultat și înțeles totodată… Dar, scumpa mea, istoria asta este de altă natură… n-are nicio legătură cu dragostea. Mi-e rușine să rostesc cuvântul: te-apucă râsul auzindu-l rostit de gura mea.

— Dacă ai fi văzut ce abătut era…

— Ei, sigur! Ține la mine în felul lui; îi voi lipsi timp de câteva zile… Și-apoi, ai să vezi! mai târziu o să te saturi de toate poveștile lui. Vei zice: „Dacă biata maică-mea ar trăi, m-ar mai elibera un pic…”

În timp ce-i spunea toate astea ea râdea cu un râs natural, care o întinerea. Chipul însă îi era înfiorător, cu gingiile descoperite. „Așa e, lucrurile acestea sunt de altă natură”, își spunea Marie. Atunci de ce se neliniștea? De altfel Georges ajunsese înaintea ei la Silhet, o aștepta cu o dorință afectuoasă, pe care ea o decepționase. Iar ea știa din experiență că nepotrivirile de acest fel îl făceau ostil, indiferent. Și apoi, câtă dreptate avea mama ei când îi spunea: „La șaptesprezece ani, nu poți pretinde să înțelegi

totul de la un bărbat... Supremația ta asupra lui se va întinde an de an... O să vezi!”

Ploaia încetase. În piață platanii își scuturau stropii.

— Ar trebui să te duci să profiți de soare ne aleea din sud.

— Dar tu, mamă?

— Eu o să închid ochii. Nu-ți face griji pentru mine... acum vei putea să mă lași singură: nu mai mi-e teamă.

Marie o sărută:

— Așadar te-ai vindecat? Thérèse îi zâmbi plecându-și capul, îi ascultă pașii descrescând. În sfârșit! se va putea hrăni cu descoperirea pe care o făcuse: Georges suferea, plânsese la gândul că este pe moarte. Nu! bucuria aceasta trebuia alungată – bucuria aceasta monstruoasă! Inimile acestea care ne hăituiesc și la porțile morții, de parcă ni s-ar cuveni un rest de pasiune, și care ne apasă cu toată greutatea lor, când suntem pe jumătate sfârșiți... El va veni. Marie se va afla în cameră. Thérèse va trebui să se pregătească pentru această confruntare, astfel încât nimic din durerea și nici din dragostea ei să nu iasă la iveală.

XIII

În prima seară când veni s-o vadă, pe masă ardea o singură lampă. Thérèse îi făcu semn că nu putea vorbi. El privea, odihnindu-se pe cearșaf, brațele ei scheletice; presărate cu pete cafenii. Nu deslușì decât puțin câte puțin ceea ce-i mai rămăsese din chip: conturul nasului, osatura frunții și fălcile. Dar câtă viață se răsfrângea în privirea a cărei fixitate de neîndurat trebui din nou s-o îndure! Cum stătea în picioare lângă pat, ea îi luă mâna, iar Marie, puțin mai la o parte, îi observa.

— Marie, apropie-te!

Fetița făcu câțiva pași. Thérèse o apucă de încheietură și se sili să le împreuneze mâinile într-a sa. Marie făcu un gest de împotrivire, dar Georges o reținu cu putere până când ea cedă. Nu îndrăzneau să se separe pentru că degetele Thérèsei erau încleștate pe mâinile lor unite.

Ea și le slăbi încetul cu încetul. Ei crezură că adormise și ieșiră tiptil pe ușă, Atunci Thérèse își redeschise ochii. Se sufoca. Ce mult îi trebuia Mariei până să se întoarcă! Îl condusese probabil la intrarea principală. Cu picioarele cufundate în noroi și în frunzele putrezite își dădeau poate sărutul de logodnă… Cumplita durere care îi strângea pieptul se potoli în clipa în care Marie reapăru în sfârșit, așezându-se în fundul camerei, cât mai departe de pat.

Thérèse nu deslușea nimic pe fala ei întoarsă în sus și nu știa la ce se gândea tânără fată: „Toată viața mea, nu voi face nici măcar jumătate din drumul pe care femeia aceasta bătrână l-a parcurs în câteva zile… Din pricina ei mă culege el, mă adună de pe jos. Pentru ea. În amintirea ei…”

Thérèse era departe de gândul că fiica ei putea să-i poarte o astfel de ranchiună. Dacă ar fi știut, ar fi durut-o?

ar fi bucurat-o? Nici ea n-ar fi știut ce răspuns nădăjduia la întrebarea pe care i-o puse brusc:

— Ești fericită, Marie?

Fetița își îndepărtă mâna care-i acoperea ochii:

— Credeam că dormi…

Glasul imploră iarăși:

— Jură-mi că ești fericită.

Marie se apropie de masă spunând:

— E timpul să-ți iei doctoria…

Și din nou Thérèse își încordă auzul la zgomotul destupării flaconului, la clinchetul linguriței în ceașcă.

Către miezul nopții, bolnava avu o criză. Revenind din sincopă, văzu mai întâi fața concentrată a Mariei.

— Cât trebuie să fi suferit, mamă!

— Nu! n-am simțit nimic, doar injecția, când mi-ai vârât acul…

Cum? horcăiturile acelea, fața aceea vânătă nu era dovada nici unei suferințe? Sau poate că într-adevăr putem străbate un iad de dureri fără să ne reamintim nimic din ce-a fost?

Doctorul, supărat că fusese trezit, sosi cu ochii umflați, cu părul zburlit în jurul craniului. Își încheiase pardesiul peste cămașa de noapte. După ce o examină pe Thérèse, o urmă pe Marie în coridor. Glasuri distincte acopereau șușotelile:

— Da, da… Trebuie să-i chemi. Argelouse nu e așa departe… Mâine dimineață, la prima oră, dar nu mai târziu.

Venise sfârșitul? Totuși Thérèse nu se simțea rău. I se părea de necrezut că ar putea muri. Când se trezi, Bernard Desqueyroux, mai având încă pe el haina din piele de căprioară, și Marie, în picioare, o priveau. Ea le zâmbi, îi asigură că se simțea mai bine. Bernard ieși cu pantofii lui care scârțâiau, în timp ce tânăra fată, după ce îi făcu câteva mărunte servicii bolnavei, o instală într-un fotoliu, îl ajunse, apoi, pe tatăl ei, pe palier; de data aceasta Thérèse nu izbuti să le deslușească vorbele, deși recunoscuse glasul pițigăiat al soacrei sale. Toată familia stătea în

așteptarea evenimentului: viața era întreruptă… „Dar era o neînțelegere, se gândea Thérèse, ea n-o să moară încă.”

Bernard reintră; își dezbrăcă haina de căprioară.

— O înlocuiesc pe Marie… Trebuie ca acești copii să se poată vedea…

Ea înțelese atunci că logodna era acceptată. Bernard se așeză la oarecare distanță și-și scoase un ziar din buzunar. Va rămâne acolo toată ziua? Ieși la vremea aperitivului, se înapoie în timpul după-amiezii și rămase până în clipa în care Marie închise obloanele. În zilele următoare făcu la fel. Nu vorbea: ziarul pârâia puțin între degetele lui; apoi brusc întorcea pagina sau o îndoia într-un foșnet care o exaspera pe Thérèse.

Ultima dată când își făcea apariția în cameră era în momentul venirii doctorului, care sosea totdeauna destul de târziu, la sfârșitul vizitelor din oraș. Doctorul mirosea a pipă; barba lui udă de ploaie nu-i producea silă Thérèsei. După o rapidă examinare, acesta spunea: „Dar nu merge deloc rău!” Trebuiau să înțeleagă că mai era până la moarte… Oare ce motive îl determinase pe Georges Filhot să rămână la Saint-Clair? „Pentru pregătirea examenelor de la Drept nu-i necesar să urmezi cursurile”, îi spunea Marie. De altfel poate se va decide să rămână lângă tatăl său care avea nevoie de el: Parisul nu-l mai atrăgea… Într-o zi fetița adăugă:

— Amintește-ți că sincopa aceea ai avu l-o după ce l-ai văzul pe el. Va veni când îți va fi mai bine. Doctorul interzice orice vizită în afara familiei… Ce zici?

Iar Thérèse, fără să deschidă ochii:

— Dar, fetițo dragă, nu doresc să-l văd…

Acest Bernard pe care îl uitase se instala din nou în viața ei. Din nou această prezență, acest bărbat mai puțin voinic ca altădată, mai neglijent, cu capul adus, cu ceafa dezvelită, tăcut și cu această privire injectată de băutor de aperitive care avusese probabil o ușoară congestie.

Ah! acum nu se mai întreba cum de fusese în stare să comită o astfel de faptă… Acum, când același bărbat stătea

așezat în fața ei, apăsând-o cu toată greutatea lui, nimic nu i se părea mai simplu decât dorința de a-l îndepărta, de a scăpa de el pentru totdeauna… Dăduse greș, iar el se afla din nou lângă ea… De data aceasta ea era aceea care murea și el cel care o privea murind, așteptându-i sfârșitul cu aceeași nerăbdare pe care o avuse și ea acum cincisprezece ani.

Mototolea ziarul, își clătea gâtlejul, își vâra cu înverșunare. Degetul mic în fundul urechii, iar când se întorcea de la cafeneaua Lacoste, unde își avea rezervată o masă, era nevoit să-și ducă adesea mâna la gură și să se scuze, Thérèse se prefăcea că voia să doarmă. Atunci el trecea în camera învecinată, dar lăsa ușa întredeschisă, și oricum îl auzea respirând… „Nu, nu, își zicea ea, nu doresc să dispară…” Dedesubtul aluviunilor cu care viața, retrăgându-se, o acoperise, această dorință era mereu prezentă, juvenilă, eternă.

Thérèse nu se decidea să moară. Într-un cuvânt, îi mergea mai bine, mânca cu poftă și terminase cu spaimele. Desigur, *inima ar putea ceda* dintr-o clipă în alta: „Te-am înțeles, doctore, spunea soacră-sa, dar deocamdată *nu cedează*…” Marie nu mai putea veghea. În zilele frumoase Bernard se ducea la vânătoare: trebuia găsit cineva.

Într-o dimineață, Marie își întrebă mama dacă se mai temea și acum de Anna. Iar cum Thérèse ridică din umeri zicând:

— Știi bine că eram nebună… Biata, micuța Anna!

— Sosește astă-seară… Îți aduce rufăria… Da, pentru două luni numai: e logodită cu un șofer care conduce mașina patronilor lui. Dar până în două luni…

— Până în două luni?

Marie se făcu roșie și zise:

— Te vei vindeca, mamă.

Prezența Annei îi schimbase viața. Marie și tatăl său nu se mai arătau decât câteva secunde dimineața și seara. Thérèse redevenise iar copilul pe care prezența slujnicei. Îl liniștește. Cât timp Anna era acolo, gata cu spaimele! Ea părea să facă chiar și cele mai respingătoare treburi cu

plăcere. Nu se plictisea: „Trebuie să-mi pun trusoul la punct, gândiți-vă!” Slăbise, și pretindea că nu e nerăbdătoare să-și revadă logodnicul. Totuși va trebui să plece curând. Șoferul urma să revină… Își căuta un serviciu… Nu ținea să fie la Paris… Thérèse îi asculta sporovăiala lipsită de pretenții și se gândea: „Până atunci am să mor”. Nu vedea cum ar mai putea trăi fără Anna.

Brusc, din străfundurile casei izbucniră acorduri muzicale: un pian, o vioară, un violoncel umplură după-amiaza întunecoasă.

— Fonograful… zise Anna. S-au întors…

Pe vreme frumoasă, dimineața, când logodnicii ieșeau călare, în curtea pavată se auzeau tropăituri. Iar înapoierea le era anunțată de departe, când cele opt copite răsunau pe drumul înghețat. Dar în zilele cețoase și ploioase, doar fonograful mai trăda prezența lui Georges. Uneori Thérèse își imagina că muzica așternea între băiat și Marie unde de nepătruns. Numai ea, Thérèse, ar fi putut înainta pe această mare pentru a se apropia de copilul pierdut… Trebuia totuși să fie lăsat să intre în cameră încă o dată… Voia să-i spună ceva, ceva foarte urgent… Nu e vorba de dragoste… Cine știe, totuși, dacă nu cumva la ea se gândea când punea discurile cu *Trio à l’Archiduc,* despre care-și amintește că i-a vorbit într-o seară?

— Nu! strigă Thérèse. Nu!

— Cui îi strigați: nu? Visați, biata mea doamnă?

Servitoarea se apropie, Thérèse îi apucă mâna voinică și o reține până o simți devenind umedă.

— Spune-mi, Anna, cât mai este până la înapoierea logodnicului tău?

— Cincisprezece zile, doamnă.

— Cincisprezece zile! dar nu te gândești? Voi fi sănătoasă în cincisprezece zile?

— Îndeajuns de sănătoasă ca să vă lipsiți de mine.

Spre seară, când Bernard intră în cameră, Thérèse zise:

— Aș vrea să-ți fac o ultimă rugăminte… Nu, liniștește-te; nu face mutra asta; n-o să te coste prea scump.

El își luă un aer îngrijorat.

— Știi că rășina… merge din ce în ce mai rău: ai văzut prețurile de astăzi?

— E un ultim capriciu… Da, pentru cât voi mai fi aici, aș vrea să angajezi un șofer… pe logodnicul Annei…

— Un șofer? Ai căpiat! L-am concediat pe al meu acum optsprezece luni. Un șofer! când rășina…

— Da, pentru ca Anna să poată rămâne cu mine. Nu va dura mult…

— Parcă poți să știi, cu bolile astea de inimă! L-ai derutat și pe doctor… Un șofer! iar noi ce-o să facem toată ziua? Ei drăcie! Asta ne mai trebuie! Un șofer! Ți-ai și găsit momentul!

Taciturnul acesta devenise brusc guraliv; indignarea îl făcea vorbăreț. Thérèse nu avea forța să discute. Nu se putea face nimic! ea era pe moarte, iar el îi refuza singurul lucru la care mai ținea pe lumea asta, prezența Annei… pentru câteva bancnote. Ea, care de bună voie renunțase la toată averea… zise pe nerăsuflate:

— De vreme ce las tot ce am…

— Oh! acum…

El se întrerupse prea târziu… Thérèse știa ce voise să-i spună: acum, când oricum ei o moșteneau… Ea îl străpunse cu o privire pe care el ar fi putut-o recunoaște, după cincisprezece ani…

— Vorbiți, copii… Nu vă mai aud.

— Dar vorbim, bunico.

— Credeam că doarme, zise Marie cu glasul slab. Și-și odihni capul pe pieptul lui Georges.

— Ai aerul unui mort, dragul meu, așa cum stai cu ochii închiși… Știi că mama insistă să vii s-o vezi încă o dată? Ah! am găsit mijlocul de a te trezi. A făgăduit că de data aceasta n-o să mai facă o sincopă… Se pare că vrea să-ți încredințeze lucruri importante…

— Mă voi duce mâine, dacă-mi dă voie doctorul…

— Oh! ea are toate învoirile… Mă întreb ce-o vrea să-ți spună?… Ai să-mi reproduci…

El nu-i răspunse. Orologiul de la primărie suna cu bătăi

lungi. Din salonaș, bătrâna strigă:

— Ora unsprezece! Georges, te dau afară.

El nu știa că în fiecare seară, plecând, o trezea pe Thérèse și că ea îi urmărea până departe zgomotul pașilor prin târgul adormit, la auzul cărora toți câinii lătrau dintr-o dată. În aceste ultime trei zile căzuse o slabă ninsoare, dar se topise repede în contact cu pământul. Strălucea însă slab pe acoperișuri. Mâine o va revedea pe Thérèse. Thérèse nu va pleca din această lume înainte ca Georges să-i încredințeze ceea ce îl frământa de atâtea zile: „Îi voi spune…" își înălță privirea spre stelele nopții de iarnă. Ce-o să-i spună? Că va putea adormi fără nicio grijă în privința lui; că ea nu-i făcuse niciun rău, că nu făcuse nimănuia niciun rău; că aceasta era menirea ei, să pătrundă adânc în inimile pe jumătate moarte, pentru a le tulbura; că izbutea să foreze până în străfundul unei ființe, și atunci aceasta era sigură că va rodi… Ah! ce importanță avea pentru el Marie sau oricare altă femeie, Saint-Clair sau Paris, șantierele sau fabricile de cherestea ale tatălui său, Facultatea de drept? De la izvorul acesta pe care Thérèse l-a ajutat să țâșnească în el trebuia să pornească el… Da, de la această durere, de la acest elan mereu întrerupt către o pasiune nesfârșită… Niciodată nu va mai fi mulțumit de el însuși, niciodată satisfăcut… Va învăța să cunoască limitele dincolo de care se întinde această pasiune nesfârșită… Oribilele noastre fapte mărunte și obscure zămislite în singurătate și într-o pace deplină ne caracterizează mai bine decât marile crime…

Așa visa Georges în noaptea aceasta când pasul lui răsuna între zidurile caselor din târgul pustiu.

. . . . . .

— Te aștept pe palier, zise acru Marie. Să nu stai mai mult de cinci minute: ordin de la doctor! După cinci minute, intru.

Georges simți că ura glasul femeii acesteia alături de care va trebui să trăiască și să moară. Împinse ușa. Thérèse stătea în fața unui foc cu flăcări înalte. Lui i se păru la început că se îngrășase; avea obrajii plini (numai

dacă nu era o ușoară umflare). Ochii păreau mai mici. Lângă ea, pe măsuța cu picior, se aflau un clopoțel, fiole, o ceașcă pe jumătate goală. Nu se închiseseră încă obloanele și geamurile erau negre.

Thérèse îi aruncă doar o privire furișă pe care repede și-o îndepărtă… El îi sărutase mâna, zâmbea. Dar ea părea preocupată de ceva și-și mușca buzele de parcă nu-și găsea cuvintele, iar el tăcea gândindu-se că ea trebuia să vorbească prima.

— Iată… dar mai întâi, făgăduiește-mi… E vorba… N-aș fi îndrăznit niciodată… Își înălță spre Georges o privire neliniștită: Totul depinde de dumneata. Tatăl dumitale are camioane, nu-i așa?

El crezu că debitează.

— De ce camioane?

— Pentru că el a mai condus camioane mari… Da, logodnicul Annei… Dacă tatăl dumitale l-ar putea angaja… Are referințe foarte bune. Și atunci, atunci n-aș pierde-o pe fetiță… Nu îndrăznesc să sper, ar fi prea frumos!

Ea căuta cu ardoare să ghicească expresia lui Georges. El nu părea mulțumit. De ce avea fața crispată?

— Dacă cererea mea te necăjește…

El se împotrivi:

— Nu, deloc! O să vorbească despre lucrul acesta cu tatăl său. Nu credea că deocamdată ar exista vreun loc liber. Dar până atunci ar găsi ei ce să-i dea de lucru băiatului acestuia… Ea scoase un oftat de fericire și-l privi pe Georges. El avea capul plecat, un aer viclean de câine rău, ca în noaptea aceea în strada du Bac… O voce îndepărtată, înăbușită de distanță, îi repeta Thérèsei: „Este el, pentru ultima oară! Este el, băiatul mult iubit…” Georges! Ce rău îi mai făcuse iarăși, de o privea cu ochii aceștia suferinzi? El văzu neliniștea Thérèsei. Sosise momentul să-i spună ce hotărâse și ceea ce, de altfel, ea n-o să mai înțeleagă. Începu:

— Nu, nu mi-ați făcut rău…

Dar iată că uitase celelalte cuvinte.

Atunci, la întâmplare, îi puse această întrebare:

— O să dormiți acum?

Marie deschise ușa și-i spuse că cele cinci minute trecuseră. Rezemată de pervazul ușii, îi văzu pe Georges, în picioare, ușor aplecat spre fotoliul Thérèsei, care nu se vedea. El părea să n-o fi auzit pe Marie și își repetă întrebarea:

— O să dormiți? Da?

Bolnava dădu din cap: nu mai putea dormi pentru că se sufoca. Timpul pare lung în beznă.

— Citiți vreo carte?

Nu, nu mai putea citi.

— Nu fac nimic. Ascult cum se scurg orele. Aștept sfârșitul vieții…

— Vreți să spuneți sfârșitul nopții?

Dintr-o dată ea îi apucă mâinile. Doar câteva secunde izbuti să susțină focul acestei priviri tandre și disperate.

— Da, copilul meu: sfârșitul vieții, sfârșitul nopții.

SĂRUTUL DAT LEPROSULUI

ROMAN

Lui Louis Artus.
admiratorul și prietenul său.
F. M.

I

Întins în patul său, Jean Péloueyre deschise ochii. Împrejurul casei țârâiau greierii. Lumina se strecura printre storuri ca un fluid de metal. Jean Péloueyre își simți gura amară; se ridică. Era atât de mic, încât oglinda scundă dintre ferestre îl, răsfrânse chipul demn de milă, obrajii scofâlciți, nasul lung cu vârful roșu ascuțit și parcă subțiat – ca zaharicalele acelea lunguiețe care se împuținează pe măsură ce copiii răbdători le sug. Părul tuns scurt înainta într-un unghi ascuțit spre fruntea, de pe acum zbârcită: o strâmbătură îi dezveli gingiile cu dinții stricați. Cu toate că niciodată nu se urâse într-atât, el își adresă cuvinte pline de milă: „Ieși, plimbă-te, biet Jean Péloueyre!” și își mângâie cu mâna o falcă prost bărbierită. Dar cum să iasă fără să-și trezească tatăl? Domnul Jérôme Péloueyre poruncise ca între orele unu și patru să domnească o liniște desăvârșită: acest timp consacrat odihnei sale îl ajuta să nu piară din pricina insomniilor nocturne. În timpul siestei casa amorțea: nicio ușă n-avea voie să se închidă sau să se deschidă, nicio vorbă, niciun strănut nu trebuia să tulbure tăcerea aceasta copleșitoare întru menținerea căreia, după zece ani de rugăminți și de văicăreli, el îl dresase pe Jean, pe servitori, ba chiar și pe trecătorii obișnuiți acum să vorbească în șoaptă pe sub fereastra casei. Cabrioletele trebuiau să facă un ocol ca să nu treacă prin fața porții sale. Cu toată această complicitate care-i ocrotea somnul, abia trezit, domnul Jérôme dădea vina pe un zgomot de farfurii, un lătrat sau o tuse. Era oare convins că liniștea absolută i-ar fi asigurat un repaus nesfârșit, legat de moarte, precum fluviul de ocean? Mereu supărat că s-a trezit, și tremurând de frig chiar și pe caniculă, își lua o carte și se așeza în fața

focului din bucătărie; capul lui chel reflecta flacăra; Cadette își vedea de treabă, atentă la sosurile ei, neocupându-se de stăpân mai mult decât de șuncile atârnate de grindă. El, dimpotrivă, o studia pe bătrâna țărancă, admirând faptul că, deși născută sub domnia lui Louis Philippe, din revoluțiile, războaiele și atâtea alte evenimente istorice nu reținuse nimic, singura ei preocupare fiind doar porcul pe care-l hrănea și a cărui tăiere, la fiecare Crăciun, îi umezea ochii urduroși cu lacrimi meschine.

În ciuda siestei părintești, arșița de afară îi îmbia pe Jean Péloueyre; mai întâi ea îi asigura singurătatea: Jean se putea strecura de-a lungul dârei subțiri de umbră a caselor, fără ca din pragurile în care coseau fetele să mai izbucnească hohote de râs. Fuga sa rușinoasă stârnea bătaia de joc a femeilor; dar de dormeau încă până aproape de orele două după-amiază, înădușite și scâncind ușor din pricina muștelor. Deschise, deci, fără s-c facă să scârțâie, ușa unsă, și străbătu vestibulul în care dulapurile din perete își revărsau izul lor de dulcețuri și mucegai, iar bucătăria duhorile de untură. Espadrilele lui erau, parcă, un adaos la liniște. Luă de sub un cap de mistreț pușca veche, calibru 24, cunoscută de toate coțofenele din canton: Jean Péloueyre era un dușman declarat al coțofenelor. Mai multe generații își lăsaseră bastoanele de trestie într-un suport agățat în perete: bastonul-pușcă al unchiului Ousilanne, fratele bunicului, bastonul-undiță și bastonul cu sabie al bunicului Lapeignine și multe alte bastoane ale căror vârfuri cu ținte de metal aminteau de vacanțele petrecute la Bagnéres-de-Bigorre. Un bâtlan împăiat împodobea o policioară.

Jean ieși. Ca apa unei piscine, căldura se deschise și se închise în urma lui. O clipă se gândi să o ia spre locul unde, înainte de a străbate târgușorul, pârâul își aduna sub o pădurice de anini boarea rece, mirosul izvoarelor. În ajun însă țânțarii de aici nu-i dăduseră pace, iar el dorea să schimbe o vorbă cu o ființă vie. Atunci se îndreptă spre locuința doctorului Pieuchon, al cărui fiu, Robert, student

la medicină, sosise în vacanță chiar în dimineața aceea.

Nimic nu viețuia, nimic nu părea să trăiască, doar, printre obloanele pe jumătate închise, soarele reflecta câteodată ochelarii ridicați pe fruntea vreunei bătrâne. Jean Péloueyre înainta între două ziduri ce nu lăsau să se vadă nicio grădină. Porțiunea aceasta de drum îi era dragă, pentru că niciun ochi nu-l putea descoperi aici și pentru că putea să mediteze în voie. A medita însemna pentru el a-și încrunta fruntea gesticulând, râzând, declamând versuri – o întreagă pantomimă, de care-și bătea joc tot târgul. Aici, arborii îngăduitori îi ocroteau colocviile solitare. Ah, și totuși cât i-ar fi schimbat cu învălmășeala străzilor unui mare oraș, unde puteai vorbi de unul singur, fără ca trecătorii să-și întoarcă privirile! Cel puțin așa îi spunea Daniel Trasis în scrisorile pe care i le trimitea. La Paris, acest prieten, în pofida voinței familiei, se „lansase în literatură”. Jean și-l închipuia ghemuindu-și trupul, plonjând apoi în îmbulzeala pariziană, afundându-se în ea ca un scafandru; desigur el înotă acum cu sufletul la gură… către țeluri precise: avere, glorie, dragoste – toate fructele oprite gurii tale, Jean Péloueyre!

Cu pași tăcuți, intră pe poarta doctorului. Slujnica îi spuse că stăpânii luau masa în oraș. Jean se hotărî să-l aștepte pe tânărul Pieuchon, a cărui cameră dădea spre vestibul. Această încăpere îi semăna într-atât, încât, văzând-o, nu mai doreai să cunoști gazda: pe pereți o poliță cu pipe, afișe de baluri studențești; pe masă, un cap de mort jicnit cu o pipă scurtă; cărți cumpărate pentru vacanță: *Afrodita, Orgia latină, Grădina supliciilor, Jurnalul unei cameriste, Pagini alese* de Nietzsche îi atraseră atenția lui Jean: le frunzări. Un iz de îmbrăcăminte purtată de un student pe timp de vară venea dinspre cufărul deschis. Atunci Jean Péloueyre citi aceste rânduri: *„Ce este bun? Tot ceea ce exaltă la om sentimentul puterii, voința de putere, puterea chiar. Ce este rău? Tot ce își are rădăcina în slăbiciune. Cei slabi și cei ratați să piară! Ba*

chiar să fie ajutați să dispară! Ce e mai vătămător decât oricare alt viciu? Mila pe care o simte omul de acțiune față de declasați și de cei slabi: creștinismul.”

Jean Péloueyre puse cartea la loc; cuvintele pătrundeau în el, așa cum arșița unei după-amiezi intră într-o încăpere în care ai deschis obloanele. Din instinct, se duse într-adevăr la fereastră, lăsă camera prietenului său pradă văpăii cerești, apoi reciti fraza cumplită. Închise ochii, îi redeschise, se privi în oglindă: Ah! tristă figură de locuitor al landei, pipernicit și viclean, de „omuleț al landei”, cum i se spunea la colegiu, trist trup în care adolescența nu știuse să săvârșească obișnuitul miracol, jalnic vânat pentru puțul sacru al Spartei! Se revăzu la vârsta de cinci ani la pension: în ciuda înaltei poziții sociale a familiei Péloueyre, locul întâi, notele bune erau acordate băieților cu păr buclat și frumoși. Își aminti de lucrarea aceea orală, când, citind mai bine decât oricare altul, fusese totuși notat ultimul. Uneori Jean Péloueyre se întreba dacă mama sa, care murise de tuberculoză și pe care el n-o cunoscuse, îl iubise. Tatăl său îl îndrăgea ca pe o dureroasă răsfrângere a lui însuși, ca pe umbra sa firavă în acest univers, pe care el îl străbătea în papuci, sau stând întins în fundul unui alcov mirosind a valeriană și a eter. Sora mai mare a domnului Jérôme, mătușa lui Jean, l-ar fi urât cu siguranță pe acest băiat, dar veneratia pe care i-o purta fiului său Fernand Cazenave, bărbatul de vază, președintele Consiliului general, în a cărui casă locuia, în orașul B… – adorația aceasta o absorbea într-atât, încât ceilalți treceau neobservați; nu-i vedea; uneori totuși, printr-un surâs, sau printr-un cuvânt, ea îl scotea din neant pe Jean Péloueyre, pentru că, în calculele ei, acest fiu zămislit dintr-un tată bolnăvicios, această biată creatură, sortită celibatului și unei morți premature, putea canaliza averea familiei Péloueyre în folosul lui Fernand Cazenave. Jean măsură dintr-o singură privire deșertul vieții sale. Cei trei ani de colegiu îi petrecuse în prietenii tăinuite cu strășnicie; nici acest prieten Daniel Trasis, nici acest abate, profesor de retorică, nu înțeleseseră privirile lui de

câine rătăcit.

Jean Péloueyre deschise volumul lui Nietzsche la o altă pagină; citi pe nerăsuflate aforismul 260, cu titlul *Dincolo de bine și de rău,* din care se puteau desprinde două morale: una pentru stăpâni și alta pentru sclavi. Își privea chipul pârlit de razele soarelui fără ca prin aceasta să pară mai puțin palid, repeta cuvintele lui Nietzsche, se pătrundea de sensul lor, le auzea vuind în el ca un vânt puternic de octombrie. O clipă crezu că își vede la picioare, ca pe un arbore dezrădăcinat, Credința sa. Nu cumva Credința sa zăcea acolo sub arșița zilei? Nu, nu, arborele o mai strângea încă prin mii de rădăcini. După trecerea furtunii, Jean Péloueyre își regăsi în suflet umbra iubită, misterul ocrotit de frunzișul stufos și din nou neclintit. Dar el descoperi brusc că religia era pentru el mai ales un refugiu. Ea îi oferea acestui orfan slut o noapte consolatoare. Cineva, pe altar, ținea locul prietenilor pe care nu-i avusese, iar Sfânta Fecioară era învestită cu evlavia, pe care el ar fi acordat-o mamei sale adevărate. Toate gândurile ascunse care-l sufocau se revărsau în confesional sau în mutele sale rugăciuni din asfințit, când naosul întunecat al bisericii adună toată răcoarea din univers. Atunci vasul de sticlă al inimii sale se spărgea la picioare invizibile. Oare, dacă ar fi avut buclele lui Daniel Trasis, acest chip pe care, încă de când era copil, femeile n-au încetat să-l îndrăgească, Jean Péloueyre s-ar mai fi amestecat cu turma fetelor bătrâne și a servitoarelor? Semăna cu sclavii aceștia descriși de Nietzsche; descoperea în el trăsăturile omului umil; purta pe chip o osândă inevitabilă; toată ființa lui era construită pentru neizbândă – ca tatăl său, de altfel, ca tatăl său, credincios și el, dar cu noțiuni teologice mai solide decât ale lui Jean și, până nu de mult încă, un cititor asiduu al Sfântului Augustin și al Sfântului Toma d’Aquino. Jean, mai puțin preocupat de doctrină și practicând o religie de exaltare, admira faptul că învățătura tatălui său fusese în primul rând rațională. Cu toate acestea își reamintea fraza pe

care tatăl său i-o repeta adesea: „Fără credință, ce-aș fi devenit oare?” Și totuși credința aceasta nu-l stăpânea într-atât, încât să rişte un gutural ascultând slujba de la biserică. La marile sărbători, domnul Jérôme era instalat în sacristia supraîncălzită, de unde urmărea, înfofolit, ceremonia religioasă.

Jean Péloueyre ieși. Iată-l din nou mergând și gesticulând, proteguit de zidurile oarbe și de îngăduința mută a arborilor; uneori se prefăcea că-și pierde credința: pluta care îl susținuse la suprafața vieții se scufunda brusc. Nimic! Nimic! Savura această absență:. Reminiscențe școlărești îi năvăleau pe buze: *„.. Nenorocirea vii-e mai mare decât nădejdea... Da, te slăvesc, o, Cerule, pentru neclintirea ta...”* Puțin mai târziu le demonstra arborilor, grămezilor de pietre, zidurilor că printre creștini există și stăpâni și că sfinții, marile Ordine, întreaga Biserică universală constituie o minunată pildă de voință și de putere.

Frământat de atâtea gânduri, Jean nu-și reveni la realitate decât în clipa în care își auzi zgomotul pașilor în vestibul – zgomot care la primul etaj stârni un geamăt; un glas plângăreț și somnoros o striga pe Cadette; atunci tipicii servitoarei se târșiră în bucătărie; câinele lătră; obloanele fură date în lături: trezirea domnului Jérôme dezmorțea casa. Era ora ochilor săi umflați, a gurii sale amare, când teoria sa despre lume atingea punctul cel mai întunecos.

Jean Péloueyre se refugie în „salonul de musafiri”, la fel de răcoros ca o pivniță. Fâșii din tapetul mucegăit lăsau să se vadă silitra zidurilor. Nicio pendulă nu împărțea aici timpul pentru nicio ureche omenească. El se cufundă într-un fotoliu capitonat, privi în adâncul sufletului locul unde credința sa suferea și se umplea de neliniște. O muscă bâzâia, se așeza. Atunci se auzi un cocoș cântând – apoi un scurt ciripit de păsărele – apoi din nou un cocoș... ceasul bătu jumătatea de oră – un cocoș... mai mulți cocoși... Dormi până la ora atât de plăcută când, de obicei, luând-o

pe străzi lăturalnice, ajungea în dreptul celei mai scunde uși a bisericii și se strecura în întunecimea îmbălsămată. Să nu se mai ducă, așadar la întâlnirea aceea – singura care i-ar fi putut fi vreodată acordată acestei molii numită Jean Péloueyre? Nu se duse, dar coborî în grădină, unde soarele în asfințit îl făcu să spună: „căldura se înmoaie”. Fluturi albi zburau. Nepotul Cadettei uda lăptucile – un vlăjgan frumos, cu picioarele goale în saboți, îndrăgitul fetelor, și pe care Jean Péloueyre îl ocolea, fiindu-i jenă că-i este stăpân. Oare nu el, pipernicitul, ar fi trebuit să-l servească pe acest triumfător și tânăr zeu al grădinilor de zarzavat? N-avea curajul să-i zâmbească nici măcar de la distanță; față de țărani timiditatea lui era atât de puternică încât îl paraliza. De mai multe ori încercase să-l ajute pe preot la munca de ocrotire a săracilor, la cercul de studii, dar totdeauna stânjenit de rușine, dezorientat, ținta batjocurii, se retrăsese în noaptea lui.

În acest timp domnul Jérôme se plimba pe aleea mărginită de peri tăiați în formă de fuior, de heliotropi, de rezeda, de mușcate, al căror parfum nu se mai simțea din pricina unei uriașe coroane de tei înflorit, care îmbălsăma cu mireasma sa pământul și cerul. Domnul Jérôme își târșea picioarele. Manșetele pantalonilor îi erau prinse între gleznă și pantof. Pălăria sa de pai fără formă era garnisită cu moar. Pe umeri avea o pelerină veche tricotată, uitată de sora sa. Jean recunoscu în mâinile părintești un volum de Montaigne. Desigur, *Eseurile,* ca o religie a sa, îi furnizau subterfugii pentru a-și aureola cu numele de înțelepciune renunțarea la orice izbândă. Da, da, își repeta Jean Péloueyre, acest biet om numea când stoicism, când resemnare creștinească nemărginitul eșec al vieții sale. Ah! Cât de lucid se simțea Jean! Iubindu-și și deplângându-și tatăl, ca în clipa de față, el îl disprețuia! Bolnavul se tângui: junghiuri în ceafă, o stare de sufocare, senzație de vomă… Un arendaș, Duberne d’Hourtinat, care forțase poarta, îi cerea o nouă încăpere în care să instaleze șifonierul fetei sale măritate! Unde să zacă în liniște? Unde

să poată muri în pace? Și culmea, ziua care urmă era o joi, zi de târg în piața satului și totodată ziua invaziei: sora sa, Félicité Cazenave, împreună cu nepotul său, vor pune stăpânire pe casă; o dată eu zorii acestei zile nefaste, animalele adunate în piață îl vor trezi pe bolnav; duduind în fața porții, automobilul familiei Cazenave va anunța prezența pacostei săptămânale. Mătușa Félicité va da buzna în bucătărie, va da peste cap regimul fratelui său, în numele regimului fiului său… O dată cu seara, cei doi o vor lăsa pe Cadette plângând iar pe stăpânul ei abia respirând.

Slugarnic și laș în fața inamicului, domnul Jérôme nutrea în taină să se răzbune. De atâtea ori bombănise că „o să-i arate el” familiei Cazenave, încât în ziua aceasta Jean Péloueyre nu dădu nicio atenție vorbelor pe care i le strecură tatăl său: „O să le jucăm o festă, Jean, numai să vrei tu să intri în joc… Dar o să vrei?” Jean, cu gândul la mii de leghe depărtare de familia Cazenave, zâmbi. În acest timp, tatăl îl privi cu luare aminte și îi spuse:

— Ar trebui să te porți mai îngrijit la vârsta ta; cât de neglijent ești, dragul meu!

Deși până acum domnul Jérôme nu-i dovedise niciodată că s-ar preocupa de ținuta sa, Jean Péloueyre nu-l întrebă nimic; nu presimțea nimic din ce se pregătea cu privire la schimbarea sorții sale; luase volumul lui Montaigne din mâinile părintești și citea această frază: „În ceea ce mă privește, sunt pentru viața umilă, obscură și tăcută…!” Ah! Da, viața lor era așa cum și-o doreau: umilă, obscură și tăcută! Cei doi Péloueyre priveau cum o boare de vânt vălurea apa din cisternă, agitată de mormolocii adunați în jurul unei cârtițe moarte. Domnului Jérôme i se păru că-l pătrunde umezeala serii; se îndreptă spre casă. În fundul grădinii, neavând ce face, Jean își vârî capul prin deschizătura unei porți tainice dând într-o ulicioară. Cum îl văzu, nepotul Cadettei, care ținea strâns la pieptu-i o fetișcană, o lăsă din mâini cum lași să-ți cadă un fruct.

II

În noaptea aceea Jean Péloueyre nu închise ochii. Ferestrele camerei sale erau deschise spre noaptea lăptoasă – noapte mai zgomotoasă decât ziua, din pricina orăcăitului din bălți. Dar mai ales cocoșii nu-și încetaseră cântecul decât o dată cu zorii, obosiți de a fi salutat obscura și înșelătoarea lumină a stelelor. Cei din târg îi vestesc pe cei din ferme care, din aproape în aproape, răspund: „E-un strigăt repetat de mii de santinele…” Jean veghea, legănându-se în muzica acestui vers murmurat printre dinți, la nesfârșit. Ferestrele fragmentau azurul mistuit de aștri. Jean se ridica în picioarele goale, privea constelațiile, le spunea pe nume, preocupat tot timpul de problema ivită în ajun: aderase oare la o metafizică, sau la un sistem de consolări ingenioase? Neîndoios, printre marile spirite, existau credincioși. Dar oare Chateaubriand a șovăit vreodată să-și riște nemurirea pentru o mângâiere? Barbey d’Aurevilly[5] de câte ori nu l-a trădat pe Fiul Omului pentru un sărut? N-au triumfat ei în aceeași măsură în care și-au trădat dumnezeul?

O dată cu zorile, sfâșietoarele guițări ale purcelușilor îl treziră pe Jean. Ca în fiecare joi el se feri să împingă obloanele, pentru a nu fi văzut de lumea din piață. Pe trotuar, proptită de fereastră, doamna Bourideys, nevasta băcanului, o opri pe Noémi d’Artiailh, întrebând-o dacă mâncase de dimineață. Jean Péloueyre îi arunca priviri lacome acestei Noémi, care avea șaptesprezece ani. Capul ei, împodobit cu un păr castaniu și buclat ca al unui înger spaniol, nu era făcut pentru un trup atât de bondoc, dar lui Jean îi plăcea contrastul dintre trupul tânăr, vânjos și

[5] Scriitor francez (1808−1889).

butucănos și chipul serafic, care le îndemna pe femei să afirme că Noémi d'Artiailh era frumoasă ca o cadră. Madonă a lui Raphael, chiar dacă era bondoacă, ea trezea în Jean cele mai frumoase și cele mai urâte sentimente, îl îndemna la gânduri sublime, ca și la desfătări josnice. De pe acum gâtul, umerii ei gingași luceau de sudoare. Genele abia schițate accentuau și mai mult puritatea pleoapelor lungi și încercănate: un chip încă scăldat în aburul copilăriei, buze virginale de copil – și, dintr-o dată, aceste mâini vânjoase de băiat, aceste pulpe strânse în șireturi pe care, deasupra călcâiului, trebuia totuși să le numești glezne! Jean Péloueyre se uita pe furiș la acest înger; nepotul Cadettei, da, el putea s-o privească în față: băieților frumoși, chiar și celor din popor, le era îngăduit să se uite la toate fetele. Pe când el abia dacă îndrăznea să adulmece la liturghia de duminică, pe când ea traversa biserica atingându-i scaunul, aerul vălurit de rochia de percal, mirosul de săpun și de rufărie curată. Jean Péloueyre oftă, își trase pe el cămașa din ajun, aceeași pe care o purtase și cu o zi mai înainte.. Trupul său nu merita nicio îngrijire; pentru spălat se folosea de o cană de apă, pe care o pitea într-un lighean minuscul, ca să n-o spargă când lăsa în jos capacul comodei. Sub teiul din grădină nu-și spuse rugăciunea, dar citi ziarul în așa fel, încât nepotul Cadettei să nu-i vadă chipul. Fluiera, nemernicul! Cu o garoafă roșie la ureche, era împodobit și ferchezuit ca un cocoșel. Pantalonii violeți îi erau strânși la mijloc cu o curea. Jean Péloueyre îl ura în mod josnic, și urându-l îi provoca scârbă. Gândul că, o dată cu timpul, băiatul acesta va deveni un țărănoi hidos, în vreme ce alt băiat, tot așa de bine, va uda lăptucile, așa cum alți fluturi albi vor zbura la fel ca cei din această dimineață – nu-l consola. „O, sufletul meu, își zise Jean Péloueyre, sufletul meu, în dimineața aceasta de vară, mai urât chiar decât propriu-mi chip!"

Din casă îi parveni glasul pițigăiat al preotului. Oare ce uneltea la această oră, care nu era a vizitei sale de fiecare zi? Și mai ales astăzi, cum de avea curajul să riște o

întâlnire cu Fernand Cazenave, pe care-l apuca furia ori de câte ori zărea o față bisericească? Ascuns după un tei Jean Péloueyre îl văzu pe Fernand trecând în pas de marș, așa cum făcea întotdeauna cu cinci minute înainte de ora mesei. Mama sa îl urma gâfâind. Trupul ei voluminos, bine înfipt pe picioare, pieptul rotund, capul de bătrână Junonă atașat de sâni – toată această solidă mașină, dezechilibrată, uzată, asculta de ordinele fiului iubit, ca un mecanism, pe care simpla apăsare a unui buton îl punea în mișcare. Consilierul binevoi să se oprească ca s-o aștepte; își șterse cu batista fruntea șiroind de sudoare și fâșia de piele dinăuntrul pălăriei. Zeu încruntat, transpira în haina de alpaca. Sub lentila ochelarilor, ochii săi metalici nu reflectau nimic omenesc. Mama sa îi croia drum călcând peste oameni ca peste crengi. Se zice că într-o zi ar fi spus: „Dacă Fernand se-nsoară, nora mea va muri”. Nicio noră nu și-a riscat viața, și care fată tânără ar fi consimțit să-l țesale și să-l hrănească pe acest slujbaș, obișnuit, la peste cincizeci de ani, să fie tratat ca un copil? Clopotul, anunțând slujba de la biserică, răsună în dogoarea dimineții. Jean Péloueyre îl auzi pe consilier tunând: „Clopote scârboase”.

Nu se strecură la masă decât în clipa în care, cu șervețelele legate de gât, mătușa sa și Fernand tronau pe scaunele înalte. Domnul Jérôme, în întârziere, se așeză cu fundul său rotofei și sfios, dar cu privirea ageră, și îndrăzni să afirme că întârziase din pricina preotului. Cu capul între umeri, familia Péloueyre aștepta furtuna care nu izbucni decât la friptura de berbec. Servindu-se primul, Fernand, Cazenave, cu furculița în aer, cerceta chipul mamei. Félicité mirosi bucata, o întoarse, apoi lăsă să-i scape următoarea sentință:

— Prea friptă!

Atunci cei doi își împinseră simultan farfuriile. Cadette apăru cu ochii ei de găină fugărită, își apără pulpa de berbec într-un jargon văicăreț, inutil vacarm, întrucât până la urmă consilierul tot se năpusti asupra cărnii prea fripte,

pentru a-și potoli foamea de lup. Cu burta plină, el se scuză că nu trecuse mai întâi să-l salute pe unchiul Péloueyre, dar zărise în vestibul o pălărie bisericească: familia Péloueyre știa că preoții îi produceau o repulsie fizica. Neridicându-și ochii, cu glasul său tărăgănat, domnul Jérôme spuse:

— Părintele a venit să-mi vorbească în legătură cu tine, Jean. Închipuie-ți că vrea să te însoare!

Fernand rânji și spuse că asta era o treabă neserioasă.

— De ce? Jean merge spre douăzeci și trei de ani.

Atunci Fernand Cazenave izbucni: pentru ce se amesteca popa ăsta? Cu ce drept își vâra nasul în treburile familiei? Pierzându-și orice măsură, el cuteză să întrebe în șoaptă dacă Jean era barem „bun de însurătoare”. Făcându-i cu ochiul, mamă-sa îl puse la punct pe mojic:

— Ar fi o mare fericire dacă Jean s-ar însura, zise ea. Casa asta are nevoie de o gospodină. Ah! neîndoios, fetele tinere au capricii ciudate și regimul lui Jérôme va fi nițel dat peste cap.

Potolit, Fernand o aproba. Sigur, Jean își putea întemeia o familie. Dar nu cumva se nenorocea? Scumpul de el, avea încă de pe acum obiceiurile sale, maniile sale, ca un adevărat burlac. Mătușa Félicité insinuă că fratele ei ar face bine, dacă va fi cazul, să nu locuiască împreună cu tânărul menaj. Evident, despărțirea îi va fi grea. Și ea îi reaminti de falsele plecări la liceu ale lui Jean, când, deși avea locul reținut, lenjeria preparată, trăsura în fața porții, tatăl său îl reținea în ultimul moment.

Neliniștit, dar convins că toată istoria asta în legătură cu căsătoria era o invenție răutăcioasă a domnului Jérôme, Jean, izolat în sine, își aminti într-adevăr de serile acelea din ziua de două octombrie când, în fața porții, aștepta sub ploaie trăsura veche ce urma să-l conducă, străbătând orașul Bazadais, spre pioasa clădire unde copiii landei, aplecați peste lexicoane, visează vânători de porumbei. Pe cufărul său, care mai înainte fusese al unui frate de-al bunicului, mai erau încă lipite fâșii de hârtie înflorată. Domnul Jérôme plângea cu sughițuri, simula un atac, atât

de mult se temea de spaima din clipa despărțirii! Cu siguranță că, încă de pe atunci, bietul om cerea să i se respecte liniștea, dar o liniște tulburată de această mică existență suferindă a lui Jean în preajma sa. Jean Péloueyre a studiat așadar cu preotul până la vârsta de cincisprezece ani, neducându-se la liceu decât pentru bacalaureat... De unde această bruscă fantezie de a-l căsători? Jean își reaminti cuvintele ciudate rostite de tatăl său în ajun, în grădină... dar de ce se neliniștea? Își repeta că un Jean Péloueyre nu era „bun de însurătoare". Cei doi Cazenave erau scrântiți dacă luau în tragic această farsă. Acum ei insistau să afle numele tinerei alese; ora siestei îi îngădui domnului Jérôme să ocolească toate întrebările. În pofida căldurii, cuplul rătăci prin grădină, în timp ce, neliniștit, retras în coridor, Jean le pândea convorbirea.

La zgomotul pornirii mașinii, care le anunța plecarea, bolnavul se trezi și, îndată ce recunoscu târșitul papucilor tatălui său, Jean intră în miasma de medicamente care îi îmbâcsea camera. În aerul irespirabil al acestei oficine, află el de intenția, cu totul serioasă, de a i se oferi o femeie, o femeie care se numea Noémi d'Artiailh. Oglinda răsfrânse trupul lui Jean, trup mai uscat decât ierburile landei incendiate. El îngână: „N-o să mă vrea", și se cutremură la auzul acestor cuvinte nemaipomenite: „A fost iscoditâ și n-a arătat nici o repulsie..." Cei din familia d'Artiailh își făuresc un vis frumos, nu pot crede într-o asemenea fericire. Dar Jean își scutură capul și cu brațele ridicate se apăra parcă de o vrajă. O fată tânără în brațele sale, de bună voie? Noémi de la slujba de duminică, Noémi căreia niciodată n-a îndrăznit să-i privească în față ochii semănând cu. Niște flori negre? Aerul vălurit de trupul ei misterios, când traversa tinda bisericii, Jean Péloueyre îl simțea arzându-i carnea ca pe singurul sărut pe care-l cunoscuse vreodată. Acum tatăl său își dădea pe față intențiile, care erau ale preotului: trebuia ca neamul Péloueyre să aibă urmași, pentru ca nimic din ce era al lor să nu intre pe mâinile mătușii Félicité sau ale lui Fernand Cazenave. Domnul Jérôme. Adaugă:

— Tu știi, când preotul vrea ceva, vrea cu adevărat.

Jean surâde, se strâmbă; colțul buzei sale tremură, apoi zise:

— O să-i fac scârbă.

Tatălui nuli trece prin cap să-l contrazică; cum n-a fost niciodată iubit, nu-și imaginează că fiul ar putea cunoaște această fericire. Din amabilitate însă îi reamintește virtuțile lui Noémi, pe care preotul o alesese dintre toate și care este exemplul de virtute al parohiei. Face parte din categoria celor care nu caută în căsătorie plăcerea trupească; femeie a datoriei, supusă lui Dumnezeu și soțului său, va fi asemenea mamelor care se mai întâlnesc încă și cărora nimic, în ciuda multiplelor nașteri, nu le știrbește candoarea neștiinței. Domnul Jérôme tușește, se înduioșează puțin.

— Știindu-te însurat și ferit de rapacitatea familiei Cazenave, aș muri liniștit… Preotul voia să treacă direct la fapte: Jean ar putea s-o vadă pe Noémi chiar a doua zi; fata ar putea să-l aștepte după dejun la casa parohială, unde doamna d'Artiailh va găsi un pretext pentru a-i lăsa împreună. Domnul Jérôme vorbea repede, enervat din pricina discuției inevitabile, a refuzului lui Jean, pe care trebuia să-l domine, și degetele îi tremurau. Jean, uluit, nu-și găsea cuvintele. Să simtă o astfel de groază, ce rușine! Nu sosise, oare, în sfârșit, clipa când să se desprindă de turma sclavilor și să se comporte ca un stăpân? Această singură clipă îi era dată ca să-și rupă lanțurile și să devină bărbat. Cum era presat să răspundă, el schiță un gest vag de consimțire. Mai târziu, gândindu-se la această clipă când i s-a înnodat destinul, el a recunoscut față de sine că ceea ce l-a decis au fost zece pagini de Nietzsche greșit înțelese. Plecă din cameră, lăsându-l pe domnul Jérôme uluit de o victorie atât de ușoară și nerăbdător să o anunțe la parohie.

În timp ce cobora scara Jean Péloueyre se și obișnui cu miracolul; se simțea în mod tainic mai puțin cast. Virgin, i se revelase că virginitatea sa nu va fi, poate, eternă. Întors spre sine, îndrăzni să evoce un chip și să-i fixeze cu

îndrăzneală ochii adânci; ah! era de-ajuns ca să leșine! Jean Péloueyre fu cuprins de dorința de a-și face o baie. Așa cum se întâmplă cu multe din băile din regiunea Gironde, cea a familiei Péloueyre era plină cu cartofi și Cadette trebui s-o golească.

După cină, Jean Péloueyre străbătu târgul. Se supraveghea să nu facă niciun gest și să nu vorbească de unul singur. Drept, ceremonios, saluta fiecare grup din fața porților, amuțit brusc la apropierea lui, ca broaștele într-o mlaștină; dar niciun râs nu izbucni. În sfârșit, ultimele case lăsate în urmă, pe drumul încă scăldat de lumina slabă a serii, între două șiruri de armate negre de pini care suflau asupra lui o respirație de etuvă, și ale căror mii de vaze umplute cu rășină îmbălsămau ca niște cădelnițe catedrala pădurii – el putu să râdă, să-și scuture umerii, să-și pocnească degetele, să strige: „Sunt un stăpân, un stăpân, un stăpân!” și să repete, scandând, acest distih: *„Prin ce resort ascuns, / prin ce înlănțuire / mi-aduse cerul astăzi / această izbăvire?”.*

III

Jean Péloueyre se teme ca discuția să nu lâncezească; frica de liniște îi împinge pe preot și pe doamna d'Artiailh să abordeze toate subiectele, să le risipească cu nesăbuință; curând n-or să mai aibă ce-și spune. Ca o floare de magnolia revărsată peste vază, rochia lui Noémi se învoaltă peste scaun. Acest vorbitor sărăcăcios, în care Dumnezeu e pretutindeni, pe toți pereții și pe șemineu, se impregnează cu parfumul ei de fată tânără, în ziua sălbatică de iulie – ca florile cu miros îmbătător pe care e bine să nu le ții în cameră în timpul nopții. Jean nu-și întoarce capul, doar ochii; o cercetează pe Noémi, coborâtă de pe piedestalul ei și care, văzută de atât de aproape, îi apare ca sub o lupă. Caută lacom imperfecțiunile, „fisurile" acestui viu și fermecător metal: la aripile nasului – puncte negre, la baza gâtului pielea era probabil arsă de o prea învechită tinctură de iod. Un cuvânt de-al preotului îi provoacă un râs scurt, dar îndeajuns pentru ca din șiragul alb al dinților, Jean Péloueyre să observe un canin cu smalțul fără luciu – îndoielnic. Examinarea aceasta împiedica ochii mari și adânci să se ridice asupra lui; poate că el o privea pe Noémi ca să nu-l privească ea pe el. Slavă Domnului! preotul știe să vorbească de unul singur și să predice fără șir. Cu toată rotunjimea trupului scund, nimic din ființa sa nu respiră jovialitate. În pofida corpolenței, austeritatea interioară transpare. Mai puțin înțeles de fermieri, este iubit de târg, unde, îndrumați de el mulți credincioși ating un nivel înalt și evoluat în viața spirituală. Așa cum se întâmplă adesea, omul acesta blând îi stăpânește pe toți. Nu e decât suavitate și căință, dar voința sa maleabilă nu se frânge niciodată. El convinge fetele cele mai frumoase

să nu se ducă la balul de duminică și ține piept cu blândețe tentativelor amoroase ale flăcăilor; nimeni nu știe că datorită lui încasatoarea de la poștă a fost oprită în pragul adulterului. Tot el a hotărât, așadar, că nu era bine ca Jean Péloueyre să rămână holtei, și ceea ce-l interesează în primul rând pe acest pastor este să facă totul ca locuința familiei Péloueyre să nu ajungă într-o zi casa familiei Cazenave; să facă totul ca lupul să nu se strecoare la stână.

Niciodată nu observase Jean cât de puternic respiră femeile; umflându-se, pieptul lui Noémi aproape că-i atingea bărbia. Fără să mai încerce să se prefacă, preotul se ridică zicând că acești scumpi copii voiau, poate, să-și facă vreo confidență și a invită pe doamna d'Artiailh să-i admire viitoarele renglote din grădină.

În încăperea întunecoasă ca pentru o experiență de entomologie n-a mai rămas acum decât bărbatul acesta mic și negricios, speriat în fața femele: fermecătoare. Jean Péloueyre nu se mai mișcă. Nu-și mai ridică ochii: zadarnic ar mai. Face-o; iată-l căzut în plasa privirilor oprite asupra lui. Fecioara măsoară din ochi larva aceasta care-i este sortită. Făt-frumosul cu chipuri mereu schimbătoare, tovarășul de vis al tuturor fetelor tinere – flăcăul acela, care, în timpul insomniilor, le oferă pieptul puternic și brațele ca o cingătoare – se pierde în lumina crepusculară a acestei parohii, se topește până nu mai rămâne decât, în ungherul cel mai întunecos al vorbitorului, greierele acesta leșinat. Ea își privește destinul știindu-l inevitabil: tânărul Péloueyre nu se refuză. Dacă părinții lui Noémi erau neliniștiți ca nu cumva tânărul să se răzgândească, nici prin gând nu le trecea că fiica lor s-ar putea împotrivi; nici ea nu se mai gândește la lucrul acesta. Trecuse un sfert de oră de când tot ceea ce trebuia să-i ofere viața se afla aici, rozându-și unghiile, frământându-se pe un scaun. El se ridică – acum pare și mai mic decât pe scaun – și vorbește, bolborosește o frază, pe care ea n-o aude și pe care el o repetă:

— Știu că nu sunt demn…

Ea se împotrivește:

— Vai! domnule…

El se lasă pradă unei nesăbuite crize de umilință, recunoaște că nu poate fi îndrăgit și nu-i cere decât îngăduința de a o iubi. Cuvintele îi vin, frazele se organizează. A așteptat până la vârsta de douăzeci și trei de ani, ca să-și analizeze inima în fața unei femei. Gesticulează de parcă sieși și-ar descrie minunatul suflet, și într-adevăr e ca și singur.

Noémi privea ușa și nu se mira; auzise întotdeauna spunându-se despre Jean Péloueyre: „E o figură, e puțin țicnit”. El vorbea și ușa rămânea închisă; totul era mort în această casă parohială, cu excepția acestui omuleț și a gesturilor lui. Pe Noémi o cuprinde neliniștea; dorința de a plânge o sufocă. Jean tăcu în sfârșit și. Ea se înfricoșă ca atunci când te afli într-o odaie în care știi că a intrat un liliac care se ascunde. Când preotul și doamna d’Artiailh reveniră, fata se aruncă de gâtul mamei fără să-și închipuie că această stare de exaltare putea fi luată drept o consimțire. Dar preotul îșI și freca obrazul de al lui Jean. Doamnele plecară singure ca să nu atâțe curiozitatea vecinelor. Printre obloanele închise, Jean Péloueyre văzu oare – lângă doamna d’Artiailh, slabă și fragilă și care se ținea de o parte, mai în urmă, așa cum fac câinii – rochia aceasta a lui Noémi puțin șifonată, care n-o să se mai învoalte, ceafa aceasta încovoiată, floare mai puțin vie, floare de pe acum tăiată?

Acest băiat sălbatic, obișnuit să se tupileze departe de lume și a cărui singură preocupare era să nu fie zărit, rămase mult timp năuc și uimit din pricina larmei care-l înconjura. Destinul îl smulgea din întuneric; ca o formulă magică, cuvintele lui Nietzsche răsturnaseră pereții celulei sale; cu gâtul înfundat în umeri și cu ochii clipind, ai fi zis că e o pasăre nocturnă căreia i s-a dat drumul să zboare ziua. Oamenii din preajmă se schimbaseră și ei: domnul Jérôme își neglija regimul alimentar, își reducea din timpul siestei ținându-se pe urmele preotului până la sacristie; cei doi Cazenave nu mai apărură joia, și nu-și manifestară

existența decât prin miile de zvonuri infame cu privire la firea lui Jean Péloueyre și la unele particularități care îl făceau, spuneau ei, inapt actului căsătoriei.

În adâncul umilinței sale, Jean Péloueyre era încântat de faptul că familia d'Artiailh putea fi, din pricina lui, invidiată. Toți spuneau că Noémi își merita pe deplin fericirea. Această foarte veche familie ajunsese la sapă de lemn. Harnicul domn d'Artiailh pierduse mare parte din avere în diverse afaceri, și nu-i era rușine că deținea un post la primărie; faptul că în ziua de Paști familia d'Artiailh a trebuit să-și concedieze slujnica nu mai era un secret. Jean Péloueyre se privea în oglindă și nu se mai găsea atât de hidos. Preotul umbla peste tot repetând că tânărul Péloueyre, dacă nu era prea arătos, rămânea unul dintre spiritele cele mai alese. Respectuoasa tăcere din fiecare seară a lui Noémi, când, așezat pe o canapea din salon, Jean Péloueyre se asculta vorbind, îl înclina pe băiat să creadă că, așa cum îi spusese și preotul, o fată serioasă apreciază la un logodnic mai ales calitățile lui spirituale. Își deschidea sufletul în fața ei, ca altădată în monoloagele sale; se strâmba, gesticula, recita versuri fără s-o prevină – și fata aceasta frumoasă, ghemuită într-un colț al canapelei i se părea la fel de înțelegătoare față de discursurile sale ca, altădată, arborii de pe aleea pustie. El merse până acolo cu confidențele încât îi vorbi și despre acest Nietzsche, care îi va obliga, poate, să-și revizuiască criteriile de bază ale vieții sale morale; Noémi își ștergea mâinile transpirate cu o batistuță cu buline și fixa ușa în dosul căreia părinții ei își vorbeau în șoaptă fără ca, slavă Domnului, ea să le înțeleagă spusele: clevetirile care circulau cu privire la viitorul ginere îl întristau pe bătrânul d'Artiailh, care, mințit și furat toată viața, era sigur că această aparentă revenire la bunăstare ascundea un dezastru. Dar, după doamna d'Artiailh toate aceste calomnii nu aveau alt temei decât reaua-credință a familiei Cazenave și rezerva pe care, fie din pricina religiei, fie din timiditate, Jean Péloueyre o avea față de femei, în liniștea clarului de lună orologiul bătea orele unsprezece; doamna

d’Artiailh deschidea ușa, fără să tușească sau să bată în prealabil, și era deznădăjduită surprinzându-i pe tineri într-o poziție care dădea de gândit. Își cerea scuze că deranja „turturelele” dar sosise, zicea ea, „ora stingerii”. Jean își atingea buzele de părul lui Noémi, apoi pornea în tovărășia umbrei sale de-a lungul caselor. Pasul său învingător trezea câinii de pază pe care luna nu-i lăsa să readoarmă, astfel încât, din pricina lui, târgul se umplea de zgomote, chiar și noaptea. Ciudat era că acum nu mai simțea nimic din tulburarea aceea când, la slujba de duminică, Noémi spinteca aerul cu rochia ei apretată. Își scutura capul nevoind să se gândească la această noapte de septembrie când ea i s-ar oferi. Noaptea aceasta nu va veni niciodată: va izbucni un război, va muri cineva, va fi un cutremur de pământ…

Îmbrăcată într-o cămășuță lungă de noapte, Noémi d’Artiailh își spunea rugăciunea în fața stelelor. Picioarele ei goale se complăceau pe pardoseala rece; pieptul ei delicat cerșea îndurarea nopții. Nu-și șterse lacrima care se rostogoli până în colțul gurii, o sorbi. Freamătul teilor și mireasma florilor se întâlneau cu calea laptelui. Pe cărarea aceasta cerească visele ei puțin zănatice nu mai hoinăreau. Greierii care țârâiau pe marginea gropilor lor îi aminteau de stăpânul ei. Într-o seară, întinsă peste cearșafuri și lăsându-se mângâiată de răsuflarea caldă a nopții, se pomeni năpădită mai întâi de un plâns făcut, apoi gemu mult timp și-și privi cu milă trupul cast neatins de nimeni, fremătând de viață, dar de o frăgezime vegetală. Oare, ce-i va face greierul? Ea știa că el avea dreptul la orice îmbrățișare și mai ales la îmbrățișarea aceea, misterioasă și cumplită, în urma căreia s-ar naște un copil, un Péloueyre micuț, negru și plăpând… Greierul, va sta cu ea toată viața, chiar și în așternut. Auzind-o plângând, mama sa intră în odaie (o, cămășuță de noapte brodată! o, păr împletit în codițe!) Fetița născoci că-i era groază de măritiș, că voia să se ducă la mânăstire. Doamna d’Artiailh n-o contrazise, dar o ținu în brațe până ce suspinele se

auziră din ce în ce mai slab. Apoi îi spuse că pentru astfel de chestiuni ar trebui să-l consulte pe mentorul ei; dar, oare, nu preotul îi alesese calea căsătoriei? Biet suflet casnic, numai dragoste și milă, Noémi era incapabilă să dea vreun răspuns. Nu citea romane; își slujea părinții, asculta; i se spusese că un bărbat nu trebuia să fie frumos, că unirea dintre doi oameni naște dragoste așa cum piersicul produce piersici…

Dar pentru a o convinge era de ajuns să i se repete această axiomă: *Tânărul Péloueyre nu se refuză!* Tânărul Péloueyre nu se refuză! Nu se refuză pământurile arendate, fermele, turmele de oi, argintăria, lenjeria pe care zece generații a rânduit-o cu grijă în garderoburile încăpătoare, înalte și parfumate, – înrudirea cu crema societății din landă! Tânărul Péloueyre nu se refuză!

IV

Pământul nu se cutremură; pe cer nu se arătă niciun semn, iar zorile acestei zile de marți a lunii septembrie revărsau o lumină blândă peste univers. Trebuiră să-l trezească pe Jean Péloueyre, care dormise un somn adânc. Lespezile vestibulului și piatra pragului fură acoperite cu ramuri de merișor, de laur și cu frunze de magnolia. Toate mirosurile casei dispărură sub mireasma acestui covor de flori bătătorit de picioare. Domnișoarele de onoare șopteau și, din pricina rochiilor, nu se așezau. Salonul Cavalerului roșu fu împodobit cu ghirlande de hârtie. Bucatele urmau să sosească, gata preparate, din orașul B… cu trenul de la ora trei. Pe toate drumurile veneau trăsuri încărcate cu familii înmănușate în alb. Soarele împrăștia reflexe în jobenurile țuguiate-ale domnilor cărora țăranii le admirau „coada de morun”.

Domnul Jérôme își dădu armele pe față: va rămâne în pat. Aceasta era metoda sa de a ignora înmormântările și nunțile familiilor din anturajul său. În astfel de împrejurări solemne el înghițea *o* pastilă, de cloral și trăgea perdelele. Se vorbea că în timpul agoniei nevestei sale, s-a culcat la etajul cel mai de sus al casei și, cu nasul în perete, n-a vrut să-și deschidă ochii decât în clipa când i s-a spus că ultima lopată de pământ acoperise coșciugul, că trenul ducea ultimul oaspete. În ziua cununiei fiului său, el n-o lăsă pe Cadette să deschidă obloanele în clipa în care Jean Péloueyre, verde și pierdut cu totul în fracul de cununie, îi ceru binecuvântarea.

Cumplită zi! Toată rușinea lui Jean Péloueyre îi revenise brusc. Deși cortegiul defila în vacarmul clopotelor, urechea sa fină de vânător nu pierduse niciunul din cuvintele de compătimire ale mulțimii; un tânăr murmura: „Ce păcat!”

Fetele tinere, cățărate pe scaune, pufneau în râs. Între altarul învăpăiat și larma gloatei, el se clătina, se agăța cu mâinile de catifeaua pupitrului de rugăciune. Nu privea, dar simțea fremătând lângă el trupul misterios al unei femei… Preotul citea, citea. Ah! dacă predica ar fi putut dura la nesfârșit! Dar soarele cernind confeti peste lespezile roase va asfinți, – apoi va începe domnia nopții revelatoare.

Din pricina căldurii, mâncărurile se stricaseră, una din languste mirosea urât. Înghețata din cupe se transformase într-o cremă gălbuie. Decât să fugă, muștele se lăsau mai curând strivite peste fursecuri, iar femeile corpolente sufereau din pricina corsetelor: transpirația abundentă inunda, fără putință de stăvilire, corsajele.

Doar masa copiilor tresălta de bucurie. Din adâncul prăpastiei sale, Jean Péloueyre spiona chipurile: oare ce-i șoptea Fernand Cazenave unui unchi al lui Noémi? Ca un surdomut, Jean ghicea fraza după mișcarea buzelor: „Dacă ne-ar fi ascultat, ar fi putut evita această nenorocire, dar în situația noastră era delicat să intervenim…”

V

Camera acestei pensiuni din Arcachon avea mobilă din imitație de bambus. Nicio învelitoare nu ascundea obiectele de toaletă de. Sub lavoar, iar tapetul de pe pereți avea urme de țânțari striviți. Prin fereastra deschisă, boarea venind dinspre bazin mirosea a pește, a alge și a soare. Bâzâitul unui motor se auzea pierzându-se spre canale. În perdelele de creton doi îngeri păzitori își ascundeau fețele rușinate Jean Péloueyre trebui să se zbată mult timp, mai întâi împotriva proprie-i sale stări ca de gheață, apoi cu o moartă. Spre ziuă un geamăt surd marcă sfârșitul unei lupte care durase șase ore. Năpădit de sudoare, Jean Péloueyre nu îndrăzni să facă nicio mișcare – mai respingător decât. Un vierme lângă cadavrul în sfârșit abandonat.

Ea arăta ca o martiră adormită. Pletele-i lipite de frunte, ca în agonie, făceau ca fața ei de copil bătut să pară și mai gingașă. Mâinile încrucișate peste pieptul nevinovat strângeau scapularul cam decolorat și iconițele sfințite.

Ar fi trebuit să acopere cu sărutări aceste picioare, să ia în brațe acest trup și, fără să-l trezească, ținându-l la piept, să alerge cu el spre largul mării și să-l sloboadă în spuma neprihănită.

VI

Deși un bilet de tren în circuit îi obliga să lipsească trei săptămâni, la zece zile după căsătorie ei se întoarseră la adăpostul casei Péloueyre. Târgul fu cuprins de rumoare, iar familia Cazenave nerăbdătoare până joi, alergă și cercetă obrazul lui Noémi. Dar tânără femeie nu lăsă să se vadă nimic din ce avea pe inimă. Familia d'Artiailh și preotul stăviliră de altfel clevetirile: turturelele aleseseră – ziceau ei – pacea căminului părintesc în locul zarvei din marile hoteluri și din gări. Ieșind de la liturghia de duminică, Noémi, foarte gătită, strânse mâinile surâzând: râdea, deci era fericită. Stăruința cu care se ducea la slujba zilnică dădea totuși de gândit. Femeile observară că mâinile ei, chiar și după împărtășanie, nu se dezlipeau de pe chipul slăbit și trist. După aerul ei abătut s-a tras concluzia că Noémi era însărcinată. Mătușa Félicité apăru într-o zi și cercetă cu ochi furișii mijlocul tinerei femei. Dar o discuție între patru ochi cu Cadette – bătrân augur care supraveghea spălatul rufelor – o liniști. Din clipa aceea crezu că e mai bine să stea la distanță nevoind, zicea ea, să dea impresia că aprobă prin prezența sa o unire monstruoasă, uneltită de preoți. Își pregătea reapariția o dată cu primele izbucniri ale unei drame de neînlăturat.

În acest timp pe domnul Jérôme îl uluia faptul că noră-sa îl îngrijea cu devotamentul unei surori de la Saint-Vincent-de-Paul. La ora prescrisă, ea îi aducea fiecare medicament, îi întocmea masa după un regim strict și, cu o blândă autoritate, îi obliga pe toți să respecte liniștea din timpul siestei. Ca și altădată, Jean Péloueyre evada din casa părintească, strecurându-se pe lângă zidurile străzilor dosnice. Pitit după un pin, la marginea unui câmp de mei

mărunt, pândea coțofenele. Ar fi vrut să țină în loc fiecare clipă, iar înserarea să nu mai coboare niciodată. Dar amurgul se lăsa parcă și mai repede. Pradă vântului de echinox pinii își reîncepeau vaierul surd deprins de la valurile Atlanticului, pe plajele de la Mimizan și Biscarosse. Printre tufișurile de ferigi se zăreau colibele din ierburi, unde, în octombrie, locuitorii landei vânează porumbei. Mirosul pâinii de secară îmbălsăma amurgul care învăluia fermele. Când soarele apunea, Jean Péloueyre împușca ultimele ciocârlii. Pe măsură ce se apropia de târg, pasul său încetinea. Să mai treacă puțin, să mai treacă puțin până ce Noémi o să-i suporte prezența în casă! Străbătea vestibulul cu pași de lup; ea îl pândea cu lampa ridicată și-i ieșea în cale cu un zâmbet de bun venit; îi întindea fruntea, îi cântărea în mână tolba de pe umăr, în sfârșit făcea toate gesturile soției fericite că dragul ei se întorsese acasă. Dar ea nu-și juca rolul decât câteva clipe și nicio secundă nu se putu mândri că-i crea vreo iluzie.

În timpul meselor domnul Jérôme îi trezea din muțenie: acum, că avea o tânără soră de caritate care se îngrijea de sănătatea sa, nu mai contenea descriindu-și senzațiile. Întrucât își asumase sarcina de a se îngriji de arendași, Noémi trebuia să-l informeze cum merg treburile moșiei. Pe domnul Jérôme îl încânta faptul că această fetișcană era singura din casă care se pricepea să verifice registrul de socoteli al vechilului și să supravegheze vânzarea stâlpilor de mână. Tot ei îi datora și cele două kilograme în plus câștigate după însurătoarea fiului său.

O dată cu terminarea cinei, când domnul Jérôme moțăia cu picioarele sprijinite de bara de fier din fața căminului, cei doi soți, fără nicio scăpare, se trezeau față în față. Jean Péloueyre se așeza departe de lampă; abia respira, se cufunda în umbră. Dar nimic nu putea împiedica prezența lui acolo și nici pe a Cadettei, care la ora zece sosea aducând lumânările. O, nemiloasă urcare spre odăi! Toamna ploioasă șușotea pe acoperișuri. Curentul trântea o ușă; hurducătura unei șarete se auzea pierzându-se pe

șosea. În genunchi, cu fruntea proptită de patul temut, Noémi rostea cu glas șoptit cuvintele rugăciunii ei: „*Plecată ție, o, Dumnezeul meu îți mulțumesc că mi-ai dăruit un suflet capabil să Te cunoască și să Te iubească*...” Jean Péloueyre, în penumbră, ghicea încordarea trupului adorat și se silea să stea cât mai departe de el. Câteodată, Noémi, întinzând o mână spre chipul mai puțin respingător pentru că nu-l mai vedea, îl simțea scăldat în lacrimi. Atunci, plină de remușcări și de milă – așa cum în arenă fecioara credincioasă se aruncă brusc în ghearele fiarei, îl îmbrățișa pe acest nefericit, cu ochii închiși, cu buzele strânse.

VII

Vânătoarea de porumbei îi oferi lui Jean Péloueyre pretextul de a-și petrece zilele departe de aceea pe care, prin singura lui prezență, o asasina. Dimineața se scula într-o liniște atât de deplină, încât Noémi nu se trezea. Când deschidea ochii el era departe; o șaretă îl purta pe drumurile noroioase. Deshăma în curtea unei ferme și aproape de colibă se pitea și fluiera de teamă să nu sperie vreun stol de porumbei. Nepotul Cadettei îi striga că putea să se apropie și pânda începea: ceasuri întregi de ceață și visare legănată de clopoțeii turmelor, de strigătele păstorilor, de croncănitul ciorilor. Începând cu orele patru trebuia să-și înceteze vânatul; dar ca să se înapoieze acasă cât mai târziu posibil, Jean se strecura în biserică; aici nu rostea nicio rugăciune; suferea adânc în fața câte unui sfânt. Adesea îi dădeau lacrimile; i se părea că fruntea i se sprijină pe niște genunchi. Apoi, Jean Péloueyre arunca pe masa din bucătărie porumbeii de culoarea ardeziei, cu gâtul încă umflat de ghinde. Ghetele sale fumegau în fața sobei; simțea pe mână limba caldă a unui câine. Cadette înmuia pâinea în supă; strecurându-se pe la spatele ei, Jean intra în odaie. Noémi îi spunea:

— Nu știam că te-ai întors… Iar apoi: Nu te speli pe mâini?

Atunci el urca în camera unde obloanele erau încă deschise. Un felinar lumina făgașurile pline de apa ploilor… Jean Péloueyre își spăla mâinile fără să izbutească să-și curețe unghiile pe care le ascundea sub masă pentru ca Noémi să nu le vadă. O cerceta pe sub sprâncene: ce urechi albe avea! Ea n-avea poftă de mâncare. El stăruia în mod stângaci, rugând-o să mai ia o dată din pulpa de berbec:

— Dar ți-am spus că nu mi-e foame! Un zâmbet supus, uneori mimarea unui sărut corija aceste scurte ieșiri nervoase.

Ea își privea soțul drept în față, cum o muribundă care crede în nemurire își privește moartea, își reținea zâmbetul pe buze ca atunci când minți pe cineva care urmează să moară. El, Jean Péloueyre, el îi alunga sângele din urechi, din buze, din obraji: simpla lui prezență în casă era de-ajuns pentru a secătui vlaga acestui trup tânăr. Așa veștejită, ea îi era și mai dragă. Ce victimă a fost vreodată mai îndrăgită de călăul ei?

Domnul Jérôme era singurul care înflorea. Pentru acest blajin orice suferință străină de a sa era inexistentă. Rămaseră cu toții uluiți la vestea unei serioase ameliorări a sănătății sale. Se sufoca mai rar. Dormea până în zori, fără să mai ia vreun narcotic. Îi purta noroc, zicea el, faptul că dăduse ordin să nu mai fie primit doctorul Pieuchon, al cărui fiu scuipase sânge și rămăsese în tratamentul tatălui. De teamă să nu se molipsească, domnul Jérôme rupsese legăturile cu vechiul său prieten. Jura că nora sa putea face totul, și că avea mai multă experiență decât orice doctor. Nimic nu o dezgusta: nici chiar treburile care țineau de necesitățile naturale. Sub mâna ei, regimul cel mai fad se transforma într-o mâncare delicioasă. Zeama de lămâie și de portocală, câteodată un degețel de rachiu vechi, înlocuiau condimentele interzise, stârneau pofta de mâncare pe care domnul Jérôme afirma că o pierduse de la cincisprezece ani. După timide încercări, Noémi acceptă să contribuie la digestia socrului prin lecturi făcute cu glas tare. Era neobosită, nu mai contenea, se prefăcea că nu observă când domnul Jérôme începea să se lase furat de somn printr-o slabă respirație regulată. Ora unu bătea – o oră mai puțin din timpul ce urma să-l petreacă, tremurând de scârbă, în bezna camerei nupțiale, pândind mișcările trupului odios, întins lângă al său, și care, din milă pentru ea, se prefăcea că doarme. Uneori apropierea unui picior o trezea; atunci ea se întindea cât putea de mult între perete și pat; alteori o

ușoară atingere o făcea să tresară; celălalt, crezând-o adormită, îndrăznea o sărutare furișă. Acum era rândul lui Noémi să se prefacă adormită, de teamă ca Jean Péloueyre să nu fie tentat să meargă mai departe.

VIII

Nicicând n-au avut loc între el certuri ca acelea care-i despart pe îndrăgostiți. Se știau mult prea răniți ca să se mai lovească; cea mai mică jignire s-ar fi înveninat, ar fi fost de nevindecat. Fiecare veghea să nu se atingă de rana celuilalt. Își măsurau gesturile ca să sufere mai puțin: când Noémi se dezbrăca, el privea în altă parte – și nu deschidea niciodată ușa camerei de la baie, când ea se spăla. El căpătă deprinderi de om curat, porunci să i se aducă apă de Lubin, cu care se îmbăia și, tremurând din tot trupul, inaugură o cadă. Jean credea că numai el este vinovat; ea se ura că nu este o soție pe placul lui Dumnezeu. Niciodată nu-și adresară vreun reproș chiar mut, ci cu o privire își cereau unul altuia iertare se hotărâră să-și facă împreună rugăciunea: dușmani cu trupul, se împreunau în această rugă de seară; glasurile lor, cel puțin, se puteau contopi; alături și despărțiți se regăseau în infinit.

Deoarece fără să se fi vorbit dinainte, într-o dimineață, se întâlniseră amândoi la căpătâiul unui bătrân infirm, profitară cu lăcomie de această nouă legătură și, din ziua aceea, o dată pe săptămână, se duceau să-și vadă bolnavii, lăudându-se reciproc pentru inițiativă. În afara acestor curse, Noémi se ferea de Jean sau, mai degrabă, trupul lui Noémi se ferea de trupul lui Jean – iar Jean se ferea de repulsia lui Noémi. Zadarnic încerca ea să-și învingă repulsia fizică: într-o zi de noiembrie cețos, deși îi displăcea să meargă pe jos, se străduí să-l însoțească pe Jean Péloueyre în landă până în dreptul mlaștinilor pustii unde liniștea este atât de adâncă, încât înainte de furtună auzi valurile Atlanticului izbindu-se de țărm. Gențianele de culoarea ochilor albaștri nu mai înfloreau pe nisip. Ea

mergea în față de parcă fugea, iar el o urma de la distanță. Păstorii din Bearn, strămoșii, lui Jean Péloueyre, care în acest deșert aveau drept de pășunat, săpaseră aici, cu secole în urmă, un puț pentru turmele lor; la marginea gurii lui mocirloase cei doi soți se reîntâlniră. Jean se gândea la păstorii de demult, atinși de boala misterioasă a landei, pelagra, și pe care îi regăseai mereu în fundul câte unui puț sau cu capul vârât în nămolul vreunei lagune. Ah! cât ar fi vrut să îmbrățișeze și el această țărână vitregă, care îl plămădise după asemănarea ei, murind sufocat sub sărutu-i.

IX

Adesea vizita preotului le întrerupea lectura. Acesta o numea pe Noémi: „fiica mea”, se lăsa servit cu un păhărel de lichior de nuci, dar parcă nu mai știa, ca altădată, să susțină discuții teologice cu domnul Jérôme, nici să-l distreze cu anecdote din lumea bisericească. Fiecare, în fața acestui judecător, își repunea masca. Ochii nu mai exprimau nimic; sufletele se simțeau spionate. Preotul nu se mai destindea într-o discuție fără șir; tot ce spunea părea să aibă o țintă nedezvăluită încă. Își încălzea la flacără picioarele scurte și umflate și dintr-o dată arunca o privire ageră, repede ascunsă, spre cuplul tăcut. Mai puțin categoric, mai puțin stăpân pe sine, de mult nu le mai relatase, așa cum îi plăcea s-o facă, discuțiile avute cu cutare raționalist, în care revenea adesea următoarea frază tip: „I-am răspuns, î*nvingător de altfel*...” Domnul Jérôme jura că nu-l mai văzuse pe preot atât de preocupat din epoca în care fostul primar ceruse să se tragă clopotele la înmormântările civile și să se rechiziționeze carul funebru al fabricii. Preotul ar fi dorit ca Jean Péloueyre să-și reia studiul cu privire la istoria locală, început cu pasiune și de un an încoace întrerupt. Tânărul spunea că-i lipsesc unele documente esențiale. La drept vorbind, obosind repede, nu izbutea să ducă nicio lucrare până la capăt. Primele pagini ale cărților sale erau încărcate cu tot felul de adnotări, iar ultimele rămâneau netăiate. O permanentă nevoie de a se mișca pentru a raționa în mod subtil și pedant îl îndepărta de la masa de lucru. Într-o seară, după ce domnul Jérôme se retrăsese, preotul reveni cu insistență asupra acestui subiect. Jean Péloueyre se declară incapabil să-și continue studiul fără cercetarea unor lucrări de specialitate aflate la Biblioteca Națională:

un drum la Paris oricum nu putea face…

— Și de ce nu l-ai face, fiul meu?

Preotul îi puse această întrebare cu jumătate glas; se juca cu ciucurele de la cingătoare și nu-și dezlipea ochii de pe foc.

Un glas slab murmură:

— Nu vreau ca Jean să mă părăsească.

Dar preotul insistă:

— E un păcat să nu-ți fructifici talentul.

Incapabil să conducă un cerc de studii și nici altă muncă, Jean nu putea deține pe mai departe postul de muncitor inutil… Preasfinția sa dezvolta această temă. Cu un mare efort glasul trist zise iarăși;

— Dacă Jean pleacă, merg și eu cu el…

Preotul dădu din cap: Noémi devenise indispensabilă scumpului bolnav. Și apoi nu era vorba decât de o scurtă despărțire – câteva luni… Urmă o tăcere deplină după care preotul își îmbrăcă pufoaica și-și încălță saboții. Jean Péloueyre, înfășurat într-o pelerină, aprinse felinarul și-și conduse oaspetele.

O dată cu ploiosul decembrie și cu zilele sale scurte, cei doi soți nu se mai putură evita – doar când Jean pleca la vânătoare de becațe; dar atunci trebuia să se întoarcă încă de la patru, o dată cu amurgul. Un singur foc în casă, o singură lampă apropia aceste trupuri dușmane. În jurul casei ploaia adormitoare șopotea. Pe domnul Jérôme îl încercați junghiurile din fiecare iarnă, localizate în umărul stâng, și gemea. Noémi însă se simțea mai bine. Își luase obligația ca printr-un efort zilnic să-l determine pe Jean să renunțe la proiectul de călătorie; îi făgăduise cerului să încerce imposibilul în scopul rămânerii lui lângă ea. Rugămințile ei îl împiedicau pe nefericit să stea pe gânduri fără să întreprindă nimic și, având aerul că-l reține, îl obligau să se decidă. El înălța spre tânără femeie ochii lui de câine bătut: „Trebuie să plec, Noémi”. Ea se împotrivea, dar dacă el se prefăcea că se supune, departe de a profita de favoarea acordată, ea nu mai insista. Domnul Jérôme, deși le recita bucuros versul din *Doi porumbei: „Nu-i rău*

mai mare ca absența”, simțea o bucurie ascunsă la gândul că va rămâne singur cu nora sa. Iar preotul, ori de câte ori îl întâlnea, îl hărțuia pe Jean Péloueyre. Ce putea face bietul băiat împotriva acestei complicități? De altfel, în sinea sa, aproba această sentință de surghiun. În afara unui pelerinaj la Lourdes și a nopților sale de dragoste de la Arcachon, nu-și părăsise niciodată vizuina. Să se arunce de unul singur în îmbulzeala Parisului? Însemna să se scufunde pe totdeauna în adâncul unui ocean uman mai de temut decât Atlanticul. Dar prea multe suflete îl împingeau spre prăpastie. Plecarea fu, în sfârșit, fixată pentru a doua săptămână a lui februarie. Cu mult timp înainte, Noémi se îngriji de cufăr și de lenjerie. Jean Péloueyre mai era acasă când ei îi și revenise puțin pofta de mâncare. Obrajii i se colorară. Într-o după-amiază cu ninsoare, ea făcu bulgări de zăpadă și-i aruncă în obrazul nepotului Cadettei, iar Jean Péloueyre în spatele unui geam de la etajul întâi, îi privea. Lucid, participa la renașterea ei. Așa cum câmpia se lepăda de iarnă, această femeie se lepăda de el! O lăsa singură ca să reînflorească.

Jean Péloueyre coborî geamul murdar al vagonului și urmări îndelung batista pe care o flutura Noémi. Cum fâlfâia acest semnal de bun rămas și de bucurie! În ultima săptămână ea îl copleșise pe călător cu o prefăcută tandrețe și, înfocată, îl provocase într-atât, încât, într-o noapte, crezând că o simte arzând sub răsuflarea-i, i-a murmurat: „Și dacă n-aș pleca, Noémi?” Ah! deși era întuneric și deși ea nu-i răspunsese decât printr-o exclamație surdă el i-a ghicit groaza, scârba, și nu s-a putut abține să nu-i răspundă: „Fii liniștită, voi pleca”. Acesta a fost singurul cuvânt prin care îi arătase că era conștient de ce se petrecea. Ea se întorsese cu fața la perete și el o auzise plângând.

Jean Péloueyre privea cum defilează pinii familiari printre care se strecura trenulețul; recunoscu desișul unde îi scăpase din pușcă o becață. Calea ferată mărginea

șoseaua pe care el o parcursese de atâtea ori în cabrioletă. Ferma aceea care dormita învăluită în fum și ceață la marginea unui câmp pustiu, strângându-și la sân cuptorul de pâine, grajdul, puțul, – el o salută pe nume, cunoscându-i stăpânul. Apoi alt tren îl purtă peste întinderile landei, unde nu vânase niciodată. La Langon își luă rămas bun de la ultimii pini ca de la niște prieteni care, însoțindu-l cât mai departe cu putință, se opreau, în sfârșit, binecuvântându-l cu ramurile întinse.

X

Se instala la primul hotel întâlnit pe cheiul Voltaire. Dimineața privea cum plouă peste Sena pe care nu îndrăznise s-o traverseze, apoi, la prânz se strecura până la cafeneaua gării Orleans, unde moțăia în zgomotul trenurilor care purtau spre sud-est călători fericiți. Neavând curajul să întârzie își termina masa fără să mănânce, își golea apoi sticluța de vin alb, cele două păhărele de lichior, și mintea ageră i se învârtea în gol. Ticurile sale, vorbele sale întretăiate îi făceau uneori pe cei din preajmă și pe copii să zâmbească; dar, pitit între tamburul ușii și o coloană, rămânea de cele mai multe ori neobservat. Din jurnale citea până și anunțurile: omoruri, sinucideri, drame provocate de gelozie și de nebunie – totul era bun pentru Jean Péloueyre, care se hrănea cu răul universal. După cină, un bilet de doi franci îi dădea acces pe peron: căuta vagonul cu înscripția „Irun”, ale cărui geamuri mari, a doua zi dimineață, urmau să răsfrângă imaginea landei monotone. Socotise că trenul acesta trecea la mai puțin de optzeci de kilometri linie dreaptă de casa Péloueyre. Își petrecea palma peste peretele vagonului și când trenul se punea în mișcare, ai fi zis că acest bărbat își vedea dispărând pentru totdeauna jumătate din suflet, în cafeneaua unde din nou se instala cânta o orchestră, iar Jean Péloueyre simțea până la disperare atotputernicia muzicii asupra sufletului său. Ea îl preda fără putință de scăpare în brațele fantomei lui Noémi. Cu gândul îi urmărea liniile trupului, pe care niciodată nu-l contemplase decât adormit.

În somn, în lungile nopți de septembrie, când clarul de lună scălda așternutul, tristul faun învățase să cunoască acest trup mai bine decât dacă, amant fericit, l-ar fi

posedat într-un extaz reciproc. Brațele lui nu strânseseră niciodată decât un cadavru; dar ochii îl pătrunseseră aievea. Poate că pe femeia care nu ne-a iubit o cunoaștem mai bine decât pe oricare alta. La ora aceea, Noémi dormea în încăperea vastă și rece, dormea fericită, eliberată de prezența respingătoare, lăfăindu-se cu voluptate în patul pustiu. Din depărtare el simțea bucuria femeii iubite, bucuria că nu-l mai știa culcat lângă ea. Cu capul în mâini, Jean Péloueyre își aprindea mânia; se va reîntoarce acasă, o va domina, se va bucura de ea chiar de-ar fi să crape! O să se folosească de ea ca de un obiect. Atunci, în el, ea răsărea mută, supusă, cu pieptul plăcut și voluptuos, ca un arbore care-ți dăruie fructul. Își reamintea cum i se oferea murind de scârbă și fără un geamăt… Jean Péloueyre își plătea consumația, înainta pe malul cheiului până la hotel, se dezbrăca pe dibuite ca să nu se vadă în oglindă.

La fiecare trei zile, o dată cu șocolata i se aducea și un plic pe care, uneori, nu-l deschidea decât seara. Ah! mult îi păsa lui de aceste ipocrite rugăminți de întoarcere acasă! Singura plăcere a lui Jean Péloueyre era să se gândească că pe hârtia aceea se sprijinise mâna lui Noémi, că dâra de sub fiecare cuvânt era săpată de unghia degetului ei mic. Către sfârșitul lui martie crezu că simte o oarecare sinceritate în chemarea ei: „Sunt sigură că nu crezi în dorința mea de a te revedea. Nu-ți cunoști bine soția…” Ea mai scria: „Mi-e dor de tine”. Jean Péloueyre mototolea scrisoarea, apoi o recitea pe a tatălui său, expediată în aceeași zi: „… O s-o regăsești pe Noémi schimbată în bine: s-a mai întremat, arată minunat; mă îngrijește și mă răsfață cu atâta voie bună, încât uit să-i mulțumesc. Familia Cazenave și-a încetat vizitele, dar știu că-și închipuie că sunteți certați: lasă-i să zică. Eu mă însănătoșesc; nu ca tânărul Pieuchon, care nu mai iese decât în trăsură și care se pare că-i pierdut, deși un doctor din B… pretinde că-i poate vindeca cu. Tinctură de iod diluată în apă: tinerii se sting înaintea bătrânilor…”

O dată cu primele zile frumoase, Jean Péloueyre cuteză în sfârșit să traverseze podurile. Într-un amurg de aur el privi Sena și mâinile sale atingeau parapetul călduț, mângâindu-l ca pe o ființă vie. Atunci în urma lui auzi un glas care îi șoptea: ea îl chema: „iubitule”; ea îi zicea: „vino”. Foarte aproape de obrazul lui, un chip tânăr părea cadaveric sub fard. O mână puhavă și fără unghii îi căuta mâna. El o luă la goană; nu se opri decât lângă ghișeurile Luvrului, gâfâind puțin. Chiar de la astfel de ființe, ar fi îndrăznit vreodată să aștepte vreo chemare? Altă femeie decât Noémi?... Încercă, pentru prima oară, să se desfete la gândul de a avea o complice, dacă nu fericită, măcar indiferentă și nerespingătoare; dar o astfel de bucurie, chiar mică, era pentru el de neconceput; îl năpădi gustul acru al imensei nefericiri și din nou îl cuprinse mânia. Ah! de ce să nu accepte, astă-seară, beția unor brațe îngăduitoare și supuse? Femeile acestea care risipesc desfătări, să fie îngăduite tuturor, afară de cei din neamul Péloueyre? Privi cerul asfințitului tremurând în bazinul de la Tuileries; copiii se îngrămădeau atrași de gesturile lui. Se îndepărtă repede; cu spatele adus făcu înconjurul pieții, ajunse în strada Regală și, cum era ora cinei îndrăzni să treacă pragul unui cabaret renumit.

Tupilat după ușă, cu fața spre barul în jurul căruia, ca la marginea unei iesle de mahon, papagali cu egretă stăteau cocoțați, simți o mare plăcere văzând că aspectul său nu mira aici nici femeile, nici patronii negri și grași – șobolani ai canalelor restaurantelor scumpe. Această cloacă strălucitoare atrăgea prea mulți sălbatici din America, prea mulți fermieri și notari de provincie pentru ca un individ ca Jean Péloueyre să mai stârnească râsul. Vinul de Vouvray îi îmbujora pomeții, iar el privea zâmbind vitele atrase de jgheabul de mahon. O blondă cărnoasă alunecă de pe taburet, îi ceru un foc, sorbi din paharul lui, îi promise în șoaptă că-i face fericit pentru cinci ludovici, apoi se cățăra iarăși așteptând. Deși domnul în vârstă de la masa vecină îl sfătui să aștepte închiderea locantei „pentru

că atunci cele care rămân îți fac prețuri convenabile” Jean Péloueyre plăti consumația și femeia îl ajunse pe trotuar. Ea chemă un taxi și coborî cu clientul în spatele bisericii Madeleine. Scara hotelului fără vestibul începea chiar din stradă, ca pentru a absorbi murdăriile.

Zgomotul acelor de cap pe lespedea de marmură îl treziră pe Jean din letargie. Văzu niște brațe peste măsură de largi în locul unde se împreunează cu umerii. Panglicuțe înguste și roz înfrumusețau carnea aceasta tremurătoare. Ea îi spuse scumpule! în timp ce cu o grijă nemărginită își scotea ciorapii de mătase vegetală. Această grabă de a i se oferi, această consimțire, această supunere fără dezgust îl făcură pe Jean Péloueyre să simtă o și mai mare durere decât atunci când, din toată ființa, Noémi îi striga: „Nu!” Uluită, femeia îl văzu aruncând o hârtie pe masă, și înainte ca ea să poată face un gest, el și ieșise afară alergând pe stradă ca un hoț. Își savura, în îmbulzeala bulevardelor, această stare de fericire pe care ți-o dă alungarea unui mare pericol. Castanii desfrunziți de pe Champs-Elysées îl îmbiară. Găsi o bancă liberă; se așeză pe ea gâfâind, tușind puțin. Văzând luna ciuntită pe care o eclipsau lămpile cu arc se gândi la strălucirea blândă a razelor ei peste pâlcul culmilor împădurate dintre Pirinei și ocean. Nu mai suferea: totul era cast în sufletul lui. Era fericit de viața lui amărâtă și neîntinată. Noémi și Jean se vor iubi într-o zi de vară fără asfințit. Savura dinainte contopirea cărnii lor purificate. O, sfântă lumină în care se vor chema trupurile lor nemuritoare, trupurile lor integre: „Nu există stăpâni; ne naștem cu toții sclavi și devenim supușii tăi, dumnezeule!” Un sergent de stradă, apropiindu-se, îl măsură o clipă, apoi, ridicând din umeri, se îndepărtă.

În fiecare după-amiază, Jean se instala pe terasa cafenelei Café de la Paix, la marginea unui trist fluviu de figuri. Bolile tăinuite, alcoolul, stupefiantele replămădiseră, printr-o nici el nu știa ce dezgustătoare asemănare, mii de chipuri, care, toate, fuseseră odată

chipuri de copii. Jean Péloueyre încerca să descopere prostituatele, făcea numărătoarea acestei turme de lupoaice descărnate. Îl amuza să ghicească spre satisfacerea cărui viciu acest domn cu monoclu și buză răsfrântă vâna. Jean Péloueyre căuta cu lăcomie un singur chip care să poarte însemnul conducătorilor și al stăpânilor, doar unul singur, și s-ar fi dus după ființa aleasă; dar privirile acestora erau rătăcite, mâinile tremurau; pofte nefirești întinau chipurile care nu se știau spionate. De altfel, acest stăpân, dacă ar fi existat, ar fi fost oare nemuritor? Jean Péloueyre, gesticula singur la masa aceasta din marginea bulevardelor ca între zidurile ulicioarelor din târgușorul său, recitind cuvintele lui Pascal referitoare la sfârșitul celei mai frumoase vieți din univers. Rămâi mereu un ratat! Rămâi mereu un ratat! O, creier moleșit al lui Nietzsche!… Tineri, în preajma lui, își dădeau coate. O tânără așezată la masa lor îl interpelă pe Jean Péloueyre. El tresări, azvârli banii pe masă și dispăru în mulțime. Auzi o femeie țipând: „N-am mai văzut așa țicnit…” Iar el se strecura prin gloată, țopăia ca un șoarece de-a lungul vitrinelor, elabora planul unui studiu de netăgăduit, pe care l-ar fi intitulat *Voință de putere și sfințenie.* Uneori, vitrina câte unui magazin îi răsfrângea trupul și el nu se recunoștea. Hrana proastă îl slăbise și îl făcuse și mai pirpiriu. Praful Parisului îi irita gâtlejul. Ar fi trebuit să renunțe la țigări și fuma mai mult ca oricând; mergea, așadar, scuipând și tușind într-una. Valuri de amețeală îl obligau să se rezeme de stâlpii de lumină. Prefera să nu mănânce decât să aibă imediat arsuri la stomac. Or să-l pescuiască într-o zi în râu ca pe o pisică moartă! Atunci Noémi ar fi eliberată… Astfel de vise își făcea la cinematograful unde se oprea, atras mai mult de muzica neîntreruptă decât de ecran. Adesea acest agitat, frânt de oboseală, intra în clădirea unei băi publice. Aici perdeaua de americă filtra lumina, gâturile de lebădă picurau apa; nu-și mai simțea trupul trăind… Jean Péloueyre nu recurgea la astfel de mediocre consolări decât pentru că mult timp nu cunoscuse în Paris altă

biserică în afara bisericii Madeleine, singura pe care o întâlnise în drumul dintre hotel și cafeneaua Café de la Paix, Dar într-o bună zi, un alt itinerariu îl făcu să descopere biserica Saint-Roch a cărei întunecoasă cupolă deveni escala lui zilnică. Mireasmă regăsită a bisericii natale – aceeași atmosferă în această răspântie a imensului oraș ca și a târgușorului necunoscut 1 Niciodată nu trecu pragul vreunei biblioteci.

Ar fi putut trăi așa până la moarte poate, dacă într-o dimineață o scrisoare a preotului nu l-ar fi rechemat la vatra părintească. Termenii scrisorii impuneau o întoarcere imediată, cu toate că veștile cu privire la domnul Jérôme și Noémi erau dintre cele mai bune. Cuprins de o mare neliniște, Jean Péloueyre urcă în expresul pe care de atâtea ori îl simțise desprinzându-i-se de suflet, alunecând ușor, apoi mai repede, către sud-est, trăgând la urmă vagonul pe care scria „Irun”.

XI

Scrisoarea aceasta de chemare nu era impusă de nicio întâmplare deosebită: preotul se hotărâse să-i scrie, după o spovedanie în care Noémi nu-i mărturisise decât păcatele lipsite de importanță din fiecare sâmbătă. Dar ea ceruse sprijinul spiritual al mentorului său pentru alungarea unor ispite, tulburări a căror natură nu o precizase.

Plecarea lui Jean Péloueyre îi pricinuise la început un fel de oboseală fericită, ca atunci când ești în convalescență. Singurătatea era pentru ea o voluptate continuă: moleșită se complăcea cu ea însăși. Cu toate că nu era capabilă de nicio analiză, se simțea alta și, redată vieții de fecioară, simțurile îi spuneau că nu mai era fecioară. Repulsia o făcuse să nu observe că în ea se năștea o femeie; dar această străină cerea de la ea satisfacerea unei dorințe misterioase. Speriată că nu mai simte pacea dinainte de a fi fost posedată de acest bărbat, cum să-și fi dat seama de nepotrivirea dintre inima ei mereu adormită și simțurile pe jumătate trezite? Sfâșierea ființei sale o îngrozise desigur, dar trupul are această calitate de a nu uita nimic din ce i se întâmplă. Cum tânără femeie nu deschisese altă carte decât cărticica de rugăciuni și cum postura ei de fată binecrescută și săracă o ținuse departe de orice prietenie intimă, nicio închipuire, nicio destăinuire n-ar fi lămurit-o asupra tainicei dorințe interioare. Atunci, soarta îi oferi un chip.

Soarele de martie poleia bălțile din piață. Siesta domnului Jérôme cufunda casa într-o vrajă atât de adâncă, încât nicio mobilă nu trosnea. Ca toate femeile din târg, Noémi cosea la parterul casei în pervazul unei ferestre ale cărei obloane erau pe jumătate închise. Pe masa de lucru

atârna rufăria care urma să fie cârpită. Ea auzi un zgomot de roți și văzu oprindu-se la câțiva pași de fereastră o șaretă. Un bărbat tânăr ținea hățul și privea împrejur, căutând pe cineva care să-i dea o informație, dar piața era pustie. Noémi, curioasă, împinse obloanele; atunci străinul întoarse capul, își ridică pălăria și întrebă de locuința doctorului Pieuchon. După ce Noémi îi indică direcția, el salută, atinse cu biciul crupa calului și dispăru. Noémi își reluă lucrul și toată ziua cusu cu gândul aiurea, nedându-și seama că bărbatul o impresionase. A doua zi, la aceeași oră, necunoscutul trecu iarăși, dar nu se opri. Totuși, în fața casei Péloueyre el își încetini puțin calul și cu ochii o căuta pe tânără femeie printre obloanele trase. Salută la întâmplare. La masa de seară, domnul Jérôme spuse că știa de la preot că tânărului Pieuchon îi era din ce în ce mai rău și că tatăl său apelase la un medic tânăr de la subprefectură, a cărui metodă făcuse vâlvă: trata tuberculoza cu tinctură de iod în „doze masive”; bolnavul trebuia să înghită sute de picături diluate în apă. Domnul Jérôme se îndoia că tânărul Pieuchon ar putea suporta această combinație. Cabrioleta trecu zilnic și, zilnic, încetinea în fața casei Péloueyre, fără ca Noémi să deschidă vreodată obloanele. Tânărul doctor saluta dâra aceea de umbră unde respira o tinerețe nevăzută. Târgușorul se interesa de cura de iod; toți tuberculoșii din canton o foloseau. Se spunea că tânărul Pieuchon se făcuse mai bine. Primăvara sosi repede; un călduț sfârșit de martie dezmorțea universul. Într-o seară, Noémi reuși să se dezbrace cu geamul deschis. Își propti coatele de pervaz, fericită și tristă, fără poftă de somn. Privea adâncul nopții, care, urzind în taină, îi dezvălui chipul bărbatului care o impresionase. Pentru prima oară își opri în mod intenționat gândurile: dacă străinul o saluta zilnic fără ca măcar s-o zărească, n-ar fi oare mai cuviincios ca mâine să împingă obloanele și să-i răspundă la salut? După ce luă această hotărâre se simți cuprinsă de un fior atât de plăcut, încât amână clipa culcării. Trăsăturile lui se conturau una câte una: părul cârlionțat și negru întrezărit

în clipa când își ridica pălăria, roșul intens al buzelor de sub mustața măruntă – costumul sport, pe care strălucea agrafa unui stilou – n-avea cravată, în schimb purta o cămașă moale de mătase crem, cu guler răsfrânt.

Dominată de instincte, dar deprinsă cu examenul de conștiință, Noémi se alarmă repede: primul semnal îi apăru în timpul rugăciunii când trebui să repete fiecare verset; între Dumnezeu și ea surâdea un chip brun. În pat, se gândi tot timpul la el, iar când se trezi, încă tulburată de vise, primul gând fu că o să-l revadă. La slujba din dimineața aceea, mâinile lui Noémi nu se dezlipiră de pe față. La ora siestei, când cabrioleta încetini în fața casei, toate obloanele de la parter erau închise ermetic.

Era epoca în care la Paris exilatul primea scrisori care-l surprindeau, ca acelea în care Noémi spunea: „Mă plictisesc fără tine”. În acel timp, în odaia întunecoasă, ea aștepta să treacă cabrioleta pentru a putea întredeschide obloanele și a se apuca de lucru. Într-o după-amiază își repetă că a avea scrupule este un păcat: „Îmi pierd capul”, gândi ea. O dată pentru totdeauna, o să se aplece peste fereastră și o să răspundă la salutul străinului. Crezu că aude un zgomot de roți și mâna îi și ezita pe mânerul ferestrei, dar pentru prima oară după două săptămâni cabrioleta nu trecu.

La ora când domnul Jérôme își lua valeriana, Noémi urcă în camera lui și nu se putu abține să-l anunțe că noul doctor nu trecuse spre familia Pieuchon. Domnul Jérôme știa; tânărul Pieuchon avusese în ajun o recidivă a bolii și nu mai suporta iodul. Voma sânge cu găleata, spunea preotul. Primăvara este un anotimp periculos pentru bolnavii de piept. Se zice că doctorul Pieuchon se exprimase în cuvinte foarte tari cu privire la confratele său, care, cu siguranță, nu va mai îndrăzni să reapară în târg. Noémi primi un arendaș, o ajută pe Cadette să strângă rufele pentru spălat. La ora șase se duse să-și facă rugăciunea, apoi, ca în fiecare seară, se opri la părinții săi. După cină se plânse că o doare capul și urcă în cameră.

Începu o viață mai activă; cloștile îi reușiră. Îmbrăcată ca de sărbătoare, făcu vizitele anuale, pe care doamnele din târg și le întorc cu multă solemnitate. În sfârșit se hotărî să înceapă vizitarea fermelor. Îi plăceau cursele cu șareta pe drumurile forestiere desfundate de care, alături de tânără femeie, nepotul Cadettei mâna calul. Drobițele pătau cu galben tufele de ferigi uscate. Frunzele veștede ale stejarilor pâlpâiau; rezistau încă sub vântul cald al sudului. Perfecta oglindă ovală a câte unei lagune reflecta coamele alungite ale pinilor, crestele lor și azurul. Pe trunchiurile nenumărate sângerau răni proaspete și, înfierbântate, îmbălsămau aerul. Cântecul cocoșului amintea de alte primăveri, Hurducăturile îl aruncau pe nepotul Cadettei peste Noémi și cei doi copii râdeau. A doua zi tânără femeie se plânse de dureri de șale și administratorul fu rugat să termine el vizitarea fermelor. În afara liturghiei de duminică, nimeni n-o mai văzu până în dimineața când Jean Péloueyre se întoarse acasă.

XII

Îl aștepta la gară: rochia ei de organdi se înfoia în soare. Purta mănuși de ață fără degete iar la gâtul dezvelit îi atârna un medalion cu doi amorași luptându-se cu un țap. Câțiva copii se jucau de-a mersul pe o singură șina. Trenulețul șuieră cu mult înainte de a apărea. Noémi voia ca emoția să-i fie de bucurie. Absența îmblânzise în memoria ei trăsăturile lui Jean Péloueyre, încât aproape că-și recrease soțul, făcându-l mai puțin respingător și nereținând din el decât o imagine falsificată și retușată. Atât de mult dorea să-l iubească încât se crezu nerăbdătoare să-l sărute pe acest Jean Péloueyre imaginar. Dacă în jurul gingașului trup înflorit, dorința plutise mângâind fără voia ei alte chipuri, Dumnezeu îi era martor că niciodată nu-și îngăduise măcar un gând tulbure. În schimb era convinsă că trebuia să i se acorde această favoare de a vedea coborând din tren un soț diferit de acela pe care, cu inima ușurată, îl lăsase bucuroasă să plece.

Pe treptele unui vagon de clasa a II-a, Jean Péloueyre apăru. Nu, nu, el nu mai era același. Mâinile lui vlăguite abia dacă mai puteau ține valiza pe care nepotul Cadettei i-o smulse în grabă. Când Noémi îl luă de braț, părea că se clatină.

— Dar ești bolnav, bietul meu Jean!

Nici el nu mai recunoștea femeia de lângă el, atât de mult profitase de lipsa lui – strălucitoare și înfloritoare și chiar, mai mult ca altădată, în vorbitorul preotului, femelă încântătoare în fața masculului pipernicit. În jurul cuplului se șușotea. Lui Jean Péloueyre îi era rușine de vânzătoarea de ziare, de șeful de gară și de poștaș:

— Ar fi trebuit să-ți trimit trăsură. De ce nu mi-ai scris

că ești bolnav?

Noémi îi pregătи patul, îi spălă fața și mâinile, așternu peste noptieră o față de masă albă, puse pe ea revistele care se adunaseră și pe care nu le deschisese. Jean, ca un copil sărman pe care îl răsfeți, o spiona cu ochii ageri și mici. Domnul Jérôme nu vru să-l cheme pe doctorul Pieuchon: prezența altui bolnav în casă, afară de el, era un lucru care-l scotea din fire pe acest om pașnic. Abia i se instală fiul în pat, că se culcă și el, pretinzând că îl doare totul și refuzând cu vorbe aspre îngrijirile Cadettei. Noémi veni să-l vadă, nu ca să-l întrebe cum îi merge, ci pentru a-i smulge consimțirea de a chema doctorul. El refuză net: Pieuchon nu părăsea căpătâiul fiului său infectat de microbi. Dacă ținea să vadă un student în medicină, atunci să-l cheme pe „tânărul cu tinctura de iod”! Noémi întoarse capul și-i spuse că băiatul acesta nu-i inspira nicio încredere: nu îngrijea el toți tuberculoșii din partea locului? Domnul Jérôme o întrerupse cu un ton aspru, strigând că acesta era ultimul lui cuvânt și că dorea să nu mai fie deranjat. Ca în zilele sale cele mai rele, se culcă cu nasul la perete, scoțând, la intervale regulate, oftaturi înspăimântătoare și exclamații ca acestea: „Ah! Dumnezeule, Dumnezeule!” – vorbe care altădată îl trezeau pe Jean Péloueyre în liniștea nopții.

Când Noémi se înapoie în camera ei, servitoarea tocmai întindea un pat pliant. Jean Péloueyre, din care nu se mai zăreau, așa cum stătea cu capul înfundat în pernă, decât ochii strălucitori și injectați, pomeții prea îmbujorați, nasul ascuțit – bolborosea că îi era frig în patul mare și că întotdeauna îl plăcuse să doarmă într-un pat îngust, în sfârșit că înainte de a fi consultat de vreun doctor, considera că nu este prudent să împartă așternutul cu Noémi. Ea ar fi dorit să i se împotrivească, să se prefacă dezamăgită. Nu găsi însă niciun cuvânt și-și atinse buzele de fruntea umedă a lui Jean Péloueyre, dar el își întoarse capul neputând suporta recunoștința cumplită a acestui sărut. Ziua trecu calmă și tristă. Tolănit în muta sa

provincie, el somnola și nu se trezea decât la clinchetul unei linguriţe pe o farfurioară. Deși nu era foarte bolnav, Noémi îi sprijinea capul în timp ce sorbea, iar el sorbea cu înghiţituri rare, pentru a simți cât mai îndelung brațul cald proptit de gâtul său. Sosi amurgul; clopotul bisericii bătu. În curte se auziră strigătele: „Hei, dii!” ale nepotului Cadettei, care înhăma. Ușa fu întredeschisă de domnul Jérôme, cu picioarele goale în papuci, îmbrăcat într-un halat pătat de medicamente, jenat că se înfuriase, venise să-și ceară iertare și, prefăcându-se îngrijorat, pretindea că nu mai putea rezista fără să știe despre ce e vorba: din ordinul lui, nepotul Cadettei îl va aduce pe tânărul „doctor cu tinctura de iod”. Jean Péloueyre se împotrivi; nu simțea decât o mică oboseală; câteva zile de odihnă, și n-or să-l mai vadă în casă; doctorul s-ar supăra că și-au permis să-l deranjeze de urgență…

Stând în penumbră, Noémi nu scotea o vorbă, asculta zgomotul descrescând al roților și, fără o tresărire, fără un suspin, plângea. O ploicică izbi geamurile grăbind venirea nopții și niciunul dintre soți nu ceru lampa. Cadette veni, în sfârșit:, cu lumina și așeză masa lângă patul lui Jean. În timp ce mâncau, Noémi îl întrebă dacă lucrarea sa de istorie era gata; el dădu din cap, iar ea nu-l mai întrebă nimic. Șareta se auzi iarăși în curte. Jean Péloueyre zise:

— A sosit doctorul.

Noémi se ridică și rămase în picioare, departe de lampă. Asculta cum, ca într-o furtună, se apropia tunetul unei voci, pași care urcau treptele. Cadette deschise ușa; el intră. Mai voinic decât i se păruse lui Noémi, arăta ca un bărbat căruia în ținutul neamului Péloueyre i se spunea vlăjgan chipeș. Cu părul negru, dar cu tenul cenușiu, ochii lui prelungi de catârcă andaluză îi și căutau cu nerușinare pe ai lui Noémi, urmărindu-i atent linia trupului. Și el se gândise la ea, și el! Neîndrăznind să iasă din umbră, ea fremăta. Acum el consulta bolnavul:

— Vreți să vă descheiați cămașa? O batistă ni-e de-ajuns, doamnă… Numărați treizeci și unu, treizeci și doi, treizeci

și trei…

Lampa lumina aceste clavicule, acești omoplați, aceste coaste –acest trup demn de plâns… Nu, starea domnului Péloueyre nu era deloc alarmantă, dar vor trebui supravegheate temperaturile de vârf. Îi prescrise fortifiante, injecții cu cacodylate. Uneori o privea pe Noémi. Nu cumva credea că ea voise să-l introducă în casă? Era atât de ciudat să obligi un doctor să facă șase kilometri cu șareta, seara, pentru a consulta o persoană slăbită! El nu pleca și, cu accentul lui greoi, se apăra că ar fi pretins să vindece prin tratamentul cu iod un tuberculos atât de avansat ca tânărul Pieuchon. Vocea lui tărăgănată, vocea lui de țăran avea un timbru bărbătos și grav. Noémi se simțea spionată de priviri strecurate pe sub pleoapele de culoarea șofranului; dar el nu o vedea decât ca pe o fantomă tăcută. În cele din urmă spuse că era mai bine să se prevină boala și că domnul Péloueyre era un teren gata pregătit și favorabil microbilor:

— Un teren, aș spune, tuberculizabil. Răposata doamnă Péloueyre a murit de tuberculoză, nu-i așa?

Acest limbaj profesional nu se potrivea cu această gură fragedă creată să nu risipească altă știință decât pe a sărutărilor. El considera necesar ca bolnavul să fie urmărit. Spunând acestea căuta să fie invitat să revină. Cum Noémi stătea mută, se ridică și întrebă plin de curtoazie dacă domnul Péloueyre dorea ca el să mai repete vizitele – fie numai pentru a-i face injecțiile.

— Ce zici, Noémi? Cum ea nu răspundea, Jean crezu că nu-l auzise și repetă: Spune, Noémi, crezi că domnul trebuie să mai vină?

Ea rosti, în sfârșit:

— E cu totul de prisos.

Tonul acestui refuz fu de așa natură încât Jean Péloueyre se temu să nu-l fi jignit pe doctor și protestă zicând că „doctorul avea să hotărască singur”. Flăcăul, fără ezitare, promise că va alerga la prima chemare. Apoi Noémi luă lampa și merse înaintea lui. Ea cobora repede, simțindu-i respirația caldă pe ceafă. Șareta aștepta în fața

porții. Tânărul bărbat urcă fără să i se fi acordat nicio privire. Nepotul Cadettei pocni din limbă. Un felinar lumina crupa calului. Vântul nopții stinse flacăra lămpii pe care tânără femeie o ținea ridicată în sus, iar ea rămase în beznă pe pragul casei moarte ascultând zgomotul descrescând al șaretei. Nu izbuti să doarmă. În patul său de fier, Jean Péloueyre se agita, rostea cuvinte confuze. Noémi se ridică să-i potrivească pătura, îi puse mâna pe frunte fără să-l trezească, așa cum i-ar fi făcut pruncului pe care nu-l va naște niciodată.

XIII

Chiar din a treia zi Jean Péloueyre își reluă obiceiurile. Ieșea cu pași de lup în timpul siestei tatălui său, pândea coțofenele și, după un popas la biserică, revenea cât mai târziu posibil la culcuș. Noémi începuse de pe acum să-și piardă strălucirea. Jean Péloueyre cerceta cearcănele din jurul ochilor atât de triști, care nu-l priveau decât cu o supusă blândețe. Nădăjduise că fuga din patul nupțial va fi de-ajuns pentru ca Noémi să se poată obișnui cu el. Dar nevasta lupta cu disperare împotriva repulsiei sale, și această luptă o extenua. De mai multe ori, noaptea, îl striga pe Jean Péloueyre voind să-l cheme lângă ea, și cum el se prefăcea că doarme, ea se ridica și îl acoperea cu sărutări – sărutări ca acelea pe care, altădată, buze de sfinți le dădeau leproșilor. Cine poate ști dacă aceștia se bucurau simțind peste rănile lor suflarea oamenilor fericiți! Dar Jean Péloueyre izbuti să se smulgă din îmbrățișările ei și acum el era cel care, cuprins de silă, striga:

— Lasă-mă.

Zidurile înalte ale grădinii se împodobiră cu flori de liliac. Asfințiturile miroseau a iasomie, în lumina crepusculară, cărăbușii zumzăiau. În luna mai, seara, după corul bisericesc, preotul zicea: „Vă recomand să vă rugați pentru reușita examenelor mai multor tineri; pentru căsătoria mai multor fete tinere, pentru convertirea unui tată de familie, pentru sănătatea unui bărbat tânăr în pericol de moarte…” Toți știau că era vorba de tânărul Pieuchon, din ce în ce mai rău. Crinii din luna iunie înfloriră. Noémi se miră văzând că Jean nu-și mai lua pușca în plimbările sale; el îi spunea că acum coțofenele îl cunoșteau prea bine și că, șiretele, nu se mai apropiau. Ea

se temea ca plimbările lui să nu întreacă măsura, deoarece nu se mai întorcea ca altădată cu fața îmbujorată – ci, dimpotrivă, abătut și palid. El pretindea atunci că paliditatea îi vine din pricina căldurii. Într-o noapte, Noémi îl auzi tușind de mai multe ori. Îi strigă în șoaptă:

— Dormi, Jean?

El o liniști spunându-i că îl durea puțin în gât și că nu era nimic grav; dar ea presimțea că făcea eforturi să-și oprească tușea care, fără voia lui izbucnea. Aprinzând o lumânare observă că era lac de sudoare. Îl privea cu îngrijorare. Cu ochii închiși, el părea atent la o prefacere secretă în el. Îi surâse, și Noémi se tulbură de acest zâmbet atât de tandru, atât de calm. Îi spuse cu glasul stins:

— Mi-e sete!

A doua zi dimineață nu avea febră; temperatura îi era chiar prea scăzută. Noémi se liniști; ar fi vrut să nu iasă după dejun, dar nu izbuti să-l oprească. Insistența ei păru să-i displacă lui Jean, care își privea ceasul ca și cum se temea să nu întârzie. Domnul Jérôme glumi:

— Va crede că alergi la o întâlnire!

El nu-i răspunse nimic; pasul său grăbit răsună în vestibul. O furtună împăcura cerul. Ai fi zis că tăcerea păsărilor imobiliza frunzișul. Toată ziua aceea, stând la pervazul ferestrei de la parter, Noémi simțea o teamă. La ora patru clopotul bisericii bătu cu dangăte scurte și rare, iar tânără femeie își făcu semnul crucii pentru că cineva intra în agonie. Auzi în stradă un glas care zicea: „Este pentru tânărul Pieuchon. Încă de dimineață trăgea să moară.” Stropi mari găureau praful, îi smulgeau mirosul serilor furtunoase. Întrucât socrul ei dormea încă, Noémi se îndreptă spre bucătărie s-o anunțe pe Cadette despre moartea lui Robert Pieuchon. Bătrâna care era surdă nu auzise clopotul. Ea răspunse că or să afle adevărul de la „dom’ Jean.” Și cum Noémi se mira, Cadette oftă, se smiorcăi. Bănuia ea că „doamna” nu știa; altfel l-ar fi împiedicat pe „bietul domn”, slab cum era, să-și petreacă după-amiezile cu tânărul Pieuchon; mai bine de o lună

chiar! El îi poruncise bătrânei sale Cadette să nu sufle o vorbă, nimănui. Noémi se prefăcu a nu fi surprinsă. Ieși; ploaia încetase, un vânt nisipos învolbura nori grei.

Se îndreptă spre casa doctorului, unde moartea închisese deja toate obloanele. Jean Péloueyre apăru în prag: clipi din ochii orbiți de lumină; deși ziua era aproape cenușie el nu-și zări nevasta. Cu fața pământie, năuc, se îndreptă din instinct către biserică, unde intră. Noémi îl urmă de la distanță. Răcoarea umedă a tindei bisericești o năpădi – frigul acesta de lut, frigul acesta de groapă deschisă care cuprinde trupurile vii în bisericile pe care vremea le scufundă încetul cu încetul și în care intri coborând trepte. Tușea aceea al cărui răsunet o trezise noaptea trecută, Noémi o auzi din nou, de astă dată însă repetată la nesfârșit de ecoul bolților.

XIV

Jean Péloueyre ceruse să i se coboare patul într-o odaie de la parter, care dădea spre grădină. Când se sufoca, patul, de fier era împins sub verandă, iar el privea cum vântul micșora sau lărgea albastrul dintre frunze. Comandaseră o mașină de preparat înghețată, pentru că nu mai putea înghiți nimic în afara laptelui nefiert și rece, sau puțină înghețată aromată. Tatăl său venea să-l vadă, îi zâmbea, dar de departe. Poate că Jean ar fi preferat să zacă în întunecimea camerei, ca să-și ascundă agonia, dar alesese moartea în grădină pentru ca Noémi să fie mai puțin expusă molipsirii. Injecțiile cu morfină îl ajutau să ațipească. Repaus! Repaus după aceste groaznice după-amieze petrecute la căpătâiul tânărului Pieuchon, urlând de disperare pentru tot ce părăsea odată pentru totdeauna: serile cu nunți la Bordeaux, dansurile din cabaretele periferice, în jurul unei orgi mecanice, plimbările cu bicicleta, când praful ți se lipește de coapsele vlăguite și păroase și când cazi frânt de oboseală, și mai ales sărutările fetelor. Familia Cazenave răspândi peste tot zvonul că zgârcenia domnului Jérôme îl împiedica pe fiul său să beneficieze de regiunile mai blânde și de cura de altitudine. Dar, dincolo de faptul că Jean nu era omul care să moară în afara vetrei părintești, doctorul Pieuchon afirma că, împotriva tuberculozei, nimic nu e mai bun decât pădurea landei: el tapisa, așadar, cu puieți de brad camera bolnavului ca pentru sărbătoarea sfintei împărtășanii, și împrejmui patul cu vase încărcate de rășină, în fine, epuizându-și știința, trimise după tânărul său confrate, cu toate că acum era dar că Jean Péloueyre nu va mai suporta iodul „în doză masivă”. Noémi îl primi pe chipeșul flăcău cu indiferență, dar nu într-atât încât să

nu observe că el pălea sub privirea ei, sau când mâinile li se atingeau. La fiecare întâlnire își savura certitudinea că nimic pe lume n-o interesa mai mult decât ființa aceea care zăcea – soțul ei. Dar poate că de asemenea, în ungherul cel mai întunecos al sufletului, simțise că tânărul bărbat era bine prins în laț, iar faptul că era atât de liniștită provenea și de la siguranța pe care o avea că într-o bună zi o să-l tragă la mal, viu și palpitând... Jean Péloueyre n-o lăsa pe Noémi să-l sărute, dar accepta apăsarea mâinii ei răcoroase pe frunte. Credea oare că îl iubea? Credea și zicea: „Slăvit să fii în veci, Dumnezeul meu; care, înainte de a muri, mi-ai dăruit dragostea unei femei.” Și, așa cum altădată, în plimbările lui solitare, rumega la nesfârșit același vers, acum, când se simțea sătul de cărticica de rugăciuni și când Noémi îl ținea de încheietura mâinii numărându-i pulsul, el repeta cu glasul scăzut strigătul Paulinei: *„Polyeucte al meu trage să moară”*[6]. Nu pentru că se credea un martir. Totdeauna se spusese despre el: „este o biată creatură”. Și niciodată nu s-a îndoit că n-ar fi așa. Privirea pe care o arunca în urmă peste apa cenușie a vieții sale îi menținea disprețul față de sine. Câtă stagnare! Dar sub pojghița acestor ape adormite fremătase un curent tainic de apă vie, și iată că, trăind ca un mort, murea ca și cum renăștea.

Într-o seară, preotul și doctorul Pieuchon întârziară în vestibul. Noémi îi ajunse și cu amărăciune le ceru socoteală pentru tăcerea lor: de ce nu o avertizaseră de șederile zilnice ale lui Jean la căpătâiul unui ofticos? Doctorul își pleca ochii, se scuza spunând că nu cunoștea starea domnului Jean. De o bunătate fără margini, cum s-ar fi mirat de un devotament pe care el însuși îl practica și al cărui beneficiar era fiul său? Preotul se apăra cu mai multă dârzenie: Jean Péloueyre ceruse în mod imperios tăcerea; față de supușii săi, un pastor trebuia să-și împingă discreția până la scrupul.

— Dar dumneavoastră, părinte, dumneavoastră ați vrut această călătorie fatală la Paris...

[6] Replică din *Polyeucte,* tragedie de P. Corneille,

— Numai eu, Noémi?

Ea se rezemă de zid, lărgind cu degetul o crăpătură în ghipsul zugrăvelii care imita marmura. În odaie se auziră tusete. Cadette își târșea cipicii. Preotul mai zise:

— Am acționat după ce m-am rugat, Noémi. Trebuie să slăvești căile Domnului.

Apoi își îmbrăcă haina. În realitate însă el se simțea chinuit de sentimente contrare și, în timpul insomniilor deplângea destinul lui Jean Péloueyre; zadarnic își repeta că bolnavul își scrisese testamentul în favoarea lui Noémi și că era dorința domnului Jérôme ca, după moartea bietului copil, casa și tot ce ținea de averea lui să-i rămână tinerei femei – cu condiția ca ea să nu se remărite. Preotul, scrupulos, dar cu o prea mare tendință de a se amesteca în destinul altora, își interoga sufletul. Fusese convins că această căsătorie va fi fericită – și, *sub specie aeternitatis,* nu trebuia oare să-i admire reușita? Ce câștigase el din toată istoria asta? Ca un bun păstor nu se îngrijise decât de turma sa. De fiecare dată când se judeca, preotul se găsea nevinovat, dar nu obosea să-și redeschidă procesul. Se temea să *nu* fi pierdut discernământul față de nedrept și drept, și mereu se îndoia de valoarea acțiunilor sale. Umilit, predica mai puțin: la celebrarea liturghiei zilnice nu-și mai desfăcea coada anteriului și renunțase la pălăria în trei colțuri, care îl deosebea de confrații săi. Toate interesele mărunte de desprindeau de el, unul câte unul. Primise fără bucurie vestea prin care, deși nu era preot superior, episcopatul îi acorda dreptul de a purta pelerina episcopală peste stiharul alb. Cum ar fi putut el, paznicul sufletelor, să țină la astfel de fleacuri? Singura lui preocupare, în aceste clipe, era de a desluși aportul său în drama la care asista: fusese mijlocitorul supus al lui Dumnezeu? sau bietul preot de țară se substituise Ființei atotputernice?

În acest timp, în fiecare seară, pe drumul înghețat, o cabrioletă îl purta pe tânărul doctor. Înfruntând vârfurile unite ale pinilor, clarul de lună se strecura cu greu printre crengile îngemănate. Capetele rotunde și întunecoase

pluteau pe cer ca un zbor imobil. De mai multe ori, la câteva sute de metri depărtare de cal, umbre scurte de porci mistreți traversau drumul de la un dâmb la altul. Pinii se dădeau la o parte făcând loc unui nor lăsat la suprafața solului, care ascundea o pajiște. Drumul cotea și apoi simțeai cum te pătrunde boarea rece ca gheața a unui pârâu. Tânărul bărbat, în haina sa de piele de capră, cufundat în mirosul cetei și al pipei sale, nu știa că deasupra pinilor pluteau stele. Nasul său nu se ridica de la scoarța pământului mai mult decât botul unui câine. Și când nu se gândea la focul din bucătăria unde avea să se usuce îndată, la supa în care își va turna vin, gândurile lui se opreau la Noémi, atât de la îndemână dar pe care n-o atinsese niciodată. „Totuși, își zicea acest vânător, n-am pierdut-o; e rănită…” Instinctul îl avertiza când: prada feminină era încolțită și cerea îndurare. El auzise strigătul, acestui trup tânăr, Cucerise atâtea femei, păzite, căsătorite cu bărbați, nu cu o mână ca acest Péloueyre! Țintită și. Mai lipsită de apărare decât oricare alta, Noémi. Să fie oare singura, inaccesibilă? Cită vreme va. Dura agonia bărbatului ei, sigur, o reținea un sentiment de pudoare; dar mai înainte ea soțul să i se îmbolnăvească grav, ce o reținuse pe această potârniche pe jumătate vrăjită? Ce magnet mai puternic *o* atrăgea în umbră, departe de lumina lămpii? O altă. Dragoste? Nu credea să fie credincioasă: acest gen de femei, doctorul credea că îl cunoaște; își mai măsurase odată puterile cu preotul pentru cucerirea unei enoriașe. Credincioasa se joacă, își iartă un păcat ușor, dă târcoale focului, își pârlește un picior și în ultima clipă îți alunecă printre degete, ca readusă de un fir nevăzut la spovedanie, își făcea planuri pentru, vremea când Jean Péloueyre va „claca”, își zicea; „O voi avea”. Și râdea, dotat cu răbdarea țăranului., din landă, care vânează la pândă.

Cam în același timp persoanele pioase din târg, care, în miezul zilei intrau în biserică crezându-se singure, tresăreau la auzul unui oftat. Venit dinspre altar: aproape

toate clipele de răgaz preotul și le petrecea în acest semiîntuneric, în fața judecătorului său. Acolo doar își afla el pacea, nu pacea pe care ți-o dăruie liniștea bisericilor de țară întunecoase și parcă scufundate, ci una pe care nimic pe lume nu ți-o poate oferi. Preotul își dădea seama de diferența dintre biata ființă pipernicită, acest Jean Péloueyre, care abia izbutea, în ajunul marilor sărbători, să curețe cristalele candelabrelor și să adune fâșiile lungi de mușchi din care doamnele făceau ghirlande, – de diferența aceasta dintre ucigătorul de coțofeni și muribundul care își dădea viața pentru salvarea mai multora. Preotul se umilea în fața Aceluia care deținea secretul de a-i. Face.pe sclavi asemenea lui. Dumnezeu.

XV

Pentru Jean Péloueyre care se sufoca, vara se îmblânzise. În septembrie, furtuni repetate ruginiră frunzele. Nepotul Cadettei îi aducea bolnavului primele mânătărci, și mirosul lor de pământ din pădure îi îndepărta gândurile, ca și ortolanii prinși în zori: i-ar îndopa noaptea și i-ar oferi domnului Jean după ce i-ar prepara înăbușiți într-un rachiu vechi.

Pâlcuri de porumbei sălbatici prevesteau o iarnă timpurie: curând se vor instala fluierele de momit păsările la porumbare... Lui Jean Péloueyre îi plăcuse totdeauna apropierea toamnei târzii, această potrivire tainică a sufletului său cu câmpurile de mei pitic secerate, cu landa sălbatică, știută doar de porumbei, de turme și de vânt. În zori, când se deschidea fereastra ca să respire mai ușor. Aerul parfumat îi reamintea de tristele lui întoarceri de la vânătoare în amurgurile lunii octombrie. Dar nu-i fu dat să-și aștepte în pace sfârșitul: Noémi nu știa că muribunzilor le datorăm liniștea; și, așa cum altădată nu s-a priceput să-i ascundă repulsia, nu știa acum să-l cruțe de remușcări. Îi scălda mâna în lacrimi, nesățioasă de iertare. Zadarnic îi spunea el: „Eu singur sunt vinovat că te-am ales, Noémi... eu singur, eu singur sunt vinovat că nu m-am îngrijit de tine...” Ea-și scutura capul, nu vedea nimic altceva decât e, l Jean murea pentru ea: cât era de nobil și de măreț! Cât de mult l-ar iubi dacă s-ar însănătoși! L-ar răsplăti însutit pentru această tandrețe cu care a fost atât de avară. De unde să știe Noémi că era de-ajuns ca Jean Péloueyre să intre în convalescență, pentru ca ea să și înceapă să-l ocolească și că trebuia ca el să fie pe moarte pentru ca, în sfârșit, să-l poată iubi? Era o prea tânără femeie neștiutoare și senzuală, care nu-și cunoștea sufletul. Dar

sufletul ei încărcat de dorinți era fără ascunzișuri și cu credință în Dumnezeu, în mod stângaci îi cerșea muribundului cuvântul care ar fi eliberat-o de remușcarea ei. După astfel de zbateri, el își pierdea cumpătul și dorea să nu mai rămână singur cu ea; ar fi rămas adesea (căci domnul Jérôme era țintuit la pat de toate durerile sale invocate); dar cât devotament îi arăta tânărul doctor! Jean Péloueyre se mira de ciudatul atașament al acestui necunoscut. Incapabil să susțină o conversație, prezența acestuia cel puțin îi făcea plăcere.

Într-o după-amiază, pe la sfârșitul lunii septembrie, se trezi dintr-o lungă somnolență și zări într-un fotoliu, lângă fereastră, pe Noémi dormind cu capul răsturnat; îi ascultă respirația de copil liniștit și-și reînchise ochii. Auzind zgomotul ușii, și-i redeschise; doctorul intra încet; Jean nu se simți în stare să-i spună o singură vorbă de bun venit și se prefăcu adormit. Ghetele de vânătoare ale tânărului scârțâiră. Apoi nimic; o tăcere care îl îndemnă pe Jean Péloueyre să se uite. Prietenul necunoscut stătea în picioare lângă tânără femeie ațipită. Fără a se fi înclinat mai întâi în fața ei, el se aplecă în mod aproape imperceptibil și mâna lui vânjoasă și păroasă tremura… Jean Péloueyre închise ochii, auzi glasul șoptit al lui Noémi:

— Ah! iertați-mă… M-ați luat prin surprindere, doctore; adormisem puțin, cred… Bolnavul nostru e abătut astăzi… Vremea e atât de apăsătoare! Priviți: frunzele nu se clintesc…

Doctorul îi răspunse că totuși sufla un vânt dinspre sud-vest, iar Noémi:

— Vântul din Spania aduce furtună… Furtuna era băiatul acesta palid arzând de dorință și ai cărui ochi păreau „grei” ca și cerul. Noémi se ridică, se îndreptă spre Jean și interpuse patul de fier între ea și bărbatul care o învăluia cu privirea. El îngână:

— Ar trebui să vă cruțați, doamnă, spre folosul dânsului chiar.

— Oh! Cât despre mine rezist la toate, găsesc puterea să

mănânc și să dorm ca un animal… Oare cum fac cei care mor de amărăciune?

Se așezaseră departe unul de celălalt. Jean Péloueyre părea că doarme în continuare și fără să-și miște buzele, își repeta lui însuși, păstrând cezura: *„Péloueyre al meu trage să moară…”*

Ca și cum toamna târzie l-ar fi reținut îmbrățișat în vălurile și în mirosul ei de lacrimi, el se sufocă mai puțin, mâncă nițel: acestea fură totuși zilele în care suferi cel mai mult. În pragul morții, dar trăind, dacă nu se îndoia de Noémi – când va intra în beznă, ce armă va folosi împotriva acestui bărbat tânăr, care era frumos? Biata umbră a unui mort nu-i desparte pe cei sortiți să se iubească. El nu lăsă să se vadă nimic din chinurile sale; strângea mâna doctorului, îi surâdea. Ah! Cât ar fi vrut să trăiască totuși pentru a-l învinge și a fi el preferatul! Ce sumbră, nebunie îi insuflase dorința morții? Chiar fără Noémi, chiar fără femeie, e atât de bine să poți sorbi aerul, iar mângâierea vântului din faptul zilei e mai plăcută decât toate mângâierile… Scăldat în sudoare și scârbit de mirosul său de om bolnav, se uita la nepotul Cadettei care, prin fereastra deschisă, îi întindea prima becață a sezonului… O, dimineți de vânătoare! Încântare a pinilor cu coamele întunecate și cenușii planând în azur asemenea săracilor care vor fi glorificați! Acolo, în inima deasă a pădurii, o cărăruie verde de ierburi, de arini și de ceață trăda apa curgătoare pe care gresia o colorează în ocru. Pinii lui Jean Péloueyre alcătuiesc frontul uriașei armate care sângerează între ocean și Pirinei; ei sunt stăpânii regiunii Sauternes și ai văii toride unde soarele este într-adevăr prezent în fiecare bob din fiecare ciorchine… Cu timpul Jean Péloueyre s-ar fi preocupat mai puțin de trupul său, pentru că orice slutenie ca orice frumusețe dispar o dată cu bătrânețea; iar lui i-ar fi rămas mereu: întoarcerile de la vânătoare, ciupercile culese. Verile de altădată dogoresc în sticlele de bordo alb de Yquem, iar asfințiturile anilor duși înroșesc bordoul Gruau-Larose. Oamenii citesc în fața

focului puternic din bucătărie, împrejmuiți de landa ploioasă… Acum Noémi îi spune doctorului: „Nu e cazul să reveniți mâine…” El răspunde: „Ba da! Ba da! Voi reveni.” Noémi înțelegea oare? Era posibil să nu priceapă? Oare el i se mărturisise vreodată? Jean Péloueyre va muri fără să vadă deznodământul acestei lupte dusă la căpătâiul lui? Ai fi zis că cineva știind că bietul băiat se desprindea de viață fără să fi suferit de-ajuns, împletea la iuțeală niște legături, pe care el să nu le poată rupe decât într-un imens efort. Totuși, una câte una, toate se rupseră până la ultima revenire a bolii: pasiunile sale se stinseră înaintea lui și sosi ziua când izbuti să le ofere tuturor același surâs, aceeași recunoștință fără nuanțe. Acum nu mai repeta versuri ci vorbe ca acestea: „Sunt eu. Nu vă temeți…”

Ploile iernii pe sfârșite împrejmuiau camera întunecoasă. Oare de ce voiau să afle dacă Jean Péloueyre suferea, când suferința lui era o bucurie? Din viață el nu mai deslușea decât cântecul cocoșilor, hurducăturile căruțelor, sunetul clopotelor, această șiroire confuză de pe acoperișuri; iar noaptea suspinele păsărilor de pradă, strigătele animalelor atacate pe la spate. Ultima sa auroră bătu la geam. Cadette aprinse focul, iar fumul cu iz de rășină umplu odaia. Această răsuflare a pinilor incendiați, pe care, în verile fierbinți, landa natală i-o sufla în față atât de des, Jean Péloueyre o simți peste trupul său muribund. Familia d’Artiailh afirma că mai auzea, dar că nu mai vedea. Domnul Jérôme în halatul pătat cu medicamente, stătea în picioare rezemat de ușă, cu o batistă la gură. Plângea. Cadette și nepotul ei îngenuncheară în umbră. Glasul preotului, prin cuvinte imploratoare, părea să forțeze canaturi nevăzute: „*Ieși din această lume, Suflet creștin, în numele lui Dumnezeu-tatăl, atotputernicul, care te-a creat; în numele lui Iisus Cristos, fiul lui Dumnezeu, cel care în viață a suferit pentru, tine; în numele Duhului sfânt care a coborât peste tine; în numele îngerilor și al arhanghelilor; în numele tronurilor și al stăpânirilor; în numele principatelor și al puterilor…*”

Noémi îl contempla cu ardoare, zicându-și: „Era

frumos…” Locuitorii târgului confundară clopotul agoniei cu clopotul rugăciunii de dimineață.

XVI

Domnul Jérôme se culcă. Oglinzile în care, atât de des, Jean Péloueyre își admirase biata-i figură, fură acoperite cu pânză. Trupul îi fu îmbrăcat ca pentru slujba de duminică; Cadette îi puse chiar o pălărie de fetru pe cap, iar între mâini o carte de rugăciuni. Bucătăria se umplu de o rumoare de sărbătoare, deoarece în sufragerie urmau să ia loc patruzeci de persoane. Arendașii urlau în jurul carului, asemenea bocitoarelor antice. Era pentru prima oară când preotul se afla pe locul al doilea. Tuturor invitaților li se împărți câte o pereche de mănuși și un bănuț învelit în hârtie. În timpul slujbei plouă, dar o înseninare ținu până la întoarcerea de la cimitir. Jean Péloueyre își aștepta în pământ învierea din morți, acoperit cu acest nisip uscat care mumifică și îmbălsămează cadavrele; Noémi își puse vălul de doliu pentru trei ani. Marele ei doliu o făcu într-adevăr nevăzută. Nu ieșea decât în clipa când începea liturghia și după ce se asigura, înainte de a traversa strada, că nu mai era nimeni pe drum. Iar când veniră primele călduri, doar un guler tivit cu alb îi înconjură gâtul. Unele critici o obligară să refuze o rochie de un negru prea mătăsos, prea strălucitor. Cam în același timp circula zvonul că tânărul doctor se convertise: era observat la liturghie, în timpul săptămânii. Îl vedeai apărând între două vizite. Preotul, dacă era întrebat ce credea despre un eveniment atât de mângâietor pentru un pastor, surâdea cu gura sa fără buze și parcă cusută, dar nu spunea nimic. Poate că-și pierduse din autoritate și din puterea de convingere, întrucât n-a izbutit să-l determine pe domnul Jérôme să șteargă acea clauză din testamentul său prin care o obliga pe Noémi să nu se mai recăsătorească. N-a izbutit nici când a insistat

pentru îmblânzirea severității unui doliu al cărui exces îl dezaproba. Domnul Jérôme se lăuda că se trage dintr-o familie în care văduvele nu renunțau niciodată la culoarea neagră, iar familia d'Artiailh contribuise cu mult zel la menținerea lui Noémi în această cernire. Iată de ce în diminețile de iarnă când biserica este atât de întunecoasă, tânărul doctor n-o mai deosebea pe văduva învăluită în norul ei negru, așa cum nici ea nu-și vedea soțul prin lespedea pecetluită pe care genunchii săi o atingeau în fiecare zi. Abia dacă întrezărea, câteodată, puritatea unui obraz strălucind de tinerețe, în ciuda postului din diminețile când se împărtășea și a unei vieți de schimnică. După slujba de un an, când tot târgul află că Noémi n-o să-și lepede doliul, sentimentele necreștinești ale doctorului pieriră. El nu neglija doar biserica ci și bolnavii. Bătrânul Pieuchon auzise despre tânărul său confrate că începuse să bea și chiar că se trezea noaptea să bea. Domnul Jérôme nu se simțise niciodată atât de bine, iar nora sa avea clipe de răgaz; se ocupa de moșie, dar pinii nu cereau nicio îngrijire. Cucernicia sa temeinică, consecventă, era mărginită și slab întreținută de lecturi. Abia putând să reflecteze, se oprea mai ales la formule. Cum nu există săraci în patria rășinii și cum gruparea, o dată pe săptămână, în jurul armoniului, a turmei behăitoare alcătuită din copiii Fecioarei Maria se termina repede, ce-i mai rămânea lui Noémi decât – după obiceiul femeilor din landă – să-și satisfacă, fără să întreacă măsura, plăcerea de a mânca. Chiar din al treilea an de doliu, Noémi prinse în greutate, și doctorul Pieuchon trebui să-i impună plimbări pe jos timp de o oră în fiecare dimineață.

Într-o după-amiază, în epoca primelor călduri, ea merse până în dreptul fermei numită Tartehume și, frântă de oboseală, se prăbuși pe marginea unui șanț. În jurul ei, drobițele zumzăiau de albine și de bărzăuni; muște mari, ivite din ierburi, îi pișcau gleznele. Noémi simțea cum îi bate inima comprimată de persoană corpolentă și nu se gândea la nimic decât la drumul prăfuit, pe care o proaspătă tăiere de pini îl lăsase în întregime pradă arșiței

cerești și prin. Care, pentru înapoiere, trebuia să parcurgă încă trei kilometri. Simțea că pinii aceștia nenumărați, cu crestături roșii și cleioase, că nisipurile și ierburile acestea incendiate i o vor păstra pe totdeauna prizonieră. În femeia incultă și lipsită de inteligentă se năștea în mod confuz lupta care îl sfâșiase pe Jean Péloueyre: oare nu acest pământ de cenușă, această viață de pustnic o îndemnau pe nefericita murind de sete să-și înalțe capul, să se îndrepte cu toată ființa ei spre răcoreala eternă? Își ștergea mâinile cu batista tivită cu negru fără să vadă nimic decât pantofii ei prăfuiți și șanțul în care tulpinele de ferigi se răsfirau ca niște degete. Totuși își înălță ochii; o izbi în față un miros de pâine de secară – respirația fermei, și dintr-o dată se ridică în picioare, tremurând: o cabrioletă pe care o recunoscu aștepta în fața casei. De câte ori, printre obloanele trase ale unei ferestre, nu privise ea strălucind aceste osii, cu o dragoste mai mare decât față de stele! Își scutură rochia plină de nisip; departe, o căruță se hurduca; o gaiță striga. Înconjurată de un roi de muște mari, Noémi stătea pironită, cu ochii ațintiți pe poarta, pe care un bărbat tânăr urma s-o deschidă. Cu gura căscată și cu gâtul umflat aștepta, aștepta – biet animal supus. Când ușa fermei se întredeschise privirile ei scrutară umbra unde se mișca un trup; un glas cunoscut recomanda în dialect doze uriașe de tinctură de iod… El apăru: soarele se răsfrânse în fiecare nasture al hainei sale de vânătoare; țăranul ținea calul de frâu; zicea că era anotimpul cel mai periculos pentru incendii: totul este încă uscat, nimic nu înverzește sub pădure, și ierburile nu mai sunt inundate… Tânărul bărbat luă hățurile în mână. De ce se retrăgea Noémi? O forță nevăzută îi întrerupea elanul îndreptat spre cel care înainta, o trăgea înapoi. Se afundă în desișul ierburilor mai înalte ca ea; mărăcinii îi zgâriau mâinile. O clipă se opri, ascultând roțile unei trăsuri pe drumul pe care nu-l mai zărea.

Desigur, fugind așa, se gândea că târgușorul n-ar accepta fără strigăte decăderea ei de la rangul de văduvă

minunată și că o clauză a testamentului domnului Jérôme i-ar împinge mereu pe membrii familiei d'Artiailh să se împotrivească la ceea ce doamna d'Artiailh numea „o stupidă căsătorie". Dar astfel de piedici, instinctul lui Noémi nu le-ar fi îndepărtat oare, dacă n-ar fi fost roaba unei alte legi mult mai puternice decât instinctul său? Neînsemnată, era condamnată la măreție; sclavă, trebuia să domnească. Această burgheză cam planturoasă nu putea să nu se depășească: orice drum îi era închis, afară de cel al renunțării. În clipa aceasta, în landa plina de muște, ea înțelese că devotamentul față de mort va fi umila ei glorie și că nu mai stătea în puterea ei să se sustragă. Astfel alergă Noémi de-a curmezișul ierburilor, până când, sleită, cu pantofii îngreuiați de nisip, trebui să strângă în brațe un stejar pirpiriu sub învelișul frunzelor moarte dar fremătând de sevă fierbinte – un stejar negru care semăna cu Jean Péloueyre.

La Motto, Vémars, iulie
Johannet, Saint-Syrmphorien, septembrie 1921.